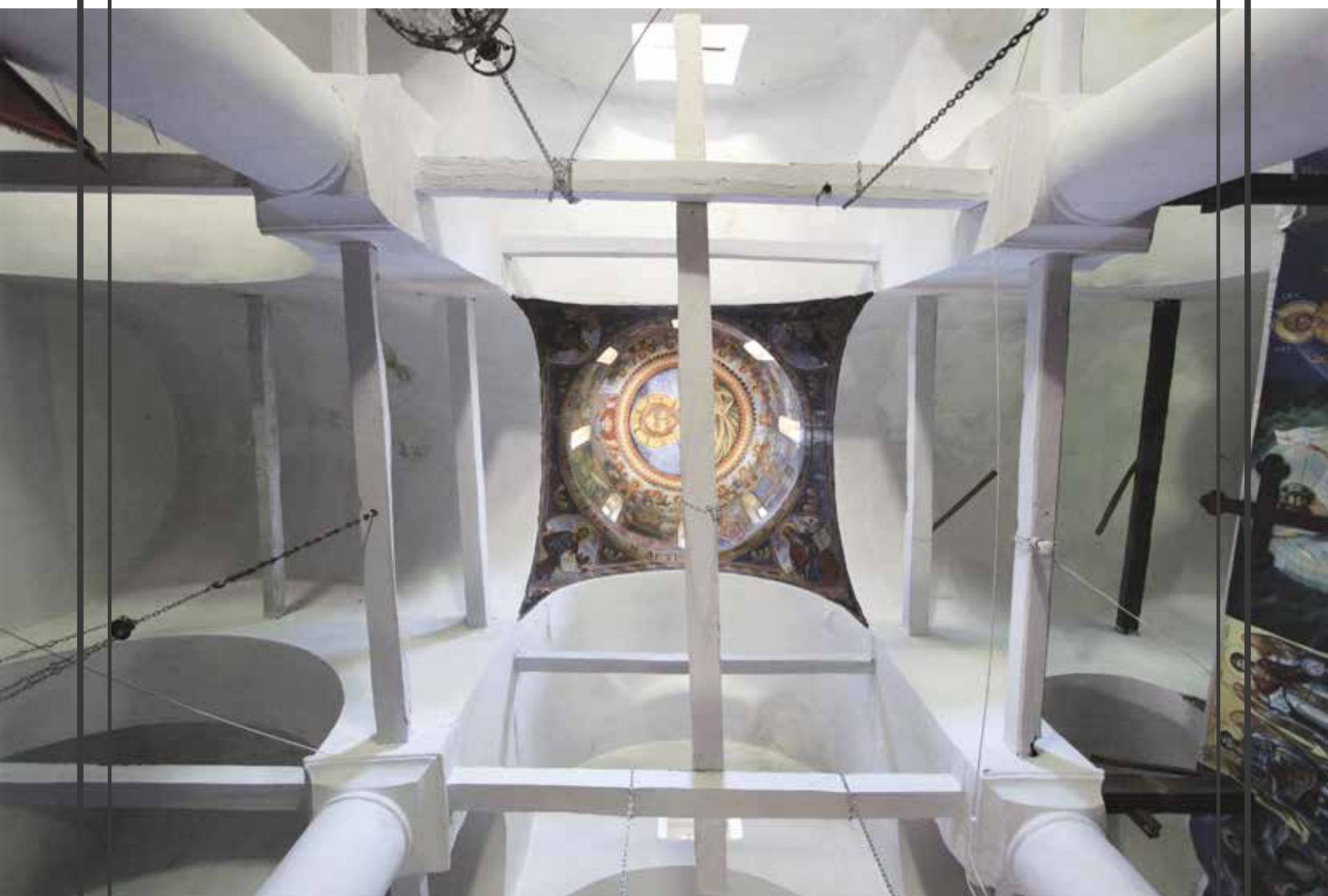

Υποστήριξη αποτίμησης κατάστασης μνημείων Περιφερειακής Ενότητας Γρεβενών

συμβαλλόμενοι φορείς:
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ - ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΓΡΕΒΕΝΩΝ
ΤΕΧΝΙΚΟ ΕΠΙΜΕΛΗΤΗΡΙΟ ΕΛΛΑΔΑΣ / ΤΜΗΜΑ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

Κοζάνη, ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ 2017

ομάδα εργασίας ΤΕΕ/ΤΔΜ με αντικείμενο την υποστήριξη αποτίμησης της κατάστασης των μνημείων της Περιφερειακής Ενότητας Γρεβενών

Λίστα μνημείων:

Γεφύρια: 1. Λιάτιστας, 2. Καγκέλια, 3. Κατσουγιάννη, 4. Κάστρου, 5. Σταυροποτάμου, 6. Κέντρου, 7. Ματσαγκάνη

Βυζαντινά και μεταβυζαντινά μνημεία Δήμου Γρεβενών: 1. Ι.Μ. Ταξιαρχών (Ταξιάρχης), 2. Ι.Μ. Αγ. Αποστόλων (Πυλωροί), 3. Ι.Μ. Κοίμησης Θεοτόκου (Πιστικό), 4. Ι.Μ. Αγ.Νικολάου (Δίπορο), 5. Ι.Μ. Αγ.Νικολάου (Σαρακήνα), 6. Ι.Μ. Αγ.Παρασκευής (Παλαιοχώρι), 7. Ι.Μ. Κοίμησης Θεοτόκου (Κνίδη), 8. Ι.Μ. Κοίμησης Θεοτόκου (Κολοκυθάκι), 9. Ι.Μ. Κοίμησης Θεοτόκου (Μεγάλη Παναγιά, Σαμαρίνα), 10. Ι.Μ. Γέννησης Θεοτόκου (Μικρή Παναγιά, Σαμαρίνα), 11. Ι.Μ. Αγ. Αθανασίου (Σαμαρίνα), 12. Ι.Μ. Προφ. Ηλία (Σαμαρίνα), 13. Ι.Μ. Αγ. Παρασκευής (Σαμαρίνα), 14. Ι.Μ. Μεταμόρφωσης του Σωτήρος (Σαμαρίνα), 15. Ι.Μ. Αγ. Δημητρίου (Μεσολούρι), 16. Ι.Μ. Αγ. Αθανασίου (Δοτσικό), 17. Ι.Μ. Αγ. Αθανασίου (Σμίξη), 18. Ι.Μ. Αγ. Νικολάου (Σμίξη), 19. Ι.Μ. Αγ. Γεωργίου (Σμίξη), 20. Ι.Μ. Αγ. Αθανασίου (Αβδέλλα), 21. Ι.Μ. Ζωοδόχου Πηγής (Σειρήνι), 22. Ι.Μ. Αγ. Αθανασίου (Καλόχι)

Βυζαντινά και μεταβυζαντινά μνημεία Δήμου Δεσκάτης: 23. Ι.Μ. Αγ. Χρυσοστόμου (Παρασκευή), 24. Ι.Μ. Ευαγγελίστριας (Παλιουριά), 25. Ι.Μ. Αγ. Παρασκευής (Παναγιά), 26. Ι.Μ. Αγ. Αθανασίου (Παναγιά), 27. Ι.Μ. Κοίμησης Θεοτόκου (Τριφύλλι, θέση Νουμπενίτσα), 28. Ι.Μ. Αγ. Γεωργίου (Τριφύλλι, θέση Νουμπενίτσα), 29. Ι.Μ. Κοίμησης (Τριφύλλι), 30. Ι.Μ. Αγ. Δημητρίου (Άνοιξη), 31. Ι.Μ. Κοίμησης Θεοτόκου (Διάκος), 32. Ι.Μ. Αγ. Γεωργίου (Κατάκαλη)

Ομάδα Εργασίας ΤΕΕ - ΤΔΜ: Πέτρος Αλμπάνης (πολ.μηχ), Αννίτα Κουτσονάνου (αρχ.μηχ.), Γιώργος Λιάκος (πολ.μηχ), Χρίστος Μεταξάς (πολ.μηχ), Σταυρούλα Πάπιστα (πολ.μηχ), Δημήτρης Τουργούρας (πολ.μηχ)

συμβαλλόμενοι φορείς:
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ - ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΓΡΕΒΕΝΩΝ
ΤΕΧΝΙΚΟ ΕΠΙΜΕΛΗΤΗΡΙΟ ΕΛΛΑΔΑΣ / ΤΜΗΜΑ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

Κοζάνη, ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ 2017

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

1.	Πρόλογος	01
2.	Εισαγωγή	04
	2.1. Χάρτης μνημείων	06
3.	Αποτίμηση Φέρουσας Ικανότητας Πετρογέφυρων	07
3.1.	Γεφύρι Λιάτιστας, Σπήλαιο Δ. Γρεβενών	07
3.2.	Γεφύρι Καγκέλια, Τρίκωμο Δ. Γρεβενών	11
3.3.	Γεφύρι Κατσουγιάννη, Σπήλαιο Δ. Γρεβενών	19
3.4.	Γεφύρι του Κάστρου, Κάστρο Δ. Γρεβενών	29
3.5.	Γεφύρι Σταυροποτάμου, Κηπουρείο Δ. Γρεβενών	34
3.6.	Γεφύρι του Κέντρου, Κέντρο Δ. Γρεβενών	39
3.7.	Γεφύρι Μαρσαγκάνη, Κρασιά Δ. Γρεβενών	44
4.	Αποτίμηση Φέρουσας Ικανότητας Βυζαντινών & Μεταβυζαντινών Μνημείων	51
4.1.	Ι.Μ Παμμεγίστων Ταξιαρχών, Ταξιάρχης Δ. Γρεβενών	51
4.2.	Ι.Μ Αγίων Αποστόλων, Πυλωροί Δ. Γρεβενών	64
4.3.	Ι.Μ Κοίμησης Θεοτόκου, Πιστικό Δ. Γρεβενών	67
4.4.	Ι.Μ Αγίου Νικολάου, Δίπορο Δ. Γρεβενών	72
4.5.	Ι.Μ Αγίου Νικολάου, Σαρακήνα Δ. Γρεβενών	75
4.6.	Ι.Μ Αγίας Παρασκευής, Παλαιοχώρι Δ. Γρεβενών	82
4.7.	Ι.Μ Κοιμήσεως της Θεοτόκου, Κνίδη Δ. Γρεβενών	88
4.8.	Ι.Μ Κοιμήσεως της Θεοτόκου, Κολοκυθάκι Δ. Γρεβενών	93
4.9.	Ι.Μ Κοιμήσεως της Θεοτόκου (Μεγάλη Παναγιά), Σαμαρίνα Δ. Γρεβενών	100
4.10.	Ι.Μ. Γέννησης της Θεοτόκου (Μικρή Παναγιά), Σαμαρίνα Δ. Γρεβενών	107
4.11.	Ι.Μ Αγίου Αθανασίου, Σαμαρίνα Δ. Γρεβενών	114
4.12.	Ι.Μ Προφήτη Ηλία, Σαμαρίνα Δ. Γρεβενών	119
4.13.	Ι.Μ Αγίας Παρασκευής, Σαμαρίνα Δ. Γρεβενών	123
4.14.	Ι.Μ Μεταμόρφωσης του Σωτήρος, Σαμαρίνα Δ. Γρεβενών	129
4.15.	Ι.Μ Αγίου Δημητρίου, Μεσολούρι Δ. Γρεβενών	133
4.16.	Ι.Μ Αγίου Αθανασίου, Δοτσικό Δ. Γρεβενών	138
4.17.	Ι.Μ Αγίου Αθανασίου, Σμίξη Δ. Γρεβενών	143
4.18.	Ι.Μ Αγίου Νικολάου, Σμίξη Δ. Γρεβενών	146
4.19.	Ι.Μ Αγίου Γεωργίου, Σμίξη Δ. Γρεβενών	154
4.20.	Ι.Μ Αγίου Αθανασίου, Αβδέλλα Δ. Γρεβενών	162
4.21.	Ι.Μ Ζωοδόχου Πηγής, Σειρήνη Δ. Γρεβενών (θέση Λειψοκούκι)	167
4.22.	Ι.Μ Αγίου Αθανασίου, Καλόχι Δ. Γρεβενών	172
4.23.	Ι.Μ Αγίου Χρυσοστόμου, Παρασκευή Δ. Δεσκάτης	173
4.24.	Ι.Μ Ευαγγελιστριάς, Παλιουριά Δ. Δεσκάτης	176
4.25.	Ι.Μ Αγίας Παρασκευής, Παναγιά Δ. Δεσκάτης	184
4.26.	Ι.Μ Αγίου Αθανασίου, Παναγιά Δ. Δεσκάτης	188
4.27.	Ι.Μ. Κοίμησης της Θεοτόκου, Τριφύλλι Δ. Δεσκάτης (θέση Νουμπενίτσα)	192
4.28.	Ι.Μ. Αγίου Γεωργίου, Τριφύλλι Δ. Δεσκάτης (θέση Νουμπενίτσα)	198
4.29.	Ι.Μ Κοιμήσεως της Θεοτόκου, Τριφύλλι Δ. Δεσκάτης	202
4.30.	Ι.Μ Αγίου Δημητρίου, Άνοιξη Δ. Δεσκάτης	206
4.31.	Ι.Μ Κοιμήσεως της Θεοτόκου, Διάκος Δ. Δεσκάτης	213
4.32.	Ι.Μ Αγίου Γεωργίου, Κατάκαλη Δ. Δεσκάτης	218
5.	Συμπεράσματα	223
	Βιβλιογραφία	225
Παράρτημα Α:	Έντυπα Ελέγχου Αποτίμησης Φέρουσας Ικανότητας Πετρογέφυρων, Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών Μνημείων	228
Παράρτημα Β:	Φωτογραφική Τεκμηρίωση	269

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η έναρξη της συνεργασίας του Τεχνικού Επιμελητηρίου Ελλάδας/Τμήματος Δυτικής Μακεδονίας (ΤΕΕ/ΤΔΜ), με την Περιφερειακή Ενότητα Γρεβενών έγινε με αίτημα της Π.Ε. Γρεβενών τον Απρίλη του 2015, για συγκρότηση Ομάδας Εργασίας, που θα είχε ως σκοπό την εκτίμηση της κατάστασης των ιστορικών πέτρινων γεφυριών και θρησκευτικών μνημείων της περιοχής των Γρεβενών. Η πρόταση αυτή έγινε στο φόντο των εκτεταμένων χειμαρικών φαινομένων και έντονων πλημμυρών την εποχή εκείνη, με αποκορύφωμα την κατάρρευση του γεφυριού της "Πλάκας" στα Τζουμέρκα. Το αίτημα, βρήκε ανταπόκριση από τις Μόνιμες Επιτροπές του ΤΕΕ/ΤΔΜ "Πολιτισμού" και "Αντισεισμικής, πολιτικής προστασίας και οδικής ασφάλειας" και από την αρμόδια υπηρεσία για την προώθηση της αποκατάστασης και ανάδειξης των μνημείων, Εφορεία Αρχαιοτήτων Γρεβενών. Μετά από αρκετό καιρό διερεύνησης των πιθανών τρόπων συνεργασίας των τριών παραπάνω φορέων, η αρχική πρόταση ευοδώθηκε και στις 5-12-2016 υπογράφηκε Προγραμματική Σύμβαση με συμβαλλόμενους την Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας/ Περιφερειακή Ενότητα Γρεβενών, το Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού (μέσω της ΕΦΑ Γρεβενών) και το ΤΕΕ/ΤΔΜ με σκοπό την εκτέλεση του έργου "Υποστήριξη αποτίμησης κατάστασης μνημείων Περιφερειακής Ενότητας Γρεβενών", διάρκειας ενός έτους και με συνολικό τίμημα 20.000 ευρώ.

Αντικείμενο της σύμβασης αποτέλεσε η αποτίμηση της φέρουσας ικανότητας των παραδοσιακών πέτρινων γεφυριών και των βυζαντινών, μεταβυζαντινών μνημείων που βρίσκονται στην Π.Ε. Γρεβενών. Η Ε.Φ.Α. Γρεβενών επέλεξε και υπέδειξε για το σκοπό αυτό, εφτά (7) πέτρινα γεφύρια και 32 βυζαντινούς & μεταβυζαντινούς ναούς (22 στο Δήμο Γρεβενών και 10 στο Δήμο Δεσκάτης). Αναλυτικά, εξετάστηκε για κάθε μνημειακή κατασκευή, η αποτίμηση της παθολογίας, των φθορών και της απομένουσας φέρουσας ικανότητας κατά τρόπο που να μπορούν να τεθούν προτεραιότητες για το ευρύτερο έργο της αποκατάστασης και ανάδειξης των βυζαντινών και μεταβυζαντινών μνημείων της περιοχής. Για κάθε μνημείο, η αποτίμηση της φέρουσας ικανότητας πραγματοποιήθηκε με διάφορους ελέγχους και αυτοψίες, οι οποίοι θα αναλυθούν στο κυρίως σώμα της εργασίας. Το εγχείρημα περιελάμβανε και πλήρη φωτογραφική αποτύπωση των μνημείων, όπως επίσης και καταγραφή-προσδιορισμό του είδους των παρεμβάσεων που είχαν γίνει έως σήμερα στα διάφορα αυτά μνημεία. Τέλος στις υποχρεώσεις της Π.Σ. συμπεριλαμβάνονταν η διοργάνωση ενημερωτικής εκδήλωσης στα Γρεβενά για την παρουσίαση των αποτελεσμάτων της εργασίας.

Για την εκτέλεση του έργου της Π.Σ., το ΤΕΕ/ΤΔΜ συγκρότησε επιστημονική Ομάδα έργου (Ο.Ε.) αποτελούμενη από τους παρακάτω διπλωματούχους μηχανικούς μέλη του: Ελένη Ζαραβέλα, Σταυρούλα Πάπιστα, Διονύση Ανδρεόλα, Ευαγγελία Ανδρεάδου, Γιώργο Λιάκο, Μεταξά Χρίστο, Τουρτούρα Δημήτρη, Ντόνα Ιωάννη, Ντέλμα Κώστα, Αλμπάνη Πέτρο, Κουτσονάνου Αννίτα, Κούτσιανου Αναστασία, Νεβεσκιώτη Χάρη. Η Ο.Ε. ξεκίνησε τις εργασίες της, τον Ιούνιο του 2015 και τις ολοκλήρωσε το Νοέμβριο του 2017. Στο διάστημα αυτό, η στελέχωση της ομάδας μεταβαλλόταν κάθε φορά και τελικά αποδυναμώθηκε λόγω του μεγάλου χρονικού διαστήματος και ανειλημμένων επαγγελματικών υποχρεώσεων. Πραγματοποιήθηκαν 8 εξορμήσεις στην ευρύτερη περιοχή των Γρεβενών για αυτοψίες των μνημείων σε βατά και δύσβατα μέρη, διανύθηκαν συνολικά πάνω από 2000χλμ., συγκλήθηκαν πάνω από 20 τεχνικές συσκέψεις. Συμπληρώθηκαν τουλάχιστον 40 καρτέλες τεχνικών δελτίων απογραφής της κατάστασης των μνημείων, συντάχθηκαν 100 περίπου σελίδες τεχνικών εκθέσεων, τραβήχτηκαν άνω των 1000 φωτογραφιών.

Στο σημείο αυτό, είναι ανάγκη να τονιστεί ότι σκοπός και στόχος της παρούσας Προγραμματικής Σύμβασης αποτέλεσε η μακροσκοπική εξέταση, με τη μέθοδο της αυτοψίας, των εμφανών στοιχείων του φέροντος οργανισμού των υπό εξέταση μνημείων της Π.Ε. Γρεβενών. Από μια τέτοια εξέταση προέκυπτε η ύπαρξη ή η μη ύπαρξη βλάβης, η οποία δυνητικά απειλούσε την ευστάθεια του μνημείου. Πολλές φορές π.χ. οι στέγες των ναών, ήταν νεώτερες κατασκευές, καλύπτοντας τις αρχικές, με αποτέλεσμα να μη μπορεί να ελεγχθεί η κατάσταση που βρίσκονταν. Τα εργαλεία που χρησιμοποίησε η Ο.Ε. του ΤΕΕ/ΤΔΜ για να σταθμίσει τη σοβαρότητα των βλαβών που έφεραν τα διάφορα μνημεία, δεν ήταν μικροσκοπικής εξέτασης. Δεν ήταν αυτό το ζητούμενο του έργου της Π.Σ. Αυτό θα απαιτούσε πολύ περισσότερο χρόνο, μετρητικές διατάξεις, εξειδικευμένα εργαλεία.

Στον πίνακα συμπερασμάτων του τελευταίου κεφαλαίου, επιχειρήθηκε μία κατάταξη των μνημείων με βάση την ανάγκη επεμβάσεων που αυτά χρήζουν, σε πέντε κατηγορίες με αύξηση της σπουδαιότητας επέμβασης από τη μια κατηγορία στην άλλη.

Τέλος, το παραδοτέο της εργασίας αυτής περιλαμβάνει εποπτικό χάρτη της Π.Ε.Γρεβενών με τα μνημεία (πετρογέφυρα, βυζαντινοί και μεταβυζαντινοί ναοί), που αποτέλεσαν αντικείμενο εξέτασης της εργασίας καθώς και παράρτημα με φωτογραφική τεκμηρίωση

Σε όλο αυτό το εγχείρημα, καταλυτική ήταν η βοήθεια της Ε.Φ.Α. Γρεβενών με όλο το προσωπικό της υπηρεσίας (Προϊσταμένη, Αρχαιολόγοι, φύλακες), της Ιεράς Μητρόπολης Γρεβενών για την χορήγηση άδειας επίσκεψης στους ναούς που εποπτεύει, των κληρικών στους διάφορους ναούς που επισκεφτήκαμε, των τοπικών αρχόντων στις τοπικές κοινότητες των μνημείων, του Αντιπεριφερειάρχη Γρεβενών κ. Σημανδράκου. Ευχαριστούμε όλους για τη βοήθειά τους.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η παρούσα εργασία, εντάσσεται στο πλαίσιο της προγραμματικής σύμβασης μεταξύ της Περιφερειακής Ενότητας Γρεβενών, του Υπουργείου Πολιτισμού και του Τμήματος Δυτικής Μακεδονίας του Τεχνικού Επιμελητηρίου Ελλάδος, Αντικείμενό της, η υποστήριξη αποτίμησης της κατάστασης των μνημείων των Γρεβενών. Η λίστα των μνημείων περιλαμβάνει επτά λιθόκτιστα γεφύρια και τριάντα δύο βυζαντινούς και μεταβυζαντινούς ναούς στους Δήμους Γρεβενών και Δεσκάτης. Εκτός από το αντικείμενο μελέτης της φέρουσας ικανότητας των παραπάνω μνημείων, η παρούσα εργασία αποτελεί κι ένα οδοιπορικό στο χώρο και το χρόνο που μας ταξιδεύει σε ορεινούς όγκους, σε κρυφά δύσβατα περάσματα, παραποτάμιες συνδέσεις, στο Βυζάντιο και στις θρησκευτικές συνήθειες μιας ορεσίβιας ανθρωπογεωγραφίας της ευρύτερης περιοχής των Γρεβενών.

Στην Περιφερειακή Ενότητα Γρεβενών, τα αρχαιολογικά ευρήματα μαρτυρούν την παρουσία της ανθρώπινης κατοίκησης από την Παλαιολιθική εποχή, ενώ διάσπαρτοι οικισμοί κοντά σε περάσματα υπήρχαν και στην αρχαιότητα. Στα Μεταρωμαϊκά και πρώτα Βυζαντινά χρόνια, με την ενοποίηση της αχανούς αυτοκρατορίας και την εξασφάλιση μιας σχετικής ηρεμίας, η περιοχή των Γρεβενών έχασε τον μεθοριακό χαρακτήρα της και μεταβλήθηκε σε μια απόμακρη γωνιά της ενδοχώρας. Ωστόσο, λίγους αιώνες αργότερα, η αναβίωση των παλαιών οχυρών θα κριθεί απαραίτητη, καθώς η ορεινή ζώνη δοκιμάζεται τον 6ο αιώνα από επιδρομές Σλάβων, οι οποίοι στις αρχές του 7ου αιώνα θα εγκατασταθούν μόνιμα πια στους πρόποδες των ορεινών όγκων της περιοχής, προετοιμάζοντας το έδαφος για την εγκατάσταση δεκάδων φυλών στη Βαλκανική χερσόνησο αλλά και την πολυπολιτισμική ωριμότητα των Μεταβυζαντινών χρόνων. Στα πρώτα Βυζαντινά χρόνια, η περιοχή παραμένει χωρίς πυρήνα και κανέναν οικισμό με εξαίρεση το Σπήλαιο, δεν απέκτησε έργα οχύρωσης ή ύδρευσης, που χαρακτηρίζουν τα σημεία σημαντικών πλυθησμιακών συγκεντρώσεων και στρατηγικής σημασίας. Στα βυζαντινά χρόνια, τα Γρεβενά υπάγονταν αρχικά στην επαρχία Μακεδονία Ι, που ανήκε στην διοίκηση της Μακεδονίας, και αυτή με τη σειρά της στην επαρχότητα του Ιλλυρικού. Κατά τον 5ο αιώνα μ.Χ. τα Γρεβενά, αποτέλεσαν τμήμα της επαρχίας Θεσσαλίας.

Τα Γρεβενά μνημονεύονται για πρώτη φορά σε ιστορικές πηγές από τον 10ο αιώνα μ.Χ. από τον Κωνσταντίνο τον Πορφυρογέννητο με την ονομασία Γρίβανα, ενώ από επιγραφές των κωδίκων της Μονής Ζάβορδας γίνεται γνωστό πως ονομαζόταν Αυλαί. Οι πρώτες ακριβείς γεωγραφικές πληροφορίες για την περιοχή, προέρχονται από σωζόμενους χάρτες του 16ου αιώνα, με τον ποταμό Αλιάκμονα να συμβάλλει καθοριστικά στη χωροθέτηση των Γρεβενών. Κατά την Τουρκοκρατία, τα Γρεβενά υπαγόταν στο πασαλίκι των Ιωαννίνων, ενώ το 1839, υπαγόταν στο σαντζάκιο των Σερβίων, που ανήκε στο βιλαέτι Μπιτολίων.

Τον 18ο αιώνα τα Γρεβενά προσαρτήθηκαν στο σαντζάκι των Σερβίων, που ανήκε στο βιλαέτι Μοναστηρίου. Την περίοδο αυτή το εμπόριο και η οικονομία των Γρεβενών, καθώς το γεφύρι του Πασά στον Αλιάκμονα, βλέπει τα караβάνια των Βλάχων εμπόρων και των Κουπατσαραιών αγωγιατών να πληθαίνουν, με τα προϊόντα της Πίνδου να προσεγγίζουν τις αγορές της ΑυστροΟυγγαρίας και της Ρωσίας. Μέσα στο πνεύμα του ευρωπαϊκού διαφωτισμού και υπό το πρίσμα της μορφωτικής κινητοποίησης στις μεγάλες ελληνικές πόλεις, αρχίζει η εθνική αφύπνιση. Ο Κοσμάς ο Αιτωλός φτάνει τον 18ο αιώνα μέχρι τα βόρεια άκρη του ελληνισμού, την Αχρίδα, και στην επιστροφή του κυρήσσει σε πολλά χωριά των Γρεβενών, παροτρύνοντας τους υπόδουλους του να ιδρύσουν σχολεία και εκκλησίες. Η περιοχή παραμένει σε αναβρασμό για τους επόμενους αιώνες μέχρι τον Οκτώβριο του 1912 και τον Α' Βαλκανικό πόλεμο. Ακολουθεί η μάχη της Δεσκάτης και η απελευθέρωσή της, στις 12 Οκτωβρίου 1912, ενώ την επόμενη μέρα η Ελληνική σημαία κυματίζει στα Γρεβενά.

Το πλούσιο πολιτιστικό απόθεμα που άφησαν πίσω τους οι γεωπολιτικές αλλαγές της περιοχής, είναι εντόνως αποτυπωμένο στα μνημεία της περιοχής. Αυτά που σήμερα είναι κηρυγμένα διατηρητέα μνημεία, μαρτυρούν την ικανότητα των ανθρώπων της περιοχής να δαμάζουν τη φύση, τους ορεινούς όγκους, τα δύσκολα καιρικά φαινόμενα και τα δυσπρόσιτα περάσματα προκειμένου να δημιουργήσουν περίτεχνα αρχιτεκτονήματα. Οι τεχνίτες, οι μάστορες και οι αγιογράφοι της περιοχής, που αποτύπωσαν και διασφάλισαν το πολιτιστικό της απόθεμα, υπήρξαν σιωπηροί και αφανείς δημιουργοί που προτίμησαν να συνδιαλαγούν με τη φύση και το άγριο τοπίο με μεθόδους γεμάτες σοφία, χωρίς την προφανή επίδειξη δεξιοτήτων τους. Στα μνημεία των Γρεβενών, αναπτύσσεται μια ιδιότυπη τοπική αρχιτεκτονική γλώσσα με τις δικές της ποιότητες και αξίες.

Τα μοναστήρια των Γρεβενών χρονολογούνται κυρίως από τον 15ο μέχρι και τον 19ο αιώνα και εμφανίζουν επιρροές από τη μοναστηριακή αρχιτεκτονική του Αγίου Όρους και των Μετεώρων, χωρίς ωστόσο να αντιγράφουν πιστά τα πρότυπά τους. Σε ένα άγριο ορεινό τοπίο, ο τρόπος που η αρχιτεκτονική “ακουμπά” στη φύση δείχνει τις προθέσεις του δημιουργού αλλά και τις ικανότητες του. Τα μνημεία των Γρεβενών (πετροφέγυρα, εκκλησίες, μοναστήρια κ.α.), απολύτως ενταγμένα στο τοπίο, αποτελούν τη φυσική του οργανική συνέχεια. Εξυπηρετούν τις ανάγκες της μετακίνησης και μετουσιώνουν σε χώρο, τη σχέση του ανθρώπου με το Θεό.

Σε καιρούς που οι κοινωνίες αναζητούν να διαμορφώσουν την ταυτότητά τους, ανατρέχουν στη μνήμη και την ιστορία. Στην Περιφερειακή Ενότητα Γρεβενών, τα ίχνη του χρόνου μαρτυρούν ένα πλούσιο παρελθόν, γεμάτο σοφία και τέχνη. Ευελπιστούμε η παρούσα εργασία να πληροφορήσει, να γεννήσει νέες σκέψεις και προβληματισμούς, να τονώσει τις προσπάθειες που γίνονται στη διατήρηση της αρχιτεκτονικής και πολιτιστικής κληρονομιάς του τόπου, να κινητοποιήσει ομάδες ανθρώπων που δουλεύουν για αυτό το σκοπό. Να αποτελέσει έναυσμα για περισσότερες εργασίες συντήρησης και αποκατάστασής μνημείων, να θέσει προτεραιότητες και να κατευθύνει αρμόδιους στο σωστό προσανατολισμό. Να αποτελέσει ένα εγχειρίδιο ευρύτερης αναζήτησης του φυσικού ανάγλυφου του τοπίου της περιοχής των Γρεβενών, της ανθρωπογεωγραφίας του τόπου, της πλούσιας βυζαντινής ιστορίας που κουβαλάει.

Τα μέλη της ομάδας εργασίας:

Πέτρος Αλμπάνης

Αννίτα Κουτσονάνου

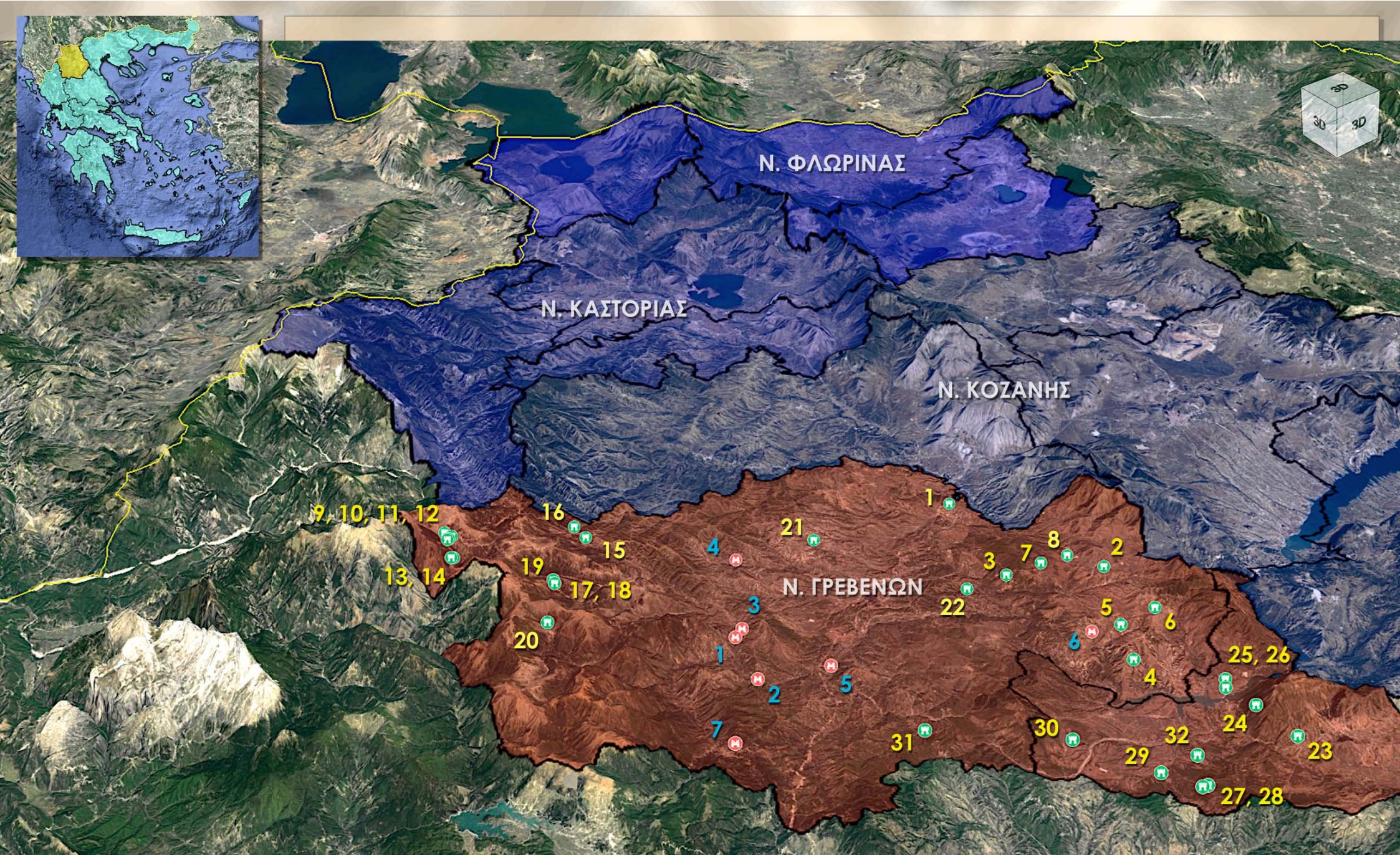
Γιώργος Λιάκος

Χρίστος Μεταξάς

Σταυρούλα Πάπιστα

Δημήτρης Τουρτούρας

ΥΠΟΜΝΗΜΑ Πετρογέφυρο Ναός

α/α τοποθεσία ονομασία

- 1 Σπήλαιο Λιάπistas (Κλέφτη)
- 2 Τρίκωμο Καγκέλια
- 3 Σπήλαιο Κατσουγιάννη (Μύλου)
- 4 Κάστρο Κάστρου
- 5 Κηπουρείο Σταυροποτάμου
- 6 Κέντρο Κέντρου
- 7 Κρασιά Ματσαγκάνη

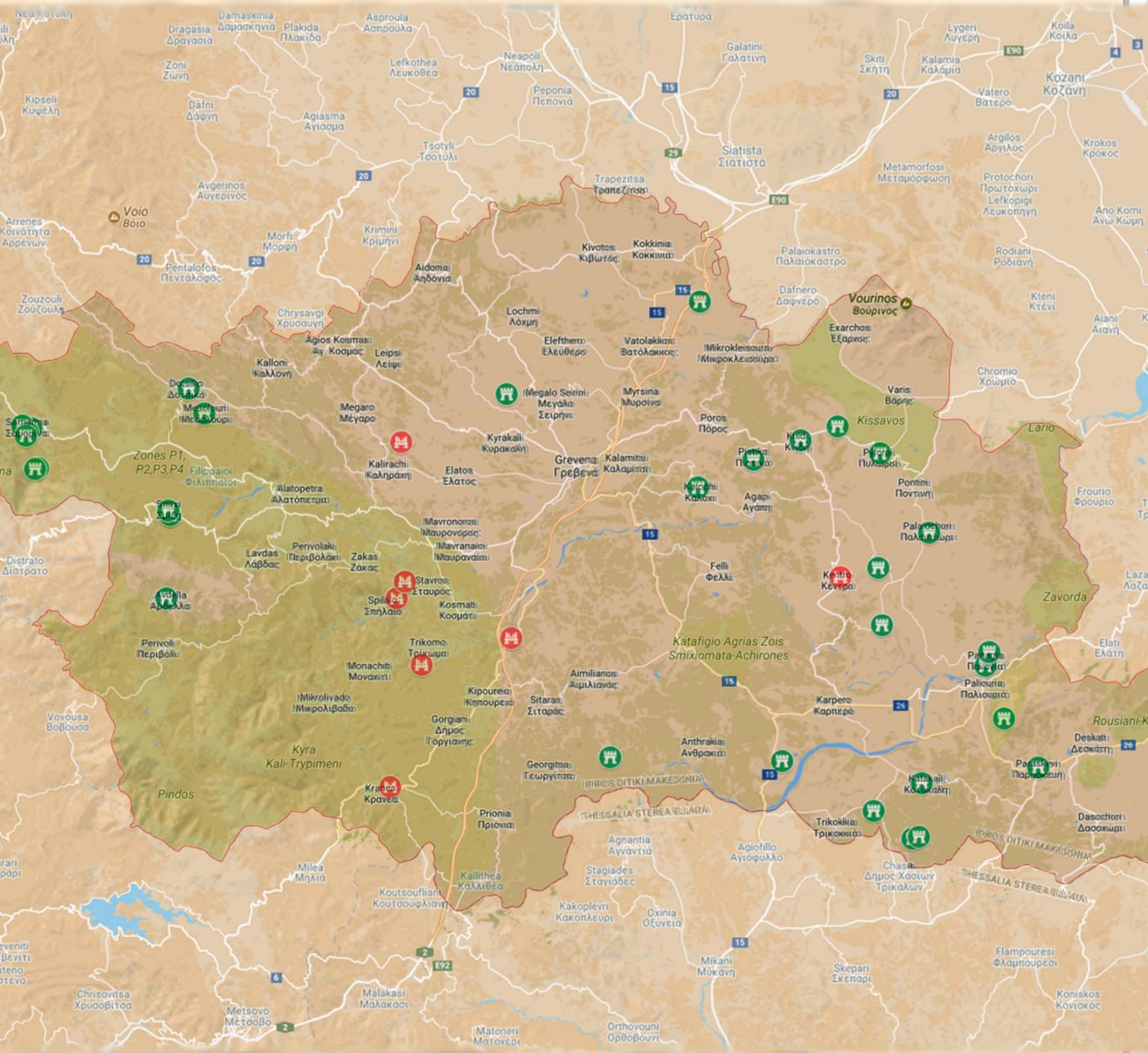
- 1 Ταξιάρχης Ταξιάρχων
- 2 Πυλωροί Αγ. Αποστόλων
- 3 Πιστικό Κοίμησης Θεοτόκου
- 4 Δίπορο Αγ. Νικολάου
- 5 Σαρακήνα Αγ. Νικολάου
- 6 Παλαιοχώρι Αγ. Παρασκευής
- 7 Κνίδη Κοίμησης Θεοτόκου
- 8 Κολοκυθάκι Κοίμησης Θεοτόκου
- 9 Σαμαρίνα Κοίμησης Θεοτόκου (Μεγ. Παναγ.)
- 10 Σαμαρίνα Γέννησης Θεοτόκου (Μικρή Παναγ.)
- 11 Σαμαρίνα Αγ. Αθανασίου
- 12 Σαμαρίνα Προφ. Ηλία
- 13 Σαμαρίνα Αγ. Παρασκευής
- 14 Σαμαρίνα Μεταμόρφωσης του Σωτήρος
- 15 Μεσολούρι Αγ. Δημητρίου
- 16 Δοτσικό Αγ. Αθανασίου
- 17 Σμίξη Αγ. Αθανασίου
- 18 Σμίξη Αγ. Νικολάου
- 19 Σμίξη Αγ. Γεωργίου
- 20 Αβδέλλα Αγ. Αθανασίου
- 21 Σειρήνη Ζωοδόχου Πηγής
- 22 Καλόχι Αγ. Αθανασίου
- 23 Παρασκευή Αγ. Χρυσοστόμου
- 24 Παλιουριά Μονή Ευαγγελίστριας
- 25 Παναγιά Αγ. Παρασκευής
- 26 Παναγιά Αγ. Αθανασίου
- 27 Τριφύλλι Κοίμησης Θεοτόκου
- 28 Τριφύλλι Αγ. Γεωργίου
- 29 Τριφύλλι Κοίμησης
- 30 Άνοιξη Αγ. Δημητρίου
- 31 Διάκος Κοίμησης Θεοτόκου
- 32 Κατάκλη Αγ. Γεωργίου

γεωγραφικές
συντεταγμένες

N

E

40°00'29.9, 21°17'35.9
39°58'13.9, 21°18'43.3
40°01'03.0, 21°17'59.4
40°05'49.8, 21°17'49.9
39°59'08.2, 21°22'44.1
40°01'12.8, 21°37'23.3
39°54'01.9, 21°17'20.6

40°10'35.9, 21°31'07.6
40°05'26.5, 21°39'10.1
40°05'12.8, 21°33'30.2
39°59'34.1, 21°39'15.5
40°01'32.4, 21°39'04.3
40°02'43.0, 21°41'19.6
40°05'52.4, 21°35'38.3
40°06'21.7, 21°37'16.7
40°06'16.7, 21°01'19.7
40°06'22.9, 21°00'54.9
40°06'07.5, 21°01'11.5
40°06'03.0, 21°01'06.8
40°04'56.5, 21°01'36.9
40°04'53.6, 21°01'29.5
40°06'48.5, 21°09'03.8
40°07'39.5, 21°08'20.0
40°03'19.1, 21°07'30.9
40°03'19.1, 21°07'30.9
40°03'30.1, 21°07'25.5
40°00'30.2, 21°07'20.8
40°07'27.8, 21°22'31.2
40°04'16.7, 21°31'03.2
39°54'42.1, 21°46'13.2
39°56'22.9, 21°44'39.9
39°58'10.6, 21°43'52.1
39°58'38.6, 21°44'00.1
39°52'17.5, 21°40'36.6
39°52'20.6, 21°40'53.0
39°53'13.1, 21°38'51.6
39°54'56.1, 21°34'47.7
39°55'04.1, 21°27'09.0
39°54'11.2, 21°41'01.2

bit.ly/2017TEEGrevena

3. Αποτίμηση Φέρουσας Ικανότητας Γεφυριών

3.1 Πετρογέφυρο Λιάτιστας, Σπήλαιο Δ. Γρεβενών

Αυτοψία: 10/11/2015

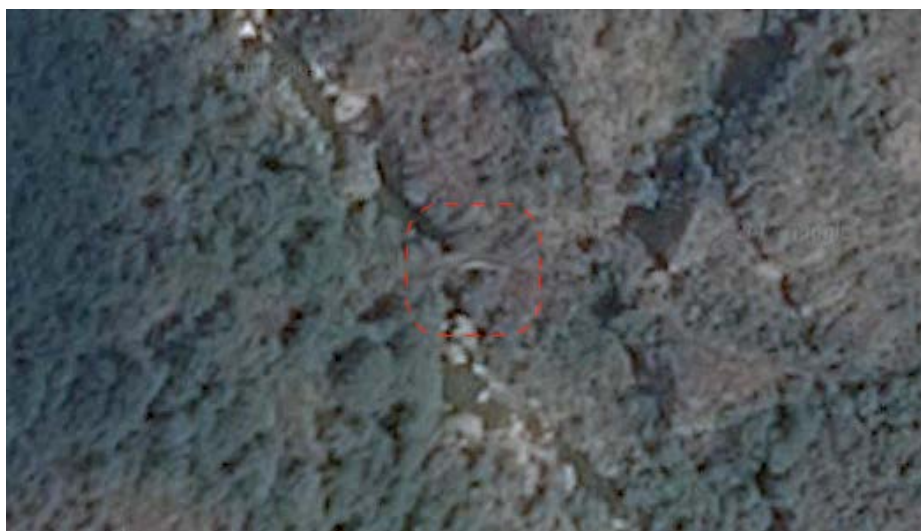
Συντεταγμένες: 40°00'29.950"N, 21°17'35.988"E

Κήρυξη μνημείου: ΦΕΚ 632/Β/18-7-1995

Α. Γενικά

Το γεφύρι αυτό, είναι το δεύτερο από τα τρία γεφύρια της περιοχής του Σπηλαίου Γρεβένων. Είναι κτισμένο σε μικρή απόσταση βορειοανατολικά του χωριού και νοτιότερα του γεφυριού Κατσουγιάννη και γεφυρώνει ένα μικρό, αλλά απότομο φαράγγι, που σχηματίζει ο ποταμός Βελονιάς, το ένα από τα δύο ποτάμια που λίγο πιο κάτω ενώνονται και σχηματίζουν τον Βενέτικο ποταμό. Ο Βελονιάς στο σημείο εκείνο, ρέει ανάμεσα στις βραχώδεις, απότομες πλαγιές του Όρλιακα και περνάει από κλειστό σπήλαιο πριν βγει στο φαράγγι και κυλήσει κάτω από το γεφύρι της Λιάτιστας. Στο σημείο που είναι κτισμένο το γεφύρι, οι δύο πλευρές του φαράγγιού, πλησιάζουν μεταξύ τους σε απόσταση λίγων μέτρων. Πρόκειται για ένα μικρό μονότοξο γεφύρι, που γεφυρώνει βαθύ και στενό μήκους μόλις 10μ. φαράγγι. Χτίστηκε περί το 1800 και από μακριά φαντάζει σαν φυσική προέκταση των βράχων του φαράγγιού.

Εξυπηρετούσε την επικοινωνία ανάμεσα στα χωριά Σπήλαιο απ' τη μια και Παρόρι, Σταυρός, Κοσμάτι, μέχρι Γρεβενά, από την άλλη. Η ονομασία «Λιάτιστα», ενδεχομένως σχετίζεται με την αλβανική λέξη «λιάσα», που έχει ευρεία χρήση στην Ήπειρο και σημαίνει ξύλινο, πρόχειρο γεφύρι. Πράγματι, η τοποθεσία δείχνει ιδανική για κατασκευή ξύλινου γεφυριού, μια και οι όχθες είναι πολύ κοντά η μία στην άλλη. Το πιθανότερο όμως είναι, ότι προέρχεται από την επίσης αλβανική λέξη «λιάτισα», που σημαίνει λεπτοκαρυά. Η περιοχή λέγεται και «Πήδημα του κλέφτη» και το γεφύρι, «γεφύρι στο Πήδημα», γιατί κατά την παράδοση, επί τουρκοκρατίας, ένας κλέφτης καταδιωκόμενος από τους Τούρκους αναγκάστηκε να πηδήξει από τη μια όχθη στην άλλη, κάνοντας τάμα πως, αν γλιτώσει, θα κτίσει στο σημείο εκείνο ένα γεφύρι.

Γ.01.00. Αεροφωτογραφία

B. Στοιχεία Αξιολόγησης της Στατικής Επάρκειας και της Φέρουσας Ικανότητας

1. Πρανή / Κοίτη

Το γεφύρι είναι θεμελιωμένο πάνω σε βράχο, ο οποίος έχει μεγάλη υψομετρική διαφορά από την κοίτη του ποταμού. Ως εκ τούτου δεν επηρεάζεται από τη ροή και τον όγκο του νερού. Ο βράχος θεμελίωσης είναι υγιής και δεν υφίστανται φανερά σημάδια αποσάθρωσης.

2. Ακρόβαθρα

Στα ακρόβαθρα παρατηρούνται αποκολλησεις λίθων και ύπαρξη ριζικών στο ανατολικό ακρόβαθρο στη γένεση του τόξου (Γ.01.01).

3. Μεσόβαθρα

Δεν υπάρχουν μεσόβαθρα.

4. Ανωδομή / Κατάστρωμα

Το κατάστρωμα της αρχικής κτίσης δεν υφίσταται σήμερα. Αντί αυτού, παρατηρείται πυκνή βλάστηση. Επίσης, φυτά με ξυλώδη κορμό εμφανίζονται ποικιλοτρόπως στην ανωδομή του γεφυριού (Γ.01.04). Λόγω των ανωτέρω, παρατηρείται εισροή ομβρίων υδάτων στα υποκείμενα λιθοσώματα με αποτέλεσμα τη διάβρωση, την απόπλυση του κονιάματος δόμησης και την απώλεια τελικά λιθοσωμάτων.

5. Πρόσθετα στοιχεία παθολογίας / Ιδιαιτερότητες

Ελαφριάς μορφής αποσάθρωση εμφανίζεται σε λίθους και συνδετικό κονιάμα.

Γ. Συμπεράσματα αξιολόγησης

1. Απαιτείται η εκτέλεση των κάτωθι τοπικών επεμβάσεων:

- απομάκρυνση της βλάστησης του καταστρώματος και αποκατάσταση αυτού με πρωταρχικό στόχο τη στεγανοποίηση του,
- καθαρισμός - εκρίζωση δένδρων και φυτών από όλες τις επιφάνειες της ανωδομής και ακροβάθρων,
- ανάκτηση των λιθοσωμάτων που έχουν καταρρεύσει.

2. Απαιτείται η σύνταξη μελέτης αποκατάστασης

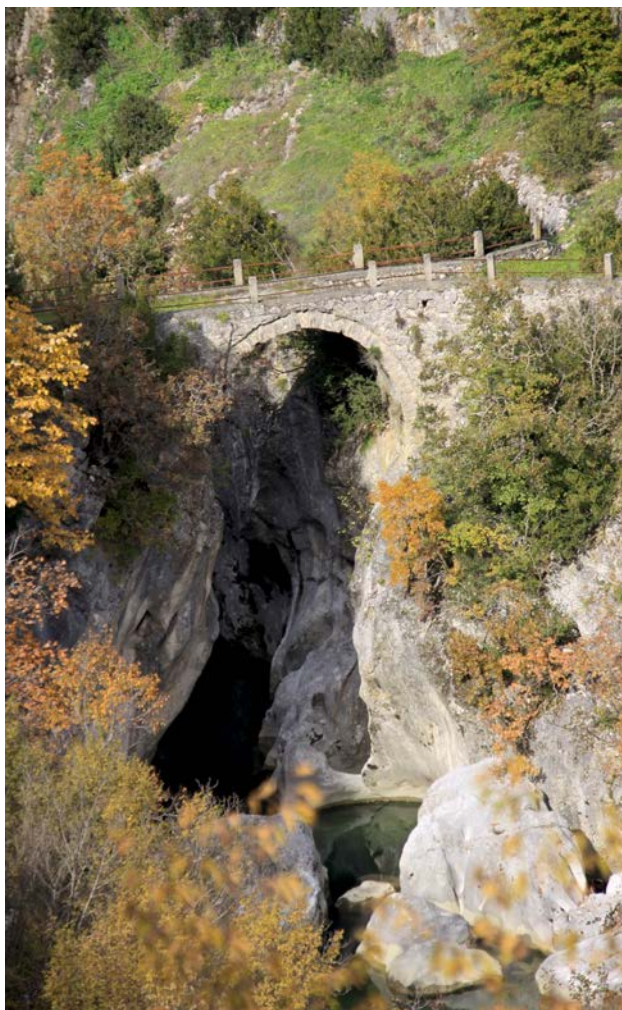

Γ.01.01. Γενική άποψη του γεφυριού από απόσταση (ανάντι)

Γ.01.02. Γενική άποψη γεφυριού(κατάντι)

Γ.01.03. Πανοραμική άποψη, ριζικά Ανατολικά

Γ.01.04. Κατάστρωμα με πυκνή βλάστηση

Γ.01.05. Σημεία ενδιαφέροντος

3.2 Πετρογέφυρο Καγκέλια, Τρίκωμο Δ. Γρεβενών

Αυτοψία: 04/06/2015

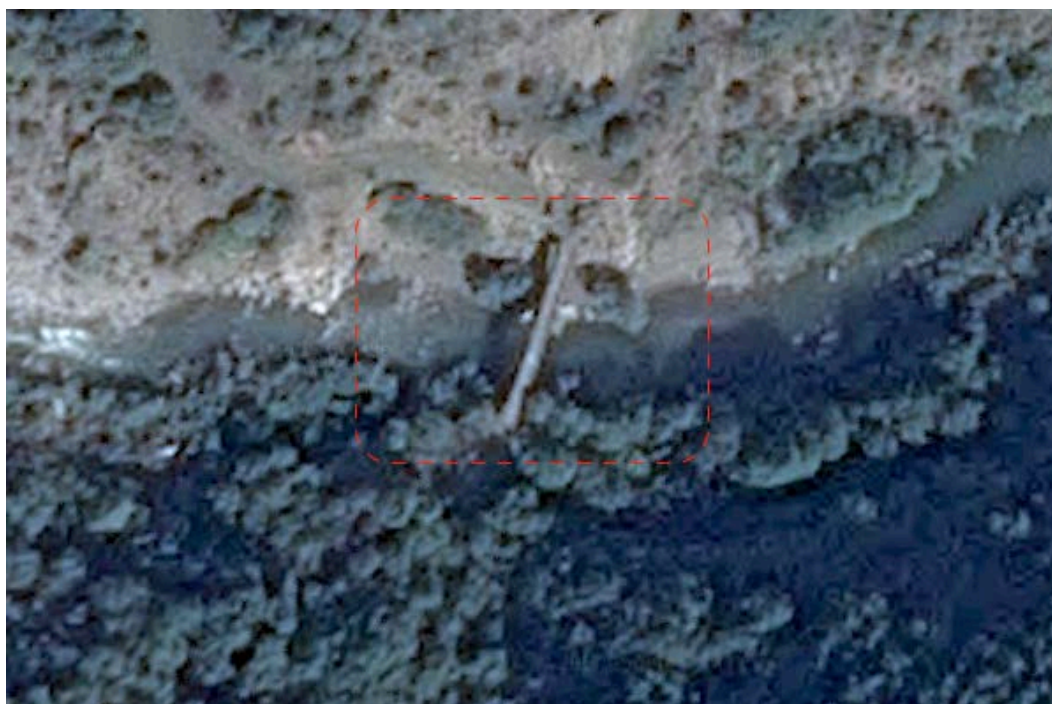
Συντεταγμένες: 39°58'13.890"N, 21°18'43.308"E

Κήρυξη μνημείου: ΦΕΚ 632/Β/18-7-1995

Α. Γενικά

Στη νότια πλευρά του χωριού Τρίκωμο, υπάρχει το πέτρινο δίτοξο γεφύρι με την χαρακτηριστική ονομασία "Καγκέλια". Βρίσκεται 3χλμ. νότια της τοπικής κοινότητας του Τρικώμου και γεφυρώνει τις δύο όχθες του Βενέτικου ποταμού. Η πρόσβαση γίνεται ακολουθώντας το δρόμο από το χωριό Μικρολίβαδο προς το χωριό Μοναχίτι, όπου και υπάρχει πινακίδα που οδηγεί σε αυτό. Το οδικό δίκτυο που οδηγεί στο γεφύρι είναι αρκετά κακής βατότητας. Εξυπηρετούσε τη σύνδεση των δύο παραπάνω χωριών με την πόλη των Γρεβενών, ενώ η χρονολογία κατασκευής του είναι άγνωστη.

Πρόκειται για δίτοξο γεφύρι συνολικού μήκους 40,50 μ., πλάτους 2,80 μ. και μέγιστου ύψους 10,30 μ. Το βορινό τόξο ανακτήθηκε μετά την κατάρρευσή του το 1914, ενώ το 1989 προστέθηκαν στηθαία οπλισμένου σκυροδέματος στο κατάστρωμα. Από την πυκνή βλάστηση που υπάρχει στο κατάστρωμα συνάγεται ότι το δίτοξο γεφύρι σπάνια δέχεται επισκέπτες.

Γ.02.00. Αεροφωτογραφία γεφυριού

Β. Στοιχεία Αξιολόγησης της Στατικής Επάρκειας και της Φέρουσας Ικανότητας

1. Πρανή / Κοίτη

Στο βόρειο πρανές στα ανάντη όπου εμφανίζεται ολίσθηση, έχουν τοποθετηθεί τμήματα συμπαγούς βράχου για την προστασία του πρανούς (Γ.02.02). Εξαιτίας της ύπαρξης βράχων στα ανάντη, η ροή είναι στροβιλώδης σε αντίθεση με κατάντη όπου η ροή είναι αρκετά πιο στρωτή. Η εμφάνιση άμμου στην κοίτη του ποταμού, υποδηλώνει τη γρήγορη εναλλαγή της στάθμης των υδάτων και έχει ως αποτέλεσμα τη μετατόπιση της κοίτης απορροής προς το νότιο τόξο (Γ.02.03).

2. Ακρόβαθρα

Τα ακρόβαθρα, δεδομένου ότι είναι θεμελιώμενα σε υγιές και στέρεο βράχωδες υπόβαθρο, σε στάθμη πάνω από την κοίτη του ποταμού, δε βρέχονται και η γενική τους εικόνα είναι καλή.

3. Μεσόβαθρα

Το μεσόβαθρο βρίσκεται σε σχετικά καλή κατάσταση, παρά την εκταταμένη εισχώρηση φυτικών ριζών όπως και του μεσαίου μεγέθους δένδρου που φύεται στα κατάντη αυτού (Γ.02.04). Προστατεύεται από τα ύδατα, τόσο ανάντη όσο και κατάντη μέσω τριγωνικών εμβόλων.

4. Ανωδομή / Κατάστρωμα

Η ανωδομή και το κατάστρωμα του πετρογέφυρου διακρίνονται στο λίθινο τμήμα της αρχικής κτήσης και στην νεότερη προσθήκη στηθαίων από οπλισμένο σκυρόδεμα. Αμφότερα εμφανίζουν εικόνα μερικής αποσάθρωσης. Επιτρέπουν την εισροή ομβρίων στα υποκείμενα λιθοσώματα με αποτέλεσμα τη διάβρωση, την απόπλυση του συνδετικού κονιάματος δόμησης και την μερική κατάρρευση τμημάτων του λιθοσώματος (Γ.02.05, Γ.02.06, Γ.02.07, Γ.02.08) Τα παραπάνω εμφανίζονται έντονα στο μεσορράχειο, όπου επίπλεον εντοπίζονται ρηγματώσεις λίθων.

Γ. Συμπεράσματα αξιολόγησης

1. Απαιτείται η άμεση εκτέλεση των κάτωθι τοπικών επεμβάσεων:

- Απομάκρυνση της βλάστησης του καταστρώματος και αποκατάσταση αυτού με στόχο την ανάσχεση εισροής υδάτων,
- καθαρισμός - εκρίζωση δένδρων και φυτών από όλες τις επιφάνειες, της ανωδομής όπως επίσης και στο μεσόβαθρο,
- ανάκτηση των λιθοσωμάτων που έχουν καταρρεύσει,
- αρμολόγηση στις θέσεις όπου εντοπίζεται απόπλυση του συνδετικού κονιάματος,
- καθαρισμός και σταθεροποίηση πρανούς στο βορρά του γεφυριού.

2. Απαιτείται η σύνταξη μελέτης πλήρους αποκατάστασης

Γ.02.01. Άποψη πετρογέφυρου Τρικώμου ή Καγκέλια από ανάντη (δυτική όψη)

Γ.02.02. Άποψη πρανούς που ολισθαίνει

Γ.02.03. Βορινό τόξο - δυτική όψη

Γ.02.04. Ανατολική όψη (κατάντη) του μεσοβάθρου όπου εντοπίζεται η ύπαρξη δέντρου και βλάστησης στην ανωδομή

Γ.02.05. Απώλεια λιθοσωμάτων στο μεσορράχιο

Γ.02.06. Αποψη καταστρώματος

Γ.02.07. Ρηγμάτωση μεσοράχειου

Γ.02.08. Ρηγμάτωση και απώλεια λίθων μεσορράχειου

3.3 Πετρογέφυρο Κατσουγιάννη, Σπήλαιο Δ. Γρεβενών

Αυτοψία: 10/11/2015

Συντεταγμένες: 40°01'02.980"N, 21°17'59.388"E

Κήρυξη μνημείου: ΦΕΚ 632/Β/18-7-1995

Α. Γενικά

Το πετρογέφυρο Κατσουγιάννη αποτελεί το τρίτο γεφύρι της τοπικής κοινότητας Σπηλαίου Γρεβενών. Βρίσκεται 2,5 χλμ. νοτιοανατολικά του Σπηλαίου, στον ποταμό Βελονιά, έναν από τους δύο κλάδους του Βενέτικου, σε μικρή απόσταση βορειότερα από το γεφύρι της Λιάτιστας και χτίστηκε περίπου στα 1800.

Στο σημείο εκείνο, το έδαφος είναι ομαλό και το ποτάμι ρέει ήρεμα ανάμεσα στο βουνό Όρλιακας δυτικά και τις πλαγιές του χωριού Σταυρός ανατολικά. Με το γεφύρι αυτό επικοινωνούσαν παλαιότερα, οι κάτοικοι του Σπηλαίου με τους κατοίκους των χωριών Σταυρός, Μαυραναίοι και πιο μακριά με τα Γρεβενά. Είναι αξιοπερίεργο ότι δύο γεφύρια (Λιάτιστας και Μύλου) βρίσκονταν τόσο κοντά και εξυπηρετούσαν σχεδόν την ίδια ανάγκη επικοινωνίας.

Είναι γνωστό και ως πετρογέφυρο του Μύλου ή του Αγίου Αθανασίου. Η ονοματολογία αυτή, προέρχεται από τον παρακείμενο νερόμυλο που ανήκε στην ιδιοκτησία της ενορίας Ι.Ν.Αγίου Αθανασίου. Η ενορία νοίκιαζε κάποια στιγμή το νερόμυλο σε κάποιον ονόματι Κατσουγιάννη. Το πετρογέφυρο Κατσουγιάννη, βρίσκεται πάνω στον άξονα της αμαξητής οδού που συνδέει την Τ.Κ. Σπηλαίου με την Τ.Κ. Ζιάκα. Με τις κατάλληλες τροποποιήσεις (περιορισμός του πλάτους των στηθαίων, ανακτήσεις στο κατάστρωμα κ.ά.) χρησιμοποιήθηκε επί δεκαετίες για την αμαξητή σύνδεση των δύο Κοινοτήτων, ακόμη και μέχρι πριν λίγα χρόνια, δίχως βέβαια να έχει τη σημασία που είχε κατά τους προηγούμενους αιώνες.

Γ.03.00. Αεροφωτογραφία

Το γεφύρι ήταν κατά την αρχική του κτήση τετράτοξο, με συνολικό μήκος πάνω από 50 μ., σήμερα όμως σώζονται μόνο τα δύο βορειότερα τόξα, ενώ το νότιο έχει αντικατασταθεί με πλάκα από οπλισμένο σκυρόδεμα. Μετά τη κατάρρευση του νοτιότερου τόξου ανακτήθηκαν – ασύμβατα με την υπόλοιπη κατασκευή– στην ανωδομή, τα δύο νοτιότερα τόξα από ισάριθμες πλακοδοκούς οπλισμένου σκυροδέματος. Η ανάκτηση αυτή εξυπηρετούσε την

διάβαση αυτοκινήτων από το κατάστρωμα. Παράλληλα, το νοτιότερο μεσόβαθρο αποτμήθηκε αμφίπλευρα και ανακατασκευάστηκε σε μορφή λίθινου υποστύλματος, τραπεζοειδούς διατομής, για τις ανάγκες έδρασης των δύο συντρεχόντων αμφιέριστων πλακοδοκών στην κεφαλή του. Η νότια πλευρά του πετρογέφυρου, διαμορφώθηκε ως υποστύλωμα για τις ανάγκες στήριξης της πλακοδοκού. Το νότιο ακρόβαθρο καθαιρέθηκε ολοσχερώς και αναδιατάχθηκε στην μορφή λίθινου αναλημματικού τοίχου για την αντιστήριξη του πρανούς και την έδραση της πλακοδοκού, ενώ στο βόρειο ακρόβαθρο της μεσαίας καμάρας υπάρχει ανακουφιστική οπή, η οποία χρησιμεύει στην εκτόνωση του ρεύματος του ποταμού σε περίπτωση υπερχείλησης αλλά αποτελεί και ένα πρόσθετο μορφολογικό στοιχείο των όψεων, μειώνοντας ταυτόχρονα την μεγάλη επιφάνεια της λιθοδομής πάνω από το μεσόβαθρο.

Το μήκος του πέτρινου τμήματος του γεφυριού που απέμεινε στις μέρες μας, είναι 38 μ., το πλάτος 2,60 μ. και το ύψος της μεσαίας καμάρας 7 μ. Το παλιό λιθόστρωτο καλντερίμι-δάπεδο κυκλοφορίας, σώζεται ημικατεστραμμένο με λίθινους αναβαθμούς. Σώζεται επίσης μία και μόνη αρκάδα (αρκάδες: οι πλάκες που τοποθετούνται στα άκρα του οδοστρώματος του γεφυριού υπό μορφή στηθαίου, συνηθισμένη μορφολογία στην Ήπειρο). Από μορφολογικής πλευράς, η γέφυρα σήμερα παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον, δεδομένου ότι αποτελείται από δύο τμήματα από τελείως διαφορετικά δομικά υλικά, με τεχνοτροπία που δημιουργεί ένα ιδιόρρυθμα "αρμονικό" σύνολο.

B. Στοιχεία Αξιολόγησης της Στατικής Επάρκειας και της Φέρουσας Ικανότητας

1. Πρανή / Κοίτη

Το νότιο πρανές, το οποίο σήμερα μερικά αντιστηρίζεται από λίθινο τοίχο, εμφανίζει εικόνα πλήρους αποσάθρωσης, γεγονός που οφείλεται κύρια στην επιρροή του ριζικού συστήματος των δένδρων που φύονται σε αυτό. Πρόσθετα προβλήματα δημιουργούνται από την ατελή στράγγιση του πρανούς λόγω της κακής ενσωμάτωσης σε αυτό των νεότερων κατασκευών. (Γ.03.02). Το βόρειο πρανές εμφανίζει και αυτό προβλήματα αποσάθρωσης που αποδίδονται επίσης στην επιρροή του ριζικού συστήματος των δένδρων που φύονται (Γ.03.03).

Η κοίτη του ποταμού εμφανίζει έντονη και πυκνή δάσωση από υδρόφιλα δένδρα επί της αρχικής κατεύθυνσής της. Ιδιαίτερα έντονη εμφανίζεται η δάσωση ανάντη του βορειότερου μεσόβαθρου (Γ.03.04, Γ.03.05). Αποτέλεσμα της δάσωσης αυτής, είναι η μεταβολή της ομαλής γραμμικής ροής των υδάτων σε στροβιλώδη και η μετατόπιση της κοίτης απορροής προς το νότιο πρανές. Επακόλουθο αυτής της μετατόπισης είναι η κατάκλιση του νότιου πρανούς και η συνακόλουθη επιρροή πρόσθετων στοιχείων παθολογίας σε αυτό.

2. Ακρόβαθρα

Σήμερα, διασώζεται μόνο το βόρειο ακρόβαθρο της αρχικής κατασκευής, το οποίο υπό την επιρροή του ριζικού συστήματος των δένδρων εμφανίζει μερική υποσκαφή, απώλεια λιθοσώματος και μερική κατάρρευση (Γ.03.03). Αντίστοιχη εικόνα μερικής κατάρρευσης εμφανίζει ο νεότερος αναλημματικός τοίχος-υποστύλωμα του νότιου πρανούς (Γ.03.06).

3. Μεσόβαθρα

Το πετρογέφυρο διατηρεί μόνο το βορειότερο μεσόβαθρο της αρχικής του κτήσης. Η μόνιμη επίχωση και δάσωση ανάντι αυτού, άμεσα απειλεί την ευστάθεια του εμβόλου από την επιρροή του ριζικού συστήματος και πιθανόν το θεμελιό του (Γ.03.04). Τα άλλα δυο μεσόβαθρα έχουν αναδιαταχθεί διατηρώντας την θεμελίωση της αρχικής τους κτήσης. Το μεσαίο μεσόβαθρο παρά τις νεότερες επεμβάσεις, βρίσκεται σε σχετικά καλή κατάσταση. Το νότιο, το οποίο έχει διαμορφωθεί ως υποστύλωμα, διατηρεί τη θεμελίωση της αρχικής κτήσης. Σε τμήμα γύρω από αυτήν, εμφανίζεται αποσάθρωση του υγιούς βράχου (Γ.03.07, Γ.03.08), που οφείλεται σε μη απορρέουσες διακλάσεις του βράχου προς την κοίτη του ποταμού. Με τη δράση του παγετού ο βράχος αποσαθρώνεται και υποσκάπτει το θεμέλιο του μεσόβαθρου.

4. Ανωδομή / Κατάστρωμα

Η ανωδομή και το κατάστρωμα του πετρογέφυρου διακρίνονται στο λίθινο τμήμα της αρχικής κτήσης και στην νεότερη ανακατασκευή από οπλισμένο σκυρόδεμα. Αμφότερα εμφανίζουν εικόνα πλήρους αποσάθρωσης. Επιτρέπουν την εισροή ομβρίων στα υποκείμενα λιθοσώματα με αποτέλεσμα τη διάβρωση, την απόπλυση του συνδετικού κονιάματος δόμησης και τη μερική κατάρρευση τμημάτων του λιθοσώματος (Γ.03.09, Γ.03.10, Γ.03.11, Γ.03.12, Γ.03.13). Ανάλογη φθορά εμφανίζει το νεότερο στηθαίο από οπλισμένο σκυρόδεμα στην στέψη της ανωδομής.

5. Πρόσθετα στοιχεία παθολογίας-Ιδιαιτερότητες

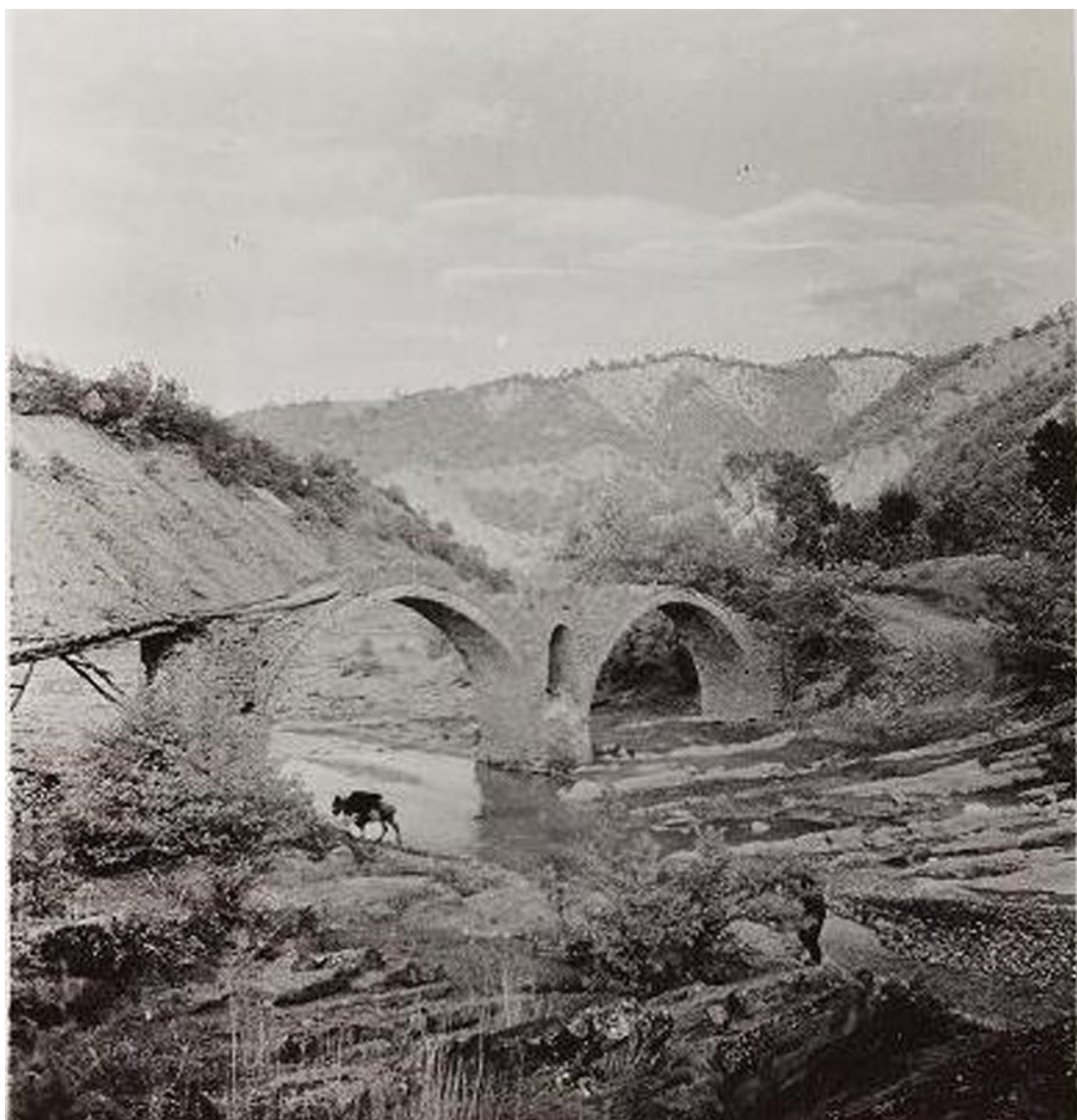
Πέραν των παραπάνω στοιχείων της παθολογίας, το πετρογέφυρο του Κατσουγιάννη, εμφανίζει δομικές ασυμβατότητες, απότομη μεταβολή της εγκάρσιας και διαμήκους ακαμψίας, υψηλή συγκέντρωση θλιπτικής τάσης στις διεπιφάνειες μεταξύ ελαστικών και ψαθυρών υλικών και επιταχυνόμενη φθορά ως αποτέλεσμα των προαναφερθέντων στοιχείων, γεγονός που πιστοποιείται από διάφορες δευτερογενείς και τριτογενείς βλάβες, όλες αποτέλεσμα νεότερων άστοχων επεμβάσεων.

Γ. Συμπεράσματα αξιολόγησης

1. Απαιτείται η άμεση εκτέλεση των παρακάτω τοπικών επεμβάσεων:

- Απομάκρυνση της δάσωσης και της νησίδας επίχωσης μπροστά από το βόρειο μεσόβαθρο,
- καθαρισμός - εκρίζωση δένδρων και φυτών από όλες τις επιφάνειες των πρανών,
- ανάκτηση των λιθοσωμάτων που έχουν καταρρεύσει.

2. Απαιτείται η κατεπείγουσα σύνταξη μελέτης πλήρους αποκατάστασης

Γ.03.01. Παλαιότερη φωτογράφιση πετρογέφυρου Κατσουγιάννη

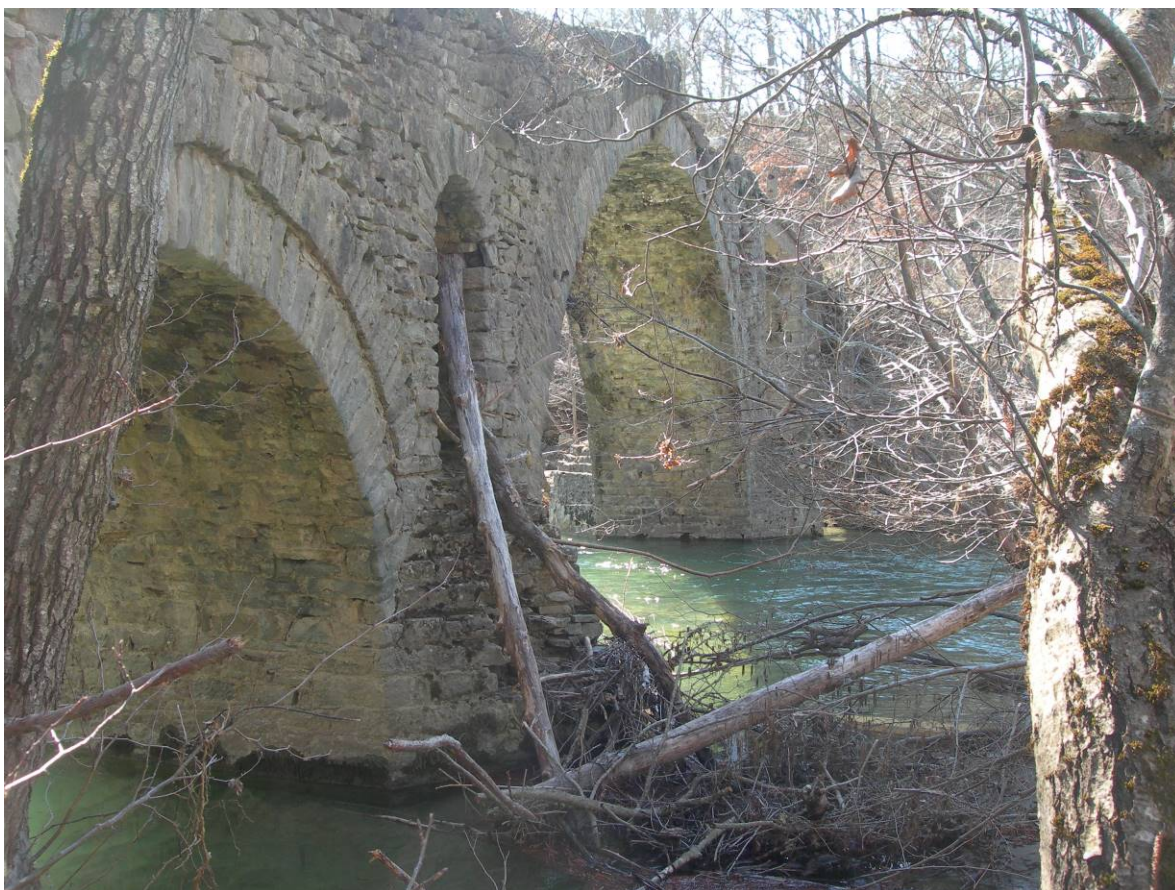

Γ.03.02. Ανατολική όψη

Γ.03.03. Αποσάθρωση βόρειου πρανούς

Γ.03.04. Δάσωση κοίτης ποταμού

Γ.03.05. Δάσωση κοίτης ποταμού

Γ.03.06. Αποσάθρωση νότιου πρανούς

Γ.03.07. Αποσάθρωση βράχου νότιου πρανούς

Γ.03.08. Αποσάθρωση βράχου νότιου πρανούς

Γ.03.09. Απώλεια λιθοσώματος και κονιάματος δόμησης στο κατάστρωμα

Γ.03.10. Απώλεια λιθοσώματος και κονιάματος δόμησης στο κατάστρωμα από επιρροή ομβρίων

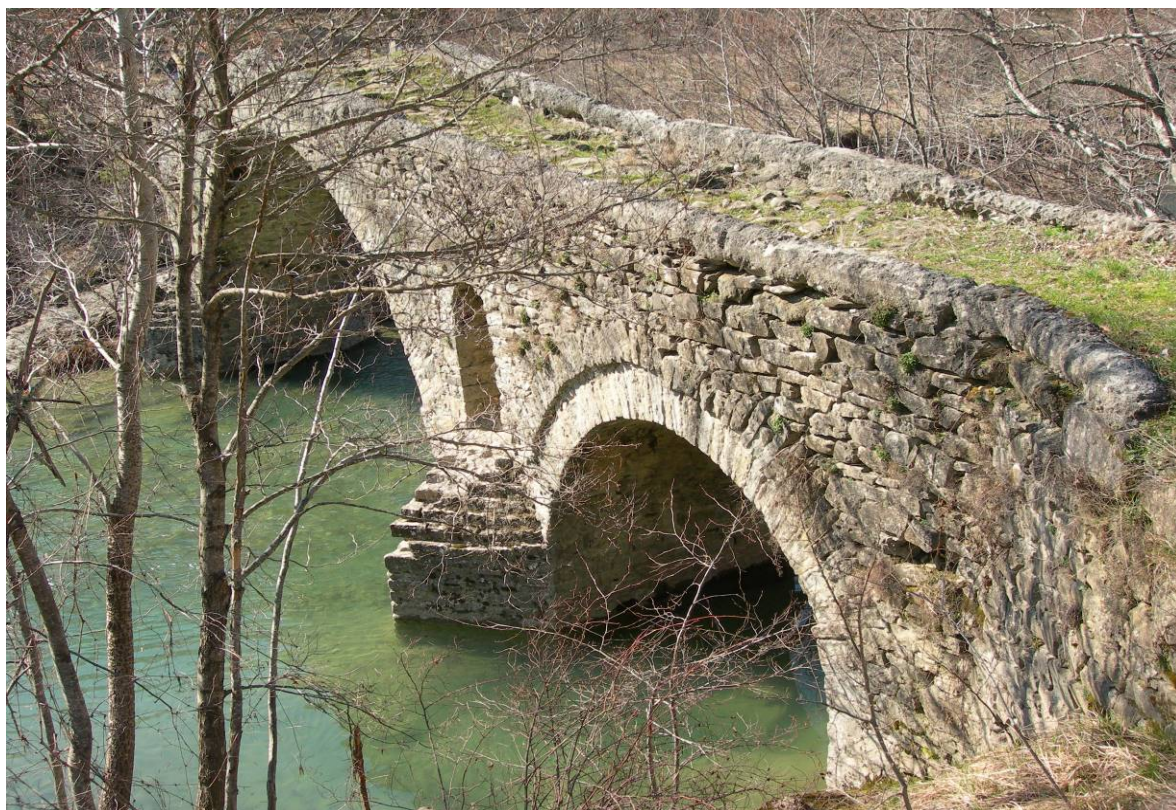

Γ.03.11. Απώλεια λιθοσώματος και κονιάματος δόμησης στο κατάστρωμα από επιρροή ομβρίων

Γ.03.12. Απώλεια λιθοσώματος και κονιάματος δόμησης στο κατάστρωμα από επιρροή ομβρίων

Γ.03.13. Απώλεια λιθοσώματος & κονιάματος δόμησης στο κατάστρωμα από επιρροή ομβρίων

3.4 Πετρογέφυρο Κάστρου, Κάστρο Δ. Γρεβενών

Αυτοψία: 20/06/2015

Συντεταγμένες: 40°05'49.841"N, 21°17'49.906"E

Κήρυξη μνημείου: ΦΕΚ 632/Β/18-7-1995

Α. Γενικά

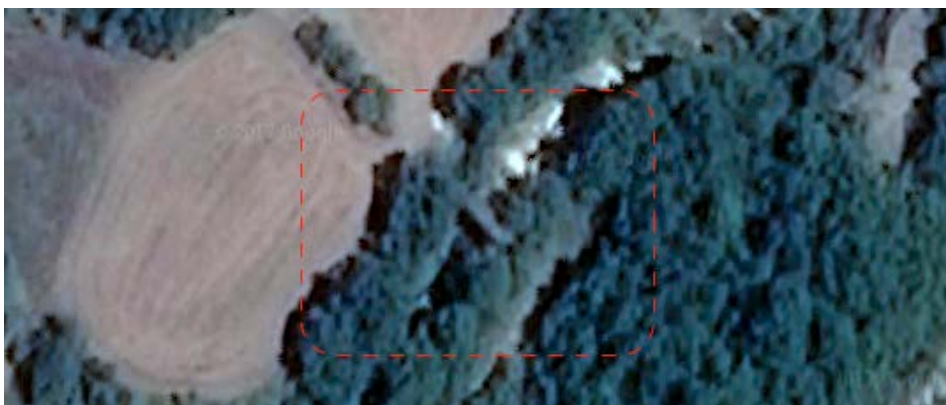
Κοντά στον οικισμό του Κάστρου, υπάρχει μονότοξη λιθόκτιστη γέφυρα του 19ου αιώνα, το πετρογέφυρο του Κάστρου, κτισμένο στο Γρεβενίτη ποταμό, που πηγάζει από την περιοχή του χωριού Μέγαρο, περνάει μέσα από την πόλη των Γρεβενών και χύνεται στον Αλιάκμονα. Το γεφύρι βρίσκεται πάνω στο παλιό μονοπάτι των δύο χωριών, ακριβώς κάτω από το χωριό Κάστρο, από το οποίο απέχει περίπου 1 χιλιόμετρο σε ευθεία γραμμή, αλλά προσεγγίζεται ευκολότερα από το Μέγαρο. Οι πλαγιές των βουνών προς το Κάστρο είναι πολύ απότομες, ενώ προς το Μέγαρο ομαλότερες, η βλάστηση είναι πλούσια και το ποτάμι καλύπτεται σχεδόν εξολοκλήρου από πυκνό, παραποτάμιο δάσος με δρυς. Το γεφύρι βρίσκεται στο όριο των κτηματικών περιοχών Μεγάρου και Κάστρου και εκτός από τα δύο χωριά, συνέδεε το Μέγαρο με τα Γρεβενά, με ημιονική οδό, μέχρι τη δεκαετία του 1960.

Η χρονολογία της κατασκευής του παραμένει άγνωστη. Από προφορικές παραδόσεις κατοίκων του Μεγάρου, προκύπτει ότι Μεγαριώτες γεννημένοι στα μέσα του προηγούμενου αιώνα, θυμόταν ότι το γεφύρι υπήρχε. Συνεπώς η κατασκευή του έγινε πριν το 1850. Για τη χρηματοδότηση της κατασκευής του γεφυριού, υπάρχουν τρεις εκδοχές: Κατά την πρώτη εκδοχή, στα βορινά πρηνή πάνω από το ποτάμι προς την πλευρά του Μεγάρου και στην τοποθεσία "παλιομονάστηρο", υπήρχε παλιό μοναστήρι, πιθανώς του Αγ. Νικολάου, του οποίου οι καλόγεροι έφτιαξαν το γεφύρι. Η χρονολογία καταστροφής του μοναστηριού χάνεται στα βάθη των αιώνων. Κατά τη δεύτερη εκδοχή, το γεφύρι έφτιαξαν οι κάτοικοι όταν κτίστηκε το χωριό πριν 300 ή 400 χρόνια. Κατά την τρίτη εκδοχή, η οποία ενισχύεται από την ονομασία «του Πασά το γεφύρι» που δίνουν οι Μεγαριώτες στο γεφύρι, κατασκευάστηκε με χρηματοδότηση του τοπικού Τούρκου ηγεμόνα από το χωριό Κάστρο.

Είναι μονότοξο γεφύρι με διαστάσεις 23μ. μήκος, 3μ. πλάτος και 8μ. ύψος, όσο και το άνοιγμα του τόξου του. Τα άκρα της διάβασης κατά μήκος οριοθετούνται από λίθους, που προεξέχουν κατά 10εκ., ενώ σε αποστάσεις 1-1.20μ. παρεμβάλλονται επιμήκεις προεξέχοντες λίθοι που σχηματίζουν υποτυπώδες στηθαίο (αρκάδες), γεγονός που συμβάλλει στην ομορφιά του γεφυριού. Είναι κτισμένο με πελεκητή πέτρα και συνδετικό ασβεστοκονίαμα, ενισχυμένο με σιδερένια τζινέτια, τοποθετημένα κάθετα στην ανατολική όψη της καμάρας. Στηρίζεται στα βραχώδη και πυκνοδασωμένα κατακόρυφα πρηνή που σχηματίζουν οι λόφοι των χωριών Κάστρο και Μέγαρο, πλησιάζοντας πολύ κοντά μεταξύ τους στο σημείο εκείνο. Στα βάθρα του γεφυριού υπάρχουν ακόμα τα μικρά ανοίγματα στην τοιχοποιία, όπου στηρίζονταν τα ξύλινα μαδέρια του καλουπιού, που στήθηκε για να στηρίξει την καμάρα του.

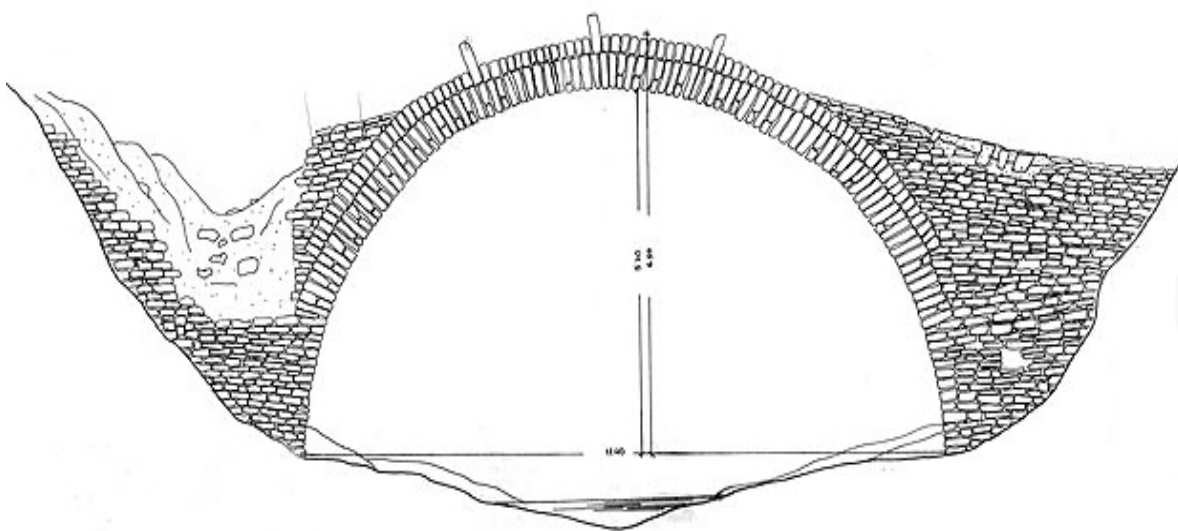
Η γέφυρα παρουσιάζει φθορές που οφείλονται σε έλλειψη συντήρησης, όπως πτώσεις μικρών λίθων από τις όψεις της και μικρής κλίμακας απώλεια λίθων στα άκρα της διάβασης κατά μήκος.

Γ.04.00. Αεροφωτογραφία

Το έργο της αποκατάστασης της λιθόκτιστης γέφυρας του Κάστρου άρχισε το 1999 με βάση την εγκεκριμένη μελέτη που υπήρχε. Φορέας υλοποίησης ήταν ο Δήμος Κοσμά του Αιτωλού Ν. Γρεβενών. Την επίβλεψη είχε μηχανικός της 11ης ΕΒΑ μετά από αρμόδια ανάθεση. Οι εργασίες αφορούσαν την ανακατασκευή του ανατολικού τμήματος που κατέρρευσε ώστε να αποκατασταθεί η ισορροπία των φορτίων στις δύο πλευρές του τόξου, και αρμολόγηση των όψεων με ταυτόχρονη τοποθέτηση των μικρών λίθων. Ακολούθησε συντήρηση της λιθόστρωτης διάβασης με καθαρισμό και συμπλήρωση των λίθων που έλειπαν, στεγάνωση των αρμών, διόρθωση των μικροανωμαλιών της για την απόδοση των σωστών κλίσεων και τοποθέτηση λίθινων αρκάδων στη θέση αυτών που χάθηκαν.

Γ.04.01. Βόρεια όψη. Αποτύπωση κατάστασης πριν την έναρξη εργασιών αποκατάστασης

Β. Στοιχεία Αξιολόγησης της Στατικής Επάρκειας και της Φέρουσας Ικανότητας

1. Πρανή / Κοίτη

Εντοπίζεται έντονη βλάστηση στα πρανή, τα οποία επιβάλλεται να καθαριστούν. (Γ.04.02)

2. Ακρόβαθρα

Στα ακρόβαθρα, όπως και στα πράνη, εμφανίζεται βλάστηση η οποία πρέπει να καθαριστεί. (Γ.04.03). Επιπλέον, παρατηρήθηκε απορροή νερού μέσα από τα λιθοσώματα των ακροβάθρων που οφείλεται κατά πάσα πιθανότητα σε λάθος κατά την αποκατάσταση (Γ.04.04, Γ.04.05).

3. Μεσόβαθρα

Δεν υπάρχουν μεσόβαθρα.

4. Ανωδομή / Κατάστρωμα

Μικρής έκτασης εισροή ομβρίων από το κατάστρωμα. Πρέπει να γίνει καθαρισμός και αρμολόγηση του λιθόστρωτου.

5. Πρόσθετα στοιχεία παθολογίας - Ιδιαιτερότητες

Τα κονιάματα είναι νεότερα και διατηρούνται σε καλή κατάσταση.

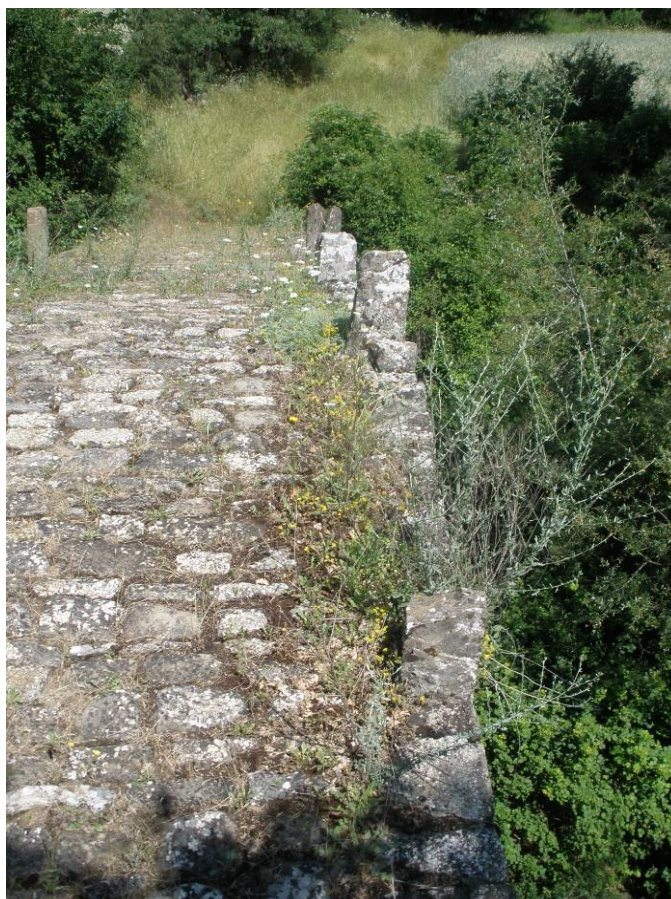
Γ. Συμπεράσματα αξιολόγησης

Η κατάσταση του γεφυριού αξιολογείται ως πολύ καλή. Απαραίτητο είναι να γίνει καθαρισμός της βλάστησης από τα ακρόβαθρα και τα πρανή.

Γ.04.02. Βλάστηση στα πρηνή

Γ.04.03. Βλάστηση στα ακρόβαθρα

Γ.04.04. Εισροή ομβρίων από το κατάστρωμα

Γ.04.05. Κατάστρωμα

3.5 Πετρογέφυρο Σταυροποτάμου, Κηπουρειό Δ. Γρεβενών

Αυτοψία: 04/06/2015

Συντεταγμένες: 39°59'08.190"N, 21°22'44.112"E

Κήρυξη μνημείου: ΦΕΚ 632/Β/18-7-1995

Α. Γενικά

Το γεφύρι του Κηπουρειού είναι κτισμένο στο Σταυροπόταμο, παραπόταμο του Βενέτικου, λίγο πριν τη συμβολή των δύο ποταμών, πολύ κοντά στο γεφύρι του Σπανού και δίπλα από την εθνική οδό Γρεβενών–Μετσόβου–Ιωαννίνων. Σύμφωνα με την παράδοση, από εκεί περνούσαν τα καραβάνια εμπόρων πηγαίνοντας για Θεσσαλονίκη ή Γιάννενα και παλαιότερα αποτελούσε μέρος του δρόμου που συνέδεε το Μέτσοβο με τα Γιάννενα.

Δεν σώζεται κάποιο στοιχείο για το πώς και πότε κτίστηκε το γεφύρι. Προφορικές παραδόσεις στο Κηπουρειό αναφέρουν ότι κατασκευάστηκε την ίδια, περίπου εποχή με το γεφύρι του Σπανού, επομένως χρονολογείται κάπου στα μέσα του 19ου αιώνα. Δεν υπάρχει καν συγκεκριμένο όνομα για το γεφύρι αυτό. Απλώς η περιοχή των γεφυριών αποκαλείται από τους κατοίκους της ευρύτερης περιοχής του Κηπουρειού «στα γεφύρια». Η μόνη γραπτή πηγή που μνημονεύει το πετρογέφυρο αυτό, είναι οι «Οδοιπορικά σημειώσεις Μακεδονίας» του Νικ. Σχινά, βιβλίο που εκδόθηκε στην Αθήνα το 1886. Συνεπώς το κτίσιμο του γεφυριού του Κηπουρειού στο Σταυροπόταμο πρέπει να τοποθετηθεί οπωσδήποτε πριν το 1880.

Πρόκειται για ένα τρίτοξο πετρογέφυρο με τέσσερις άνισες μεγάλες ημικυκλικές καμάρες, εκ των οποίων μεγαλύτερη είναι η τρίτη από τη νότια πλευρά. Διαθέτει ανακουφιστικό άνοιγμα στο δεύτερο μεσόβαθρο. Έχει συνολικό μήκος 48μ., πλάτος 3,70μ. και ύψος μεγαλύτερης καμάρας 6,90μ. Εκτός από τα δύο ακραία ακρόβαθρα, στα τρία υπόλοιπα (μεσαία) υπάρχουν σφηνοειδείς προεξοχές στις βάσεις, που εμποδίζουν τη δημιουργία στροβίλων νερού κοντά στο γεφύρι, όταν το ρεύμα είναι ορμητικό. Στο δεύτερο δε, από βορρά, βάθρο, υπάρχει ανακουφιστική οπή.

Γ.05.00. Αεροφωτογραφία

Έχει γίνει επισκευή του γεφυριού κατά τη δεκαετία του 1960 και στρώθηκε πλάκα από σκυρόδεμα πάνω στο γεφύρι, με προσθήκη τσιμεντένιων κάγκελων. Το αποτέλεσμα δεν ήταν διόλου συμβατό με την όλη αρχιτεκτονική του πετρογέφυρου, καθώς η επισκευή, κάτι που συνηθίζονταν την εποχή εκείνη, δε σεβάστηκε την παραδοσιακή αρχιτεκτονική, αλλά αποσκοπούσε στην ασφαλή διάβασή του πετρογέφυρου από οχήματα και πεζούς. Μέχρι σήμερα, τα διάφορα οχήματα μπορούν να περάσουν πάνω από το γεφύρι, η κατάσταση του όμως χειροτερεύει χρόνο με το χρόνο και θα χρειαστεί στο μέλλον επιδιορθώσεις σε κάποια σημεία του.

Γ.05.01. Γενική άποψη του γεφυριού Σταυροποτάμου (Βορινή πλευρά)

Β. Στοιχεία Αξιολόγησης της Στατικής Επάρκειας και της Φέρουσας Ικανότητας

1. Πρανή / Κοίτη

Στην κοίτη του ποταμού υπάρχουν δέντρα που διαταράσσουν την ομαλή γραμμική ροή του. Απαιτείται η αποξήλωση τους, διότι δημιουργείται πρόσθετο πρόβλημα συγκράτησης φερτών υλικών (Γ.05.02).

2. Ακρόβαθρα

Στα ακρόβαθρα παρατηρούνται αποκολλήσεις λίθων και ύπαρξη ριζικών στη γένεση των τόξων. Υπάρχουν νεότερες επεμβάσεις σε αυτά, όπως είναι η κατασκευή πλαγιοπτερυγίων από οπλισμένο σκυρόδεμα στο ανατολικό ακρόβαθρο και τοιχείο οπλισμένου σκυροδέματος στο δυτικό (Γ.05.03).

3. Μεσόβαθρα

Τα μεσόβαθρα δεν έχουν θεμελιωθεί σε φρεάτιο και παρατηρείται το φαινόμενο της σπηλαιώσης. Επίσης εμφανίζεται αποσάθρωση των εμβόλων (Γ.05.04, Γ.05.05).

4. Ανωδομή / Κατάστρωμα

Το κατάστρωμα της αρχικής κτήσης δεν υφίσταται σήμερα. Αντ' αυτού έχει κατασκευασθεί νέο κατάστρωμα από οπλισμένο σκυρόδεμα με λαξεύσεις στα υποκείμενα λιθοσώματα. Δεν φαίνεται να υπάρχει συνάφεια μεταξύ λιθοσωμάτων και νέου σκυροδέματος (Γ.05.06).

5. Πρόσθετα στοιχεία παθολογίας - Ιδιαιτερότητες

Ελαφριάς μορφής τοπική αποσάθρωση εμφανίζεται σε λίθους και συνδετικό κονιάμα.

Γ. Συμπεράσματα αξιολόγησης

1. Απαιτείται η εκτέλεση των κάτωθι τοπικών επεμβάσεων:

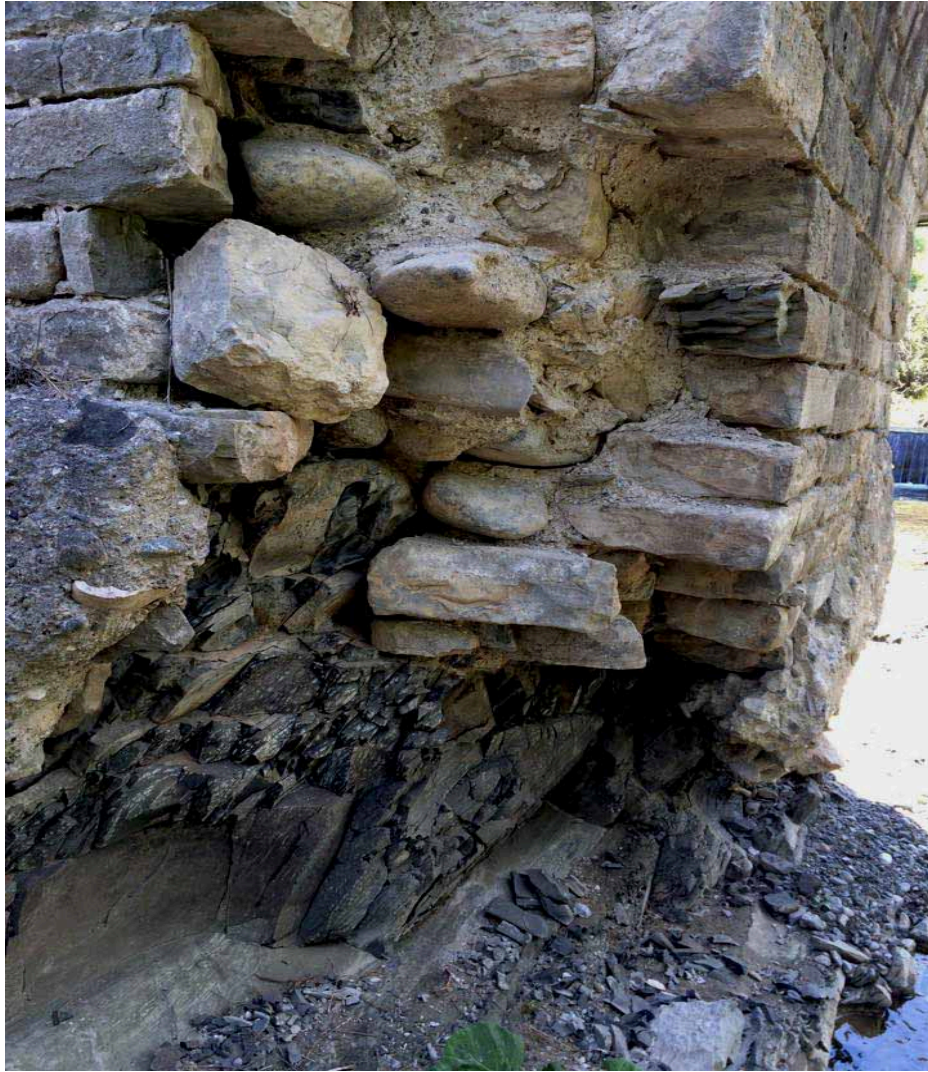
- Εκρίζωση δένδρων στην κοίτη του ποταμού,
- καθαρισμός φυτών από όλες τις επιφάνειες ακροβάθρων,
- ανάκτηση των λιθοσωμάτων που έχουν καταρρεύσει,
- αποξήλωση οπλισμένου σκυροδέματος και επανακατασκευή καταστρώματος με φυσικά υλικά,
- αποκατάσταση των μεσόβαθρων από το φαινόμενο της σπηλαιώσης.

2. Απαιτείται η σύνταξη μελέτης αποκατάστασης

Γ.05.02. Ανεπιθύμητη βλάστηση στην κοίτη του ποταμού

Γ.05.03. Αποκολλήσεις λίθων στο ανατολικό ακρόβαθρο

Γ.05.04. Σπηλαιώση μεσοβάθρου

Γ.05.03. Αποσάθρωση εμβόλων μεσοβάθρων

Γ.05.04. Κατάστρωμα από σκυρόδεμα -νεότερη επέμβαση χωρίς συνάφεια με τα υφιστάμενα λιθοσώματα

3.6 Πετρογέφυρο Κέντρου, Κέντρο Δ. Γρεβενών

Αυτοψία: 12/05/2016 και 31/5/2017

Συντεταγμένες: 40°01'12.840"N, 21°37'23.310"E, υψόμετρο: 626 μ.

Α. Γενικά

Το πετρογέφυρο του Κέντρου είναι ένα πέτρινο μονότοξο γεφύρι, το οποίο γεφυρώνει ρέμα που χύνεται στον Αλιάκμονα ποταμό. Βρίσκεται στην τοπική κοινότητα του Κέντρου στο Δήμο Γρεβενών. Χρονολογείται από το τις αρχές του 1800 και συγκεκριμένα το 1814. Οι κάτοικοι του Κέντρου (Βέντζι, η παλιά του ονομασία) το αποκαλούν και «Τούρκικο». Γεφυρώνει το ρέμα που κατεβαίνει από την περιοχή των Αγαλαίων και συνέδεε το χωριό Κέντρο με τα γειτονικά χωριά Σαρακήνα και Αγαλαίους (στο νοτιοανατολικό τμήμα του νομού Γρεβενών). Ταυτόχρονα το γεφύρι αποτελούσε τη διάβαση προς τα χωράφια και τα βοσκοτόπια της ευρύτερης περιοχής, ενώ συνιστούσε και το μοναδικό πέρασμα προς το χωριό την εποχή που γινόταν το Μεγάλο Παζάρι ή «Παζάρι των Βεντζίων» που εξυπηρετούσε το ανατολικό τμήμα της λεκάνης των Γρεβενών. Το γεφύρι χρησιμοποιούνταν από τους κατοίκους της ευρύτερης περιοχής έως το 1960, αλλά η διάνοιξη νέων δρόμων που ακολούθησε οδήγησε τελικά στην εγκατάλειψη του γεφυριού.

Είναι μονότοξο πέτρινο γεφύρι με μήκος 9 μέτρα, ύψος 4,50 μέτρα και άνοιγμα τόξου 4,20 μέτρα. Το πλάτος του είναι 3,80 μέτρα, ιδιαίτερα μεγάλο, αφού σύμφωνα με τις μαρτυρίες των κατοίκων πάνω από γεφύρι περνούσαν ξύλινες άμαξες. Το μήκος του καταστρώματος του γεφυριού υπολογίζεται στα 15 μ. ενώ το πλάτος 2,40 μ.

Η πρόσβαση στο γεφύρι είναι δύσκολη όπως δύσκολος ήταν ο εντοπισμός του, αφού η πυκνή βλάστηση – τα δένδρα πέρασαν τα κλαδιά τους στο σώμα του γεφυριού – το είχε εξαφανίσει και η κοίτη του ρέματος έχει γίνει τόπος απόθεσης απορριμμάτων. Για την πρόσβαση στο γεφύρι απαιτείται να ακολουθήσει κάποιος το δρόμο που πηγαίνει προς Σαρακήνα και στον πρώτο χωματόδρομο στο αριστερό χέρι να ακολουθήσει το βατό χωματόδρομο για 150 μέτρα οπότε και εμφανίζεται το γεφύρι.

Γ.06.00. Αεροφωτογραφία

Σήμερα πλέον, το πετρογέφυρο κινδυνεύει άμεσα με ολική κατάρρευση, αφού οι ρίζες και τα δένδρα που έχουν φυτρώσει ανάμεσα στις πέτρες του έχουν προσβάλλει τη στατικότητα του

και έχουν δημιουργήσει έντονες ρωγμές. Το νερό κατατρώει τα βάθρα του γεφυριού και το κατάστρωμά του έχει καταστραφεί σε μεγάλο βαθμό. Από την πλευρά προς τα ανάντη έχουν πέσει σχεδόν όλοι οι θολίτες και το κλειδί του γεφυριού.

Β. Στοιχεία Αξιολόγησης της Στατικής Επάρκειας και της Φέρουσας Ικανότητας

1. Πρανή / Κοίτη

Τα πρανή και η κοίτη έχουν γίνει τόπος απόθεσης μπαζών και απορριμάτων, με αποτέλεσμα να δημιουργούν περαιτέρω προβλήματα στη στατικότητα και την μακροπρόθεσμη διατήρηση του γεφυριού, λόγω της αλλαγής της ροής του ρέματος.

2. Ακρόβαθρα

Στο νοτιοδυτικό ακρόβαθρο εμφανίζεται αποσάθρωση λίθων και κονιαμάτων με ύπαρξη ριζικών στην γένεση των τόξων. Το ριζικό δέντρο έχει καταστρέψει μέρος της γενέτειρας στην πλευρά αυτή (Γ.06.02), ενώ στη βορειοανατολική πλευρά του πετρογέφυρου, διαπιστώνεται υποσκαφή θεμελίου (Γ.06.01), με τις δύο αυτές βλάβες όμως να μη συνδέονται μεταξύ τους. Γενικά και στα δύο ακρόβαθρα παρατηρούνται αποκολλήσεις λίθων και ύπαρξη ριζικών στη γένεση των τόξων, που σε συνδυασμό με την απουσία περυρότοιχων, επιτείνουν περαιτέρω την τροφοδοσία του προβλήματος.

3. Μεσόβαθρα

Δεν υπάρχουν μεσόβαθρα, καθώς το γεφύρι είναι μονότοξο.

4. Ανώδομή / Κατάστρωμα

Το κατάστρωμα της αρχικής κτίσης δεν υφίσταται σήμερα και αντί αυτού παρατηρείται έντονη βλάστηση ακόμα και ανεπτυγμένα ποώδη φυτά με τα ριζικά τους να έχουν πλέον εισχωρήσει εμφανώς στο λιθόσωμα του τόξου και να έχουν προξενήσει βλάβες σε αυτό (Γ.06.01, Γ.06.02).

Γ. Συμπεράσματα αξιολόγησης

Η υφιστάμενη κατάσταση του πετρογέφυρου εκτιμάται ότι απαιτεί την εκτέλεση των κάτωθι άμεσων σωστικών επεμβάσεων οι οποίες κρίνεται άκρως αναγκαίο να προηγηθούν της εμπεριστατωμένης μελέτης αποκατάστασης λόγω του κατεπείγοντος του χαρακτήρα.

Λίστα άμεσων ενεργειών:

- εκρίζωση δένδρου και ριζικού του στο νοτιοδυτικό ακρόβαθρο,
- καθαρισμός φυτών από όλες τις επιφάνειες ακροβάθρων και ανωδομής,
- ανάκτηση των λιθοσωμάτων που έχουν καταρρεύσει.

Το γεφύρι του Κέντρου απειλείται με άμεση κατάρρευση. Υπάρχει αναγκαιότητα άμεσης εκπόνησης μελέτης για την άμεση συντήρηση – επισκευή του, προκειμένου να αναδειχθεί ως ένα από τα μοναδικά δείγματα της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής κληρονομιάς στην περιοχή των Βεντζίων και ως ένα μνημείο ανεκτίμητης πολιτισμικής και πολιτιστικής αξίας. Ως εκ τούτου απαιτούνται άμεσες σωστικές εργασίες.

Γ.06.01. Γενική ΒΔ άποψη. Βλάστηση και υποσκαφή θεμελίου

Γ.06.02. Γενική ΝΑ άποψη – ριζικά στο τόξο, έντονη βλάστηση στο λιθόσωμα

Γ.06.03. Όψη Βορινή από παλαιότερη φωτογράφιση

Γ.06.04. Άποψη από ΒΑ από παλαιότερη φωτογράφιση

Γ.06.05 Ανατολικό ακρόβαθρο παλαιότερα

Γ.06.06. Ανατολικό ακρόβαθρο σήμερα

3.7. Πετρογέφυρο Ματσαγκάνη, Κρανιά Δ. Γρεβενών

Αυτοψία: 14/07/2015

Συντεταγμένες: 39°54'01.908"N, 21°17'20.658"E

Κήρυξη μνημείου: ΦΕΚ 632/Β/18-7-1995

Α. Γενικά

Κοντά στο χωριό Κρανιά Γρεβενών υπάρχει μικρό πέτρινο γεφύρι, μονότοξο, πάνω στο παλιό μονοπάτι των εμπορικών καραβανιών που από τα Γιάννενα δια μέσου του Μετσόβου, της Μηλιάς, Κρανιάς και του Κηπουριού, οδηγούσε στα Γρεβενά, περνώντας απ' τα γεφύρια του Βενέτικου και των παραποτάμων του. Μ' αυτό επικοινωνούσαν οι κάτοικοι της Κρανιάς με το Κηπουριό και τα Γρεβενά. Το κτίσιμό του χρονολογείται πριν το 1850. Το γεφύρι ονομάζεται του Ματσαγκάνη, από το όνομα ιδιοκτήτη χωραφιών κοντά στο γεφύρι. Έχει μήκος 16 μ., ύψος 5,50 μ., πλάτος 2,50 μ. και άνοιγμα τόξου 9 μ. Έχει μήκος καταστρώματος 21,2 μ. και πλάτος καταστρώματος 2,10 μ.

Στη μία του όχθη σώζεται το αρχικό στηθαίο με πέτρες, ενώ στην άλλη έχει αντικατασταθεί με τσιμέντο, αποτελώντας παραφωνία στο γενικό αρχιτεκτονικό σύνολο. Στη βόρεια όψη του διακρίνονται δύο σιδερένια τζινέτια για καλύτερη ενίσχυση της λιθοδομής του τόξου και στη μέση του τόξου, ένας σιδερένιος χαλκάς απ' όπου πιθανότατα κρεμόταν στο παρελθόν κουδούνι χάλκινο με γλωσσίδι, που χτυπούσε όταν φυσούσε δυνατός αέρας. Μόνο η κατάντη όψη του παραμένει σώα. Η σημερινή του κατάσταση κρίνεται κακή σε γενικές γραμμές. Από το 2015 και μετά έχει υποστεί μεγάλες ζημιές.

Γ.07.00. Αεροφωτογραφία

B. Στοιχεία Αξιολόγησης της Στατικής Επάρκειας και της Φέρουσας Ικανότητας

1. Πρανή / Κοίτη

Στο δυτικό πρανές οι κατακόρυφες διακλάσεις του βράχου επιτρέπουν τον εγκλωβισμό νερού και ως εκ τούτου την αποσάθρωση του βράχου, επί του οποίου εδράζεται το δυτικό ακρόβαθρο, λόγω παγετού (Γ.07.01).

Στα ανάντη του ανατολικού ακροβάθρου, παρατηρείται η ύπαρξη πηγής στη θέση της οποίας έχουν αναπτυχθεί δένδρα, τα οποία επιτρέπουν προσχώσεις στο ανατολικό πρανές. Εξαιτίας αφενός μεν των φυτών που έχουν αναπτυχθεί στο ανατολικό πρανές, αφετέρου δε της αστοχής θέσης του ανατολικού πλαγιοπτερυγότοιχου της νεώτερης γέφυρας της Ε.Ο. Γρεβενών – Κρανιάς, η κοίτη του ποταμού έχει μετατοπισθεί προς τα δυτικά (Γ.07.02., Γ.07.03).

2. Ακρόβαθρα

Η υποσκαφή του θεμελίου του δυτικού ακρόβαθρου λόγω αποσάθρωσης του βράχου έδρασης δημιουργεί απώλεια στήριξης και μερική κατάρρευση των υπερκείμενων λιθοσωμάτων του δυτικού ακροβάθρου και του τόξου.

Επίσης η μετατόπιση της κοίτης του ποταμού προς τα δυτικά έχει ως αποτέλεσμα την υπερκαταπόνηση του δυτικού ακροβάθρου έναντι υποσκαφής και αποσάθρωσης του βράχου έδρασης (Γ.07.04, Γ.07.05). Στο ανατολικό δε, ακρόβαθρο, το ριζικό σύστημα των δένδρων, τα οποία αναπτύσσονται στο ανατολικό πρανές, προσβάλλει τα λιθοσώματα του θεμελίου του (Γ.07.06).

3. Μεσόβαθρα

Μεσόβαθρα δεν υπάρχουν, πρόκειται για μονότοξο γεφύρι.

4. Ανωδομή / Κατάστρωμα

Η κακή κατάσταση του καταστρώματος επιτρέπει την εισροή ομβρίων προς τα υποκείμενα λιθοσώματα με άμεση συνέπεια τη αποσάθρωση του κονιάματος δόμησης των λιθοσωμάτων του τόξου (Γ.07.07, Γ.07.08, Γ.07.09).

Γ. Συμπεράσματα αξιολόγησης

1. Απαιτείται η άμεση εκτέλεση των κάτωθι τοπικών επεμβάσεων:

α. Καθαρισμός, λάξευση και απομάκρυνση του αποσαθρωμένου βράχου καθώς και του νεότερου σκυροδέματος στην θέση έδρασης της καμάρας στο δυτικό πρανές. Η λάξευση θα συνεχιστεί σε βάθος μέχρι τον εντοπισμό του υγιούς βράχου. Μετά τον εντοπισμό του υγιούς βράχου θα συμπληρωθούν τα λιθοσώματα του τόξου και της βάσης του ακρόβαθρου.

β. Ανάκτηση του λιθοσώματος του ανατολικού ακρόβαθρου που έχει καταρρεύσει. Στην διεπιφάνεια μεταξύ ανακτηθέντος και υφιστάμενου λιθοσώματος θα τοποθετηθούν ακροφύσια ενεμάτων για την πλήρη ενσωμάτωση των ανακτηθέντων στα υφιστάμενα

γ. Προσεκτική καθαίρεση του σκυροδέματος κοιτόστρωσης στο κατάστρωμα του πετρογέφυρου. Ανάκτηση του λίθινου καταστρώματος στην ίδια θέση με την ίδια κλίση. Η ανάκτηση του λιθόστρωτου θα κατευθύνει τα όμβρια προς τα ακρόβαθρα και από εκεί προς τα πρανή και θα κατασκευαστεί σύμφωνα με την τεχνική των λιθόστρωτων του καταστρώματος των πετρογέφυρων.

δ. Απομάκρυνση των προσχώσεων και φυτών στην θέση της πηγής στο ανατολικό πρανές. Πρόχειρα θα υδρομαστευτεί η πηγή προκειμένου να μπορεί να παρακολουθηθεί η συμπεριφορά της σε ετήσιο κύκλο, ώστε τα δεδομένα αυτά να χρησιμοποιηθούν στη μελέτη αποκατάστασης του πετρογέφυρου (διαχείριση της πηγής και της κοίτης του ποταμού).

ε. Καθαρισμός αμφοτέρων των πρανων σε ικανή απόσταση ανάντη και κατόντη του πετρογέφυρου από προσχώσεις και φυτά προκειμένου να εξαχθούν χρήσιμα συμπεράσματα για την ανάσχεση της μετατόπισης της κοίτης του ποταμού.

στ. Εφαρμογή ενεμάτων ενίσχυσης μάζας και ενσωμάτωσης των ανακτηθέντων λιθοσωμάτων στην βάση του δυτικού και ανατολικού ακρόβαθρου. Επίσης αρμολόγηση των ορατών επιφανειών των λιθοσωμάτων.

2. Απαιτείται η κατεπείγουσα σύνταξη μελέτης πλήρους αποκατάστασης

Γ.07.01. Αποσάθρωση βράχου επί του οποίου εδράζεται το δυτικό ακρόβαθρο

Γ.07.02. Μετατόπιση κοίτης ποταμού δυτικά

Γ.07.03. Ανάπτυξη δένδρων πλησίον πλαγιοπτερυγότοιχου νεώτερης γέφυρας

Γ.07.04. Δυτικό ακρόβαθρο

Γ.07.05. Υποσκαφή δυτικού ακροβάθρου

Γ.07.06. Ανάπτυξη φυτών στο ανατολικό πρανάς

Γ.07.07. Κατάστρωμα γεφυριού

Γ.07.08. Στηθαία καταστρώματος γεφυριού

Γ.07.09. Εσωράχιο τόξου

4. Αποτίμηση Φέρουσας Ικανότητας Βυζαντινών & Μεταβυζαντινών Ναών

4.1 Ιερά Μονή Παμμεγίστων Ταξιαρχών, Ταξιάρχης Δ. Γρεβενών

Αυτοψία: 11/10/2017

Συντεταγμένες: 40°10'35.862"N, 21°31'07.572"E

Κήρυξη μνημείου: ΦΕΚ 621/Β/11-11-1968

A1. Γενικά

Η μονή Παμμεγίστων Ταξιαρχών βρίσκεται δυτικά του χωριού Ταξιάρχης (πρώην Κουσκό) στα Γρεβενά σε απόσταση 300μ. περίπου από τον οικισμό. Η μονή ιδρύθηκε στα ερείπια παλιότερου μοναστηριού. Στο κέντρο της εσωτερικής αυλής υπάρχει το καθολικό. Στη βόρεια και νότια πλευρά υπάρχουν τα κελιά, το αρχονταρίκι, διάφοροι βοηθητικοί χώροι, το βορδωναρείο, το φωτάνημα και ο φούρνος. Στην ανατολική και τη δυτική πλευρά υπάρχει μόνο ο λιθόχτιστος περίβολος. Στη δυτική πλευρά υπάρχει η πύλη της μονής. Η μόνη σημαντική γραπτή μαρτυρία ίδρυσης της μονής είναι το δημοσιευμένο «Κατάστιχο». Χρονολογείται στα 1834 και φέρει τον τίτλο: «Κατάστιχον της μονής Πανμεγίστων Ταξιαρχων Μιχαήλ και Γαβριήλ εκ χώρας Κοσικό». Στην τρίτη σελίδα του είναι καταχωρημένη η πρώτη κτητορική εγγραφή του παπα - Χαράλαμπου, που ήταν εφημέριος στο μοναστήρι. Σύμφωνα με αυτό, οι εργασίες στο σύνολο του συγκροτήματος της μονής ολοκληρώθηκαν το 1834. Παλαιότερη μαρτυρία στον χώρο της ίδιας της μονής αποτελεί η χαραγμένη πάνω σε τμήμα μαρμάρινης πλάκας, χρονολογίας 1768. Το τμήμα αυτό τοποθετήθηκε στην ανατολική τοιχοποιία ως σπόλιο κατά την επισκευή της στέγης, ακριβώς κάτω από το γείσο.

A2. Το συγκρότημα της μονής

Στην ευρύχωρη, εσωτερική αυλή που διαμορφώνεται στο εσωτερικό του περιβόλου, εντάσσεται το καθολικό. Στη δυτική και την ανατολική πλευρά του περιβόλου ανοίγεται κύρια και δευτερεύουσα πύλη αντίστοιχα με τοξωτό υπέρθυρο από μεγάλα, λαξευτά, λίθινα αγκωνάρια. Πάνω από την κύρια δυτική πύλη, ανοίγεται κόγχη με την παράσταση του αρχαγγέλου Μιχαήλ.

Στο εσωτερικό του περιβόλου τα κελιά και οι βοηθητικοί χώροι στη βόρεια και τη νότια πτέρυγα διατάσσονται στο ισόγειο και τον όροφο με ανοιχτές στοές προς την αυλή (χαγιάτια), οι οποίες στηρίζονται σε ξύλινους στύλους και ξύλινα επιστύλια. Ο όροφος φέρει απλό ξύλινο ευθύγραμμο στηθαίο, με οριζόντιες και κάθετες δοκούς. Η πρόσβαση σε αυτόν επιτυγχάνεται με ξύλινη κλίμακα μέσα στη στοά του ισογείου για λόγους προφύλαξης από τις καιρικές συνθήκες. Στον εξωτερικό τοίχο της βόρειας και της νότιας πτέρυγας ανοίγονται λιγοστά μικρά παράθυρα για προστατευτικούς και λειτουργικούς λόγους. Τριώροφο κωδωνοστάσιο του 1871, κατασκευασμένο από λαξευτή λίθινη τοιχοδομία, βρίσκεται στον ανατολικό περίβολο. Στη βορειοανατολική πλευρά της εσωτερικής αυλής, υπάρχει φρεάτιο με τετραγωνικής κάτοψης κτιστό φρεατοστέγασμα που καλύπτεται με τετρακλινή στέγη. Απέναντι από το φρεάτιο, στη βορειοδυτική πλευρά, υπάρχει κτιστός φούρνος.

A3. Το καθολικό της μονής¹

Το καθολικό της μονής των Ταξιαρχών βρίσκεται στο μέσο της εσωτερικής αυλής του μοναστηριακού συγκροτήματος. Πρόκειται για ορθογώνιο κτίσμα, διαστάσεων 15,15 X 8,00 μ. Ανήκει στο γνωστό αθωνικό τύπο 462 με σημαντικές, όμως, διαφοροποιήσεις. Ο τρούλος στηρίζεται σε δύο πεσσούς και δύο κίονες, ενώ ένα ακόμη ζεύγος κίωνων προς τα δυτικά αυξάνει το χώρο του κυρίως ναού προσδίδοντας στο κτίσμα δρομικότητα. Οι πεσσοί βρίσκονται στο χώρο του ιερού, πίσω από το τέμπλο. Έχουν τετραγωνική διατομή, πλευράς 0,45 μ. σε αντίθεση με τους κίονες, που είναι κυκλικοί με διάμετρο 0,40 μ. Οι κίονες φέρουν κιονόκρανα αντεστραμμένης κολούρου πυραμίδας με αποτμήσεις στις γωνίες. Χωρίζουν τον κυρίως ναό σε τρία κλίτη. Τα κλίτη είναι άνισα μεταξύ τους. Το βόρειο έχει πλάτος 1,58 μ. το μεσαίο 1,97 μ. και το νότιο 1,65 μ. Στο εσωτερικό του ναού παρατηρούνται αρκετές διαφοροποιήσεις στις διαστάσεις οι οποίες, προφανώς, οφείλονται στην αδεξιότητα των μαστόρων ή στην έλλειψη χρόνου, που είχε ως συνέπεια την ατέλεια και την προχειρότητα της κατασκευής.

Τα διαμερίσματα που διαμορφώνονται εκτός του σταυρού στα πλάγια κλίτη και τους χώρους της πρόθεσης και του διακονικού, καλύπτονται στο σύνολό τους με φουρνικά. Η Ι. Μ. Ταξιαρχών αποτελεί μια χαρακτηριστική μεταφορά του τύπου του σταυροειδούς εγγεγραμμένου ναού στα κατασκευαστικά δεδομένα της εποχής του. Έχουμε δηλαδή μια μετάβαση από τα βυζαντινά πρότυπα στις μετέπειτα μεταβυζαντινές θολωτές βασιλικές, οι θόλοι των οποίων καλύπτονται με ενιαία δίριχτη στέγη. Με τη δίριχτη στέγη ο ναός χάνει εξωτερικά την κομψότητα και πλαστικότητα των βυζαντινών εκκλησιών, ενώ στο εσωτερικό του, η διατήρηση της θολοδομίας δίνει μεγαλοπρέπεια στο χώρο και αυξάνει την επιφάνεια για την ανάπτυξη της εικονογράφησης.

Στη συμβολή των κεραιών του σταυρού υψώνεται ο τρούλος. Έχει κυκλική κάτοψη, εσωτερικής διαμέτρου 1,50 μ. και ψηλό κυλινδρικό τύμπανο στο οποίο διανοίγονται τέσσερα στενά ορθογώνια παράθυρα για το φωτισμό του εσωτερικού χώρου. Η εξωτερική κάλυψη του τυμπάνου με επίχρυσμα και η εσωτερική με τοιχογραφίες, δεν μας επιτρέπουν να γνωρίσουμε τη δομή του. Στην ανατολική πλευρά του ναού εξέχει της τοιχοποιίας μόνον η αψίδα του ιερού. Είναι ημικυκλική σε κάτοψη και εξωτερικά κοσμεύεται με επτά τυφλά αψιδώματα. Οι δύο άλλες κόγχες, της πρόθεσης και του διακονικού, είναι διανοιγμένες στο πάχος του ανατολικού τοίχου. Στο χώρο του ιερού υπάρχουν ακόμη δύο μικρότερες βοηθητικές κόγχες, μία ημικυκλική στο βόρειο και δεύτερη ορθογωνική στο νότιο τοίχο.

Οι χοροί, βόρειος και νότιος, είναι εσωτερικά ημικυκλικοί σε κάτοψη, όπως η αψίδα του ιερού ενώ στις όψεις είναι πεπλατυσμένοι, ώστε να φαίνονται τετράπλευροι με άνισες πλευρές. Η εντύπωση αυτή ενισχύεται με ημιπεσσίσκους κατασκευασμένους με λαξευμένους λίθους τοποθετημένους κάθετα. Οι διαστάσεις των κογχών εσωτερικά, δεν είναι ίδιες. Ο βόρειος χορός έχει άνοιγμα 2,10 μ. και βάθος 0,90 μ. ενώ ο νότιος αντίστοιχα 1,90 μ. και 0,76 μ. Το μικρότερο βάθος του νότιου χορού δίνει οπωσδήποτε και μικρότερη εξωτερικά κόγχη στην οποία το σχήμα του εξωτερικού τετραπλεύρου είναι πεπλατυσμένο στο κέντρο.

Στη δυτική πλευρά, διαμορφώνεται ευρύχωρος νάρθηκας (λιτή), ορθογώνιος χώρος πλάτους 3,50 μ. που καλύπτεται με εγκάρσια καμάρα, η κλείδα της οποίας βρίσκεται σε ύψος 3,85 μ. από το δάπεδο. Ο νάρθηκας βρίσκεται σε υψηλότερη στάθμη κατά 0,95 μ. από τον κυρίως ναό. Μία λίθινη σκάλα, αποτελούμενη από τρία σκαλοπάτια στη βόρεια πλευρά του διαχωριστικού τοίχου, επιτρέπει την επικοινωνία των δύο χώρων. Στη διαχωριστική τοιχοποιία, πάχους 0,80 μ., υπάρχουν δύο τοξωτά ανοίγματα για την οπτική επικοινωνία.

1 Ξ. Σαββοπούλου Κατσίκη, *Μεταβυζαντινή εκκλησιαστική αρχιτεκτονική στο νομό Γρεβενών*, Α.Π.Θ, 2010

Οι περιμετρικές τοιχοποιίες είναι φέρουσες, πάχους κυμαινόμενου από 0,85 έως 0,90 μ. Είναι κατασκευασμένες με αργούς λίθους εκτός από τις γωνίες όπου γίνεται, όπως πάντα, χρήση λαξευμένων λίθων για στατικούς λόγους. Επίσης στην κόγχη του ιερού, οι λίθοι έχουν υποστεί σημαντικό βαθμό επεξεργασίας για στατικούς, αλλά και για αισθητικούς λόγους, καθώς γνωρίζουμε ότι κατά κανόνα η ανατολική πλευρά των εκκλησιών ήταν περισσότερο επιμελημένη. Οι λιθοδομές ενισχύονται με ξυλοδέσμους, οι οποίοι δεν είναι εμφανείς στις εξωτερικές όψεις. Η πέτρα και το ξύλο είναι τα μόνα υλικά που χρησιμοποιούνται στην κατασκευή. Τα αρμολογήματα των όψεων είναι κατεστραμμένα και σε αρκετές θέσεις επισκευασμένα χωρίς επιμέλεια, γεγονός που δεν δίνει πληροφορίες σχετικά με την αρχική τους εμφάνιση. Στην ανώτερη επιφάνεια της ανατολικής όψης, διατηρούνται σε περιορισμένη σχετικά έκταση παλαιά αρμολογήματα. Αυτά εξέχουν από την επιφάνεια των λίθων στους οποίους κόβονται με το μυστρί, δημιουργώντας κυκλικά σχήματα, τεχνική που επικράτησε στις εκκλησίες του 19ου αιώνα.

Στη δυτική πλευρά του ναού βρίσκεται η είσοδος που οδηγεί στο νάρθηκα. Είναι χαμηλή και στενή με ημικυκλικό υπέρθυρο, που διαμορφώνεται με τόξο εύρους 20 εκ. Πάνω από την είσοδο υπάρχει αβαθές αψίδωμα με την παράσταση των τιμώνων αγίων. Η νότια θύρα, που είναι η κύρια είσοδος της εκκλησίας, είναι επίσης χαμηλή με οριζόντιο πρέκι και λιθανάγλυφο περιθύρωμα, στο οποίο διαμορφώνεται άνοιγμα σε σχήμα ανθρωπίνου σώματος.

Ο ναός έχει λιγοστά φωτιστικά ανοίγματα. Στη βόρεια και δυτική πλευρά δεν υπάρχουν καθόλου για κλιματολογικούς λόγους. Στη νότια ανοίγονται τρία παράθυρα, δύο για το φωτισμό του κυρίως ναού και το τρίτο για το φωτισμό του χώρου της λιτής. Είναι ορθογώνια με οριζόντια μονολιθικά πρέκια, έχουν μικρές διαστάσεις (πλάτος 0,37 μ., 0,45 μ. και 0,40 μ. και ύψος 0,60 μ.) και διευρύνονται εσωτερικά, για τη διάχυση του εισερχόμενου φωτός. Όλα τα παράθυρα είναι ψηλά και φράσσονται με σιδεριές για λόγους ασφαλείας. Ο χώρος του ιερού βήματος είναι σχεδόν σκοτεινός. Ο ελάχιστος φωτισμός του εξασφαλίζεται από τη μικρή φωτιστική σχισμή (εξωτερικά 7 εκ. – εσωτερικά 21 εκ.) στην αψίδα του ιερού και από έναν κυκλικό φεγγίτη στο μέσον της ανατολικής πλευράς, πάνω από την αψίδα.

Το δάπεδο του κυρίως ναού βρίσκεται σε χαμηλότερη στάθμη από το εξωτερικό φυσικό έδαφος κατά 0,52 μ. και καλύπτεται με λίθινες ακανόνιστες πλάκες. Στο Ιερό το δάπεδο υπερυψώνεται κατά 8 εκ. ενώ στο νάρθηκα βρίσκεται αρκετά ψηλότερα (0,95 μ.) έτσι, ώστε να παραπέμπει στους γυναικωνίτες των ενοριακών εκκλησιών. Όπως γίνεται σαφές, ο χωρισμός του ναού σε τρία μέρη (Ιερό, κυρίως ναός, νάρθηκας) τονίζεται και με τη διαφοροποίηση των επιπέδων των δαπέδων τους.

Η στέγη του μνημείου είναι δίριχτη με τριγωνικές αποτμήσεις στην ανατολική και δυτική πλευρά, κατά τη συνήθεια της εποχής, ενώ προεκτείνεται με την ίδια κλίση καλύπτοντας τους χορούς. Στην τελευταία επισκευή της υπερυψώθηκε, όπως διακρίνεται με σαφήνεια σε όλες τις όψεις, και ιδιαίτερα στην ανατολική όπου το αρμολόγημα που σώζεται κάνει ακόμη πιο ευδιάκριτη τη διαφορά. Στη σημερινή της κατάσταση η στέγη καλύπτεται με ρωμαϊκού τύπου κεραμίδια. Παλαιά κεραμίδια βυζαντινού τύπου υπάρχουν μόνο στο τρούλο και στην αψίδα του ιερού. Στη νότια όψη το τμήμα, στο οποίο βρίσκεται η νότια θύρα, από τη δυτική γωνία μέχρι την πλευρική κόγχη, είναι επιχρισμένο σε ύψος 1,85 μ. Στη στάθμη αυτή υπάρχει εμφανής ξυλοδεσιά. Το στοιχείο αυτό σε συνδυασμό με τα ξύλινα στηρίγματα που διακρίνονται πάνω από την ξυλοδεσιά οδηγούν στην υπόθεση ότι υπήρχε στη θέση αυτή προστώο. Βέβαια το ύψος είναι αρκετά περιορισμένο για να συμπεριλάβει και την κλίση της μονόριχτης στέγης του. Υποβάθμιση του εδάφους στη θέση αυτή είναι βέβαιο ότι δεν υπήρχε

καθώς το δάπεδο του ισογείου της νότιας πτέρυγας βρίσκεται στην ίδια στάθμη και μια τέτοια υποβάθμιση θα απαιτούσε ιδιαίτερες κατασκευές. Επιπλέον τα άκρα των ξύλων που διακρίνονται πάνω στην ξυλοδεσιά ενδέχεται να είναι οι σύνδεσμοι (κλάπες) που συνδέουν την εξωτερική με την εσωτερική ξυλοδεσιά, δημιουργώντας μια οριζόντια ζώνη ενίσχυσης της λιθοδομής, καθώς παρόμοια υπάρχουν και στη συνέχεια σε όλο της μήκος της όψης. Είναι χαρακτηριστικό ότι σχεδόν σε όλες τις όψεις διακρίνονται παρόμοια άκρα ξύλων στο ίδιο περίπου ύψος, που υποδηλώνουν την ύπαρξη ενιαίας ενισχυτικής ζώνης.

Το κτίριο είναι κατασκευαστικά ενιαίο. Στοιχεία διαχωρισμού οικοδομικών φάσεων δεν υπάρχουν. Εντοπίζονται μόνον επισκευές στα αρμολογήματα και στη στέγη. Αξίζει να σημειωθεί ωστόσο, η προχειρότητα της κατασκευής, τόσο στον τρόπο δόμησης όσο και στη γεωμετρία του ορθογωνίου σχήματος της κάτοψης και των μεμονωμένων στοιχείων, που οφείλεται στην πίεση του χρόνου και στην αδεξιότητα των μαστόρων. Η διάχυτη εντύπωση της κακοτεχνίας επιτείνεται και από την ευτέλεια των υλικών. Στο εσωτερικό του ο ναός είναι κατάγραφος. Αγιογραφούνται ακόμη και τα κιονόκρανα, οι ποδιές και τα εσωράχια των παραθύρων. Σύμφωνα με την κτητορική επιγραφή αγιογραφήθηκε στα 1848.

A4. Οικοδομικές φάσεις - χρονολόγηση ²

Σύμφωνα με επιγραφικές μαρτυρίες το οικοδομικό χρονικό της μονής, στη σωζόμενη μέχρι σήμερα μορφή, έχει ως εξής:

1815. Κατασκευή καθολικού σύμφωνα με τη χρονολογία 1815 πάνω από είσοδο καθολικού.

1828. Το μοναστήρι ήδη βρισκόταν σε λειτουργία, καθώς σε σημείωση σε μηναίο του έτους 1777 διαβάζουμε: «Τον καιρό από πάτησαν το μοναστήρι το 1828 ημέρα Σάββατο Απριλίου 13490».

1833. Ολοκλήρωση της βόρειας πτέρυγας σύμφωνα με χαραγμένη επιγραφή (1833 Οκτωβρίου 15) σε γωνιόλιθο στην εξωτερική βόρεια γωνία της ανατολικής πλευράς του συγκροτήματος και σε άλλο γωνιόλιθο στη βόρεια όψη (1833).

1834. Ολοκλήρωση του μοναστηριακού συγκροτήματος, σύμφωνα με το προαναφερθέν «Κατάστιχο» του παπα – Χαράλαμπου.

1834. Ιστορήση του ιερού και του βορείου κλίτους σύμφωνα με τη γραπτή επιγραφή στο Ιερό.

1846. Τοποθέτηση του τέμπλου σύμφωνα με επιγραφή στην απόληξη του βορείου τμήματος πάνω από τη θύρα της πρόθεσης.

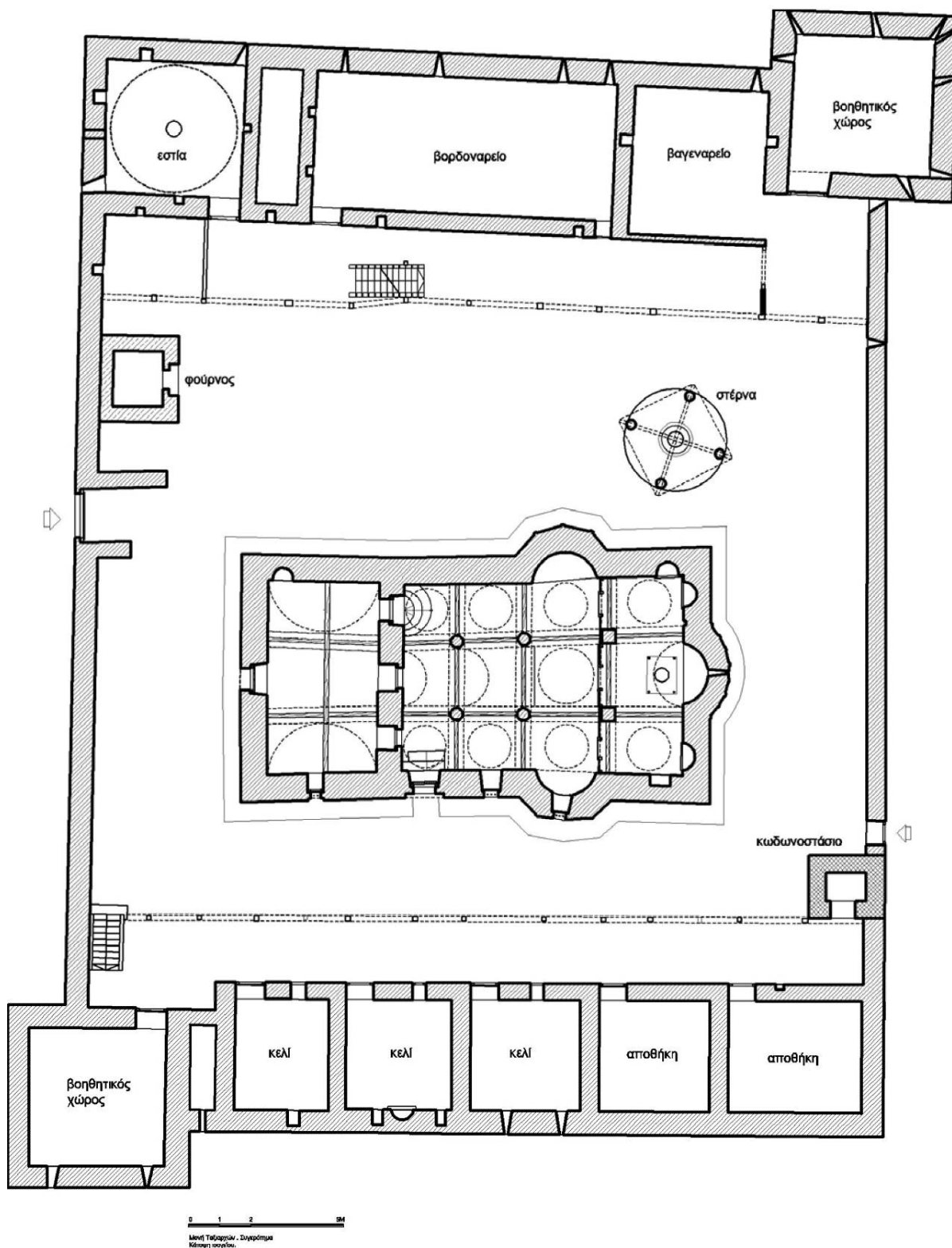
1848. Ιστορήση του υπόλοιπου ναού σύμφωνα με τη γραπτή επιγραφή πάνω από τη νότια είσοδο.

1853. Το μοναστήρι έχει ήδη αρκετά κτήματα και ζώα και δύο μετόχια, ένα στη Σιάτιστα και ένα στο Κουσκό, βρίσκεται δηλαδή σε ακμή. Τις πληροφορίες αυτές αντλούμε από σημείωση του ηγουμένου Χατζή παπά Ιγνατίου γραμμένη στην τελευταία σελίδα του «Κατάστιχου» του παπα – Χαράλαμπου. Η σημείωση είναι η εξής: «1853 Απριλίου 12 φανερώνω ότι ήρθα στο μοναστήρι Ταξιάρχου ηγούμενος Χατζή – παπα – Ιγνάτιος. Φανερώνω το όσο κινητό και ακίνητο βγικό βρήκα. 240 σφαχτά μικρά – ταρανά, 8 γελάδια, 5 βόδια τα δυό παλιά, 3 άλογα σαμαρωμένα, 14 στρέμματα αμπέλια, 220 κιλά 491 χωράφια, ένα μετόχι στη Σιάτιστα».

1897. Ανέγερση κωδωνοστασίου σύμφωνα με την χρονολογία που είναι χαραγμένη σε γωνιόλιθο και που δίδεται σε άλλη θέση με κεραμοπλαστικό τρόπο. Οι επεμβάσεις στη νότια πτέρυγα, όπως η διάνοιξη παραθύρων ανήκουν στα μέσα του 20ου αιώνα, ενώ οι επισκευές στον όροφο είναι πρόσφατες.

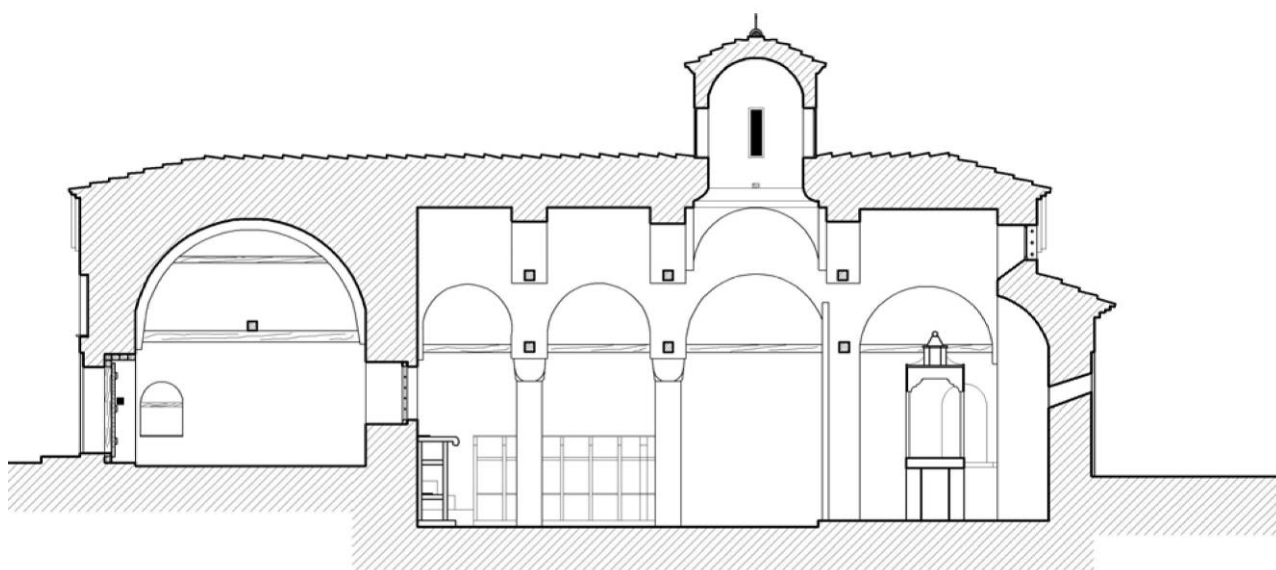
---

² . Ξ. Σαββοπούλου Κατσίκη, *Μεταβυζαντινή εκκλησιαστική αρχιτεκτονική στο νομό Γρεβενών*, Α.Π.Θ, 2010

Ε.01.00. Κάτοψη Ισογείου μοναστηριακού συγκροτήματος

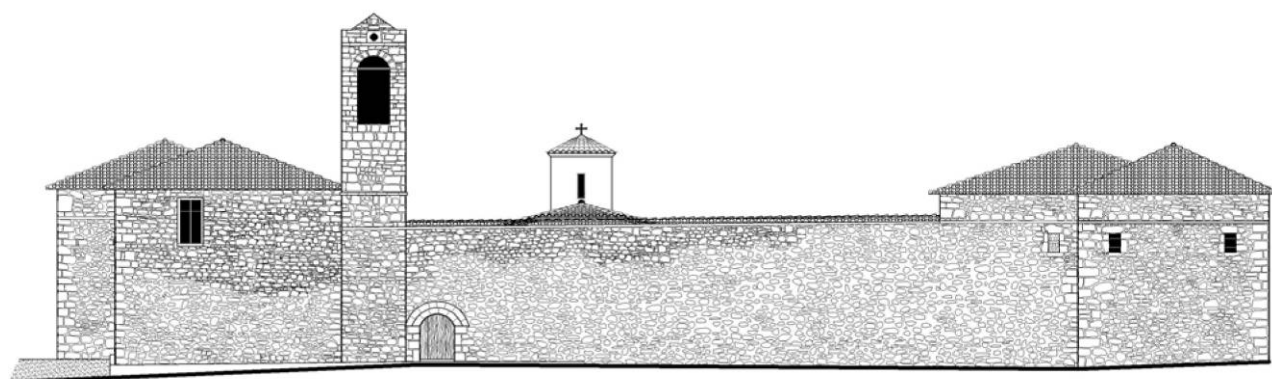

0 1 2 5M

Μονή Ταξιαρχών . Καθολικό
ΤΟΜΗ Α - Α

Ε.01.01. Καθολικό, Τομή Α-Α

0 1 2 5M

Μονή Ταξιαρχών . Καθολικός
Ανατολική όψη

Εικόνα Ε.01.02. Ανατολική όψη

B. Στοιχεία Αξιολόγησης της Στατικής Επάρκειας και της Φέρουσας Ικανότητας

Μετά το σεισμό του 1995 εκτελέστηκαν οι ακόλουθες σωστικές επεμβάσεις, οι οποίες υφίστανται έως σήμερα:

- οριζόντια υποστύλωση στον ανατολικό και δυτικό τοίχο καθώς και στη βορειονατολική γωνία (E.01.03, E.01.04, E.01.05)
- κατακόρυφη υποστύλωση στο εσωτερικό του ναού (E.01.06)

Πλέον των ανωτέρω, έχουν σφραγισθεί τοπικά ρωγμές με τσιμεντοειδές κονίαμα, εφαρμόστηκε τσιμεντοειδές επίχρισμα στον τρούλο (E.01.07) και ασβεστοειδές επίχρισμα σε τμήμα του ανατολικού τοίχου έως το μέσο του ύψους του (E.01.03). Οι επεμβάσεις αυτές κρίνονται αδόκιμες λόγω μη συμβατότητας των εφαρμοζόμενων υλικών με τα υλικά της αρχικής κτίσης.

Ο ναός σήμερα φέρει πλήθος βλαβών στο φέροντα οργανισμό. Ειδικότερα εντοπίζονται:

- απόκλιση από την κατακόρυφο προς νότο του τρούλου λόγω της κοπής των ξύλινων ελκυστήρων (E.01.07, E.01.08)
- απόκλιση από την κατακόρυφο του βόρειου τοίχου, όπως διαπιστώνεται από την ολίσθηση που εμφανίζουν οι ελκυστήρες στις θέσεις στήριξης τους (E.01.09)
- κατακόρυφη ρηγματώση αριστερά και δεξιά της κόγχης στο νότιο τοίχο και νοτιοανατολικά (E.01.10)
- ρηγματώση στον ανατολικό τοίχο και μερική αποκόλληση λίθων στην κόγχη του, λόγω ανάπτυξης υψηλών εφελκυστικών τάσεων (E.01.11)
- ρηγματώσεις στο θόλο του κεντρικού κλίτους (E.01.12)
- ρηγματώσεις εσωτερικά στο βόρειο και νότιο τοίχο κατά μήκος των ξυλοδεσιών, λόγω διάβρωσής τους (E.01.13).

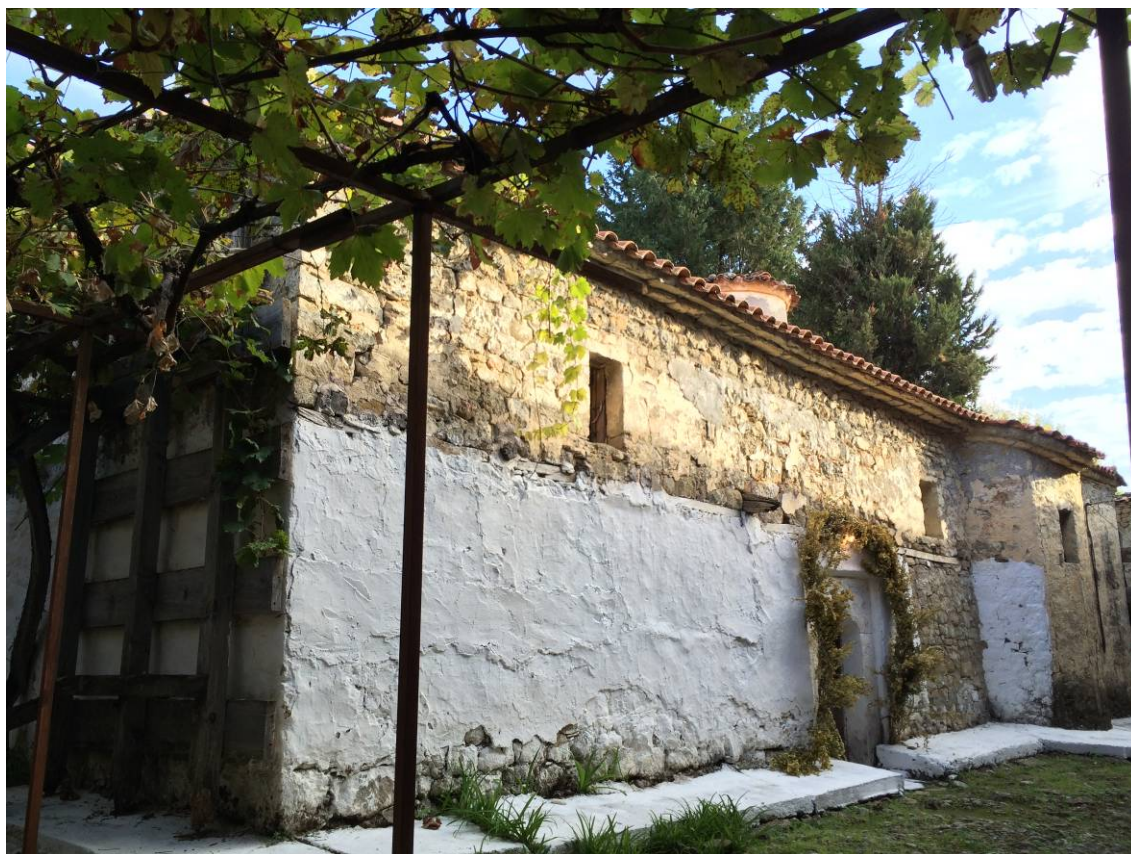
Επιπλέον, εμφανίζεται μούχλα λόγω ανιούσας υγρασίας στον βόρειο τοίχο, ενώ τα οριζόντια στοιχεία, ήτοι η στέγη και το δάπεδο βρίσκονται σε κακή κατάσταση.

Όσον αφορά στο κωδωνοστάσιο, το οποίο αποτελεί ανεξάρτητη κατασκευή, αν και έχουν τοποθετηθεί μεταλλικοί ελκυστήρες για τη στερέωση του, σήμερα εμφανίζει κατακόρυφες ρηγματώσεις καθώς και απόκλιση από την κατακόρυφο, τόσο προς νότο ως προς και προς ανατολή.

Γ. Συμπεράσματα αξιολόγησης

Στη σημερινή του μορφή ο ναός εμφανίζει έντονες βλάβες στο φέροντα οργανισμό και η πιθανότητα κατάρρευσης αίρεται με την υποστύλωση που έχει εκτελεστεί. Παρόλα αυτά, απειλείται άμεσα η ευστάθεια του τρούλου, όπου δεν έχει εκτελεστεί καμία σωστική επέμβαση. Σωστικές επεμβάσεις απαιτούνται επίσης και για το κωδωνοστάσιο. Δεδομένου ότι ο ναός φέρει βλάβες από το 1995, είναι επιτακτική η άμεση υλοποίηση του έργου αποκατάστασης. Άμεσες τοπικές επεμβάσεις θεωρούνται επίσης άκρως αναγκαίες.

Ε.01.03. Οριζόντια υποστύλωση δυτικού τοίχου

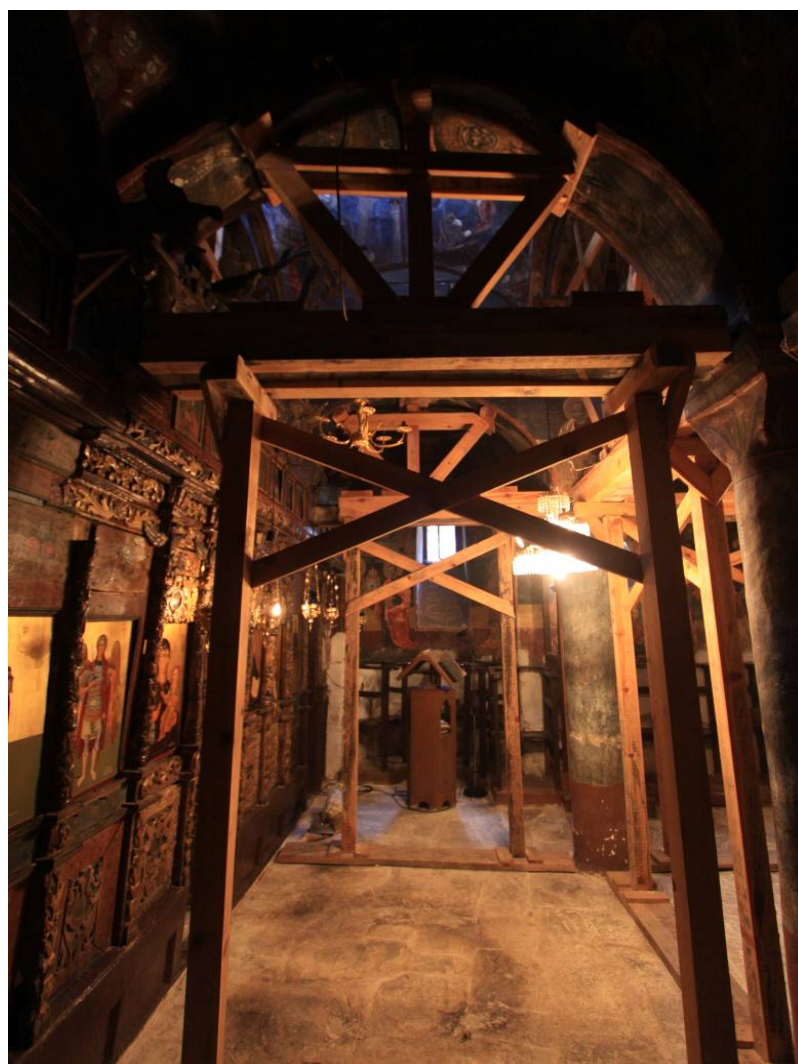

Ε.01.04. Οριζόντια υποστύλωση ανατολικού τοίχου

Ε.01.05. Οριζόντια υποστήλωση βορειοανατολικής γωνίας

Ε.01.06. Κατακόρυφη υποστήλωση

Ε.01.07. Εφαρμογή τσιμεντοειδούς επιχρίσματος στον τρούλο , απόκλιση τρούλου από την κατακόρυφο

Ε.01.08. Κομμένοι ελκυστήρες στον τρούλο

Ε.01.09. Ολίσθηση ελκυστήρων στη θέση στηριξής τους στο βόρειο τοίχο

Ε.01.10. Κατακόρυφη ρηγμάτωση στην νοτιοανατολική γωνία

Ε.01.11. Κατακόρυφη ρηγμάτωση στον ανατολικό τοίχο – φαίνεται ότι ο τοίχος στη κόγχη του Ιερού «ανοίγει»

Ε.01.12. Ρωγμές στο θόλο του κεντρικού κλίτους

Ε.01.13. Ρηγματώση στο νότιο και βόρειο τοίχο κατά μήκος των ξυλοδεσιών

4.2 Ιερός Ναός Αγίων Αποστόλων, Πυλωροί Δ. Γρεβενών

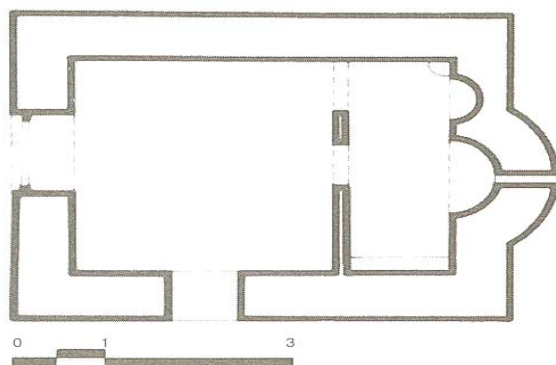
Αυτοψία: 13/05/2016

Συντεταγμένες: 40°05'26.450"N, 21°39'10.122"E

Κήρυξη μνημείου: ΦΕΚ 271/Β/2-6-1987

Α. Γενικά

Πρόκειται για μονόχωρο ξυλόστεγο ναό με δυτική είσοδο και ημικυκλική αψίδα στο Ιερό του. Εσωτερικά ο ναός είναι κατάγραφος με τοιχογραφίες του 1719. Σύμφωνα με την κτητορική επιγραφή του, που εντοπίζεται στο υπέρθυρο, αναφέρεται ως έτος ανέγερσης το 1746 (Ε.02.04). Η στέγη του ναού μετά τον σεισμό του 1995, καταστράφηκε ολοσχερώς. Σήμερα δεν υφίσταται στέγη, ενώ έχει κατασκευασθεί ανεξάρτητο μεταλλικό υπόστεγο πάνω από το κυρίως σώμα του ναού. Ταυτόχρονα, υπάρχουν προσθήκες αντιστήριξεων του ιερού, ενώ πλευρικά στις ακμές του ναού, έχουν κατασκευασθεί τοιχεία οπλισμένου σκυροδέματος. Οι εσωτερικές τοιχογραφίες του Ιερού Ναού των Αγίων Αποστόλων, παρουσιάζουν ιδιαίτερο καλλιτεχνικό ενδιαφέρον και βρίσκονται σε σχετικά καλή κατάσταση (Ε.02.03).

Ε.02.00. Πυλωροί, Άγιοι Απόστολοι, κάτοψη ναού

Β. Στοιχεία Αξιολόγησης της Στατικής Επάρκειας και της Φέρουσας Ικανότητας

Ο ναός υποστύλώθηκε από την αρχαιολογία μετά τον σεισμό του 1995. Πλήθος ξύλινων αντηρίδων υπάρχουν περιμετρικά του ναού. Η στέγη του ναού απομακρύνθηκε από τους κατοίκους το 2013 και κατασκευάστηκε μεταλλικό προστατευτικό στέγαστρο από την τότε 17^η Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων (Ε.02.01). Η οροφή του ναού σήμερα, είναι καλυμμένη προσωρινά με νάilon. Στις τέσσερις γωνίες του ναού έχουν κατασκευαστεί τοιχεία ενίσχυσης από οπλισμένο σκυρόδεμα, τα οποία όμως είναι ασύμβατα τόσο στατικά, όσο και αισθητικά με τον υπόλοιπο φέροντα οργανισμό του ναού που είναι λιθοδομή (Ε.02.02). Επιπρόσθετα, μικρές καθιζήσεις παρατηρούνται στο νότιο τμήμα του ναού.

Γ. Συμπεράσματα αξιολόγησης

Ο ναός λόγω του μεταλλικού στεγάστρου οροφής, προστατεύεται σχετικά ικανοποιητικά από τις καιρικές συνθήκες και τις όποιες φθορές μπορεί να προκαλέσει το πέρασμα του χρόνου. Παρ' όλα αυτά, η παντελής έλλειψη της στέγης, δημιουργεί συνθήκες από μόνη της, υψηλής προτεραιότητας αποκατάστασης και προτείνεται η άμεση επέμβαση στο ναό. Επιβεβλημένη κρίνεται και η απομάκρυνση των τοιχείων οπλισμένου σκυροδέματος και η συνολική αποκατάσταση του ναού, μετά από περαιτέρω αναλυτική μελέτη.

Ε.02.01. Δυτική όψη ναού

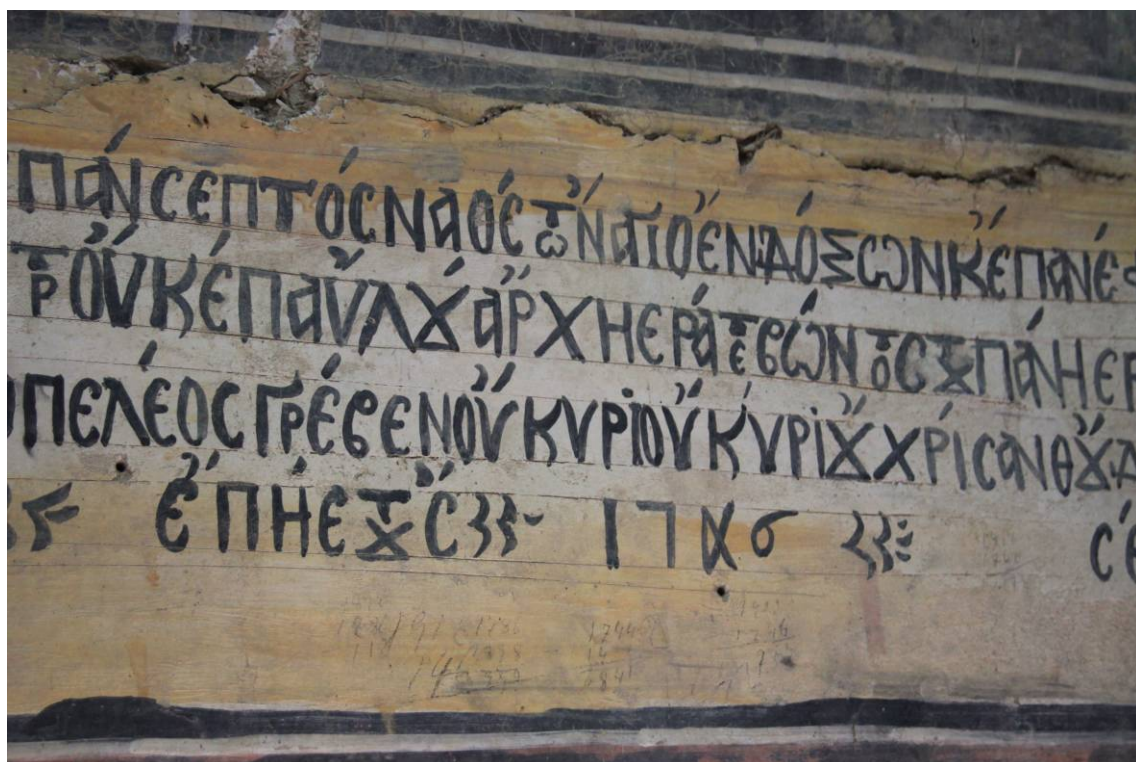

Ε.02.02. Νοτιοανατολική όψη ναού. Προσωρινές αντιστηρίξεις και τοιχία στις γωνίες

Ε.02.03. Τοιχογραφίες ναού σε καλή κατάσταση

Ε.02.04. Κτητορική επιγραφή

4.3 Ιερός Ναός Κοιμήσεως της Θεοτόκου, Πιστικό Δ. Γρεβενών

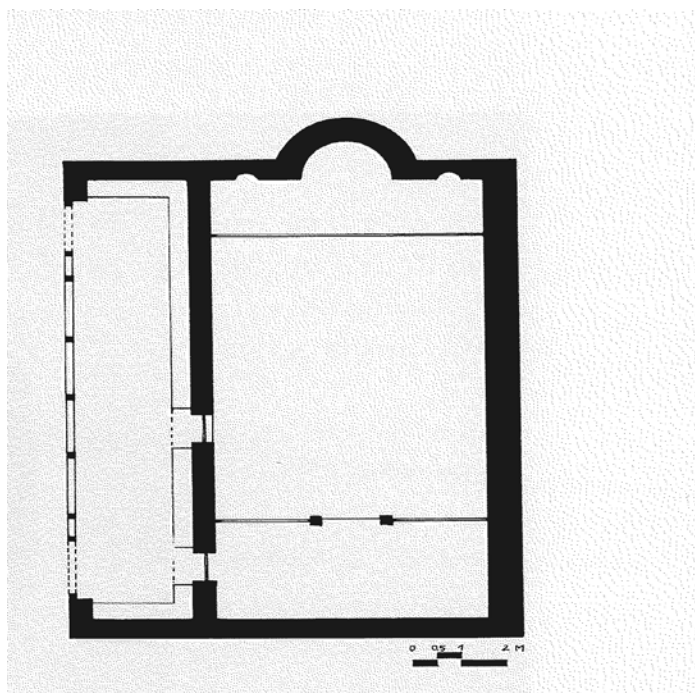
Αυτοψία: 13/05/2016

Συντεταγμένες: 40°05'12.790"N, 21°33'30.210"E

Κήρυξη μνημείου: ΦΕΚ 281/Β/9-6-1987

Α. Γενικά

Πρόκειται για μονόχωρη δρομική βασιλική με γυναικωνίτη και χαγιάτι στη βόρεια πλευρά του ναού. Ο Ιερός Ναός Κοιμήσεως της Θεοτόκου, μετά το σεισμό του 1995 υπέστη αρκετές ζημιές και ρηγματώσεις, ενώ ιδιαίτερα επιβαρύνθηκαν οι εσωτερικές τοιχογραφίες. Σύμφωνα με την κτητορική επιγραφή ο ναός ανεγέρθη το 1849. Εσωτερικά υπάρχει ξύλινο τέμπλο, ενώ σώζονται τοιχογραφίες στον νότιο τοίχο και εντός του ιερού. Ο ναός αποτελεί αξιόλογο δείγμα εκκλησιαστικής αρχιτεκτονικής και ζωγραφικής του 19ου αιώνα.

Ε.03.00. Κάτοψη ναού

Β. Στοιχεία Αξιολόγησης της Στατικής Επάρκειας και της Φέρουσας Ικανότητας

Οι πρώτες εργασίες αποκατάστασης του ναού πραγματοποιήθηκαν το έτος 1987. Μετέπειτα, ακολούθησε ο σεισμός του 1995, ο οποίος είχε ως αποτέλεσμα αρχικά την πτώση των εξωτερικών επιφανειών της μικρής κόγχης του Ιερού κατά το μεγαλύτερο μέρος της και επιπρόσθετα ρηγματώσεις στους εκατέρωθεν αυτής της κόγχης, τοίχους. Ο ναός αντιστηρίχτηκε προσωρινά με ξύλινες αντιστηρίξεις στις τρεις εξωτερικές πλευρές του, πλην του βόρειου νάρθηκα (Ε.03.03).

Στην σημερινή του μορφή, ο ναός εμφανίζει επιδείνωση των βλαβών του. Οι περιμετρικοί τοίχοι από λιθοδομή παρουσιάζουν απόκλιση από την κατακόρυφο σε όλες τις διευθύνσεις και κατακόρυφες ρωγμές απόσχισης στις γωνίες (E.03.04). Η μικρή κόγχη του Ιερού έχει καταστραφεί και οι ασύνδετοι πλέον λίθοι της αντιστηρίζονται πρόχειρα με ξύλινα στοιχεία και επικαλύπτονται με λαμαρίνα (E.03.02, E.03.05).

Οι τοιχοποιίες έχουν επιχρισθεί εξωτερικά με σοβά για την προστασία τους από τις καιρικές συνθήκες, χωρίς όμως να προηγηθεί η σχετική αρμολόγηση των λίθων (E.03.06). Ακόμη, οι σπόνδυλοι των κυκλικών υποστυλωμάτων στη νοτιοδυτική πλευρά παρουσιάζουν αποσάθρωση των κονιαμάτων τους.

Η στέγη έχει αποκατασταθεί πλήρως με ξυλεία πεύκου και καστανιάς και επικάλυψη βυζαντινών κεραμιδιών. Χρήζει, όμως, στεγανοποίησης τόσο για την προστασία της ξυλείας από το νερό, όσο και του εσωτερικού του ναού.

Γ. Συμπεράσματα αξιολόγησης

Ο ναός χρήζει αναγκαίας ταχείας παρέμβασης και αποτελεί άμεση προτεραιότητα η αποκατάστασή του, καθώς το Ιερό τελεί υπό κατάρρευση. Διαθέτει σημαντικό υφιστάμενο ιερατικό εξοπλισμό (μανουάλια, καντήλια, εικόνες, κολυμβήθρα κτλ.), τα οποία είναι αξιοποιήσιμα. Επίσης, απαιτείται έλεγχος της αποτελεσματικότητας των προσωρινών αντιστηρίξεων, στεγανοποίηση της στέγης και στη συνέχεια εκπόνηση μελέτης συνολικής αποκατάστασης του ναού.

Ε.03.01. Γενική απεικόνιση του ναού

Ε.03.02. Κατάρρευση ιερού και προσωρινές αντιστηρίξεις

Ε.03.03. Προσωρινές αντιστηρίξεις στο νότιο τοίχο

Ε.03.04. Αποσχίσεις στις γωνίες

Ε.03.05. Εσωτερική κατάσταση ιερού

Ε.03.06. Κατάρρευση τοιχογραφιών

4.4 Ιερος Ναός Αγίου Νικολάου, Δίπορο Δ. Γρεβενών

Αυτοψία: 11/10/2017

Συντεταγμένες: 39°59'34.110"N, 21°39'15.480"E

Κήρυξη μνημείου: ΦΕΚ 756/Β/27-8-1996

Α. Γενικά

Ο ναός του Αγίου Νικολάου στο Δίπορο Γρεβενών, είναι ένας μονόχωρος κοιμητηριακός ναός, ο οποίος φέρει δύο στρώματα τοιχογραφιών. Η τοιχοποιία του είναι από αργολιθοδομή και καλύπτεται με δίρριχτη ξύλινη στέγη. Ο ναός, κατάγραφος στο εσωτερικό του, κοσμεύεται με τοιχογραφίες του 16ου αιώνα, οι οποίες επιζωγραφίσθηκαν τον 19ο αιώνα. Σώζεται το ξύλινο τέμπλο του ιερού το οποίο κατασκευάσθηκε επίσης το 19ο αιώνα.

Η πρώτη συντήρηση του ναού έγινε κατά το 1855. Το μνημείο υπέστη σοβαρές φθορές από το σεισμό που έπληξε το 1995 την περιοχή της Δυτικής Μακεδονίας. Παρατηρήθηκαν εκείνο το διάστημα, διάσπαρτες ρωγμές και αποδιοργάνωση της τοιχοποιίας του, αποκόλληση και μετακίνηση της αψίδας του Ιερού και απόκλιση από την κατακόρυφο του νότιου τοίχου. Η ξύλινη στέγη του ναού επίσης, υπέστη μεγάλες φθορές από τον σεισμό. Οι εργασίες αποκατάστασης του ναού, άρχισαν το 1996 με αυτεπιστασία της 11ης τότε ΕΒΑ., με βάση την εγκεκριμένη μελέτη μετά από την ένταξη του έργου στο Β' Κ.Π.Σ. Έγιναν αρμολογήματα για τη στερέωση της τοιχοποιίας του ναού και αποκαταστάθηκε η στέγη του. Επίσης εκτελέστηκαν εργασίες διαμόρφωσης του περιβάλλοντος χώρου, με το χτίσιμο λίθινου τοίχου αντιστήριξης του πρανούς βόρεια του ναού, την κατασκευή λιθόστρωτου περιμετρικά του ναού και λιθόκτιστης σκάλας για την ευκολότερη πρόσβαση στο μνημείο. Σταδιακά έως το 2001 ολοκληρώθηκαν και διάφορες άλλες εξωτερικές και εσωτερικές εργασίες αποκατάστασης και συντήρησης.

Ε.04.00. Εξωτερική όψη του ναού

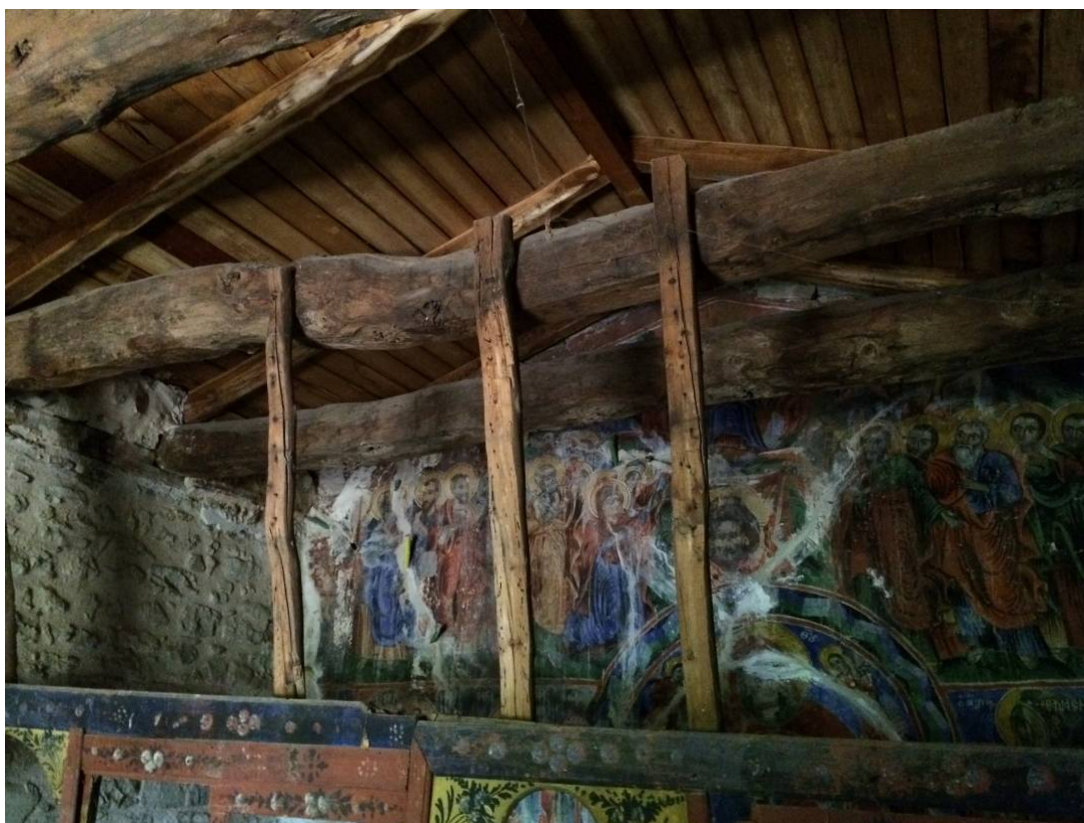
Β. Στοιχεία Αξιολόγησης της Στατικής Επάρκειας και της Φέρουσας Ικανότητας

Ο ναός έχει αποκατασταθεί και ως εκ τούτου δεν εμφανίζει βλάβες που απειλούν άμεσα την ευστάθεια του.

Φούσκωμα εντοπίζεται τοπικά στο βόρειο τοίχο, ενώ οι οριζόντιοι ελκυστήρες της στέγης, από την αρχική κτίση του ναού, εμφανίζουν μερική διάβρωση (Ε.04.01). Στην επικάλυψη της στέγης εντοπίζεται τοπικά υγρασία, ενώ επιπλέον λείπουν κάποια από τα κεραμίδια (Ε.04.02). Τέλος, μέριμνα πρέπει να δοθεί για την κοπή των δέντρων που βρίσκονται γύρωθεν του ναού και τα οποία έχουν επικαλύψει σε πολλά σημεία το κτίσμα, ώστε να αποφευχθεί η προκλήση βλαβών στη στέγη (Ε.04.03).

Γ. Συμπεράσματα αξιολόγησης

Από την μακροσκοπική εξέταση των εμφανών στοιχείων του φέροντος οργανισμού του ναού, δεν προκύπτει η ύπαρξη βλάβης η οποία απειλεί άμεσα την ευστάθεια του κτιρίου. Είναι ωστόσο απαραίτητο να ληφθούν μέτρα για τη συντήρηση της στέγης. Ο περιβάλλον χώρος του ναού είναι κατάφυτος και κρίνεται άμεσος ο καθαρισμός της φύτευσης.

Ε.04.01. Ελκυστήρες στέγης

Ε.04.02. Βόρειος τοίχος και στέγη ναού

Ε.04.03. Νοτιοδυτική όψη ναού

4.5 Ιερος Ναός Αγίου Νικολάου, Σαρακήνα Δ. Γρεβενών

Αυτοψία: 13/05/2016

Συντεταγμένες: 40°01'32.440"N, 21°39'04.278"E

Κήρυξη μνημείου: ΦΕΚ 757/Β/1-9-1995

A1. Γενικά

Ο ναός του Αγίου Νικολάου στη Σαρακήνα Γρεβενών, αποτελεί αξιόλογο μεταβυζαντινό μνημείο και είναι κατάγραφο με καλά διατηρημένες τοιχογραφίες του β' μισού του 19ου αιώνα. Είναι μνημείο που «χρήζει ειδικής κρατικής προστασίας» (ΥΑ 35132/891/7-8-95, ΦΕΚ 757/β/1-9-95). Πρόκειται για τρίκλιτη θολωτή βασιλική του 1858, σύμφωνα με τη λιθανάγλυφη επιγραφή στο υπέρθυρο της νότιας θύρας εισόδου. Ο ναός διαθέτει πρόναο-γυναικωνίτη στον όροφο και πέτρινο χαγιάτι στη νότια και τη δυτική πλευρά, που αποτελούνταν από υπερυψωμένο λίθινο πεζούλι, στο οποίο εδραζόταν χαμηλή επίσης λίθινη τοξοστοιχία.

Ε.05.00. Ο ναός του Αγ. Νικολάου σε φωτογραφία αρχών του 20ου αιώνα, με το παλαιό πέτρινο κωδωνοστάσιο που κατεδαφίστηκε τη δεκαετία του 1950

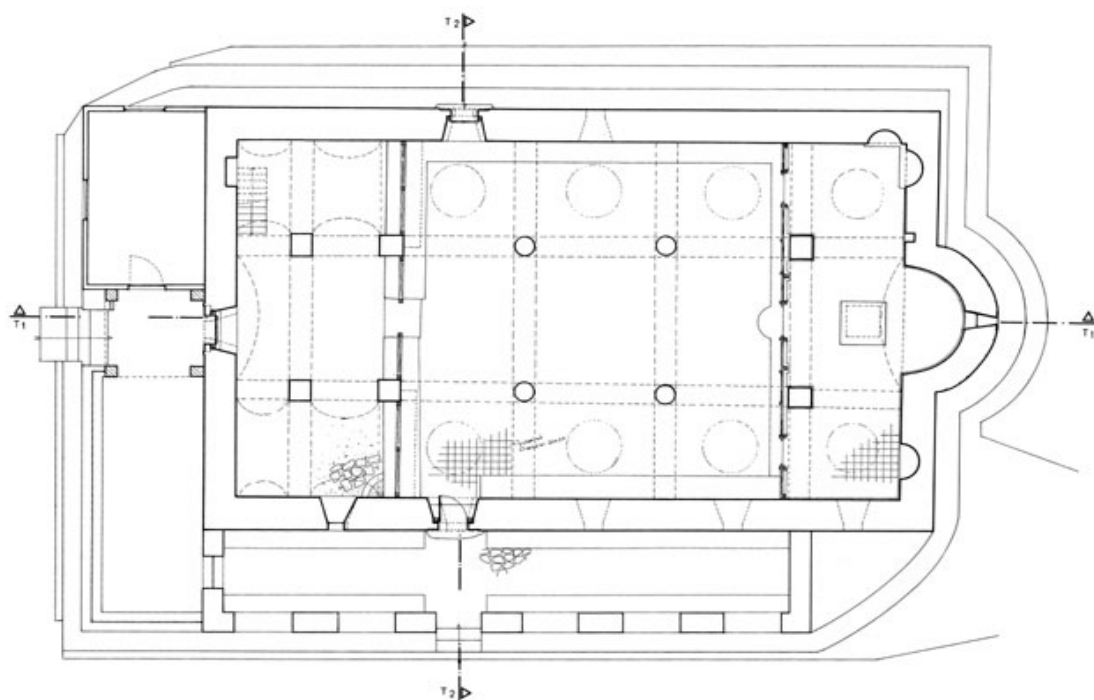

Το κεντρικό κλίτος στεγάζεται με ημικυλινδικό θόλο και τα πλαϊνά κλίτη με φουρνικά. Ο ναός είναι κτισμένος με ημιλαξευμένους ορθογώνιους λίθους και κονίαμα ως συνδετικό υλικό. Ιδιαίτερα επιμελημένη είναι η αψίδα με ψευδοϊσόδομη τοιχοδομή, οι γωνίες των τοίχων και οι λαμπάδες των ανοιγμάτων με λαξευμένους ορθογωνικούς λίθους μεγαλύτερων διαστάσεων. Η αψίδα του ιερού εξωτερικά φέρει έξι παραστάδες σε δύο ζώνες, που δημιουργούν αβαθείς κόγχες. Η στενότερη άνω ζώνη διακοσμείται στα ενδιάμεσα κενά με λιθανάγλυφα. Επάνω

από αυτή, στην τοιχοποιία του ναού ανοίγεται κυκλικός διακοσμητικός φεγγίτης. Στο εσωτερικό ο γυναικωνίτης εισέχει στο κεντρικό κλίτος σε σχήμα Π.

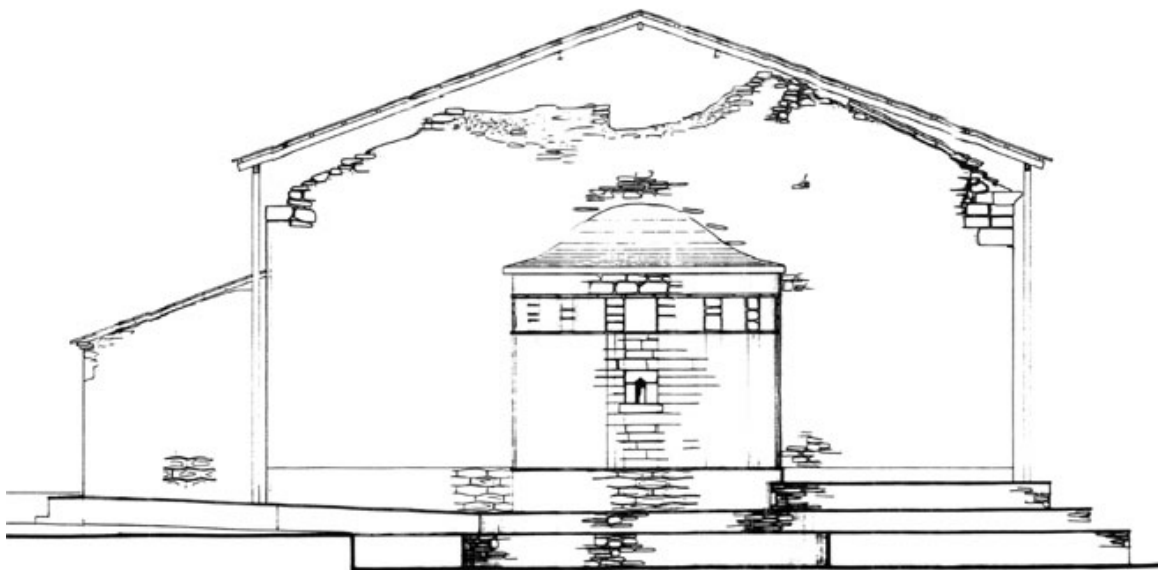
Σήμερα, το χαγιάτι στη νότια και δυτική πλευρά του ναού έχει αποκατασταθεί στην αρχική του μορφή, με βάση τα υπάρχοντα λείψανα στην τοιχοποιία και παλαιές φωτογραφίες. Δέχθηκε νεωτερικές επεμβάσεις, με σύγχρονα υλικά, οι οποίες αλλοίωσαν την αρχική του μορφή στη νότια πλευρά (όπως το κλειστό διαμέρισμα στο βορειοδυτικό τμήμα του ναού που εφάπτεται στις τσιμεντοκολώνες του κωδωνοστασίου). Το αρχικό δάπεδο του ναού από ακανόνιστες λιθόπλακες διασώζεται στον πρόναο, ενώ στο χαγιάτι και τον κυρίως ναό καλύπτεται με τσιμέντο και μωσαϊκά πλακίδια αντίστοιχα.

E.05.01. Κάτοψη του ναού

Στο εσωτερικό του ο ναός διατηρεί τον άμβωνα, δύο προσκυνητάρια, το δεσποτικό και το τέμπλο με ξυλόγλυπτη και γραπτή διακόσμηση. Είναι κατάγραφος με τοιχογραφίες του β' μισού του 19ου αιώνα, φιλοτεχνημένες από Σαμαριναίο αγιογράφο.

Μετά το σεισμό της 13ης Μαΐου 1995 ο ναός υπέστη σοβαρότατες απώλειες, όπως συνολική κατάρρευση της στέγασης του κεντρικού κλίτους και μερική των θόλων του βόρειου και νότιου κλίτους. Οι τοιχοποιίες έφεραν καθολικές ρηγματώσεις και παρατηρήθηκαν τοπικές καταρρεύσεις της επάνω ζώνης των λιθοδομών. Το νεότερο κωδωνοστάσιο κρίθηκε ετοιμόρροπο, λόγω σοβαρής βλάβης των φερόντων στοιχείων του. Το 1997 συντάχθηκε μελέτη για την αποκατάσταση του ναού και έγιναν εργασίες προληπτικής συντήρησης των τοιχογραφιών του.

Ε.05.02. Ανατολική όψη ναού (Αποτύπωση βλαβών από το σεισμό του 1995)

A2. Συνοπτική περιγραφή των αναστηλώσεων από την Εφορεία Αρχαιοτήτων Γρεβενών (1999-2002)

Ο σεισμός του '95 ήταν αφορμή για την κατάρρευση του 80% των θόλων και καμαρών της στέγασης του ναού. Η αιτία όμως ήταν η δραστική μείωση της ευστάθειάς της με το πριόνισμα, σε παλαιότερη εποχή, του συνόλου σχεδόν των ξύλινων ελκυστήρων του ναού. Κατά τη διάρκεια της κατάρρευσης καταστράφηκε μεγάλο μέρος των ξύλινων λειτουργικών επίπλων, όπως ο άμβωνας, ο επισκοπικός θρόνος, τα στασίδια. Σημαντικές ρωγμές, τοπικές καταρρεύσεις και αποκλίσεις έφερε το σύνολο της τοιχοποιίας του ναού. Το νεώτερο τριώροφο κωδωνοστάσιο χτισμένο από οπλισμένο σκυρόδεμα σε επαφή με το δυτικό τοίχο του ναού, ήταν ετοιμόρροπο. Οι εργασίες της αποκατάστασης με αυτεπιστασία από την 11η ΕΒΑ το 1999. Συντηρητές μάζεψαν τα σπαράγματα και έκαναν εργασίες προληπτικής συντήρησης, των τοιχογραφιών.

Στερεώθηκε η τοιχοποιία και μετά ανακατασκευάστηκαν τα ανώτερα τμήματά της που είχαν καταρρεύσει, οι θόλοι και η στέγη. Οι θόλοι και οι καμάρες που σώθηκαν από το σεισμό στερεώθηκαν στη θέση τους. Επανατοποθετήθηκαν όσα τμήματα του πέτρινου γείσου από πωρόλιθο βρέθηκαν στα ερείπια και όπου χρειάστηκε, συμπληρώθηκαν με άλλα τεμάχια πωρόλιθου ίδιου χρώματος και υφής αλλά με πιο απλή μορφή. Τοποθετήθηκε σανίδωμα, υγρομόνωση και κεραμίδια βυζαντινού τύπου σε δεύτερη χρήση. Τοποθετήθηκε σύστημα ανοξείδωτων ελκυστήρων στη βάση των τόξων, από ανοξείδωτο χάλυβα. Επισκευάστηκαν σχολαστικά τα παράθυρα και οι θύρες, τοποθετήθηκαν νέα κουφώματα από καστανιά στις θέσεις αυτών που έλειπαν. Σε διερευνητικές τομές που έγιναν το αρχικό δάπεδο από λιθόπλακες το οποίο συντηρήθηκε επί τόπου και συμπληρώθηκαν τα κενά. Στο χώρο του γυναικωνίτη συντηρήθηκαν τα φέροντα ξύλα του πατώματος και ανακατασκευάστηκε το ξύλινο δάπεδο και το στηθαίο του κεντρικού κλίτους τα οποία είχαν καταστραφεί. Συντηρήθηκε η ξύλινη κλίμακα.

Εξωτερικά έγιναν εργασίες για την αποκατάσταση της αρχικής μορφής της νότιας στοάς και μετά την καθαίρεση του νεωτερικού κωδωνοστασίου, κατασκευάστηκε η δυτική στοά που είχε καθαιρεθεί σε παλαιότερη εποχή. Κατασκευάστηκε εγκατάσταση ηλεκτροφωτισμού εσωτερικά και εξωτερικά. Στο χώρο της νότιας στοάς, τοποθετήθηκε πινακίδα για την ενημέρωση των επισκεπτών του μνημείου.

Το 2002 ολοκληρώθηκαν οι εργασίες αποκατάστασης με αυτεπιστασία, του ναού του αγίου Νικολάου οι οποίες άρχισαν το 1999. Εφαρμόστηκαν οι εγκεκριμένες μελέτες (ιστορική τεκμηρίωση Αγαθ. Τσιλιπάκου αρχαιολόγος, αποτύπωση-σχεδίαση Αλεξάνδρα Οικονομίδου αρχιτέκτων μηχανικός, Ελπίδα Μαυροβίτου εργοδηγός, σχεδιάστρια, μελέτη και επίβλεψη εργασιών Κωνστ. Δρόσου πολιτικός μηχανικός) και το έργο στοίχισε 140.500.000 δρχ. Για την ολοκλήρωση της αποκατάστασης του ναού χρειάζεται να γίνουν συμπληρωματικές εργασίες συντήρησης (υπεύθυνος συντηρητής Πέτρος Σγούρος) και αποκατάστασης του τοιχογραφικού διάκοσμου και του ξυλόγλυπτου τέμπλου που είναι το αρχικά του ναού (2ο μισό του 19ου αιώνα), οι οποίες πρέπει να αποτελέσουν αντικείμενο νέου έργου.

B. Στοιχεία Αξιολόγησης της Στατικής Επάρκειας και της Φέρουσας Ικανότητας

Ο ναός κατά το σεισμό του 1995 εμφάνισε σημαντικές βλάβες με αποτέλεσμα να καταρρεύσει η οροφή του. Μετά από σωστικές ενέργειες αποκαταστάθηκε πλήρως (Ε.05.05). Ωστόσο, δεν έχει γίνει αποκατάσταση και επαναφορά των τοιχογραφιών (Ε.05.06). Στην εξωτερική πλευρά του βόρειου τοίχου υπάρχει τοπικό φούσκωμα, το οποίο όμως δε φαίνεται να είναι ανησυχητικό (Ε.05.04). Επιθυμητός κρίνεται ο έλεγχος των εσωτερικών κυκλικών υποστυλωμάτων λόγω τοπικής αποσάθρωσης των σπονδύλων.

Υπάρχουν εμφανή σημάδια υγρασίας στους τοίχους, η οποία οφείλεται κατά πάσα πιθανότητα σε σπασμένα κεραμίδια και ελαττωματική στεγανοποίηση της στέγης (Ε.05.07).

Γ. Συμπεράσματα αξιολόγησης

Ο ναός από στατικής πλευράς βρίσκεται σε κατάσταση υψηλή επάρκειας. Οι τοπικές βλάβες από υγρασία είναι αναγκαίο να ελεγχθούν και να διερευνηθούν τα αίτια. Επιθυμητή κρίνεται η αποκατάσταση των τοιχογραφιών. Συγχρόνως, στην εξωτερική όψη λείπει τμήμα από τις παρακείμενες λίθους με αποτέλεσμα να υπάρχει αναγκαιότητα αντικατάστασής τους. Τέλος, επισκευής χρήζει και η εσωτερική κλίμακα του γυναικωνίτη.

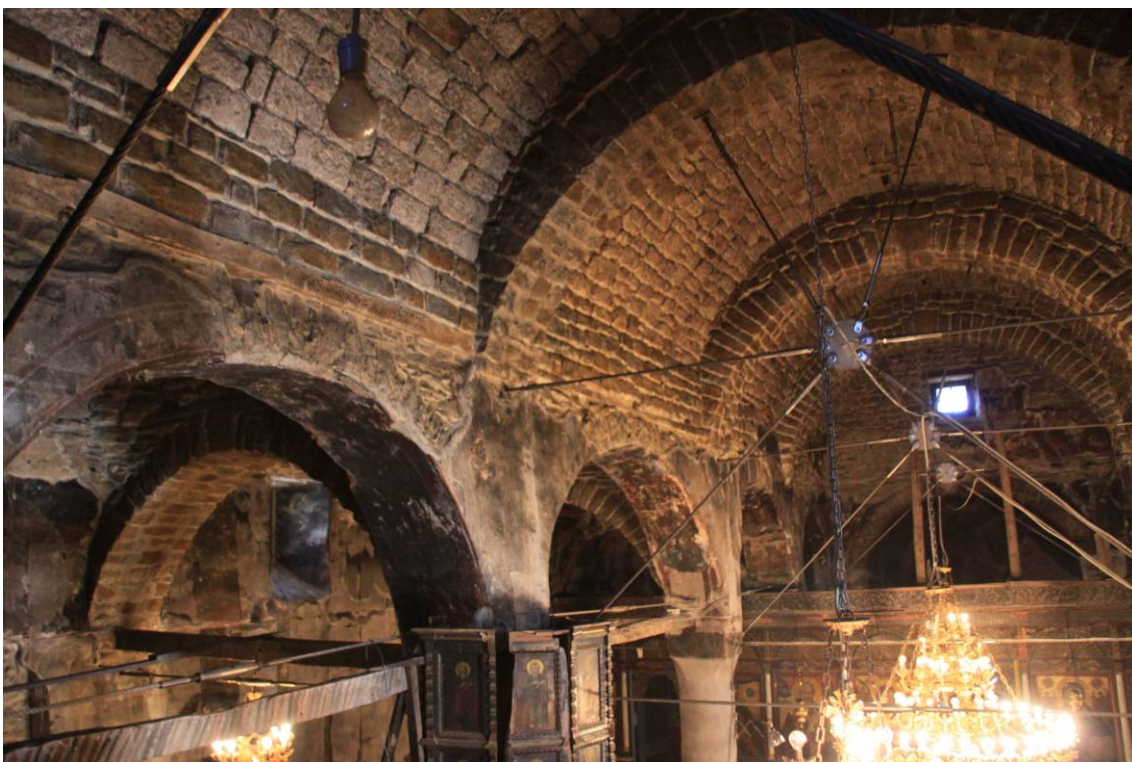

Ε.05.03. Νοτιοδυτική όψη του ναού όπου φαίνεται το χαγιάτι

Ε.05.04. Βόρειος τοίχος με φούσκωμα κοντά στην πόρτα

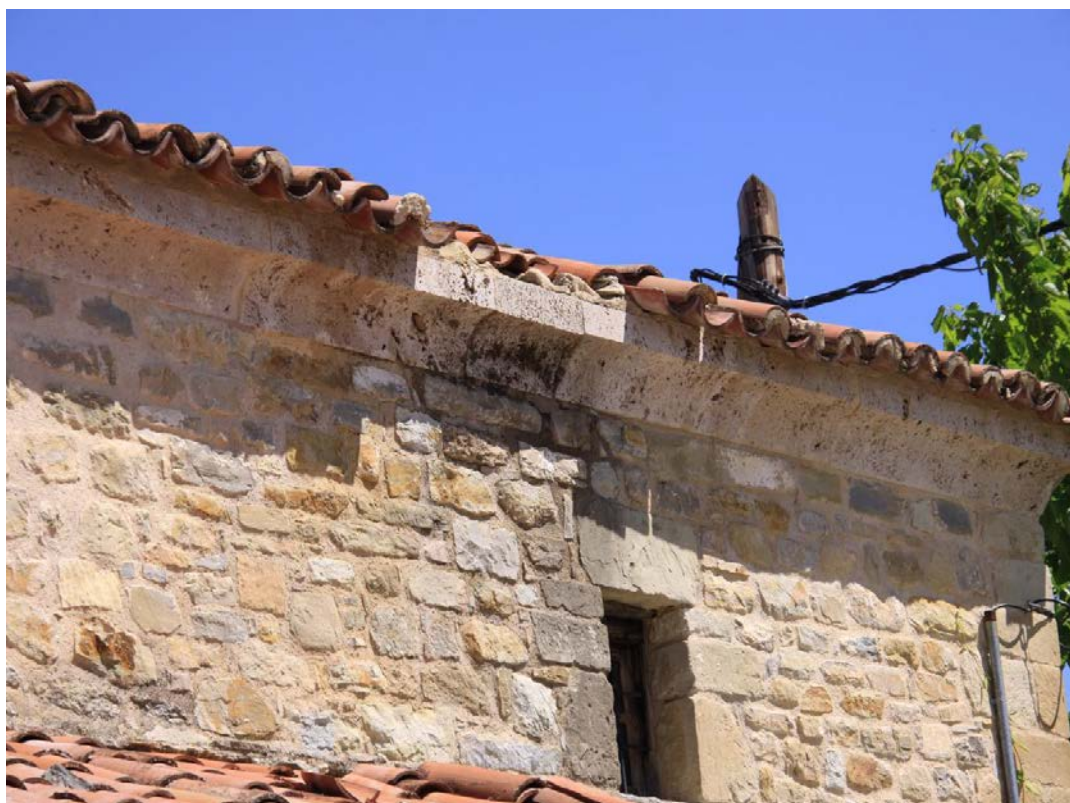

Ε.05.05. Εσωτερική απεικόνιση των αποκαταστάσεων

Ε.05.06. Οι τοιχογραφίες χρειάζονται στερέωση

Ε.05.07. Τοπικές βλάβες στην επικεράμωση

4.6 Ιερος Ναός Αγίας Παρασκευής, Παλαιοχώρι Δ. Γρεβενών

Αυτοψία: 13/05/2016

Συντεταγμένες: 40°05'12.790"N, 21°33'30.210"E

Κήρυξη μνημείου: ΦΕΚ 757/Β/1-9-1995

A1. Γενικά

Ο ναός της Αγίας Παρασκευής στο Παλαιοχώρι είναι τρίκλιτη ξυλόστεγη βασιλική του β' μισού του 19ου αιώνα, που κοσμεύεται με αξιόλογες τοιχογραφίες της περιόδου αυτής στο εσωτερικό και στο εξωτερικό της. Σύμφωνα με τις λιθανάγλυφες επιγραφές, που σώζονται στην αψίδα του ιερού, οικοδομήθηκε το 1873.

Ο ναός διαθέτει γυναικωνίτη στον όροφο, ανακαινισμένο περίστωο στη δυτική πλευρά, χαγιάτι στη νότια πλευρά, ενώ βορειοανατολικά έχει προστεθεί ανεξάρτητο πυργοειδές κωδωνοστάσιο, που χρονολογείται στο 1897. Είναι κτισμένος με ημιλαξευμένους, ορθογώνιους λίθους. Η στέγη του ναού είναι δίρριχτη με αποτμήσεις στη δυτική και την ανατολική πλευρά. Ιδιαίτερα επιμελημένη είναι η αψίδα, οι γωνίες των τοίχων και οι λαμπάδες των ανοιγμάτων. Η ημικυκλική αψίδα του ιερού φέρει έξι παραστάδες με αβαθείς ορθογώνιες κόγχες και λιθανάγλυφα στην ανώτερη ζώνη κάτι που εμφανίστηκε κάτω από νεότερα επιχρίσματα που κατέπεσαν με το σεισμό του 1995. Ακριβώς πάνω από αυτήν, ανοίγονται στην τοιχοποιία διακοσμητικοί φεγγίτες. Στο εσωτερικό του ναού, τα πλάγια κλίτη στεγάζονται με ξύλινη σανιδωτή οροφή, ενώ το κεντρικό με νταμπλαδωτή διακοσμημένη με ρόδακες. Ο ναός διαθέτει ξυλόγλυπτο τέμπλο του 1875 με γραπτό φυτικό διάκοσμο. Είναι κατάγραφος με τοιχογραφίες του 1874. Τοιχογραφίες διασώζονται και εξωτερικά, περιμετρικά της νότιας εισόδου.

Στις δεκαετίες 1960-70 ανακατασκευάσθηκαν με σύγχρονα υλικά ο αρχικός γυναικωνίτης και το παλαιό χαγιάτι της νότιας πλευράς, το οποίο προεκτάθηκε. Ο ναός υπέστη ζημιές από το σεισμό του 1995 και το έργο της στερέωσης-αποκατάστασής του πραγματοποιήθηκε από την 11η Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων κατά τα έτη 1997-2001, οπότε και καθαιρέθηκαν οι πρόσφατες κατασκευές. Το έτος 1996 εκπονήθηκε η μελέτη και τον Απρίλιο του 1997 άρχισαν οι εργασίες αποκατάστασης του ναού με αυτεπιστασία. Έγινε στερέωση των τοιχοποιιών με αρμολογήματα και ανακτήθηκαν τμήματα που είχαν καταρρεύσει. Επανήλθε στην αρχική της στάθμη και επισκευάστηκε η στέγη του ναού.

A2. Συνοπτική περιγραφή των αναστηλώσεων από την Εφορεία Αρχαιοτήτων Γρεβενών (1997-2001)

Οι διαστάσεις του ναού είναι 20.50μ. μήκος, 11.00μ. πλάτος και 7.00μ. ύψος. Ο σεισμός που έπληξε την δυτική Μακεδονία τον Μάιο του 1995 προκάλεσε σοβαρές φθορές στο μνημείο. Οι εργασίες αποκατάστασης, που εκτελέστηκαν με αυτεπιστασία από την 11η ΕΒΑ, άρχισαν το 1997 και ολοκληρώθηκαν το 2001. Από το σεισμό κατέρρευσαν τα ανώτερα τμήματα του ανατολικού και νότιου τοίχου και δημιουργήθηκαν σημαντικές ρηγματώσεις στη λιθοδομή της υπόλοιπης τοιχοποιίας. Τμήματα των τοιχογραφιών αποκολλήθηκαν ή κατέπεσαν.

Η επέμβαση περιελάμβανε εργασίες στερέωσης των λιθοδομών του μνημείου, όπως αρμολογήματα, συρραφές ρωγμών, ανακτίσεις των πεσμένων τμημάτων και ενέματα. Η ξύλινη στέγη επανήλθε στην αρχική της στάθμη και έπειτα ξανακτίσθηκαν τα γκρεμισμένα τμήματα στην κορυφή του νότιου, δυτικού και ανατολικού τοίχου. Συντηρήθηκε και ενισχύθηκε με παράθεση νέων ξύλινων στοιχείων, ο σκελετός της στέγης και αποκαταστάθηκαν οι συνδέσεις των παλαιών. Κατασκευάστηκε νέο σανίδωμα από καστανιά, τοποθετήθηκε μεμβράνη υγρομόνωσης. Η επικάλυψη έγινε με κεραμίδια βυζαντινού τύπου. Στην κορυφή της τοιχοποιίας περιμετρικά τοποθετήθηκε ελκυστήρας από ανοξείδωτο χάλυβα. Συντηρήθηκε ο σκελετός της ξυλόγλυπτης οροφής και αναρτήθηκε από τη στέγη. Κατασκευάστηκε νέο δάπεδο στο νάρθηκα του ναού αφού καθαιρέθηκε το σύγχρονο μωσαϊκό. Επίσης έγιναν εργασίες αποκατάστασης της μορφής του μνημείου που περιελάμβαναν καθαιρέσεις των νεώτερων δύσμορφων επεμβάσεων από υλικά μη συμβατά, όπως ο νεώτερος γυναικωνίτης και το δυτικό και νότιο προστώο, τα οποία έγιναν τις δεκαετίες 1960-70. Νότια αποκαλύφθηκε το παλαιό λιθόστρωτο δάπεδο που όριζε και τις διαστάσεις της ανοιχτής στοάς, συντηρήθηκε και κατασκευάστηκε ξύλινη στέγη. Στη θέση του γυναικωνίτη κατασκευάστηκε νέος από καστανιά στις ίδιες διαστάσεις. Μαζί κατασκευάστηκε και δρύινη σκάλα που επιτρέπει την πρόσβαση του γυναικωνίτη

Το 2001 ολοκληρώθηκαν οι εργασίες αποκατάστασης του ναού της αγίας Παρασκευής οι οποίες άρχισαν το 1997. Εφαρμόστηκαν οι εγκεκριμένες μελέτες (ιστορική τεκμηρίωση Αγαθ. Τσιλιπάκου αρχαιολόγος, αποτύπωση- σχεδίαση Γεωργία Αντωνιάδου αρχιτέκτων μηχανικός, μελέτη και επίβλεψη εργασιών Κ. Δρόσου πολιτικός μηχανικός) και το έργο στοίχισε 90.128.000 δρχ. Για την ολοκλήρωση της αποκατάστασης του ναού χρειάζεται να γίνουν συμπληρωματικές εργασίες συντήρησης και αποκατάστασης του τοιχογραφικού διάκοσμου (1874) και του ξυλόγλυπτου τέμπλου (1875), οι οποίες θα αποτελέσουν αντικείμενο νέου έργου.

B. Στοιχεία Αξιολόγησης της Στατικής Επάρκειας και της Φέρουσας Ικανότητας

Ο ναός κατά το σεισμό του 1995 εμφάνισε σημαντικές βλάβες, όπως μερική κατάρρευση της Νότιας και Ανατολικής τοιχοποιίας, οι οποίες αποκαταστάθηκαν πλήρως. Επίσης, πραγματοποιήθηκε ολική αποκατάσταση της στέγης και του δαπέδου με κεραμική επίστρωση (Ε.06.06). Η κιονοστοιχία κάτω από τον γυναικωνίτη αποτελείται από ξύλινα υποστυλώματα, εκ των οποίων τα ανατολικά έχουν ενισχυθεί με μεταλλικά στοιχεία. Οι εσωτερικές τοιχογραφίες παρουσίασαν βλάβες, οι οποίες δεν αποκαταστάθηκαν, αλλά στερεώθηκαν προσωρινά με επικόλληση γάζας (Ε.06.05). Στην εσωτερική πλευρά του Ιερού παρατηρείται έντονο φούσκωμα, ρηγμάτωση και μερική αποκόλληση των αγιογραφιών (Ε.06.04).

Γ. Συμπεράσματα αξιολόγησης

Κατόπιν του έργου της στατικής αποκατάστασης, ο ναός εκτιμάται ότι βρίσκεται σε κατάσταση υψηλής επάρκειας. Επιθυμητή κρίνεται η μόνιμη στερέωση και συντήρηση των τοιχογραφιών.

Ε.06.02. Νοτιοδυτική όψη του ναού

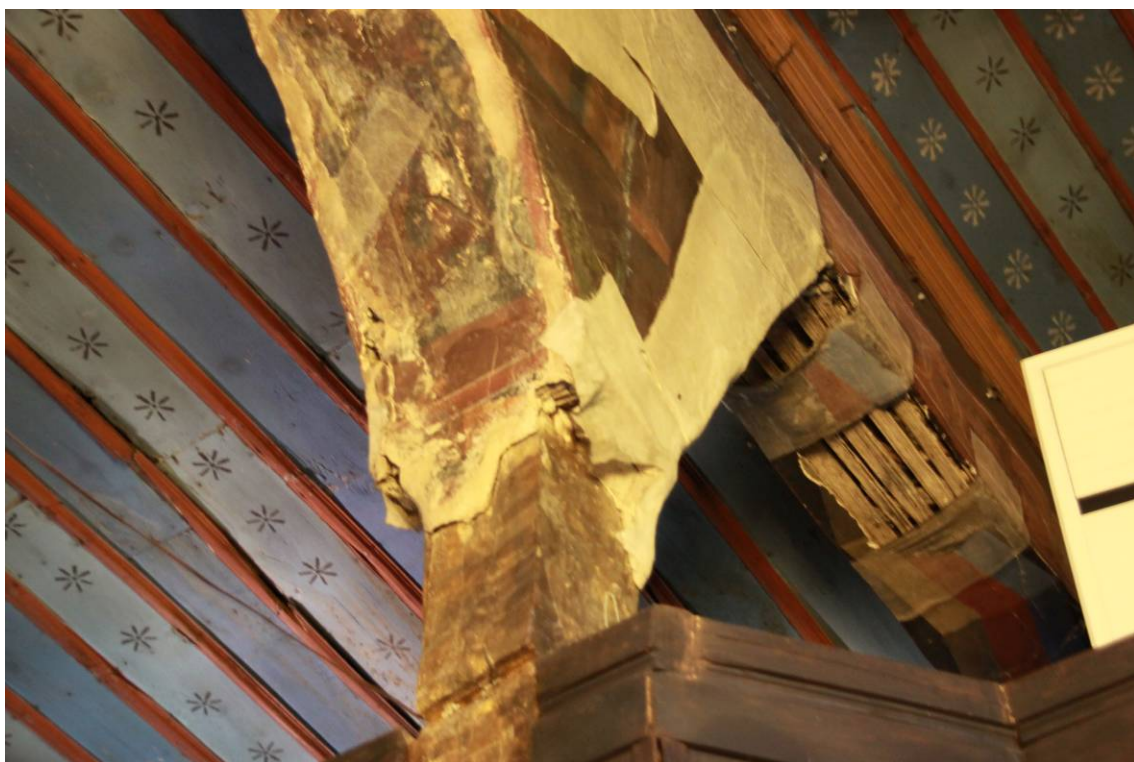

Ε.06.03. Ανατολική όψη του ναού

Ε.06.04. Φουσκώματα τοιχογραφιών στο Ιερό

Ε.06.05. Προσωρινή στήριξη τοιχογραφιών με γάζες

Ε.06.06. Προσωρινή στήριξη τοιχογραφιών και αποκατεστημένη οροφή

4.7 Ιερος Ναός Κοιμήσεως της Θεοτόκου, Κνίδη Δ. Γρεβενών

Αυτοψία: 13/05/2016

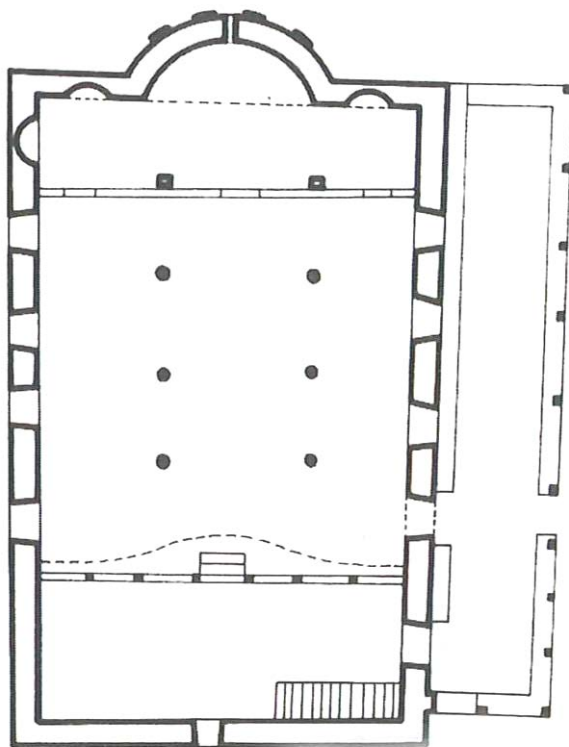
Συντεταγμένες: 40°05'52.390"N, 21°35'38.280"E

Κήρυξη μνημείου: ΦΕΚ 84/Β'/5-2-1969

Α. Γενικά

Πρόκειται για τρίκλιτη ξυλόστεγη βασιλική με νάρθηκα - γυναικωνίτη και χαγιάτι στη μεσημβρινή πλευρά του ναού. Εξωτερικά του ναού, υπάρχει πύργος κωδωνοστασίου. Κατά το σεισμό του 1995 ο ναός υπέστη σημαντικές ζημιές. Το τέμπλο της εκκλησίας είναι ξυλόγλυπτο με ιδιόμορφη νεοκλασικίζουσα επίστεψη, έργο του Βασιλείου και του Νικολάου Τσούρχλι.

Το πρόστωο και ο πύργος του κωδωνοστασίου είναι νεότερες κτήσεις του γενικότερου συγκροτήματος του ναού και κατασκευάστηκαν κατά το έτος 1918. Οι εσωτερικές τοιχογραφίες είναι του τέλους του 19ου αιώνα και επιζωγραφίστηκαν σύμφωνα με εσωτερική επιγραφή το 1905 ενώ η ιστόρηση του ναού έγινε σε πέντε ζώνες κατά τα έτη 1874-1876. Τοιχογραφημένο επίσης είναι το Ιερό, ενώ τα ταβάνια, οι κίονες και τα κιονόκρανα είναι ζωγραφισμένα με έντονα χρώματα σε αποχρώσεις του λουλακί (Ε.07.04).

Ε.07.00. Κάτοψη ναού

Β. Στοιχεία Αξιολόγησης της Στατικής Επάρκειας και της Φέρουσας Ικανότητας

Ο ναός επλήγη απ'τον σεισμό του 1995 και κατέρρευσαν τμήματα της ανατολικής και δυτικής πλευράς και το μεγαλύτερο μέρος τη κόγχης. Ακολούθησαν εργασίες αντιστήριξης, αποκατάστασης των λιθοδομών, των ξυλοδεσιών και του δαπέδου, τα οποία βρίσκονται σήμερα σε αρκετά καλή κατάσταση. Στο βορειοανατολικό τμήμα του ναού παρατηρείται εσωτερικά ελαφριά καθίζηση, η οποία συμβάλει στη δημιουργία οριζόντιων ρωγμών και φουσκωμάτων στις ποδιές των διαφόρων ανοιγμάτων (Ε.07.03). Φουσκώματα επίσης διαπιστώνονται και σε αρκετές τοιχογραφίες, εκ των οποίων αυτές της κόγχης του ιερού στερεώθηκαν προσωρινά με γάζες (Ε.07.05). Ακόμα παρουσιάζεται μερική διάβρωση των ξυλοδεσιών και αποσάθρωση κονιαμάτων στη νοτιοδυτική πλευρά του ναού. Τέλος ο πύργος του κωδωνοστασίου, που αποτελεί ανεξάρτητη κατασκευή, παρουσιάζει ελαφριά κλίση και ρωγμές κατά μήκος του κονιάματος μεταξύ των λίθων στο χαμηλό τμήμα του (Ε.07.06).

Γ. Συμπεράσματα αξιολόγησης

Η εικόνα που παρουσιάζει ο ναός από στατικής πλευράς είναι ικανοποιητική. Προτείνεται παρακολούθηση της ελαφριάς καθίζησης στο βορειοανατολικό τμήμα του ναού, προκειμένου να ληφθούν προληπτικά μέτρα για τον περιορισμό του φαινομένου. Επίσης, επιδιωκτέο είναι να πραγματοποιηθούν εργασίες στερέωσης και συντήρησης των τοιχογραφιών. Ο πύργος του κωδωνοστασίου χρήζει άμεσων μετρητικών διατάξεων, προκειμένου να διαπιστωθεί πιθανή συνεχιζόμενη μετακίνηση-καθίζηση, που μπορεί να θέσει σε κίνδυνο την ευστάθεια της κατασκευής. Όλα τα παραπάνω συνηγοτούν ότι απαιτείται εκπόνηση μελέτης αποκατάστασης για το σύνολο του ναού, αν και όχι άμεσα.

Ε.07.01. Νότια όψη του ναού

E.07.02. Βοριοανατολική πλευρά του ναού

E.07.03. Οριζόντιά ρωγμή σε ποδιά παραθύρου

Ε.07.04. Εσωτερικό του ναού με ιδιαίτερα χρώματα στις τοιχογραφίες

Ε.07.05. Εσωτερικό του ιερού. Εναπομείναντες τοιχογραφίες

Ε.07.06. Κωδωνοστάσιο. Κατά μήκος ρωγμές στα κονιάματα χαμηλά

4.8 Ιερός Ναός Κοίμησης της Θεοτόκου, Κολοκυθάκι Δ. Γρεβενών

Αυτοψία: 11/10/2017

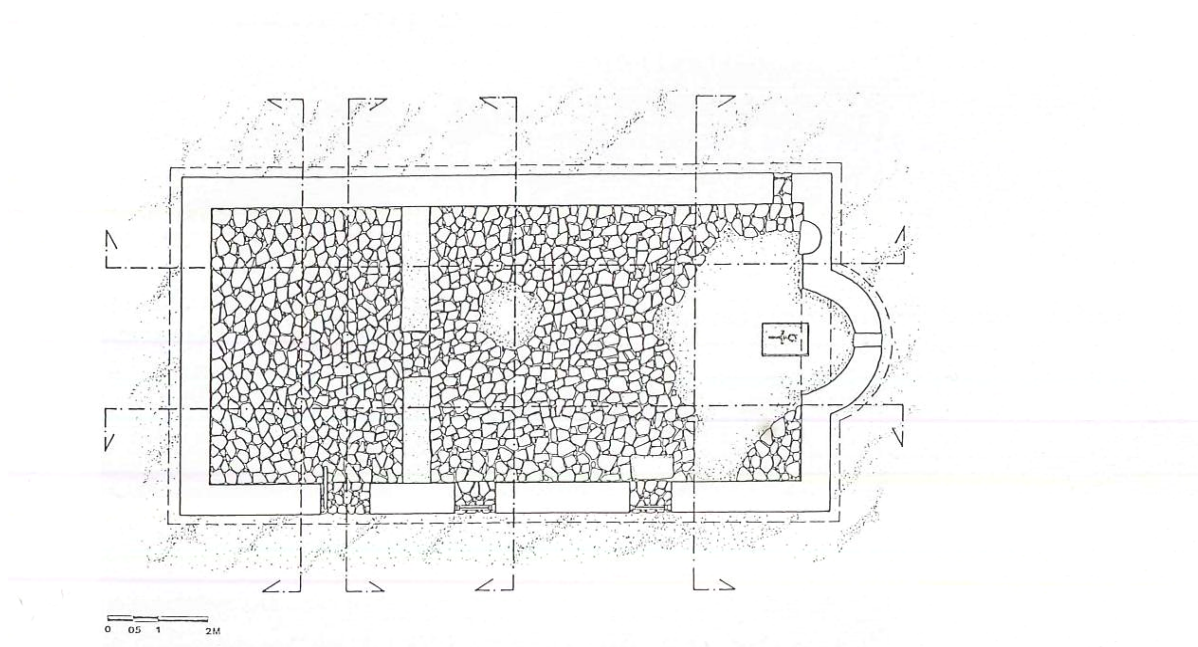
Συντεταγμένες: 40°06'21.710"N, 21°37'16.710"E

Α. Γενικά

Ο Ιερός ναός Κοιμήσεως της Θεοτόκου βρίσκεται σε εγκαταλελειμμένο χωριό, το Κολοκυθάκι Γρεβενών. Το Κολοκυθάκι χτισμένο σε υψόμετρο 700 μέτρων βρίσκεται ανάμεσα των οικισμών Πυλωρών και Κνίδης. Είναι ένα παλιό χωριό που λόγω της γεωγραφικής θέσης του, γνώρισε κάποτε οικονομική άνθιση. Οι περισσότεροι κάτοικοι μετά τον εμφύλιο των ετών 1946-1949, εγκατέλειψαν το χωριό κι εγκαταστάθηκαν στην κοντινή Κνίδα.

Ο Ιερός ναός της Κοιμήσεως της Θεοτόκου, σύμφωνα με τοιχογραφία που υπάρχει στην κόγχη του ιερού Βήματος ανεγέρθη το έτος 1747. Στον περίβολο του ναού, διασώζεται το κοιμητήριο με σταυρούς φτιαγμένους από τοπική πέτρα.

Πρόκειται για ένα μονόχωρο δρομικό ξυλόστεγο ναό, με ευρύχωρο νάρθηκα. Είναι χτισμένος με ιδιαίτερα προσεγμένη τοιχοποιία με δύο σειρές ξυλοδέσμων καθ' ύψος. Στο εσωτερικό του υπάρχει αξιόλογο ξυλόγλυπτο επιπεδόγλυφο τέμπλο και ίχνη τοιχογραφιών του 1741.

Ε.08.00 Κολοκυθάκι, Κοίμηση Θεοτόκου, κάτοψη

B. Στοιχεία Αξιολόγησης της Στατικής Επάρκειας και της Φέρουσας Ικανότητας

Μετά την καταστροφή του ναού λόγω πυρκαγιάς, η οποία χρονολογείται περίπου ανάμεσα στα έτη 1970-1975, εκτελέστηκαν, 10-15 χρόνια αργότερα και πριν το σεισμό της 13^{ης} Μαΐου 1995, οι ακόλουθες επεμβάσεις για την αποκατάστασή του:

- ανακατασκευή της ξύλινης στέγης και του δαπέδου
- προσθήκη τριών σειρών λίθων στην κορυφή του βόρειου τοίχου, πιθανόν λόγω κατάρρευσης αυτού του τμήματος της αρχικής κτήσης (E.08.01)

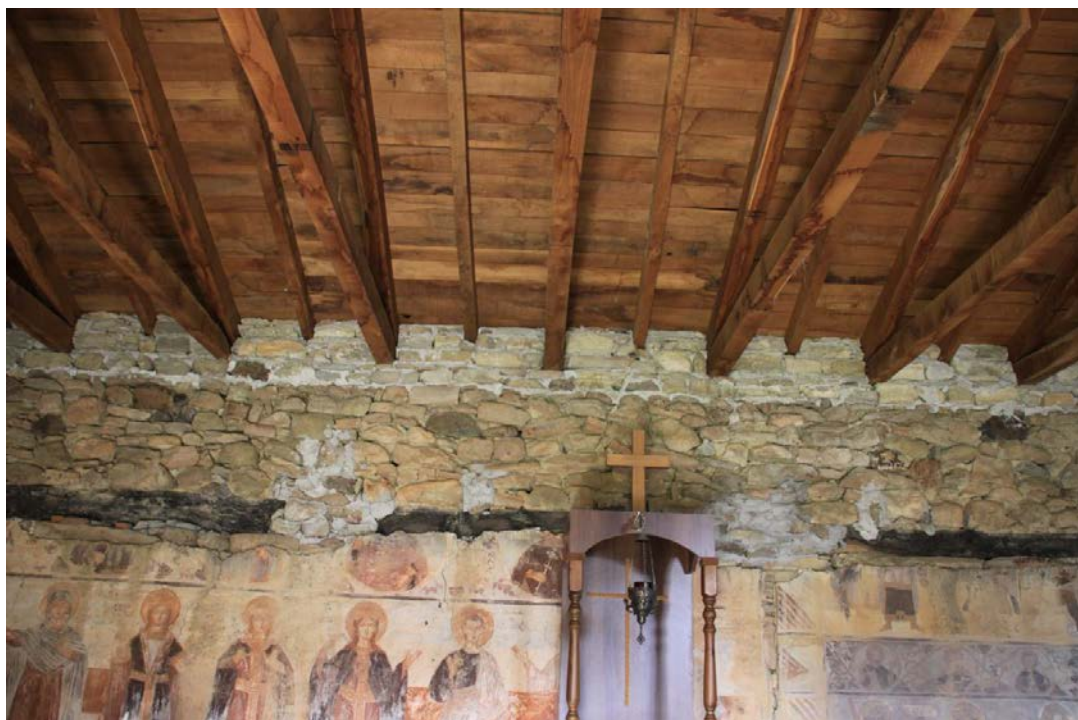
Ο ναός σήμερα, παρά τις νεώτερες εργασίες συντήρησης που έχουν πραγματοποιηθεί, φέρει πλήθος βλαβών στο φέροντα οργανισμό. Ειδικότερα εντοπίζονται:

- ρηγμάτωσεις και φουσκώματα στην δυτική και ανατολική τοιχοποιία (E.08.02, E.08.03, E.08.04)
- ρηγμάτωση στη νότια τοιχοποιία και στη νοτιοδυτική γωνία στην εσωτερική παρειά του τοίχου (E.08.05, E.08.06)
- αποκόλληση λίθων τοπικά στη βόρεια και νότια τοιχοποιία (E.08.07, E.08.08)
- απόπλυση του συνδετικού κονιάματος των τοιχοποιιών (E.08.01, E.08.02, E.08.06, E.08.08, E.08.09)
- διάβρωση των ξυλοδεσιών (E.08.09)
- καθίζηση της νότιας και δυτικής τοιχοποιίας (E.08.02)

Επιπλέον των παραπάνω, εντοπίζεται υγρασία στον πόδα της βόρειας τοιχοποιίας (E.08.08).

Γ. Συμπεράσματα αξιολόγησης

Στη σημερινή μορφή του ναού, η ευστάθεια του δεν απειλείται άμεσα ώστε να απαιτούνται άμεσες σωστικές εργασίες. Ωστόσο, σε περίπτωση καταπόνησης υπό σεισμική δράση καθώς και στην περίπτωση αστοχιών του εδάφους θεμελίωσης, η κατασκευή κινδυνεύει με κατάρρευση. Απαιτείται άμεσα η ανάθεση μελέτης αποκατάστασης και η εν συνεχεία υλοποίηση του έργου αποκατάστασης.

Ε.08.01. Προσθήκη καθ' ύψος υφιστάμενης λιθοδομής στη βόρεια τοιχοποιία

Ε.08.02. Δυτική τοιχοποιία

Ε.08.03. Φούσκωμα δυτικής τοιχοποιίας

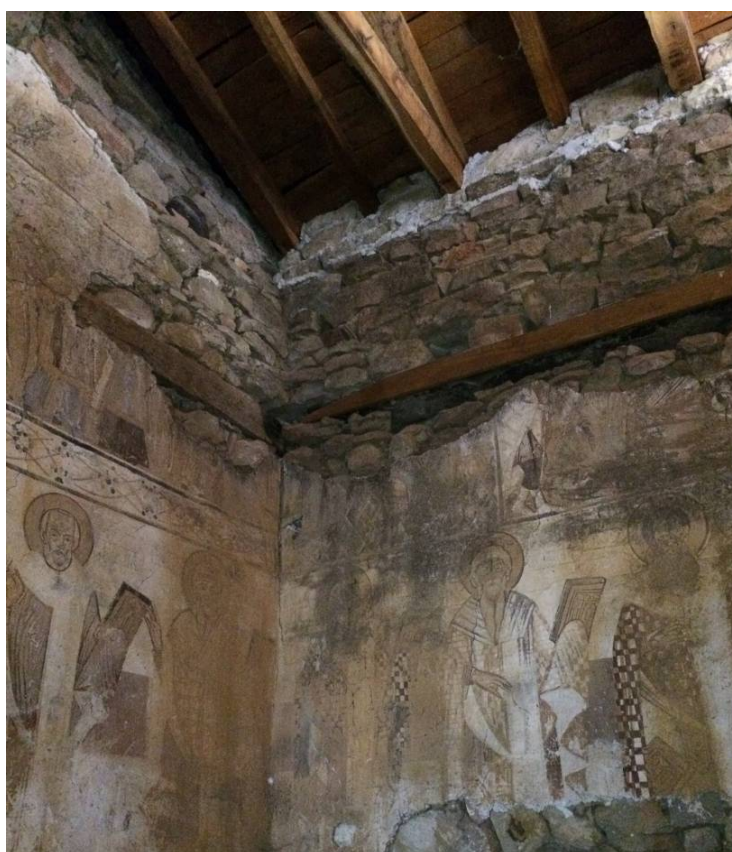

Ε.08.04. Ανατολική τοιχοποιία

Ε.08.05. Ρηγμάτωση στη νότια τοιχοποιία

Ε.08.06. Ρηγμάτωση στη νοτιοδυτική γωνία

Ε.08.07. Νότια τοιχοποιία

Ε.08.08. Βόρειος τοίχος

E.08.09. Διάβρωση ξυλοδεσιών

4.9 Ιερος Ναός Κοίμησης Θεοτόκου (Μεγάλη Παναγιά), Σαμαρίνα Δ. Γρεβενών

Αυτοψία: 12/06/2017

Συντεταγμένες: 40°06'16.690"N, 21°01'19.710"E

Κήρυξη μνημείου: ΦΕΚ 35/Β'/2-2-1962

Α. Γενικά

Η Μεγάλη Παναγιά στη Σαμαρίνα Γρεβενών, είναι ο μητροπολιτικός ναός της Σαμαρίνας, η Κοίμησης της Θεοτόκου. Πρόκειται για μια υπερβολική σε μέγεθος τρίκλιτη ξυλόστεγη βασιλική του 1800, με μεγάλο υπερυψωμένο διώροφο νάρθηκα-γυναικωνίτη, προστώο στη δυτική και στη νότια πλευρά. Στην ανατολική άκρη του πρωστού υπάρχει παρεκκλήσι αφιερωμένο στους αποστόλους Πέτρο και Παύλο. Ο γυναικωνίτης είναι κατασκευής 1812-1816 και στην είσοδο του απεικονίζεται ο λιμός και ο θάνατος. Διαθέτει δύο πατώματα, με το ένα να μην χρησιμοποιείται πλέον λόγω θεμάτων ασφαλείας (αποσαθρωμένες σανίδες).

Ε.09.00. (φωτογραφία του 1910)

Στην μεγάλη πολύπλευρη αψίδα του Ιερού, στο τεταρτοσφαίριο της κόγχης, φύεται από το 1850 περίπου, ένα μεγάλο πεύκο, χαρακτηριστικό γνώρισμα του ναού έως σήμερα. Σύμφωνα με τη λιθανάγραφη επιγραφή στο περιθύρωμα της νότιας εισόδου, ο ναός ανεγέρθη περί το 1816. Στη χαραγμένη επιγραφή αναγράφεται χαρακτηριστικά : «1816 Ιουλίου 15».

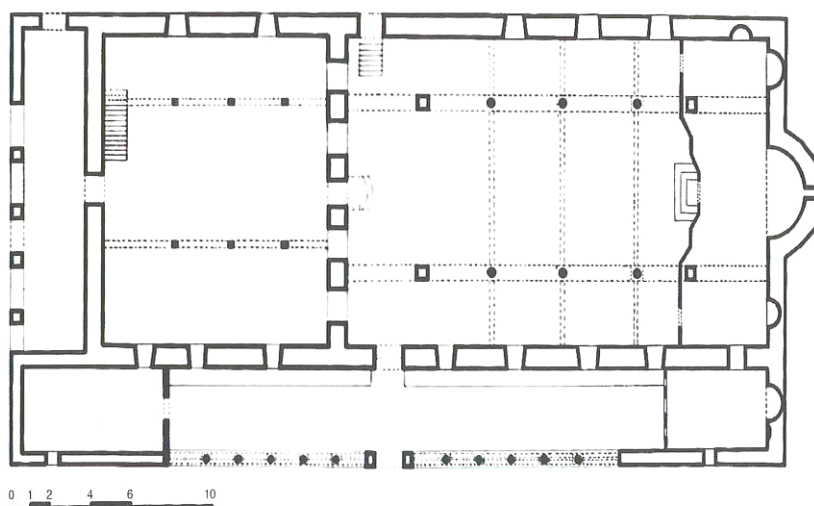
Το δάπεδο του ναού είναι φανερά μεταγενέστερη κατασκευή. Το δεσποτικό, δηλαδή ο θρόνος του επισκόπου, διαθέτει 5 σκαλοπάτια, αντί για 8 όπως συμβαίνει σε άλλους ναούς, γεγονός που κατά πάσα πιθανότητα οφείλεται στην αστοχία του αλφαδιάσματος του δαπέδου. Στην κτητορική επιγραφή αναφέρεται το 1829 ως έτος ιστόρησης του ναού.

Το εσωτερικό της εκκλησίας είναι κατάγραφο με τοιχογραφίες δύο Σαμαριναίων αγιογράφων, των Χ. και Ι. Παπαϊώννου, οι οποίοι έχουν αγιογραφήσει σε όλα τα Βαλκάνια πάνω από 3000 εκκλησίες και μοναστήρια. Ιδιαίτερης μνείας χρήζει το ξυλόγλυπτο περίτεχνο χρυσωμένο μπαρόκ τέμπλο της εκκλησίας, κεντητό στον αέρα, όπως και ο άμβωνας και ο

δεσποτικός θρόνος. Σε φορητή εικόνα του τέμπλου υπάρχει η επιγραφή «*Αρχιερατεύοντος του πανιερωτάτου Βαρθολομαίου 1820*». Πολλές από τις εικόνες του τέμπλου του ναού είναι αντίγραφα, διότι οι πρωτότυπες έχουν κλαπεί. Το σκέπαστρο του άμβωνα χαρακτηρίζεται μοναδικό, διότι απεικονίζει μια στολή αγγέλου απευθείας αναφορά σε βυζαντινό αξιωματικό.

Ο πύργος του κωδωνοστασίου βρίσκεται στη νοτιοδυτική γωνία του Ιερού Ναού και προστέθηκε σε μεταγενέστερη εποχή. Το κωδωνοστάσιο είναι τριώροφο λιθόκτιστο κτίσμα του 1876, με τετραγωνική κάτοψη στη βάση και πολυγωνική στους ορόφους, οι οποίοι φέρουν τοξωτά ανοίγματα.

Από τη δεκαετία του 1990 έγιναν διάφορες ενέργειες από τις αρμόδιες υπηρεσίες του Υπουργείου Πολιτισμού και Αθλητισμού για την εκπόνηση και εφαρμογή μελετών συντήρησης και αποκατάστασης. Μελέτες όμως που δεν κατέστησαν ώριμες ώστε να ενταχθούν σε κάποιο από τα υφιστάμενα τότε, χρηματοδοτικά πρόγράμματα. Το 2005 συντάχθηκε μελέτη συντήρησης των τοιχογραφιών του ξυλόγλυπτου τέμπλου και της ξύλινης οροφής του ναού από την αρμόδια τότε 11η ΕΒΑ, η οποία όμως δεν έχει εφαρμοστεί έως σήμερα.

Ε.09.01. Σαμαρίνα, Μεγάλη Παναγιά, κάτοψη

B. Στοιχεία Αξιολόγησης της Στατικής Επάρκειας και της Φέρουσας Ικανότητας

Ο ναός στο παρελθόν εμφάνισε στατική ανεπάρκεια που απείλησε με κατάρρευση τον ανατολικό τοίχο του ιερού. Ρωγμές επίσης υφίστανται στην ΝΑ τοιχοποιία και ιδιαίτερα στην ΒΑ γωνία. Εντός του ιερού έχουν τοποθετηθεί ειδικά όργανα (από το 1997) για την μέτρηση του εύρους των ρωγμών (ρωγμόμετρα), τα οποία όμως τελούν εκτός λειτουργίας λόγω του μεγάλου εύρους των ρωγμών.

Η κατάρρευση έγινε προσπάθεια αρχικά να ανασχεθεί με την κατασκευή τοιχείου οπλισμένου σκυροδέματος που εφάπτεται στην εξωτερική πλευρά της Ανατολικής τοιχοποιίας (Ε.09.02, Ε.09.03) περίπου στη δεκαετία του '70, χωρίς όμως ορατό αποτέλεσμα. Το τελευταίο διάστημα κατασκευάστηκε μεταλλικό χωροδικτύωμα (Ε.09.04), που φαίνεται να έχει σταματήσει την επιπλέον ρηγμάτωση. Η αιτία της βλάβης αυτής, πιθανόν να οφείλεται στην αφαίρεση των ξύλινων ελκυστήρων του ναού (έχουν αφαιρεθεί ελκυστήρες από το Ιερό, καθώς και ο ελκυστήρας στο κεντρικό κλίτος στο πλαίσιο μπροστά από το Ιερό), καθώς και σε καθίζηση του εδάφους.

Ο ναός φέρει πλήθος από νεότερες επεμβάσεις (περί τα 1975-1980), που κατά πάσα πιθανότητα εκτελέστηκαν και αυτές ως σωστικές εργασίες έναντι του κινδύνου μερικής κατάρρευσης (π.χ. κατασκευή σενάζ οπλισμένου σκυροδέματος στη στέψη των λιθοδομών των περιμετρικών τοίχων - Ε.09.05, Ε.09.06). Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να εμφανιστούν σταδιακά νέες βλάβες στο ναό. Στο Ιερό του ναού διαπιστώνεται ότι πραγματοποιήθηκαν πρόσθετες εργασίες, οι οποίες οδήγησαν σε περαιτέρω επιβάρυνσή του.

Εξωτερικά του Ιερού, τον Δεκέμβριο του 2016 κατασκευάστηκε πλάκα πάχους 15 περίπου εκατοστών με περιμετρικό πέλμα 1,5μ. για την έδραση μεταλλικού χωροδικτυώματος για την οριζόντια αντιστήριξη (Ε.09.07). Προτάθηκε από τους μελετητές να απομακρυνθεί το τοίχείο αντιστήριξης και να γίνουν φυτεύσεις ανά 50 εκ., γεγονός που όμως θα είχε αρνητική επίδραση στο ριζικό σύστημα του πεύκου της κόγχης του ιερού.

Ο πύργος του κωδωνοστασίου αποτελεί ανεξάρτητη κατασκευή και εμφανίζονται επίσης ρωγμές στη βάση του (Ε.09.08).

Σε κατάσταση φθοράς βρίσκεται επίσης, ο ξύλινος σκελετός του δαπέδου του γυναικωνίτη (Ε.09.09).

Γ. Συμπεράσματα αξιολόγησης

Στην σημερινή του μορφή και μετά τις ενισχύσεις με χωροδικτύωματα του φέροντα οργανισμού του Ιερού Ναού, ο κίνδυνος άμεσης κατάρρευσης έχει απομακρυνθεί. Απαιτείται ωστόσο η εκπόνηση μελέτης αποκατάστασης για το σύνολο του ναού, καθώς και η υλοποίηση έργου αποκατάστασης και ανάδειξης που επιβάλλεται από την ιδιαίτερη πολιτιστική αξία που διαθέτει ο ναός. Η μελέτη αποκατάστασης είναι απαραίτητο να συμπεριλαμβάνει μελέτη στατικής επάρκειας του ναού, καθώς έχουν υλοποιηθεί επεμβάσεις που έχουν αλλοιώσει τον αρχική φέρουντα στατικό φορέα (π.χ. έχουν αφαιρεθεί ελκυστήρες, έχουν κατασκευασθεί σενάζ οπλισμένου σκυροδέματος κ.α.).

Ε.09.02. Τοιχείο οπλισμένου σκυροδέματος που εφάπτεται στην εξωτερική πλευρά του ανατολικού τοίχου

Ε.09.03. Τοιχείο οπλισμένου σκυροδέματος που εφάπτεται στην εξωτερική πλευρά του ανατολικού τοίχου

Ε.09.04. Μεταλλικό χωροδικτύωμα

Ε.09.05. Συναρμολογημένο σκυροδέματος

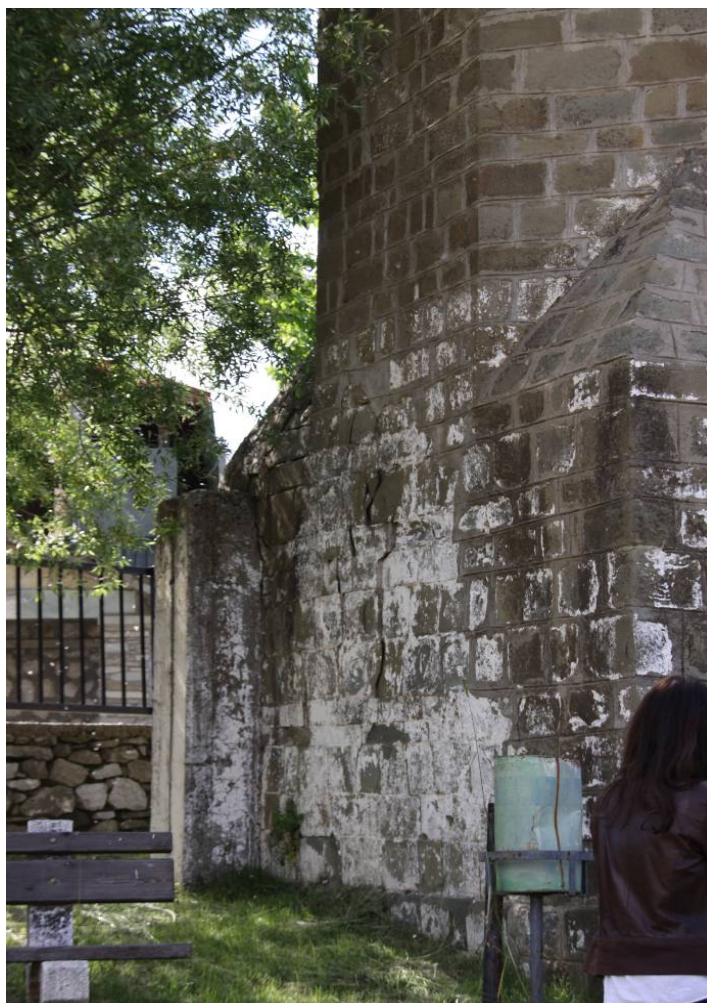

Ε.09.06. Σεναζ οπλισμένου σκυροδέματος

Ε.09.07. Πλάκα αντιστήριξης πάχους 15 εκατοστών με περιμετρικό πέλμα 1,5μ.

Ε.09.08. Ρωγμές στη βάση του κωδωνοστασίου

Ε.09.09. Ξύλινος σκελετός δαπέδου γυναικωνίτη

4.10 Ιερός Ναός Γέννησης Θεοτόκου (Μικρή Παναγιά), Σαμαρίνα Δ.Γρεβενών

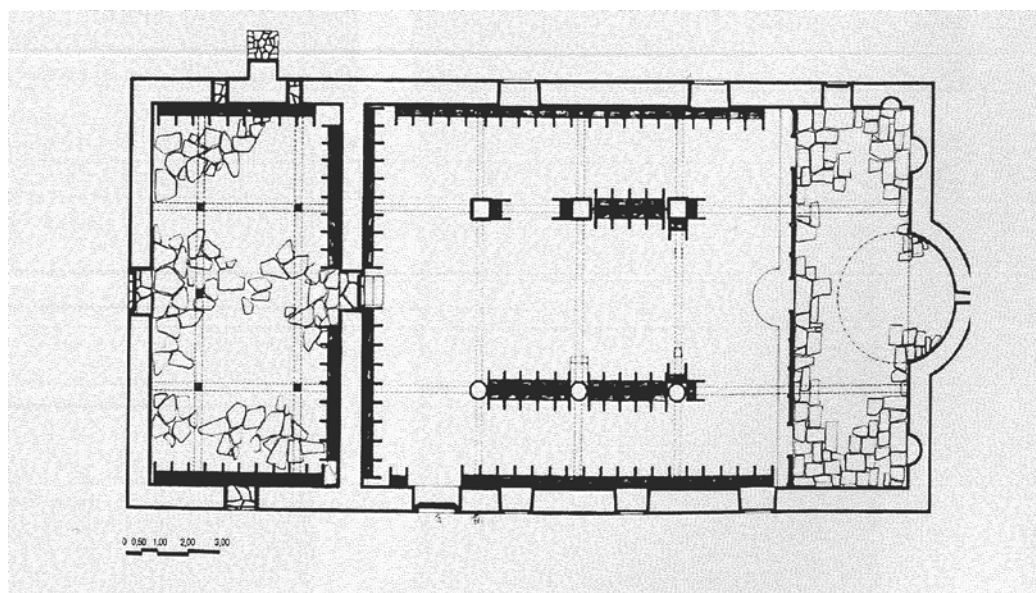
Αυτοψία: 12/06/2017

Συντεταγμένες: 40°06'22.870"N, 21°00'54.900"E

Κήρυξη μνημείου: ΦΕΚ 35/Β'/2-2-1962

Α. Γενικά

Ο ναός της Μικρής Παναγιάς βρίσκεται σε ένα ύψωμα του οικισμού της Σαμαρίνας στο βόρειο άκρο και είναι ενοριακός. Πρόκειται για τρίκλιτη ξυλόστεγη βασιλική με νάρθηκα και έντονη απότμηση στην ανατολική και δυτική πλευρά. Στην ουσία, η ιδιομορφία αυτή των βασιλικών της Μακεδονίας, στην προκειμένη περίπτωση έχει διερευνηθεί τόσο ώστε να αποτελεί τετράρριχη διαμόρφωση της στέγης. Το πλαίσιο του θυρώματος του Ιερού Ναού είναι ιδιαίτερα διακοσμημένο με λιθανάγραφα. Πάνω από το πλαίσιο του θυρώματος υπάρχει η κτητορική επιγραφή με χρονολογία ανεγέρσεως το έτος 1869. Ο προγενέστερος ναός, πάνω στα ερείπια του οποίου κτίστηκε ο νέος, εκτιμάται ότι ανεγέρθη περί τα 1700. Ο ναός διαθέτει γυναικωνίτη, εμφανή προσθήκη των μετέπειτα της κατασκευής χρόνων, ενώ το δάπεδο του έχει επίσης ανακατασκευασθεί. Τεχνικές παρεμβάσεις πραγματοποιήθηκαν το έτος 1983 στην οροφή του ναού, με αποτέλεσμα να κατέλθει η στάθμη του ταβανιού, να αφαιρεθεί ο σταυρός του τέμπλου και να αποκρύπτεται έτσι η κατάσταση στην οποία βρίσκεται σήμερα η στέγη.

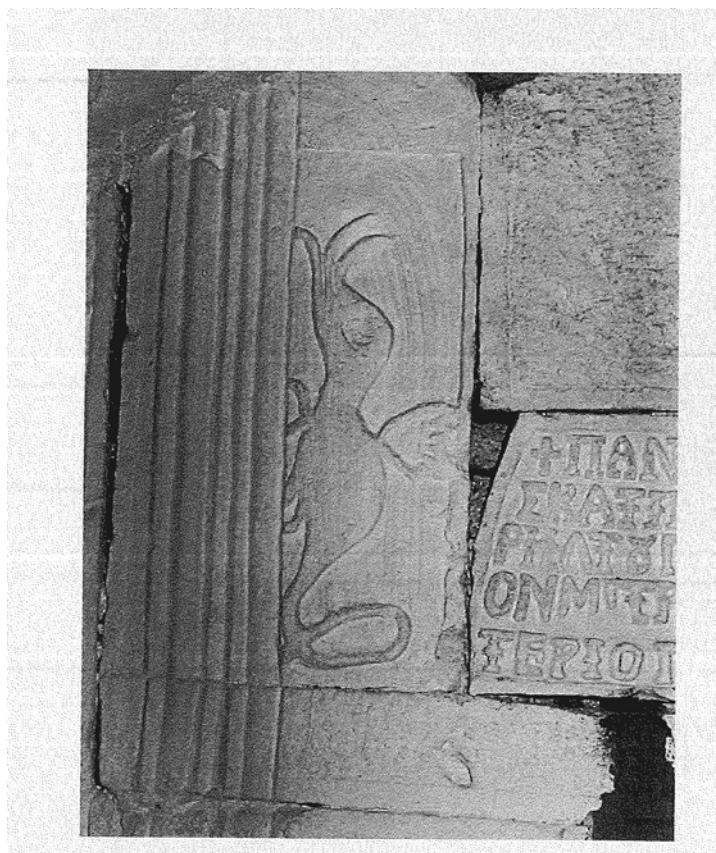

Ε.10.00. Σαμαρίνα, Μικρή Παναγιά, κάτοψη (αποτύπωση 1961)

Έντονος είναι ο διάκοσμος στο πλαίσιο της άλλης μικρότερης βοηθητικής πυλίδας του ναού. Ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι οι μαρμαρογλύπτες που σχεδίασαν και πελέκησαν τα λιθανάγραφα στο θύρωμα του ναού της μικρής Παναγιάς το έτος 1865, αντέγραψαν ορισμένα θέματα από τα αντίστοιχα πλαίσια του καθολικού της Μεγάλης Παναγιάς, όπως τη σουπιά (Ε.10.01), η οποία αποτελεί αντίγραφο όμοιων αναγλύφων. Άλλα λιθανάγραφα αποτελούν αντίγραφα αντίστοιχων ενσωματωμένων στο δάπεδο του καθολικού του

Ευαγγελισμού στη Μονή Μπουνάσιας. Στο εσωτερικό του ναού διατηρείται το αξιόλογο ξυλόγλυπτο μπαρόκ τέμπλο το οποίο υπήρξε θύμα λαθρανασκαφής το έτος 2009 και από το οποίο εκλάπησαν διάφορες εικόνες.

E.10.01. Σαμαρίνα, Μικρή Παναγιά
(εντοιχισμένο ανάγλυφο στο πλαίσιο της βοηθητικής πυλίδας)

B. Στοιχεία Αξιολόγησης της Στατικής Επάρκειας και της Φέρουσας Ικανότητας

Ο ναός εμφανίζει κάμψη της δυτικής τοιχοποιίας προς το εσωτερικό του ναού με παράλληλη μετακίνηση του παρεκκλησίου – νάρθηκα προς τα ανατολικά της τάξης των 3 εκ. περίπου (E.10.02).

Ρηγματώσεις εμφανίζονται σε όλες τις πλευρές του ναού (E.10.03, E.10.04, E.10.05), κυρίως διαγώνιες, εμφανείς τόσο στις εξωτερικές όψεις όσο και στο εσωτερικό του Ναού, κυρίως δε στο Ιερό και στο γυναικωνίτη (E.10.06). Η κόγχη του Ιερού έχει αποκολληθεί (E.10.07). Αποκόλληση λίθων είναι εμφανής επίσης στο υπέρθυρο της εισόδου.

Στο ναό έχουν γίνει επεμβάσεις με την μορφή του οπλισμένου διαζώματος – γείσου, οι οποίες κατά πάσα πιθανότητα εκτελέστηκαν ως άμεσες σωστικές εργασίες έναντι του κινδύνου μερικής κατάρρευσης (E.10.08).

Υγρασία εμφανίζεται κυρίως στη δυτική πλευρά του ναού, στον γυναικωνίτη (E.10.09).

Γ. Συμπεράσματα αξιολόγησης

Ο ναός εμφανίζει φθορά που οφείλεται πιθανότατα σε καθιζήσεις, οι οποίες έχουν προκαλέσει αλλοίωση της στατικής λειτουργίας του συνόλου του φέροντος οργανισμού του. Τα παραμένοντα στοιχεία της παθολογίας του, όπως προαναφέρθηκαν, δεν αντιμετωπίστηκαν επαρκώς από τις νεότερες «σωστικές» επεμβάσεις και δυνητικά, υπό συνθήκες καταπόνησης από μικρή σεισμική τέμνουσα, να απειλήσουν την ευστάθεια της ανωδομής του ναού που παραμένει αρκετά ευάλωτη σε αυτή την καταπόνηση.

Απαιτείται άμεσα η εκπόνηση μελέτης και η εκτέλεση-εφαρμογή του έργου αποκατάστασης.

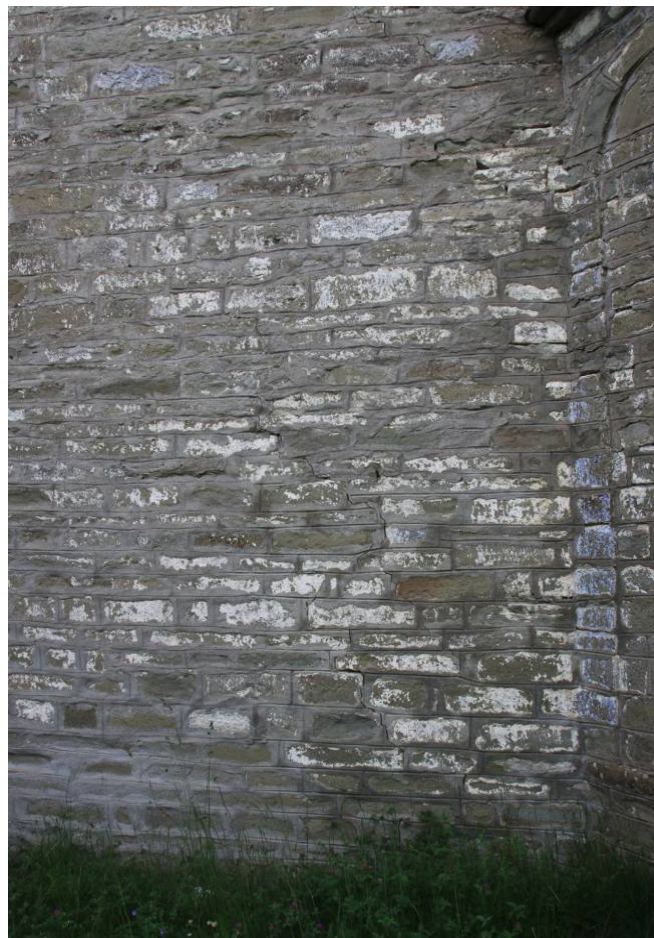

Ε.10.02. Μετακίνηση νάρθηκα προς τα ανατολικά

Ε.10.03. Ρηγματώσεις στο βορινό τοίχο

Ε.10.04. Ρηγματώσεις στον ανατολικό τοίχο

Ε.10.05. Ρηγματώσεις στο δυτικό τοίχο

Ε.10.06. Ρηγματώσεις στο εσωτερικό του ναού

Ε.10.07. Αποκόλληση κόγχης του Ιερού

Ε.10.08. Οπλισμένο διάζωμα - γείσο

Ε.10.09. Υγρασία στη δυτική πλευρά του ναού

4.11 Ιερος Ναός Αγίου Αθανασίου, Σαμαρίνα Δ. Γρεβενών

Αυτοψία: 12/06/2017

Συντεταγμένες: 40°06'07.450"N, 21°01'11.490"E

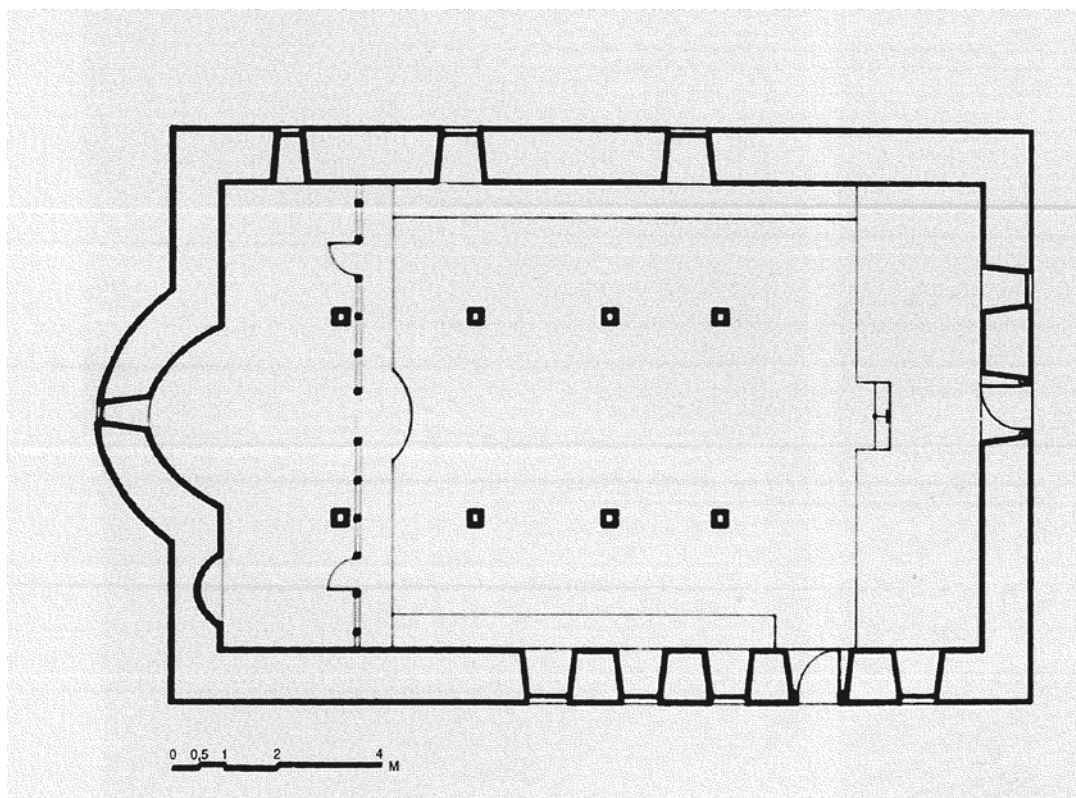
Κήρυξη μνημείου: ΦΕΚ 35/Β/2-2-1962

Α. Γενικά

Πρόκειται για τρίκλιτη ξυλόστεγη βασιλική με γυναικωνίτη, χωρίς νάρθηκα και προστώα. Είναι ο αρχαιότερος ναός της Σαμαρίνας, ο οποίος αντικατέστησε άλλον αρχαιότερο. Στο εσωτερικό του ναού διατηρείται το εντυπωσιακό ξυλόγλυπτο τέμπλο. Πολλές από τις εικόνες του τέμπλου είναι αντίγραφα, διότι οι πρωτότυπες έχουν κλαπεί.

Ο ναός εκτιμάται ότι κτίστηκε στα τέλη του 17ου ή τις αρχές του 18ου αιώνα, ενώ ιστορήθηκε σύμφωνα με ενθύμηση δεσποτικής εικόνας το 1793. Στον τρούλο του Ναού σώζεται επιγραφή με την χρονολογία: «1798/8/Κ.16/ ανακαινίσθαι 1909» σύμφωνα με προφορική πληροφορία του Γεωργίου Κιάκα, ο οποίος όταν αποκατέστησε τη στέγη του ναού, διαπίστωσε ότι κάτω από την επικάλυψη του τρούλου υπήρχε παλαιότερη τοιχογραφία.

Κατά τη δεκαετία του 1960 η εκκλησία ήταν ερείπιο, ενώ στη συνέχεια αποκαταστάθηκε. Κατά τα έτη 1983-85 έγιναν εργασίες στήριξης και συντήρησης της οροφής του ναού, ενώ και το δάπεδο του ανακατασκευάστηκε με υπέρμετρη δυστυχώς, χρήση μπετόν.

Ε.11.00. Σαμαρίνα, Άγιος Αθανάσιος, κάτοψη (αποτύπωση 1961)

Β. Στοιχεία Αξιολόγησης της Στατικής Επάρκειας και της Φέρουσας Ικανότητας

Ο ναός εμφανίζει απόκλιση από την κατακόρυφο της βορειοδυτικής γωνίας (Ε.11.01). Φουσκώματα παρατηρούνται στη βορινή τοιχοποιία του παρεκκλησίου. Διαπιστώνονται επίσης διαγώνιες ρηγματώσεις κυρίως περιμετρικά των ανοιγμάτων (Ε.11.02).

Στη νότια και νοτιοδυτική τοιχοποιία, μικρές ρηγματώσεις εμφανίζονται στο εσωτερικό του ναού. Η παθογένεια αυτή, του ναού διαπιστώθηκε και έγινε προσπάθεια ανάσχεσης-αποκατάστασης με την κατασκευή οπλισμένου διαζώματος σε όλη την περίμετρο του ναού σε δύο καθ' ύψος θέσεις, καθώς και στα πρέκια των ανοιγμάτων (Ε.11.03, Ε.11.04).

Τα προβλήματα υγρασίας που εμφανίστηκαν στη στέγη, αντιμετωπίστηκαν με την τοποθέτηση λαμαρίνας αντί, του ορθότερου, κεραμιδιών (Ε.11.05).

Αλλοιώσεις του αρχικού δομικού συστήματος δείχνουν επίσης να έχουν προκληθεί από την μεταγενέστερη κατασκευή υποστέγων (Ε.11.06).

Γ. Συμπεράσματα αξιολόγησης

Απαιτείται εκπόνηση μελέτης αποκατάστασης και η υλοποίηση έργου αποκατάστασης του ναού. Δεν απαιτούνται άμεσες σωστικές εργασίες παρά μόνο τοπικές επεμβάσεις.

Ε.11.01. Βορειοδυτική γωνία

Ε.11.02. Διαγώνιες ρηγματώσεις στα ανοίγματα

Ε.11.03. Οπλισμένα διαζώματα

Ε.11.04. Οπλισμένα διαζώματα

Ε.11.05. Λαμαρίνα στη στέγη

Ε.11.06. Μεταγενέστερη κατασκευή υποστέγων

4.12 Ιερος Ναός Προφήτη Ηλία, Σαμαρίνα Δ.Γρεβενών

Αυτοψία: 12/06/2017

Συντεταγμένες: 40°06'03.000"N, 21°01'06.820"E

Κήρυξη μνημείου: ΦΕΚ 35/Β'/2-2-1962

Α. Γενικά

Ο ναός του Προφήτη Ηλία βρίσκεται δυτικά της Σαμαρίνας, επάνω σε πευκόφυτο λόφο και είναι κτίσμα του έτους 1800. Ο ναός είναι ενοριακός και έχει δύο εισόδους, μια στη βορινή πλευρά για τον κυρίως ναό και άλλη μια στη δυτική για το γυναικωνίτη. Ο ναός είναι παράδειγμα τρίκλιτης ξυλόστεγης βασιλικής με ευρύχωρο νάρθηκα και με ημι-εξαγωνική εξωτερική διαμόρφωση της αψίδας του Ιερού. Στο εσωτερικό του ναού υπάρχουν φορητές εικόνες προγενέστερες του έτους 1800, όπως η Δεσποτική εικόνα του Χριστού στο τέμπλο που φέρει χρονολογία 1772. Εκτός των εικόνων στο τέμπλο του Ιερού και μερικών ακόμη σε διάσπαρτα σημεία του Ιερού, οι υπόλοιπες εικόνες έχουν κλαπεί τα προηγούμενα χρόνια. Στο ταβάνι του ναού πραγματοποιήθηκαν εργασίες συντήρησης-αποκατάστασης τα έτη 1980-1985, οπότε και επενδύθηκε εσωτερικά (εκτός του Ιερού) το σύνολο του ναού με ξυλεία τύπου ραμποτέ. Τα δε παλαιότερα τμήματα της οροφής αποξηλώθηκαν και πετάχτηκαν. Με αυτό τον τρόπο καταστράφηκαν και καλύφθηκαν οι όποιες αγιογραφίες υπήρχαν κάτω από την ξύλινη επένδυση.

Από την κτητορική επιγραφή μαθαίνουμε ότι η αγιογράφηση του ναού έγινε το έτος 1828 «*ΗΣΤΟΡΗΘΗ ΟΥΤΟΣ Ο ΘΕΙΟΣ ΚΑΙ ΠΑΝΣΕΠΤΟΣ ΝΑΟΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΕΝΔΟΞΟΥ ΠΡΟΦΗΤΟΥ ΗΛΙΟΥ ΤΟΥ ΘΕΣΒΥΤΟΥ ... ΔΙΑ ΧΕΙΡΟΣ ΧΡΗΣΤΟΥ ΙΕΡΕΟΣ ΥΙΟΥ ΤΟΥ ΠΑΠΑΙΩΑΝΝΟΥ ΕΚ ΤΗΣ ΙΔΙΑΣ ΧΩΡΑΣ*» εν έτι τω σωτηρίω, αωκή φευρουαρίω και τέλος (1828). Στη βόρεια πλευρά του ναού υπάρχει παρεκκλήσι αφιερωμένο στους Αγίους Κοσμά και Δαμιανό, με χρονολογία 30 Μαΐου 1877, μέρος όπου εικάζεται ότι μίλησε ο Κοσμάς ο Αιτωλός

Ε.12.00. Παλαιότερη εξωτερική απεικόνιση του ναού

Β. Στοιχεία Αξιολόγησης της Στατικής Επάρκειας και της Φέρουσας Ικανότητας

Στο ναό, σε παλαιότερη προσπάθεια αποκατάστασης της φέρουσας ικανότητας του, έχουν κατασκευασθεί δυο καθ' ύψος οπλισμένα διαζώματα (Ε12.01).

Μικρή απόκλιση από την κατακόρυφο παρατηρείται στο μεσότοιχο του ναού.

Στην ανατολική πλευρά του έχει κατασκευασθεί νεώτερο γείσο από τσιμεντόλιθους και οπλισμένο σκυρόδεμα. Επίσης σενάζ οπλισμένου σκυροδέματος κατασκευάστηκε στην νοτιοανατολική πλευρά, στον ανατολικό τοίχο έως και την κόγχη του ιερού (Ε.12.02). Στην βορινή τοιχοποιία, έχει κλεισθεί άνοιγμα που υπήρχε στην αρχική κτήση του ναού.

Στο εσωτερικό του ναού και εκτός του χώρου του Ιερού, στο οποίο έχει διατηρηθεί το παλιό ταβάνι με έντονα φαινόμενα αποσάθρωσης, έχει κατασκευασθεί νέο ταβάνι με ραμποτέ ξυλεία, που είχε ως συνέπεια να μην είναι πλέον εμφανή τα όποια πιθανά σημεία καταστροφής και αποσάθρωσης (Ε.12.03, Ε.12.04). Τέλος, η επικάλυψη της στέγης έγινε με λαμαρίνα (Ε.12.05).

Γ. Συμπεράσματα αξιολόγησης

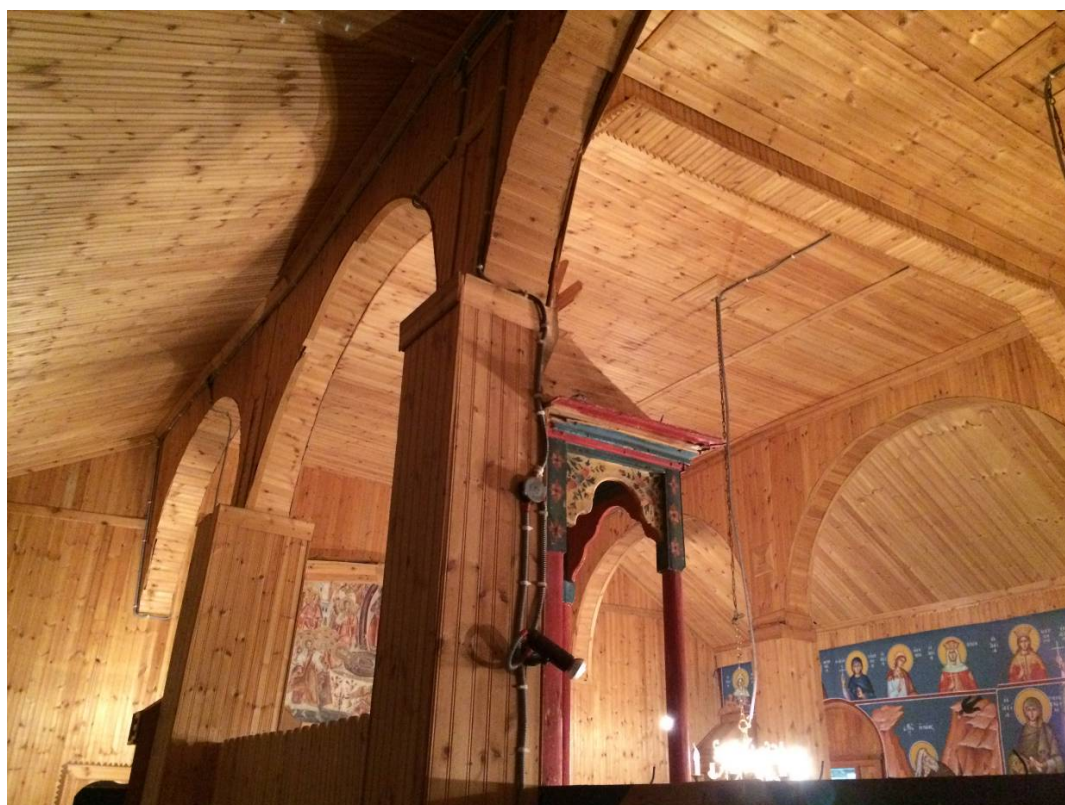
Απαιτείται η εκπόνηση μελέτης αποκατάστασης για τον ναό, η οποία εκτός της στατικής επάρκειας θα πρέπει να αξιολογήσει και τη δυνατότητα αντικατάστασης των οπλισμένων διαζωμάτων και του νέου ταβανιού με παλιάς τεχνοτροπίας ξύλινο ταβάνι.

Ε.12.01. Οπλισμένα διαζώματα

Ε.12.02. Γείσο από τσιμεντόλιθους και οπλισμένο σκυρόδεμα

Ε.12.03. Νέο ραμποτέ ταβάνι

Ε.12.04. Αποσάθρωση στο ταβάνι στο Ιερό του ναού

Ε.12.05. Γενική άποψη του ναού – λαμαρίνα στη στέγη

4.13 Ιερά Μονή Αγίας Παρασκευής, Σαμαρίνα Δ. Γρεβενών

Αυτοψία: 12/06/2017

Συντεταγμένες: 40°04'56.510"N, 21°01'36.860"E

Κήρυξη μνημείου: ΦΕΚ 35/Β'/2-2-1962

Α. Γενικά

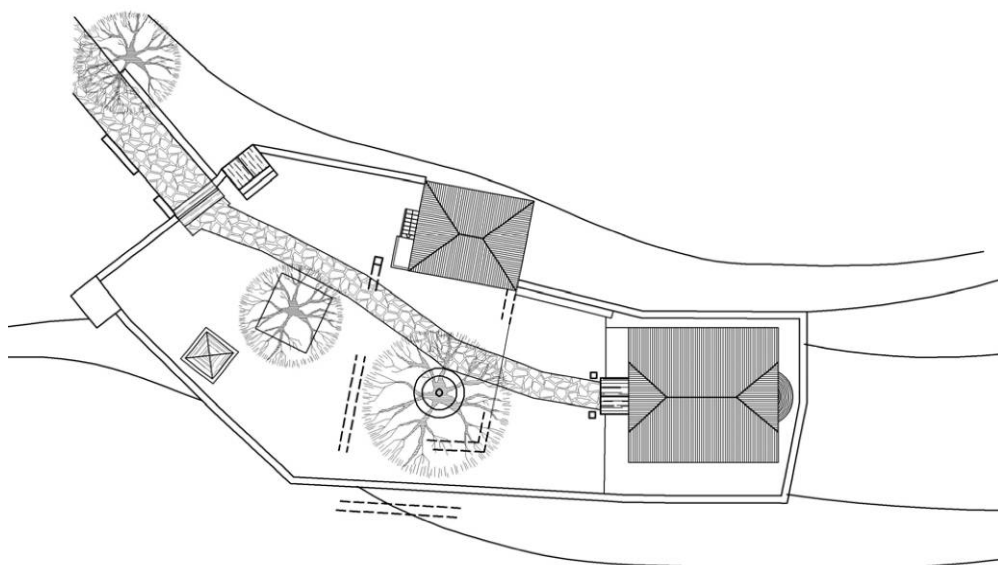
Η μονή της Αγίας Παρασκευής βρίσκεται 4,5χλμ. νότια της Σαμαρίνας, σε δασωμένο πλάτωμα σε ιδανική τοποθεσία προστατευμένη κατά τους θερινούς και χειμερινούς μήνες. Πέριξ της ίδιας τοποθεσίας βρισκόταν αρχικά ο οικισμός της Σαμαρίνας, πριν μετακομίσει στη σημερινή του τοποθεσία. Η χρονολογία ίδρυσης της μονής είναι άγνωστη. Η τοπική παράδοση την τοποθετεί ακόμη και στον 11ο αιώνα. Πιθανότατα οι αρχικοί κτήτορες να ήταν οι δύο μοναχοί, ο Νικηφόρος και ο Διονύσιος. Οι μοναχοί ζήτησαν και έλαβαν την άδεια από τους κατοίκους του χωριού να κτίσουν οικίσκο, που αποτέλεσε τον πυρήνα της μονής. Αργότερα κτίστηκαν τα κελιά από διάφορες δωρεές. Η μονή στα τέλη του 19ου αιώνα είχε εγκαταλειφθεί, αλλά στις αρχές του 20ου αιώνα ξαναζωντάνεψε.

Ε.13.00. Φωτογραφία της μονής δημοσιευμένη από τους Wace- Thompson (1910).

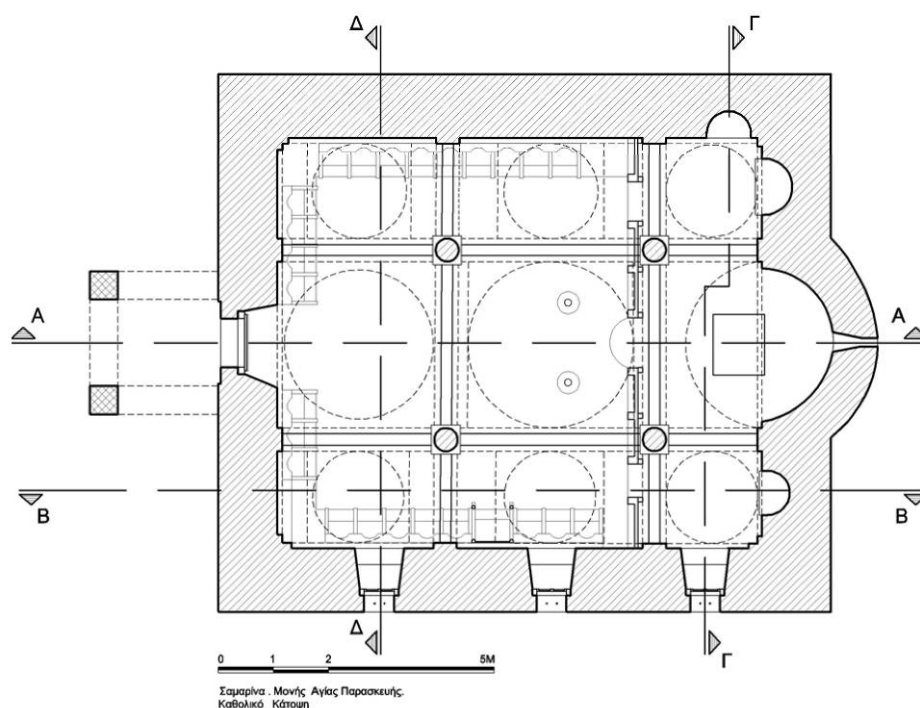
Από το 18ο αιώνα και μετά αναπτύσσεται έντονα η αγιογραφική τέχνη στη Σαμαρίνα. Πιο συγκεκριμένα, στο μοναστήρι της Αγίας Παρασκευής λειτουργούσε από τον αιώνα εκείνο, σχολή ζωγραφικής. Διδάσκαλοι ήταν πιθανόν οι μοναχοί κτήτορες Νικηφόρος και Διονύσιος, Σαμαριναίοι εκπαιδευμένοι στο Άγιο Όρος. Η επιρροή της σχολής και των αγιογράφων της υπήρξε έντονη στην ευρύτερη περιοχή της Δυτικής Μακεδονίας, στην Κοζάνη και σε άλλα μέρη κατά το 18ο και 19ο αιώνα.

Ε.13.01. Μετόχι μονής

Το καθολικό του κυρίως ναού, κτίστηκε το 1713 στην ανατολική πλευρά της αυλής και είναι αφιερωμένο στην Αγία Παρασκευή. Είναι κτισμένο σε ρυθμό τετρακίονιου ναού με δύο μεγάλους τρούλους στο κεντρικό κλίτος και τέσσερις μικρότερους στις γωνίες, ενώ δεν έχει νάρθηκα. Σε κάτοψη έχει ορθογώνιο σχήμα με εξωτερικές διαστάσεις 11,05 X 9,70 μ. χωρίς την αψίδα του ιερού (Ε.13.02). Ιδιαίτερο χαρακτηριστικό είναι ότι στη θέση του τρούλου, στη συμβολή των κεραιών του σταυρού, υπάρχει τυφλός θόλος, ο οποίος φέρεται από τους τέσσερις κίονες μέσω σφαιρικών τριγώνων. Επειδή ο χώρος στον οποίο εγγράφεται ο θόλος, δεν είναι ακριβές τετράγωνο, αλλά η διάστασή του κατά τον κατά μήκος άξονα του ναού είναι μεγαλύτερη σε σχέση με την εγκάρσια, κατασκευάστηκαν δύο μικρότερα τόξα στον άξονα Β-Ν, πλάτους 20 εκ. σε ελαφρώς ψηλότερη στάθμη, για να καλύψουν τη διαφορά.

Ε.13.02, Κάτοψη του Ι.Ν.

Ο θόλος στηρίζεται μέσω σφαιρικών τριγώνων στα τόξα που συνδέουν τους κίονες μεταξύ τους και με το δυτικό τοίχο του ναού. Στην πλευρά αυτή, στη θέση έδρασης του θόλου, έχει κατασκευαστεί τόξο, πλάτους περίπου 12 εκ. που συμβάλλει στη διαμόρφωση των σφαιρικών τριγώνων και στην ομαλή μετάβαση των υπερκείμενων φορτίων από το θόλο στην τοιχοποιία. Οι άλλες δύο κεραίες του σταυρού, βόρεια και νότια καλύπτονται με ημισφαιρικούς θόλους (φουρνικά) σε χαμηλότερη στάθμη. Τα τέσσερα γωνιακά διαμερίσματα που ορίζονται από τις κεραίες του σταυρού και τις περιμετρικές τοιχοποιίες, στεγάζονται επίσης με φουρνικά. Στα δύο δυτικά, λόγω του ορθογωνικού σχήματός τους, κατασκευάστηκαν στις εγκάρσιες πλευρές τόξα, πλάτους 0,45 μ. για τη δημιουργία του τετραγώνου στο οποίο εγγράφεται ο θόλος. Η στέγαση αυτή των εγκάρσιων κεραιών του σταυρού και των γωνιακών διαμερισμάτων με φουρνικά, δίνουν στην ανωδομή στοιχεία που κατατάσσουν το μνημείο στην κατηγορία των θολωτών βασιλικών. Βρισκόμαστε πλέον στην εποχή που σταδιακά αρχίζει να επικρατεί ο τύπος της βασιλικής με την εγκατάλειψη των άλλων αρχιτεκτονικών τύπων της εκκλησιαστικής αρχιτεκτονικής.

Ο κυρίως ναός διαιρείται σε τρία κλίτη. Τα πλάγια είναι ίσα μεταξύ τους ενώ το μεσαίο έχει μεγαλύτερο πλάτος με λόγο 1: 1,80 :1. Οι τέσσερις κίονες, που φέρουν τον κεντρικό θόλο, είναι κυκλικοί με διάμετρο 0,42 μ., κατασκευασμένοι με λίθινους ισοϋψείς σπονδύλους. Για τη στήριξή τους στις περιμετρικές τοιχοποιίες κατασκευάστηκαν στις συγκεκριμένες θέσεις παραστάδες ιδίου πλάτους και μικρού βάθους, κυμαινόμενου από 8 έως 10 εκ. Ξύλινοι ελκυστήρες, τοποθετημένοι σε δύο στάθμες, δένουν την κατασκευή κατά τους δύο άξονες.

Πάνω από την είσοδο του ναού υπάρχει αβαθής κόγχη, για την παράσταση της τιμώμενης Αγίας. Η είσοδος κοσμεύεται με λιθανάγλυφο περιθύρωμα, που δημιουργεί άνοιγμα σε σχήμα ανθρωπίνου σώματος. Αποτελείται από τρία κομμάτια, το υπέρθυρο και δύο παραστάδες. Στο υπέρθυρο υπάρχει συμμετρική διακόσμηση με δικέφαλους αετούς και κυπαρίσσια ενώ στις παραστάδες αγγεία από τα οποία αναφύονται φυτά.

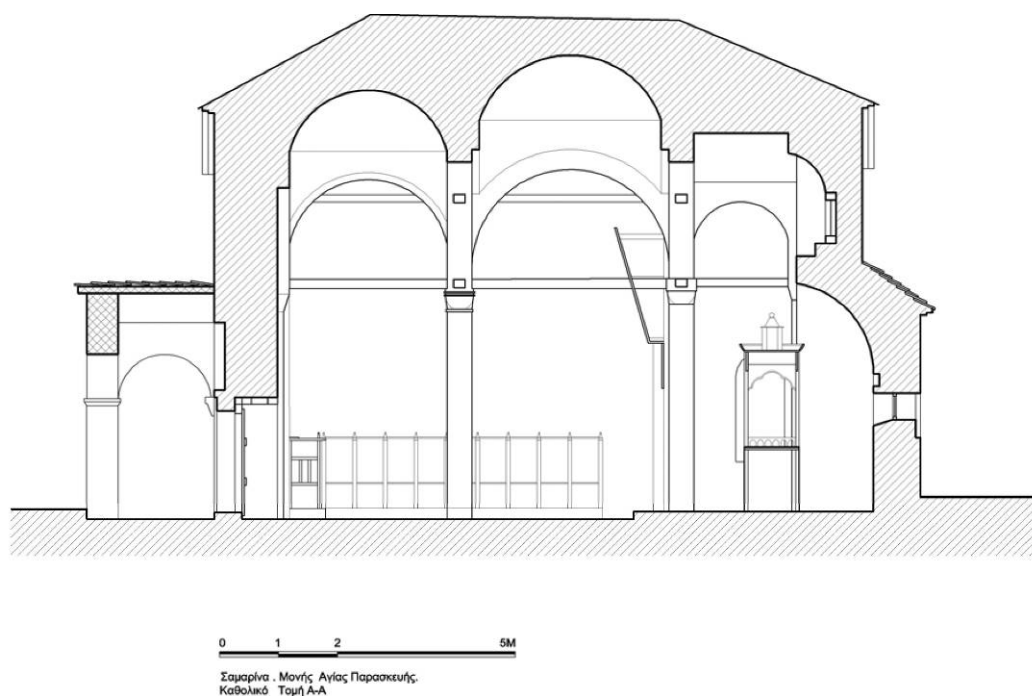
Τα παράθυρα είναι όλα ορθογώνια, μικρών διαστάσεων, έχουν οριζόντια μονολιθικά πρέκια στις όψεις και σημαντική διεύρυνση στο εσωτερικό για τη διάχυση του φωτός. Τα κουφώματα είναι ξύλινα και σε όλα υπάρχουν προστατευτικά σιδερένια φράγματα.

Ο ναός καλύπτεται με δίριχτη στέγη που έχει αποτμήσεις στην ανατολική και δυτική πλευρά. Η στέγη αρχικά έφερε σχιστόπλακες, αλλά σήμερα και μετά τις αναστηλωτικές εργασίες, καλύπτεται με λαμαρίνα. Με ανεξάρτητη στέγη σε χαμηλότερη στάθμη καλύπτεται η αψίδα του ιερού, η οποία φέρει σχιστόπλακες. Το δάπεδο του ναού καλύπτεται με πλάκες ορθογωνίου σχήματος διαφόρων μεγεθών. Το κτίσμα στο σύνολό του είναι κατασκευασμένο με λίθους που έχουν υποστεί διαφόρων βαθμών επεξεργασία.

Όσον αφορά το διάκοσμο, το εσωτερικό της εκκλησίας είναι κατάγραφο με τοιχογραφίες του 1819 από σαμαριναίους αγιογράφους. Οι εσωτερικές οροφές του καθολικού είναι ιδιαίτερα επιμελημένες, ξυλόγλυπτες και ζωγραφιστές ανταγωνιζόμενες τις αντίστοιχες των πλουσιότερων αρχοντικών της Δυτικής Μακεδονίας. Το τέμπλο του ναού είναι αξιόλογο, ξυλόγλυπτο και επιχρυσωμένο.

Στο άμεσο περιβάλλον του μοναστηριού, υπάρχει μια ακόμη εκκλησία που είναι το μετόχι της μονής (Ε.13.01). Παλαιότερα ήταν αφιερωμένη στην Αγία Παρασκευή αλλά σήμερα τιμάται στη Μεταμόρφωση του Σωτήρος. Πρόκειται για τρίκλιτη, ξυλόστεγη βασιλική με νάρθηκα και χαγιάτι στη νότια και δυτική πλευρά. Στο εσωτερικό είναι κατάγραφος με τοιχογραφίες του 1819, σύμφωνα με τη σωζόμενη κτητορική επιγραφή.

E.13.03. Τομή του Ι.Ν.

Β. Στοιχεία Αξιολόγησης της Στατικής Επάρκειας και της Φέρουσας Ικανότητας

Ο ναός φέρει φθορές που εντοπίζονται κυρίως σε ρηγματώσεις της τοιχοποιίας και της οροφής λόγω της έντονης κλίσης του εδάφους και υγρασία από την είσοδο ομβρίων. Σύμφωνα με το Αρχαιολογικό Δελτίο, [Τόμος 52 (1997), Χρονικά Β'2], εκπονήθηκε μελέτη συντήρησης του ναού κατά τη δεκαετία του '90. Σήμερα, ο ναός φαίνεται αποκατεστημένος, ωστόσο εμφανίζει υγρασία σε θέσεις γύρω από την είσοδο και σε τοιχογραφίες. (E.13.04, E.13.05).

Υπάρχει πρόχειρη περίσφιξη υποστυλωμάτων, προφανώς λόγω κακής σύνδεσης των σπονδύλων (E.13.06).

Τέλος παρατηρείται αποκόλληση κάποιων γύψινων και μεταλλικών στοιχείων.

Γ. Συμπεράσματα αξιολόγησης

Από τα παραπάνω, γίνεται κατανοητό ότι απαιτείται έλεγχος υγρασίας σε τμήματα της τοιχοποιίας του ναού, ιδιαίτερα δε στις τοιχογραφίες. Μελλοντικά, θα απέδιδε εμφανή αποτελέσματα ευστάθειας της ανωδομής και γενικότερης μακροημέρευσης του ναού, μια πιθανή μελέτη στατικής επάρκειας των υποστυλωμάτων που βρίσκονται σε περίσφιξη.

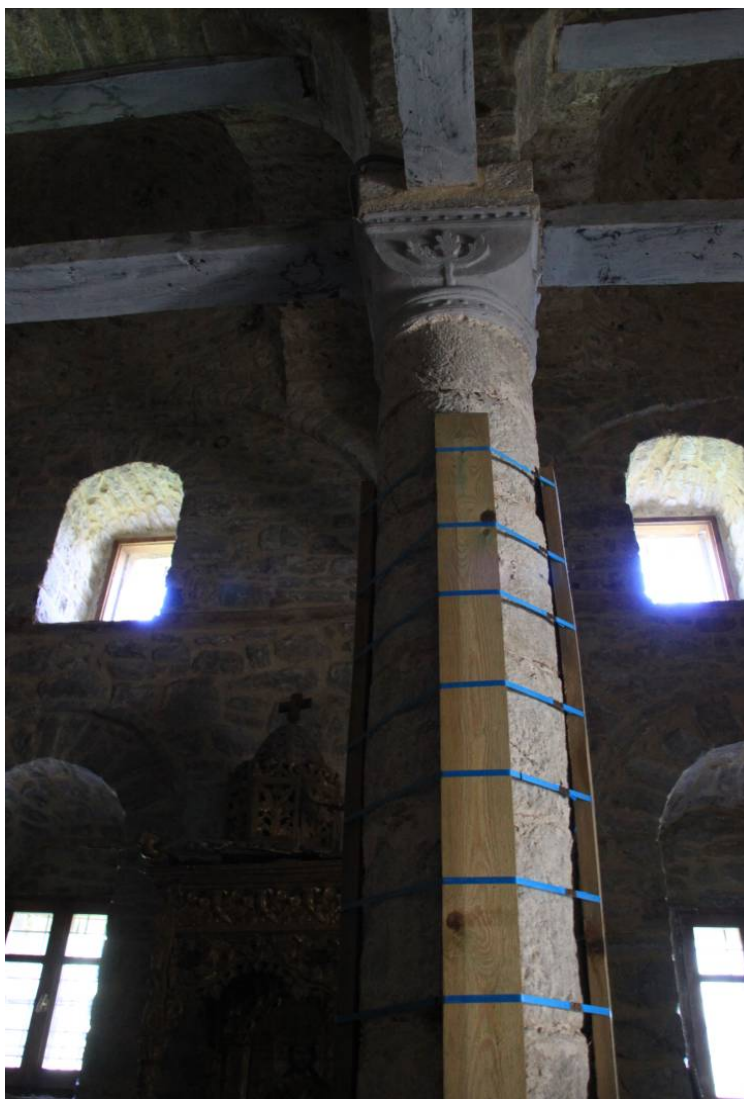

E.13.04. Υγρασία στην δυτική όψη

E.13.05. Υγρασία στις τοιχογραφίες

Ε.13.06. Πρόχειρη περίσφιξη υποστυλωμάτων

4.14 Ιερος Ναός Μεταμόρφωσης του Σωτήρος, Σαμαρίνα Δ.Γρεβενών

Αυτοψία: 12/06/2017

Συντεταγμένες: 40°04'53.550"N, 21°01'29.510"E

Κήρυξη μνημείου: ΦΕΚ 35/Β'/2-2-1962

Α. Γενικά

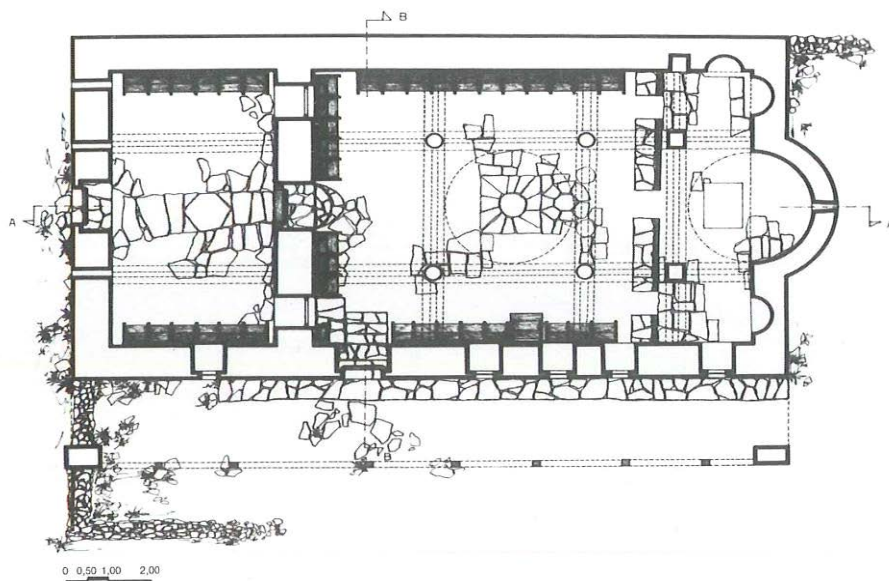
Ο ναός του Σωτήρος είναι τρίκλιτη ξυλόστεγη βασιλική με νάρθηκα και ανοιχτή στοά στη νότια όψη, κατασκευασμένον το έτος 1813. Ο ναός είναι μικρών διαστάσεων και βρίσκεται 100 περίπου μέτρα δυτικά του Καθολικού της Αγίας Παρασκευής. Πιθανότατα αποτελούσε ναό άμεσα συνδεδεμένο μ' αυτή. Η ύπαρξη δύο κοντινών ναών προς τιμήν του ιδίου Αγίου, δε φαίνεται να αποτελούσε κανένα ιδιαίτερο πρόβλημα, τη στιγμή που ο ένας πρέπει να χρησιμοποιούνταν ως κοιμητηριακός. Αρχικά ο ναός ήταν αφιερωμένος στην Αγία Παρασκευή, σύμφωνα με την κτητορική επιγραφή, αργότερα όμως αφιερώθηκε στη Μεταμόρφωση του Σωτήρος. Η μετονομασία της εκκλησίας από τη μνήμη της Αγίας Παρασκευής στη Μεταμόρφωση του Σωτήρος έγινε οπωσδήποτε πριν από το 1856 καθώς αυτό αναφέρεται στη διήγηση του Χρυσάνθου, χρονολογημένη στα 1856.

Όπως συμβαίνει και με το καθολικό της Αγ. Παρασκευής έτσι και ο ναός της Μεταμορφώσεως δίνει εξωτερικά την εντύπωση μιας τυπικής δρομικής βασιλικής με ενιαία δίριχτη στέγη. Στην πραγματικότητα, όπως διακρίνεται άμεσα από την κάτοψη, είναι σαφές ότι ο ναός ενσωματώνει τα τυπολογικά χαρακτηριστικά του σύνθετου σταυροειδούς εγγεγραμμένου τρουλαίου ναού. Το δυτικό και ανατολικό σκέλος του σταυρού, καθώς και ο κεντρικός χώρος του ιερού, καλύπτονται από κανονικές ημικυλινδρικές καμάρες. Για το νότιο και βόρειο σκέλος του σταυρού επελέγη η λύση ιδιόμορφων ημισκαφοειδών θόλων. Τα δυτικά γωνιακά διαμερίσματα καλύπτονται από ημικυλινδρικές καμάρες, ενώ τα αντίστοιχα ανατολικά από φουρνικά.

Είναι σαφές ότι ο αρχιτεκτονικός σχεδιασμός κινείται σε ένα ιδιαίτερα υψηλό επίπεδο, το οποίο μάλιστα προϋποθέτει και την ανάλογη τεχνική ικανότητα στον κατασκευαστικό τομέα. Το Ιερό βρίσκεται κατά έναν αναβαθμό ψηλότερα από τον κυρίως ναό. Ο νάρθηκας στα δυτικά του ναού είναι κατά δύο αναβαθμούς ψηλότερα από τον κυρίως ναό και επικοινωνεί μ' αυτόν με τοξωτή είσοδο. Ο ναός έχει δύο εισόδους μία στα δυτικά, στο μέσον του τοίχου του νάρθηκα και μία στα νότια.

Ο ναός είναι κατάγραφος με εξαιρετικής τέχνης αγιογραφίες του 1819 από Σαμαριναίους αγιογράφους (Ε.14.02, Ε.14.03, Ε.14.04). Το εξωτερικό πλαίσιο του θυρώματος της εισόδου του καθολικού είναι διακοσμημένο με λιθανάγλυφα που φέρουν φυτικό διάκοσμο και δικέφαλους αετούς. Ο νάρθηκας του ναού δε φέρει ίχνη διακόσμησης. Μετά τους σεισμούς του 1995 ο ναός υπέστη φθορές περιορισμένης κλίμακας που εντοπίζονται κυρίως σε ρηγματώσεις της οροφής και υγρασία από την είσοδο όμβριων. Το 1997 εκπονήθηκε μελέτη συντήρησης του ναού. Σήμερα παρ' όλη την μορφή μοναστηριού που είχε διαμορφωθεί, δεν έχει διασωθεί κάποια άλλη κτιριακή υποδομή εκτός των ναών.

Ε.14.00. Σαμαρίνα, Μεταμόρφωση του Σωτήρος, κάτοψη

Β. Στοιχεία Αξιολόγησης της Στατικής Επάρκειας και της Φέρουσας Ικανότητας

Στο ναό δεν υπάρχουν εμφανή σημάδια ευπάθειας του φέροντος οργανισμού. Μικρές ρωγμές στο εσωτερικό καθώς και επιμέρους αποσάθρωση των επιχρισμάτων, καλό είναι να ελεγχθούν αν οφείλονται σε υγρασία ή σε άλλα αίτια (Ε.14.04, Ε.14.05).

Σε γενικότερο πλαίσιο μετά την αναστήλωση, ο ναός φέρεται να βρίσκεται σε αρκετά καλή κατάσταση (Ε.14.01).

Ε.14.01. Γενική άποψη

Γ. Συμπεράσματα αξιολόγησης

Η στατική επάρκεια του ναού, φαίνεται ικανή να παραλάβει κατακόρυφα και οριζόντια στατικά φορτία, ωστόσο εμφανίζει υγρασία στο νάρθηκα και στην βορινή τοιχοποιία, η οποία χρήζει άμεσης αντιμετώπισης λόγω της πλήρους αγιογράφησης του ναού.

Ε.14.02. Εσωτερικό του ναού

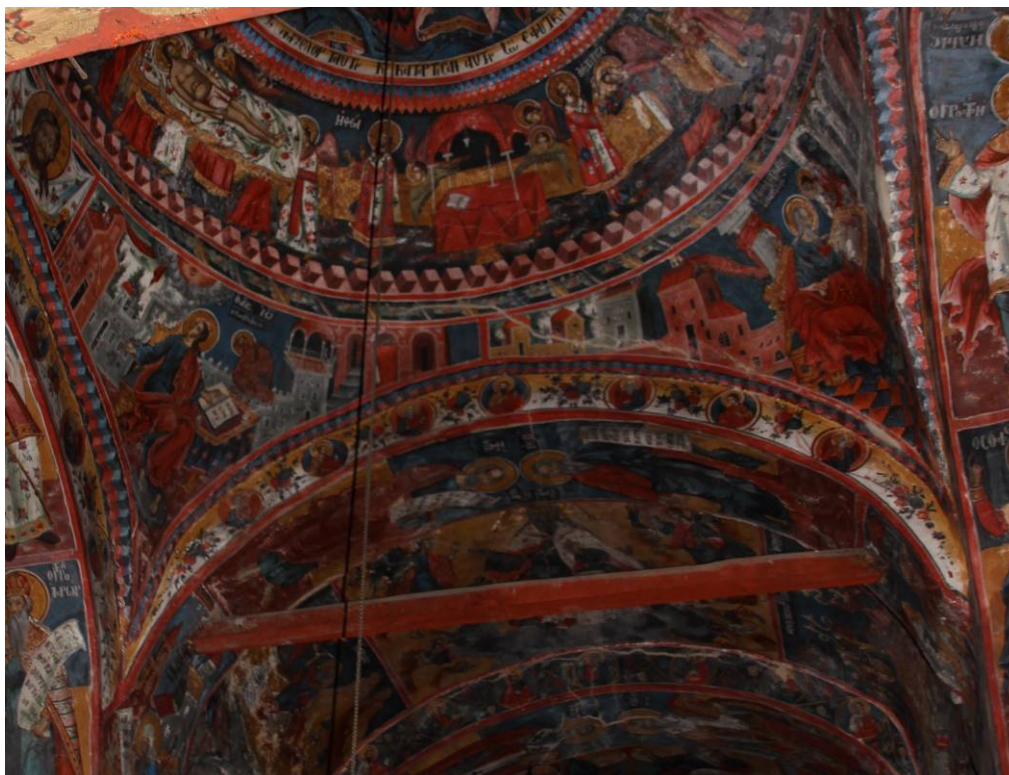

Ε.14.03. Εσωτερικό του ναού

Ε.14.04. Μικρορωγμές

Ε.14.05. Μικρορωγμές

4.15 Ιερος Ναός Αγίου Δημητρίου, Μεσολούρι Δ. Γρεβενών

Αυτοψία: 04/06/2015

Συντεταγμένες: 40°06'48.525"N, 21°09'03.830"E

Κήρυξη μνημείου: ΦΕΚ 271/Β/2-6-1987

Α. Γενικά

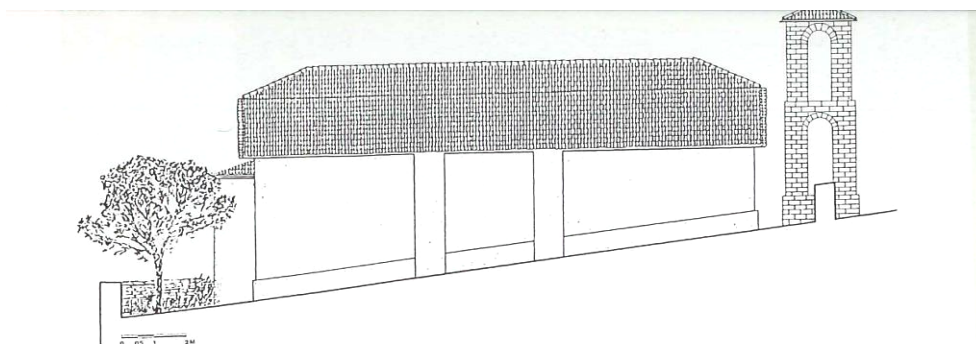
Πρόκειται για τρίκλιτη θολοσκέπαστη βασιλική με γυναικωνίτη, εξωνάρθηκα και νεότερο πύργο κωδωνοστασίου. Σύμφωνα με την κτητορική επιγραφή ο ναός κτίσθηκε το 1778. Στην νότια πλευρά του, καθ'ολο το μήκος της, κατασκευάστηκε ο ξυλοσκέπαστος εξωνάρθηκας. Το κωδωνοστάσιο της εκκλησίας αποτελεί προσθήκη και κατασκευάστηκε το 1937. Ο ναός παρουσιάζει σημαντικές παραλλαγές σε σχέση με τον συνήθη τύπο της τρίκλιτης βασιλικής:

- φέρει τέσσερις εγκάρσιες τοξοστοιχίες αντί για πέντε της συνήθους κατασκευής, ενώ στη θέση της πέμπτης τοξοστοιχίας έχει κατασκευστεί μεσότοιχος με ανοίγματα που ορίζει τον γυναικωνίτη με υπερυψωμένο κατά το σύνηθες δάπεδο
- τα φατνώματα των ακραίων κλιτών στην βορειοδυτική και νοτιοδυτική γωνία όπως και τα ανατολικότερα γεφυρώνονται με ελλειψοειδούς εγγραφής φουρνικά, αντί τετραγωνικών φατνωμάτων της τρίκλιτης βασιλικής

Όπως συμβαίνει σε όλες τις τρίκλιτες βασιλικές το σύνολο της ανωδομής, ήτοι :

- οι δύο διαμήκεις κιονοστοιχίες των τεσσάρων υποστυλωμάτων και πέντε τόξων εκάστη
- ο μεσότοιχος μεταξύ κυρίως ναού και γυναικωνίτη που ορίζει τους δύο χώρους
- οι τέσσερις εγκάρσιες τοξοστοιχίες που ορίζουν τα φατνώματα των θόλων του μεσαίου κλίτους και τα αντίστοιχα των φουρνικών των ακραίων κλιτών
- οι θόλοι του μεσαίου κλίτους
- τα φουρνικά των ακραίων κλιτών
- η περιμετρική λιθοδομή, η κόγχη και το τεταρτοσφαίριο του ιερού βήματος
- το οριζόντιο δικτύωμα των ξύλοδοκων στην βάση των τόξων και θόλων που συναρμόζει με τις κρυφές ξυλοδεσιές των περιμετρικών τοίχων και ο ξύλινος σκελετός του εξωνάρθηκα, αποτελούν το αδιαίρετο σύστημα του λίθινου και ξύλινου φέροντα οργανισμού, που από κοινού ορίζουν την ευστάθεια και στατική επάρκεια της ανωδομής του ναού.

Ο ναός είναι κατάγραφος. Οι εσωτερικές επιφάνειες του κυρίως ναού και του γυναικωνίτη καλύπτονται από τοιχογραφίες του Σαμαριναίου ζωγράφου Αδάμ Χρήστου Κράϊα.

Ε.15.00. Μεσολούρι, Άγιος Δημήτριος, Βόρεια όψη

B. Στοιχεία Αξιολόγησης της Στατικής Επάρκειας και της Φέρουσας Ικανότητας

Ο ναός στο παρελθόν εμφάνισε πλήρη στατική ανεπάρκεια που απείλησε με κατάρρευση τμήμα του βόρειου τοίχου και τις δύο κεντρικές συντρέχουσες σε αυτόν εγκάρσιες τοξοστοιχίες με τους υπερκείμενους θόλους και φουρνικά τους. Η κατάρρευση ανασχέθηκε προσωρινά, με την κατασκευή δύο πυραμιδοειδών λίθινων αντηρίδων βαρύτητας που εφάπτονται στην εξωτερική πλευρά του βόρειου τοίχου στις θέσεις που συναρμολογούν σε αυτόν οι δυο προαναφερθείσες εγκάρσιες τοξοστοιχίες (E.15.1). Η αιτία της βλάβης αυτής πιθανόν να οφείλεται στην αποσάθρωση των ξύλινων ελκυστήρων στην θέση συναρμογής τους είτε στις συντρέχουσες ξυλοδεσιές του βόρειου τοίχου είτε στην κεφαλή των λίθινων υποστυλωμάτων (E.15.2).

Η απώλεια συναρμογής και συνακόλουθα η αντίστοιχη απώλεια ανάλιψης εφελκυσμού στην βάση των δυο εγκάρσιων τοξοστοιχιών, προκάλεσε απόκλιση από την κατακόρυφο τόσο των λίθινων υποστυλωμάτων όσο και του βόρειου τοίχου. Το κεντρικό και βόρειο ακραίο τόξο αυτών των τοξοστοιχειών καθώς και οι υπερκείμενοι αυτών θόλοι και φουρνικά παραμορφώθηκαν πλήρως και σήμερα τελούν σε κατάσταση πλήρους απόθλιψης που εγκυμονεί κίνδυνο μερικής κατάρρευσης (E.15.3).

Ο ναός φέρει πλήθος από νεότερες επεμβάσεις, που κατά πάσα πιθανότητα εκτελέστηκαν ως άμεσες σωστικές εργασίες έναντι του κινδύνου μερικής κατάρρευσης. Οι εργασίες αυτές είναι: η διάνοιξη αύλακα συλλογής και απορροής των ομβρίων καθ'όλο το μήκος της βάσης του βόρειου τοίχου (E.15.4), η κατασκευή σεναζ οπλισμένου σκυροδέματος στην στέψη των λιθοδομών των περιμετρικών τοίχων (E.15.5), και η ανακατασκευή της στέγης.

Ο πύργος του κωδωνοστασίου, που αποτελεί ανεξάρτητη νεότερη κατασκευή, βρίσκεται σε καλή κατάσταση. Σε κατάσταση συνεχιζόμενης φθοράς βρίσκεται ο ξύλινος σκελετός του εξωνάρθηκα.

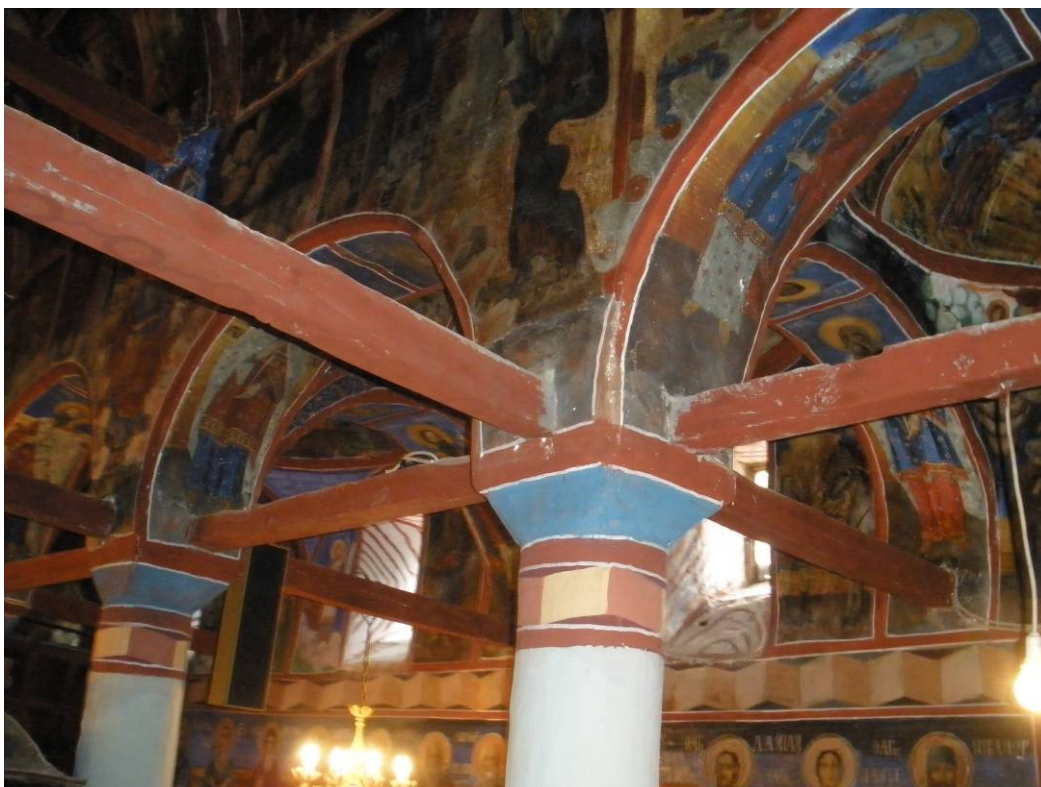
Γ. Συμπεράσματα αξιολόγησης

Στην σημερινή του μορφή, ο ναός εμφανίζει επιταχυνόμενη φθορά που οφείλεται στην αποδιοργάνωση σημαντικού μέρους της ανωδομής του, με συνέπεια να έχουμε αλλοίωση της στατικής λειτουργίας του συνόλου του Φ.Ο. Γεγονός που πιστοποιείται από δευτερογενείς βλάβες που παρατηρούνται. Τα παραμένοντα στοιχεία της παθολογίας του, όπως προαναφέρθηκαν, δεν αντιμετωπίστηκαν επαρκώς από τις νεότερες «σωστικές» επεμβάσεις. Δύνανται υπό συνθήκες καταπόνησης από μικρή σεισμική τέμνουσα να απειλήσουν την ευστάθεια της ανωδομής του ναού που παραμένει ευάλωτη σε αυτή την καταπόνηση.

Απαιτείται η εκτέλεση σωστικών επεμβάσεων. Λαμβάνοντας υπ'όψιν την ιδιαίτερα υψηλή μνημειακή αξία του ναού, απαιτείται άμεσα η τοποθέτηση ελκυστήρων ανοξείδωτου χάλυβα στις γενέτειρες των εγκάρσιων τοξοστοιχιών. Στην συνέχεια απαιτείται η εκπόνηση μελέτης αποκατάστασης για το σύνολο του ναού, καθώς και η υλοποίηση έργου αποκατάστασης και ανάδειξης που επιβάλλεται από την ιδιαίτερη πολιτιστική αξία που διαθέτει ο ναός.

Ε.15.01. Πυραμοειδείς αντηρήδες βαρύτητας στο βόρειο τοίχο

Ε.15.02. Εξολκεύσεις ξύλινων ελκυστήρων

Ε.15.03. Παραμόρφωση θόλων

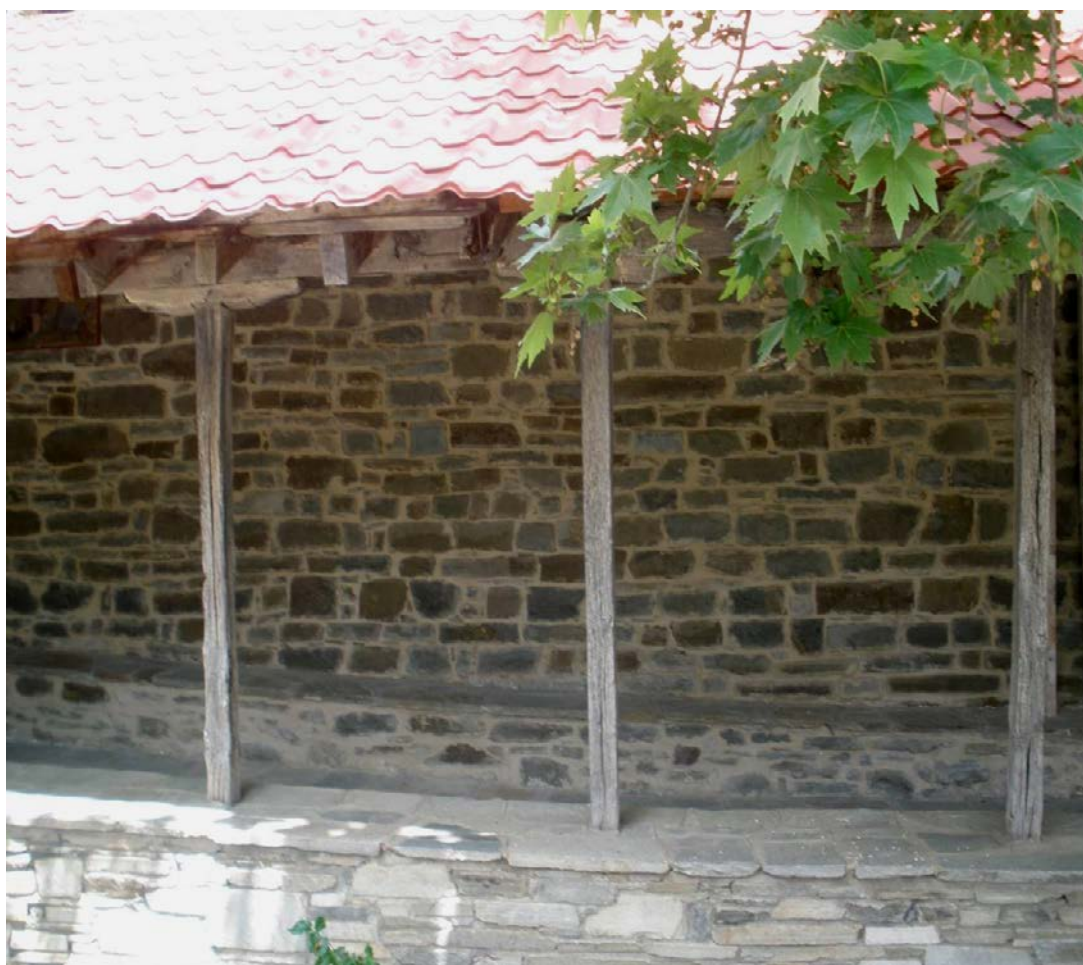

Ε.15.04. Διάνοιξη αύλακα για την απορροή των υδάτων

Ε.15.05. Κατασκευή σενάζ στη στέψη των λιθοδομών

Ε.15.06. Σκελετός εξωνάρθηκα σε κατάσταση φθοράς

4.16 Ιερός Ναός Αγίου Αθανασίου, Δοτσικό Δ. Γρεβενών

Αυτοψία: 12/06/2017

Συντεταγμένες: 40°07'39.490"N, 21°08'20.010"E

Κήρυξη μνημείου: ΦΕΚ 271/Β/2-6-1987

Α. Γενικά

Ο Ιερός Ναός του Αγίου Αθανασίου, Βρίσκεται σε κεντρικό σημείο του χωριού στα 1100μ. υψόμετρο, σε έναν απομακρυσμένο γραφικό, παραδοσιακό οικισμό, το Δοτσικό Γρεβενών, τη βορειότερη κοινότητα του νομού Γρεβενών. Στο Δοτσικό, τα περισσότερα σπίτια είναι πέτρινα παραδοσιακά, χτισμένα γύρω στο 1900. Η εικόνα που παρουσιάζουν είναι απaráμιλλης ομορφιάς, το ίδιο και η πλατεία του χωριού με το μονότοξο πέτρινο γεφύρι της.

Ο ναός του Αγίου Αθανασίου στην είσοδο του χωριού, αποτελεί τρίκλιτη ξυλόστεγη βασιλική με πρόναο και γυναικωνίτη, η στέγη της οποίας στο παρελθόν ήταν σκεπασμένη με σχιστόπλακες. Η εκκλησία χτίστηκε το 1865 από τους κατοίκους του χωριού με τη βοήθεια μαστόρων από το Κεράσοβο και παρουσιάζει μεγάλο ενδιαφέρον λόγω του ότι σώζονται σ' αυτήν παλιές αγιογραφίες και εικόνες από Σαμαρινιώτες αγιογράφους.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει η διαμόρφωση του πλαισίου της χαμηλής, υπερυψωμένης θύρας εισόδου στο ναό, πλουμισμένη με λιθανάγλυφα.

Μετά την επέμβαση και τις αναστηλωτικές εργασίες της τότε 17ης Εφορίας Βυζαντινών Αρχαιοτήτων, η σημερινή κατάσταση του ναού κρίνεται αρκούντως ικανοποιητική.

Β. Στοιχεία Αξιολόγησης της Στατικής Επάρκειας και της Φέρουσας Ικανότητας

Ο ναός έχει αποκατασταθεί και ως εκ τούτου δεν εντοπίζονται βλάβες οι οποίες απειλούν την ευστάθειά του. Η ξύλινη στέγη, η οποία φέρει επικάλυψη λαμαρίνας ως συνηθίζεται στην περιοχή για τις δυσμενείς καιρικές συνθήκες που επικρατούν το χειμώνα, καθώς και η κόγχη του Ιερού έχουν ανακατασκευαστεί.

Παρά την πρόσφατη αποκάτασταση όμως, στο ναό έχουν συντελεστεί οι ακόλουθες αδόκιμες επεμβάσεις, οι οποίες εν δυνάμει μπορεί να αποβούν επικίνδυνες:

- αφαίρεση ελκυστήρων στο κεντρικό κλίτος και ενός εγκάρσιου (Ε.16.1, Ε.16.2)
- εφαρμογή σε κάποιες επιφάνειες κονιάματων με κύρια βάση το τσιμέντο.

Επιπλέον, εμφανίζονται μικρορηγματώσεις σε υπέρθυρα (Ε.16.3), καθώς και γύρωθεν της κόγχης του Ιερού παρατηρείται μερική αποκόλληση λίθων στη βορειονατολική και νοτιοανατολική γωνία (Ε.16.4, Ε.16.5) και αποκόλληση του γείσου νότια και νοτιοδυτικά (Ε.16.6).

Γ. Συμπεράσματα αξιολόγησης

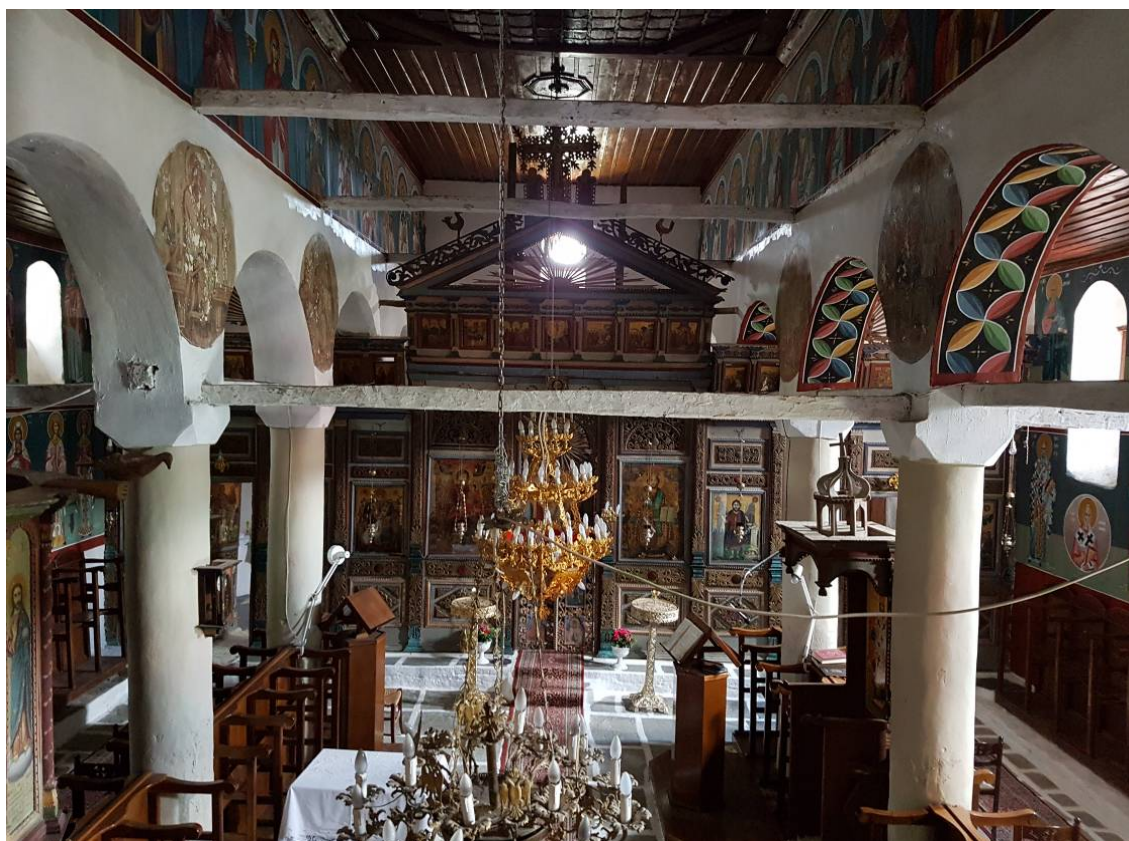
Από τη μακροσκοπική εξέταση των εμφανών στοιχείων του φέροντος οργανισμού του ναού, δεν προκύπτει η ύπαρξη βλάβης η οποία απειλεί άμεσα την ευστάθεια του κτιρίου.

Είναι ωστόσο απαραίτητο να μελετηθεί η αντοχή των φέροντων τοίχων του ναού, εξαιτίας της ανακατανομής της έντασης που πιθανόν προκλήθηκε από την αφαίρεση των ελκυστήρων.

Ε.16.00. Νότια όψη ναού

Ε.16.01, Ε.16.02. Αφαίρεση ελκυστήρων

Ε.16.03. Ρηγμάτωση σε υπέρθυρο

Ε.16.04. Αποκόλληση λίθων στη βορειοανατολική γωνία

Ε.16.05. Αποκόλληση λίθων στη νοτιοανατολική γωνία

Ε.16.06. Αποκόλληση γείσου

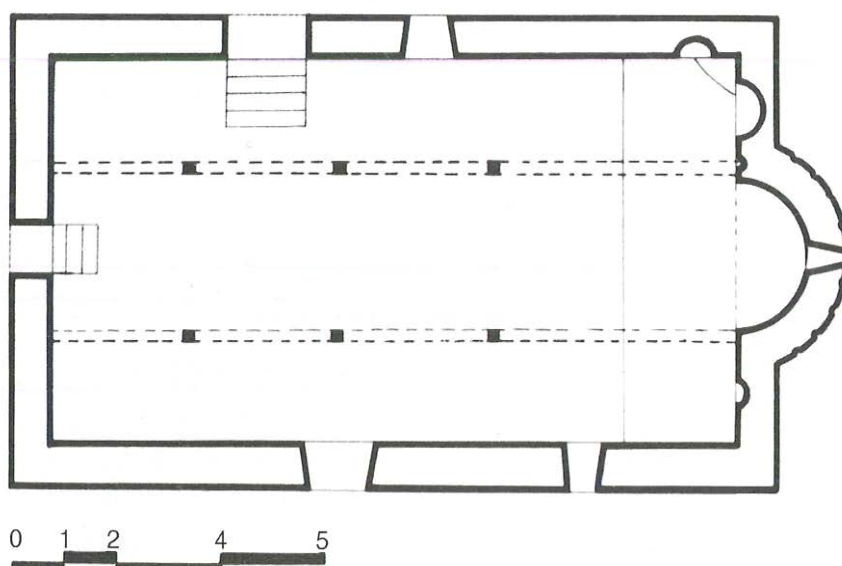
4.17 Ιερος Ναός Αγίου Αθανασίου, Σμίξη Δ. Γρεβενών

Αυτοψία: 12/06/2017

Συντεταγμένες: 40°03'19.060"N, 21°07'30.860"E

Α. Γενικά

Πρόκειται για ναΐσκο που κατασκευάσθηκε το 1761, όπως αυτό αναγράφεται και στην κτητορική επιγραφή του ναού. Ο ναός του Αγίου Αθανασίου, είναι η παλαιότερη εκκλησία του οικισμού της Σμίξης Γρεβενών και είναι κοιμητηριακός ναός. Είναι χτισμένος στο νότιο μέρος του οικισμού σε απόσταση 200 μ από τα τελευταία σπίτια, στη ράχη του βουνού της Βασιλίτσας που αρχίζει από την τοποθεσία "Τράγκα-Κερασάρης". Ο ναός βρίσκεται εντός σ' πανέμορφου δάσους από οξυές και πεύκα. Είναι μια μικρή, τρίκλιτη ξυλόστεγη βασιλική, η οποία παλιά ήταν σκεπασμένη με σχιστόπλακες που αντικαταστάθηκαν από λαμαρίνες. Ο ναός είναι ημιυπόγειος και η είσοδος στο εσωτερικό του, γίνεται με μικρή κλίμακα στη βόρεια θύρα του κτιρίου. Στο εσωτερικό του ναού, υπήρχαν τοιχογραφίες κι αξιόλογης τεχνικής ξύλινο τέμπλο, τα οποία σήμερα έχουν αντικατασταθεί με νεότερες προσθήκες και κατασκευές. Η αρχική δομή του ναού εσωτερικά, δεν αποκαλύπτεται πουθενά από τις σύγχρονες προσθήκες, ενώ ο αρχικός διάκοσμος έχει αφαιρεθεί. Σύμφωνα με την αποτύπωση και τεκμηρίωση του καθ. Ν. Μουτσόπουλου, το ξυλόγλυπτο τέμπλο του ναού, έχει αφαιρεθεί τελείως σήμερα, ενώ απομεινάρι της πρόσφατης αποτύπωσης είναι ο ξύλινος άμβωνας με το φυτό του διάκοσμο.

Ε.17.00. Σμίξη, Άγιος Αθανάσιος, κάτοψη

Β. Στοιχεία Αξιολόγησης της Στατικής Επάρκειας και της Φέρουσας Ικανότητας

Στο ναό, όπως αυτός υφίσταται σήμερα, δεν εντοπίζονται εμφανείς φθορές και βλάβες υπό τη δράση περιβαλλοντικών παραγόντων, στατικών και σεισμικών φορτίων. Ο ναός, φέρει πλήθος από νεότερες επεμβάσεις, οι οποίες εκτελέστηκαν από εμπειροτέχνες εργάτες, κατά την ανακαίνιση του ναού το 1995, ελλείψει αντίστοιχης μελέτης αποκατάστασης. Οι επεμβάσεις που πραγματοποιήθηκαν είναι οι ακόλουθες:

- ανακατασκευή της ξύλινης στέγης, εσωτερική επένδυση με ραμποτέ ξυλεία (Ε.17.02)
- επένδυση κόγχης ιερού εξωτερικά με τσιμεντοειδές επίχρισμα (Ε.17.03)
- εφαρμογή τσιμεντοειδούς κονιάματος στους αρμούς στους περιμετρικούς τοίχους (Ε.17.03)

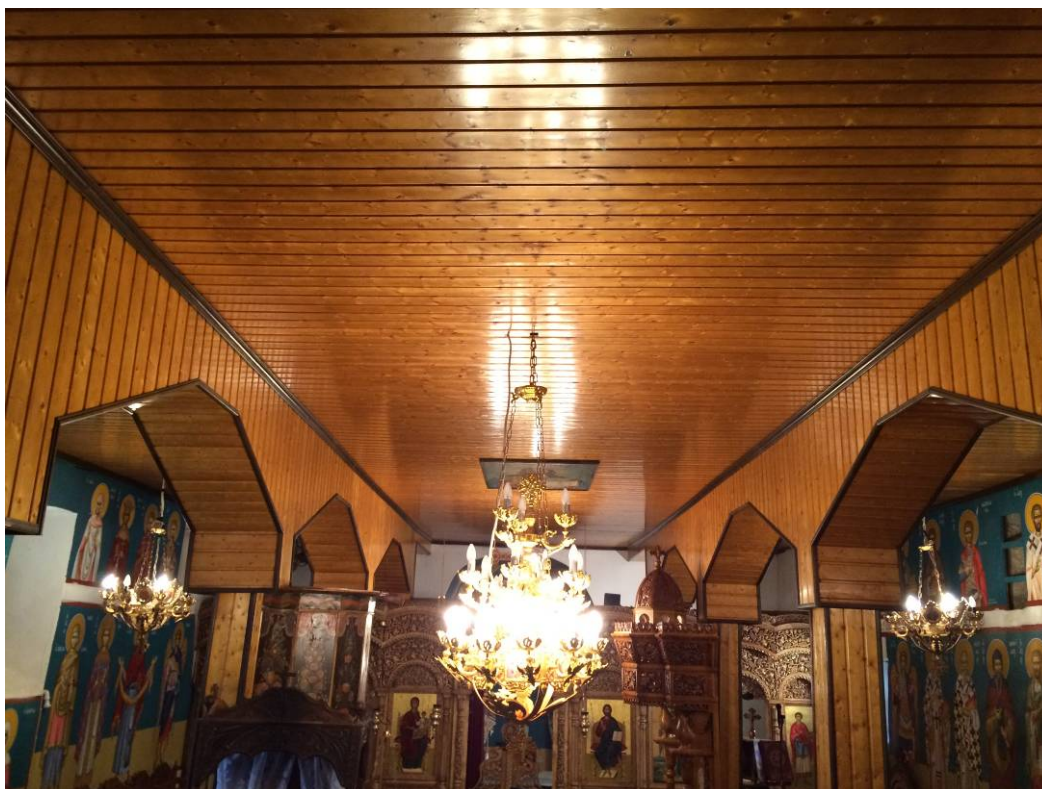
Η ανακατασκευή της ξύλινης στέγης είναι άγνωστο εάν έγινε υπό όρους συμβατότητας με τους υποκείμενους τοίχους, δεδομένης της ολικής επένδυσης της οροφής με ξυλεία. Όσον αφορά την εφαρμογή τσιμεντοειδών υλικών ως μέτρου ενίσχυσης της φέρουσας ικανότητας της τοιχοποιίας, είτε ως επίχρισμα είτε ως συνδετική κονία, πρόκειται για επέμβαση μη συμβατή με τα υλικά της αρχικής κτήσης. Ως εκ τούτου, εκτός του ότι έχει επιφέρει μερική αλλοίωση της αρχιτεκτονικής του ναού, πρόκειται για επέμβαση μειωμένης αποτελεσματικότητας στην αύξηση της αντοχής και στην ανθεκτικότητα του ναού. Σε γενικές γραμμές ο ναός είναι σε αρκούντως καλή κατάσταση.

Γ. Συμπεράσματα αξιολόγησης

Από την μακροσκοπική εξέταση των εμφανών στοιχείων του φέροντος οργανισμού του ναού, δεν προκύπτει η ύπαρξη βλάβης η οποία απειλεί άμεσα την ευστάθεια του κτηρίου. Ωστόσο, λόγω της χαμηλής αξιοπιστίας των νεότερων επεμβάσεων, δεδομένου ότι πραγματοποιήθηκαν εμπειρικά και με υλικά ασύμβατα με τα αρχικά, είναι δυνατόν η ευστάθεια της ανωδομής του ναού να απειληθεί μελλοντικά υπό συνθήκες έντονης καταπόνησης από σεισμική δράση.

Ε.17.01. Νοτιοδυτική άποψη του ναού

Ε.17.02. Εσωτερικό του ναού

Ε.17.01. Επένδυση κόγχης ιερού με τσιμεντοειδές επίχρισμα

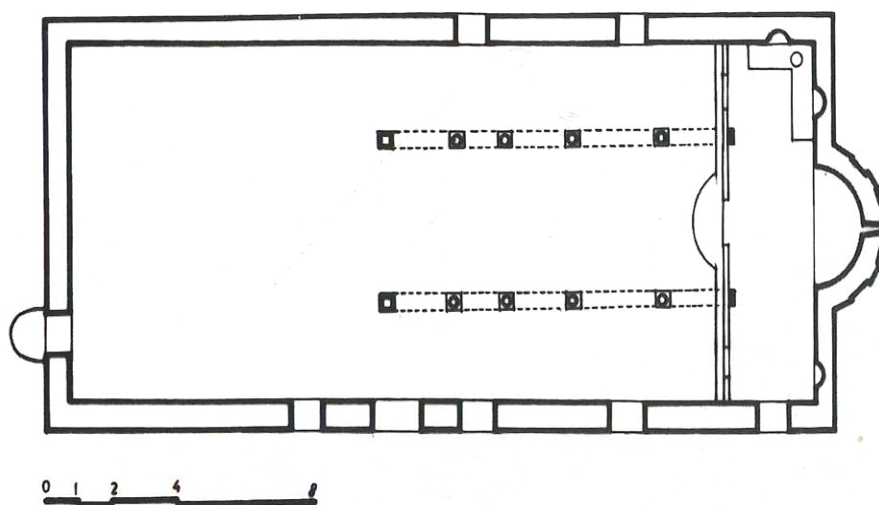
4.18 Ιερός Ναός Αγίου Νικολάου, Σμίξη Δ. Γρεβενών

Αυτοψία: 12/06/2017

Συντεταγμένες: 40°03'19.060"N, 21°07'30.860"E

Α. Γενικά

Πρόκειται για τρίκλιτη ξυλόστεγη βασιλική με ημικυκλική αψίδα Ιερού, η οποία είναι ιδιαίτερα επιμελημένη με κατακόρυφες νευρώσεις. Ο Ιερός Ναός του Αγίου Νικολάου, βρίσκεται στο ανατολικό άκρο του οικισμού της Σμίξης και είναι ενοριακός. Ιδρύθηκε το 1750 και αγιογραφήθηκε σύμφωνα με την κτητορική επιγραφή το 1810. Ο ναός κάηκε ολοσχερώς στις 29 Μαΐου του 1989 από αρχαιοκάπηλους και κατόπιν ανακατασκευάστηκε. Σήμερα, μετά την πυρκαγιά, δεν έχει απομείνει τίποτα από την άλλοτε ιδιαίτερα αξιόλογη αυτή εκκλησία. Στο αρχείο του Ν. Μουτσόπουλου καταγράφεται φωτογραφικό υλικό και σχέδια από τον ναό πριν την καταστροφική πυρκαγιά, από τα οποία εύκολα συμπεραίνεται ο πλούτος και η επιμέλεια του εσωτερικού διακόσμου (διέθετε αξιόλογο και ασυνήθιστο τέμπλο των μέσων του 18ου αιώνα), αλλά και η σχέση του με τον αντίστοιχο διάκοσμο της αστικής αρχιτεκτονικής.

Ε.18.00. Σμίξη, Άγιος Νικόλαος, κάτοψη

Το δάπεδο του ναού αποτελείται από πλάκες σχιστόλιθου με επιμελημένες αρμολογήσεις. Δυτικά του ναού, βρίσκεται ο εξαγωνικός τριώροφος πύργος του κωδωνοστασίου που χτίστηκε το 1887 σύμφωνα με την κτητορική επιγραφή, η οποία είναι εντοιχισμένη πάνω από την είσοδο του.

Ε.18.01. Σμίξη, Άγιος Νικόλαος, εσωτερική άποψη μετά την καταστροφή του 1989

Β. Στοιχεία Αξιολόγησης της Στατικής Επάρκειας και της Φέρουσας Ικανότητας

Μετά την καταστροφή του ναού το 1989 εκτελέστηκαν οι ακόλουθες επεμβάσεις για την αποκατάστασή του:

- ανακατασκευή της ξύλινης στέγης και ξύλινης εσωτερικής οροφής, η οποία έχει ημισφαιρική επιφάνεια στο μεσαίο κλίτος και οριζόντια στα δύο ακραία
- ανακατασκευή των εσωτερικών διαμήκων ξύλινων κιονοστοιχιών που ορίζουν τα κλίτη του ναού, των οριζόντιων και διαμήκων ξυλοδοκών στις οποίες συναρμώνει ο ξύλινος διάκοσμος της οροφής
- κατασκευή εξωνάρθηκα δυτικά και νότια, με τέσσερα και πέντε τόξα αντίστοιχα, του οποίου η οριζόντια επικάλυψη στηρίζεται στους υφιστάμενους τοίχους σε ύψος λίγο χαμηλότερο του διαζώματος της κορυφής
- αρμολόγηση της λιθοδομής

Κατά την αυτοψία επίσης διαπιστώθηκαν υπό κατασκευή, εργασίες για την αποστράγγιση υδάτων σε όλο το μήκος του βόρειου τοίχου (Ε.18.05).

Ο ναός σήμερα, παρά τις νεώτερες εργασίες που έχουν πραγματοποιηθεί, φέρει πλήθος βλαβών στο φέροντα οργανισμό του. Οι κατακόρυφοι περιμετρικοί τοίχοι εμφανίζουν έντονες ρηγματώσεις τόσο εξωτερικά όσο και εσωτερικά. Ειδικότερα εντοπίζονται:

- διαγώνια ρηγματώση στο νότιο τοίχο με προσανατολισμό Α→Δ εκατέρωθεν ανοίγματος, η οποία φθάνει έως τη βάση και είναι διαμπερής (Ε.18.02, Ε.18.03)
- διαγώνιες ρηγματώσεις στο βόρειο τοίχο των οποίων το εύρος ποικίλει, με μεγαλύτερο το εύρος των ρωγμών πλησίον των εγκάρσιων τοίχων (Ε.18.04)

- ρηγματώση στον ανατολικό τοίχο στη άνω γωνία όπου συναρμόζει με το νότιο εγκάρσιο τοίχο, αποδιοργάνωση και φούσκωμα ανατολικού τοίχου τοπικά (E.18.06, E.18.07)
- οριζόντια ρηγματώση σε τμήμα του βόρειου και δυτικού τοίχου και σε θέση ~ στα $\frac{3}{4}$ του ύψους, η οποία σβήνει κατακόρυφα στο δυτικό τοίχο και διαγώνια στο βόρειο (E.18.08, E.18.09)
- κατακόρυφη ρωγμή μεγάλου εύρους στην εσωτερική παρειά, στη θέση συναρμογής του βόρειου και ανατολικού τοίχου (E.18.10)
- μικρού εύρους ρωγμές γύρω από τα ανοίγματα σε όλους τους τοίχους

Οι διαγώνιες ρωγμές που παρατηρούνται παραπέμπουν, λόγω της κλίσης και του προσανατολισμού τους, σε υποχώρηση του εδάφους, ενώ πιθανότατα καθίζηση έχει υποστεί επιπρόσθετα και ο ανατολικός τοίχος. Το τοπικό φούσκωμα που εμφανίζεται στον ανατολικό τοίχο, υποδηλώνει τοπική υπέρβαση της θλιπτικής αντοχής του, ενώ είναι πιθανό η αποδιοργάνωση της λιθοδομής να προκλήθηκε από τις νεώτερες επεμβάσεις οι οποίες εκτελέστηκαν για την ανακατασκευή της στέγης και τη στήριξη της οροφής του εξωνάρθηκα.

Όσον αφορά το κωδωνοστάσιο, το οποίο αποτελεί ανεξάρτητη κατασκευή, έχουν εκτελεστεί νεώτερες επεμβάσεις στερέωσης, οι οποίες συνίστανται στην τοποθέτηση μεταλλικών ελκυστήρων και στην εφαρμογή ενεμάτων στη λιθοδομή. Σήμερα εμφανίζονται μικρορηγματώσεις στο συνδετικό κονίαμα σε θέσεις γύρω από τη θύρα εισόδου (E.18.11).

Τέλος, πρέπει να επισημανθεί πως πιθανότατα επιχειρήθηκε πρόχειρη σφράγιση των ρωγμών του νότιου τοίχου με την εφαρμογή κονιάματος με βάση το - ασύμβατο- τσιμέντο (E.18.02, E.18.03). Το τσιμέντο είναι υλικό, το οποίο δεν ενδύκνεται να εφαρμόζεται σε αυτές τις κατασκευές, διότι δεν υπάρχει συμβατότητα μεταξύ των υλικών και υπάρχουν οι προϋποθέσεις να δημιουργηθούν επιπρόσθετα προβλήματα.

Γ. Συμπεράσματα αξιολόγησης

Στη σημερινή του μορφή ο ναός εμφανίζει έντονες βλάβες στο φέροντα οργανισμό, οι οποίες απειλούν άμεσα την ευστάθεια του. Σε περίπτωση καταπόνησης υπό σεισμική δράση καθώς και στην περίπτωση αστοχιών του εδάφους θεμελίωσης, η κατασκευή κινδυνεύει με κατάρρευση.

Απαιτείται άμεσα η εκτέλεση σωστικών επεμβάσεων για τη συρραφή των ρωγμών και των αποκολλημένων τοίχων και εν συνεχεία η ανάθεση και εκπόνηση μελέτης αποκατάστασης, για το σύνολο του ναού καθώς και η υλοποίηση-εφαρμογή του έργου αποκατάστασης.

Ε.18.02., Ε.18.03. Διαγώνια διαμπερής ρωγμή στο νότιο τοίχο

E.18.04, E.18.05. Ρηγματώσεις στο βόρειο τοίχο και υπό κατασκευή έργα αποστράγγισης υδάτων κατά μήκος αυτού

E.18.06., E.18.07. Ρηγμάτωση άνω, στη νοτιοανατολική γωνία

Ε.18.08., Ε.18.09. Οριζόντια ρηγμάτωση σε τμήμα του βόρειου & δυτικού τοίχου

Ε.18.10. Κατακόρυφη ρωγμή στη θέση συναρμογής βόρειου και ανατολικού τοίχου

Ε.18.11. Μικρορηγματώσεις στο κωδωνοστάσιο

4.19 Ιερος Ναός Αγίου Γεωργίου, Σμίξη Δ. Γρεβενών

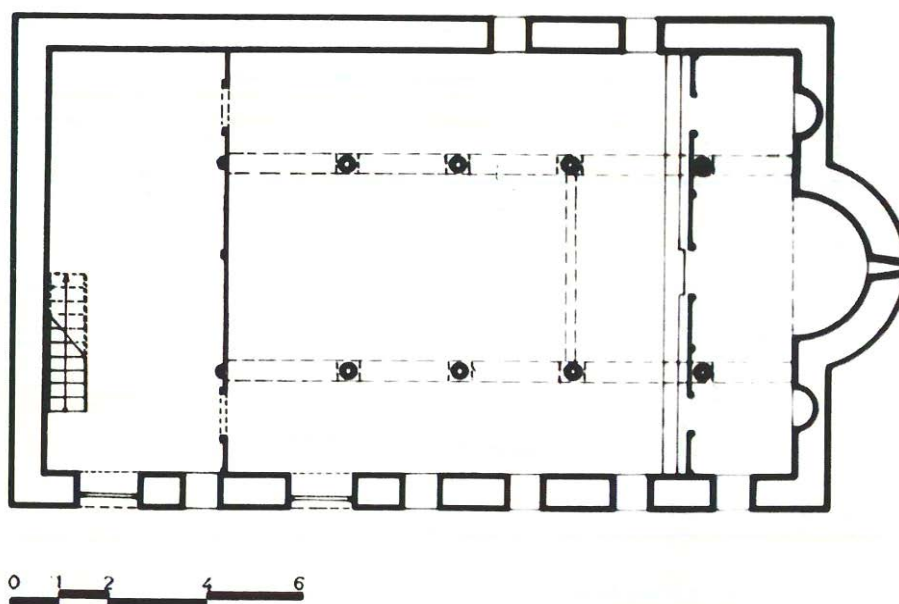
Αυτοψία: 12/06/2017

Συντεταγμένες: 40°03'30.100"N, 21°07'25.480"E

Α. Γενικά

Ο ναός του Αγίου Γεωργίου βρίσκεται στο δυτικό άκρο του χωριού. Είναι η νεότερη από τις τρεις εκκλησίες της Σμίξης και ανεγέρθηκε το 1870. Πρόκειται για τρίκλιτη ξυλόστεγη βασιλική, η οποία έχει υποστεί μεγάλες καταστροφές εξ' αιτίας πλημμυλούς θεμελιώσεως. Ο ναός έχει δύο εισόδους στη νότια πλευρά, αμφότερες. Η εκκλησία δεν είχε τοιχογραφηθεί στην αρχική της μορφή, εκτός από τη μικρή κόγχη της Προθέσεως, όπου υπάρχει η αναγραφή των κεκοιμημένων.

Στις δεσποτικές εικόνες του τέμπλου υπάρχουν αφιερώσεις και αναγραφές χρονολογίας των δωρητών (1870). Στην εκκλησία υπάρχει κωδωνοστάσιο σε μικρή απόσταση στην ανατολική πλευρά του περιβάλλοντος χώρου. Στο ναό υπήρχε κάποτε γυναικωνίτης, ο οποίος όμως γκρεμίστηκε και αντικαταστάθηκε στις μέρες μας, από νεώτερες κατασκευές.

Ε.19.00. Σμίξη, Άγιος Νικόλαος, κάτοψη (αποτύπωση 1961)

Β. Στοιχεία Αξιολόγησης της Στατικής Επάρκειας και της Φέρουσας Ικανότητας

Ο ναός φέρει πλήθος νεώτερων επεμβάσεων, οι οποίες πιθανόν εκτέλεστηκαν για την ενίσχυση της φέρουσας ικανότητας έναντι του κινδύνου μερικής κατάρρευσης. Οι εργασίες αυτές είναι:

- προσθήκη εσωτερικά πλαισίων δοκών - υποστυλωμάτων οπλισμένου σκυροδέματος στα ακραία κλίτη
- ανακατασκευή τμήματος του ανατολικού τοίχου στην κορυφή του

- ανακατασκευή της ξύλινης στέγης και ξύλινης εσωτερικής οροφής, η οποία έχει ημισφαιρική επιφάνεια στο μεσαίο κλίτος και οριζόντια στα δύο ακραία
- κατασκευή υποστυλώματος οπλισμένου σκυροδέματος εξωτερικά, στη θέση όπου συντρέχουν ο νότιος και ανατολικός τοίχος, για την αντιστήριξη του τοίχου
- εφαρμογή τσιμεντοειδούς επιχρίσματος έως ύψους ~80 εκ. από τη βάση στο βόρειο τοίχο για στεγάνωση αυτού από ανοδική υγρασία
- αρμολόγηση της λιθοδομής.

Ο ναός σήμερα, παρά τις νεώτερες εργασίες που έχουν πραγματοποιηθεί, φέρει πλήθος βλαβών στο φέροντα οργανισμό. Ειδικότερα εντοπίζονται:

- ρηγματώσεις, σχεδόν κατακόρυφες, στον ανατολικό τοίχο στη θέση του νεώτερου υποστυλώματος αντιστήριξης (E.19.01)
- ρωγμές γύρω από άνοιγμα στον ανατολικό τοίχο (E.19.02)
- ρωγμές οριζόντιες μεγάλου εύρου στη βάση του νότιου τοίχου (E.19.03)
- ρωγμές διαμπερείς μεταξύ ανοιγμάτων στο νότιο τοίχο (E.19.04, E.19.05)
- απόκλιση νότιου τοίχου από την κατακόρυφο, η οποία γίνεται αντιληπτή τόσο οπτικά όσο και από την μετακίνηση των εγκάρσιων ελκυστήρων από τις θέσεις στήριξής τους (E.19.06)
- ρωγμές ποικίλου εύρους στις θέσεις συναρμογής των νεώτερων πλαισίων Ο/Σ με τους περιμετρικούς τοίχους (E.19.07)
- κατακόρυφη ρωγμή κατά μήκος της συναρμογής του τέμπλου του ιερού με το βόρειο τοίχο (E.19.08)
- ρηγματώσεις στους κόμβους των πλαισίων Ο/Σ (E.19.09)

Επιπλέον, είναι εμφανής η προσβολή των οριζόντιων ελκυστήρων από υγρασία.

Οι οριζόντιες ρηγματώσεις, οι οποίες εμφανίζονται στο νότιο τοίχο, παραπέμπουν σε ολίσθηση του εδάφους με κατεύθυνση δυτικά προς ανατολικά, όμοια με την κλίση του πρανούς επί του οποίου βρίσκεται ο ναός. Ωστόσο, οι αδόκιμες νεώτερες επεμβάσεις έχοντας μεταβάλει το στατικό σύστημα του ναού επέφεραν βλάβες στην ανωδομή. Ειδικότερα:

- Το υποστύλωμα αντιστήριξης του ανατολικού τοίχου, λειτουργώντας ως στήριξη, έχει ως αποτέλεσμα μεγαλύτερη ένταση σε εκείνη τη θέση, την οποία ο τοίχος δεν μπορεί να αναλάβει.
- Ο κακός σχεδιασμός της γεωμετρίας του κανάβου των νεώτερων πλαισίων, έχει ως αποτέλεσμα σε κάποια από τα εγκάρσια πλαίσια στο νότιο κλίτος, εξαιτίας της αδυναμίας κατασκευής υποστυλώματος στην αντίστοιχη θέση στο νότιο τοίχο, η στήριξη της δοκού να γίνεται απευθείας στο φέροντα περιμετρικό τοίχο, επιβαρύνοντας τον με το ίδιο βάρος της.
- Δεν υφίσταται σύνδεση των νεώτερων στοιχείων φέροντος οργανισμού με τα παλαιότερα, με συνέπεια την αποσυναρμογή τους και την εμφάνιση ρηγματώσεων στις θέσεις αυτές.

Όσον αφορά το κωδωνοστάσιο, το οποίο αποτελεί ανεξάρτητη κατασκευή, έχουν εκτελεστεί νεώτερες επεμβάσεις στερέωσης, οι οποίες συνίστανται στην τοποθέτηση μεταλλικών ελκυστήρων και στην εφαρμογή επιχρίσματος στη λιθοδομή. Σήμερα εμφανίζονται φουσκώματα και κατακόρυφες ρωγμές στη δυτική πλευρά (E.19.10). Τέλος, πρέπει να επισημανθεί ότι επιχειρήθηκε η σφράγιση των ρωγμών του ανατολικού τοίχου πρόχειρα με την εφαρμογή κονιάματος με βάση το τσιμέντο (E.19.01), υλικό που δεν ενδύκνεται να εφαρμόζεται σε αυτές τις κατασκευές, διότι δεν υπάρχει συμβατότητα μεταξύ των υλικών και δύναται να δημιουργήσει επιπρόσθετα προβλήματα.

Γ. Συμπεράσματα αξιολόγησης

Στη σημερινή του μορφή ο ναός εμφανίζει έντονες βλάβες στο φέροντα οργανισμό, οι οποίες απειλούν άμεσα την ευστάθεια του. Η απομειωμένη λόγω των βλαβών φέρουσα ικανότητα του ναού σε συνδυασμό με την ασάφεια του στατικού συστήματος, που έχει προκύψει με τις νεώτερες επεμβάσεις επιτείνουν τον κίνδυνο κατάρρευσης σε περίπτωση καταπόνησης υπό σεισμική δράση. Απαιτείται άμεσα η εκτέλεση σωστικών επεμβάσεων για τη συρραφή των ρωγμών και εν συνεχεία η ανάθεση και εκπόνηση μελέτης αποκατάστασης για το σύνολο του ναού καθώς και η υλοποίηση-εφαρμογή του έργου αποκατάστασης.

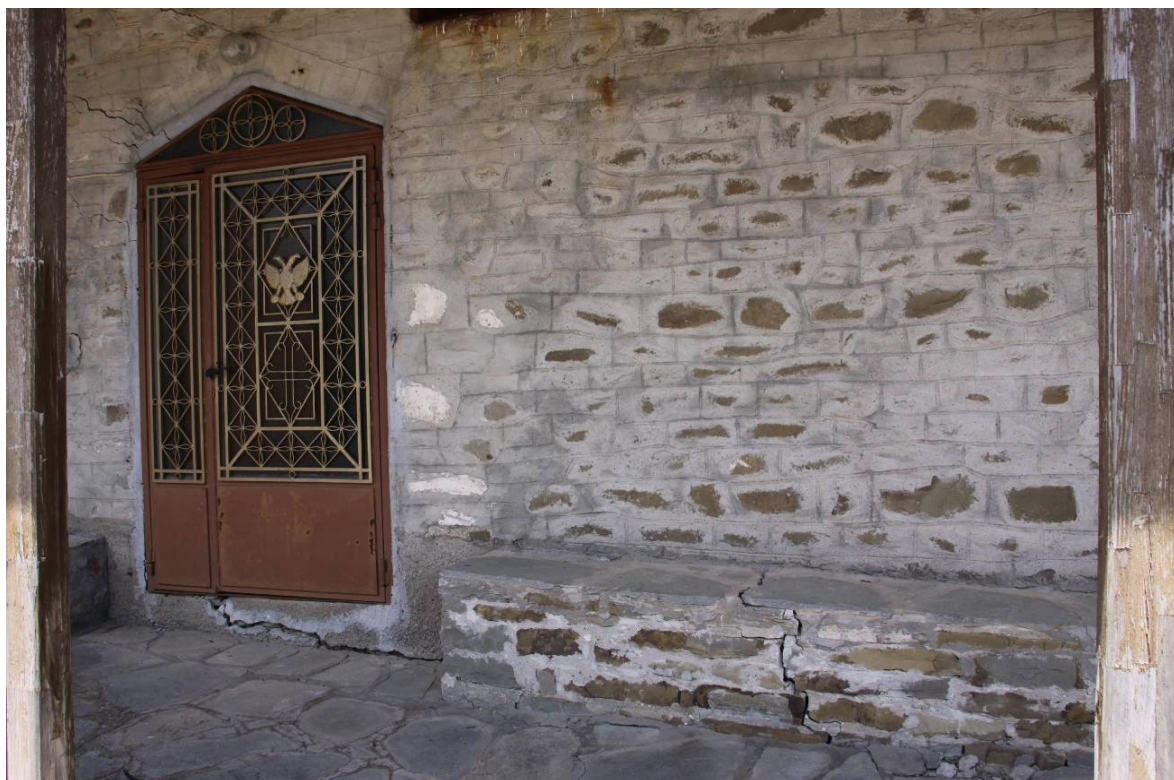

Ε.19.01. Κατακόρυφες ρωγμές στον ανατολικό τοίχο στη θέση του νεώτερου υποστυλώματος

Ε.19.02. Ρωγμές στον ανατολικό τοίχο γύρω από άνοιγμα

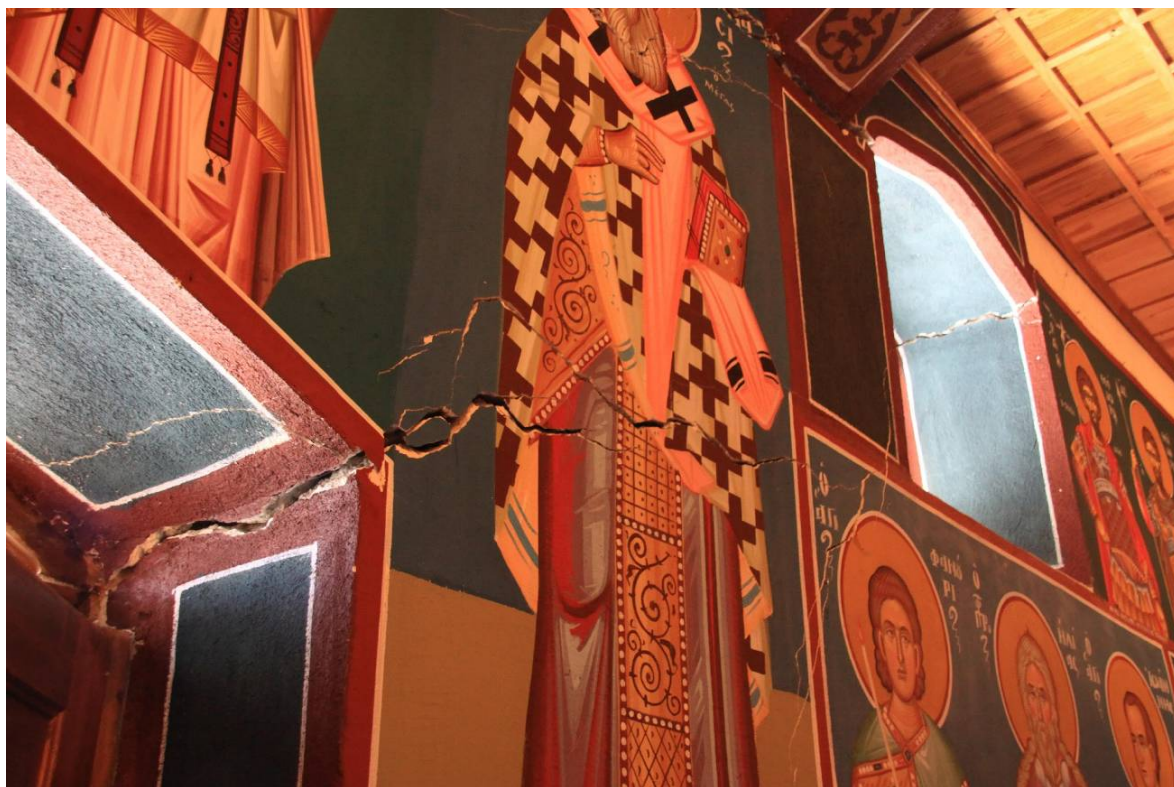

Ε.19.03. Οριζόντια ρηγμάτωση νότιου τοίχου

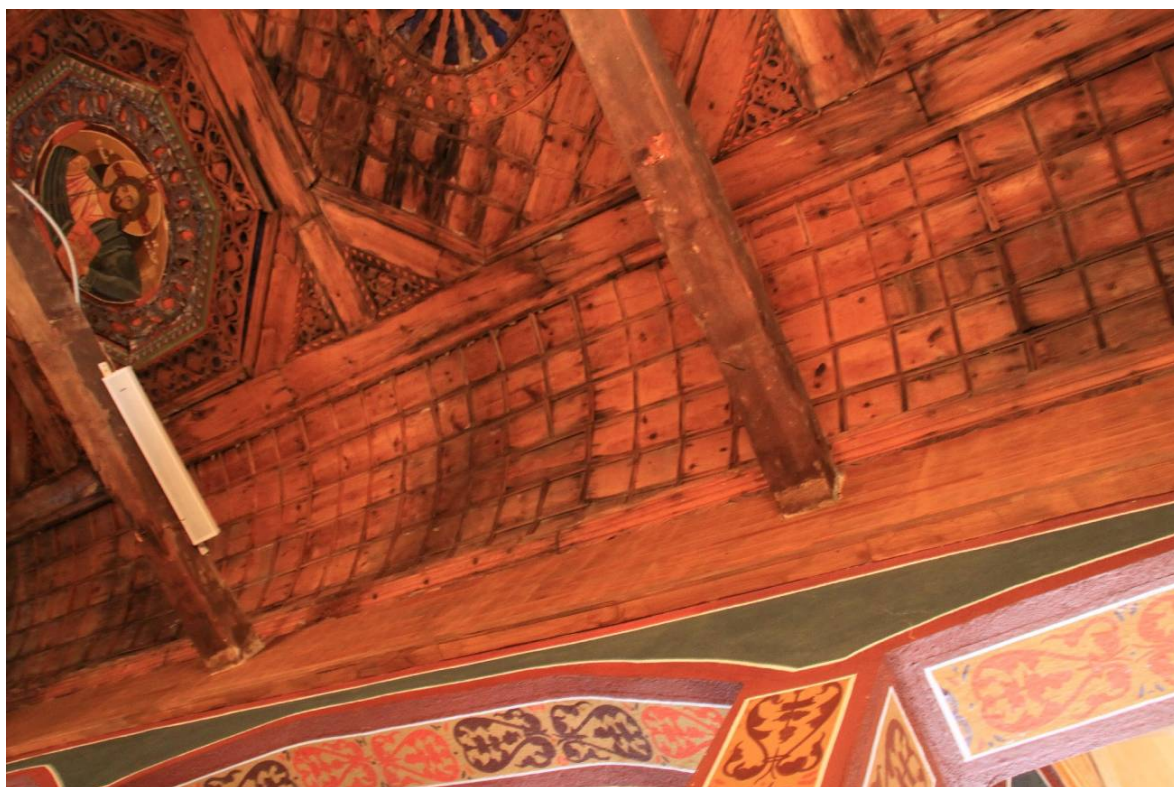

Ε.19. 04. Ρωγμές στο νότιο τοίχο

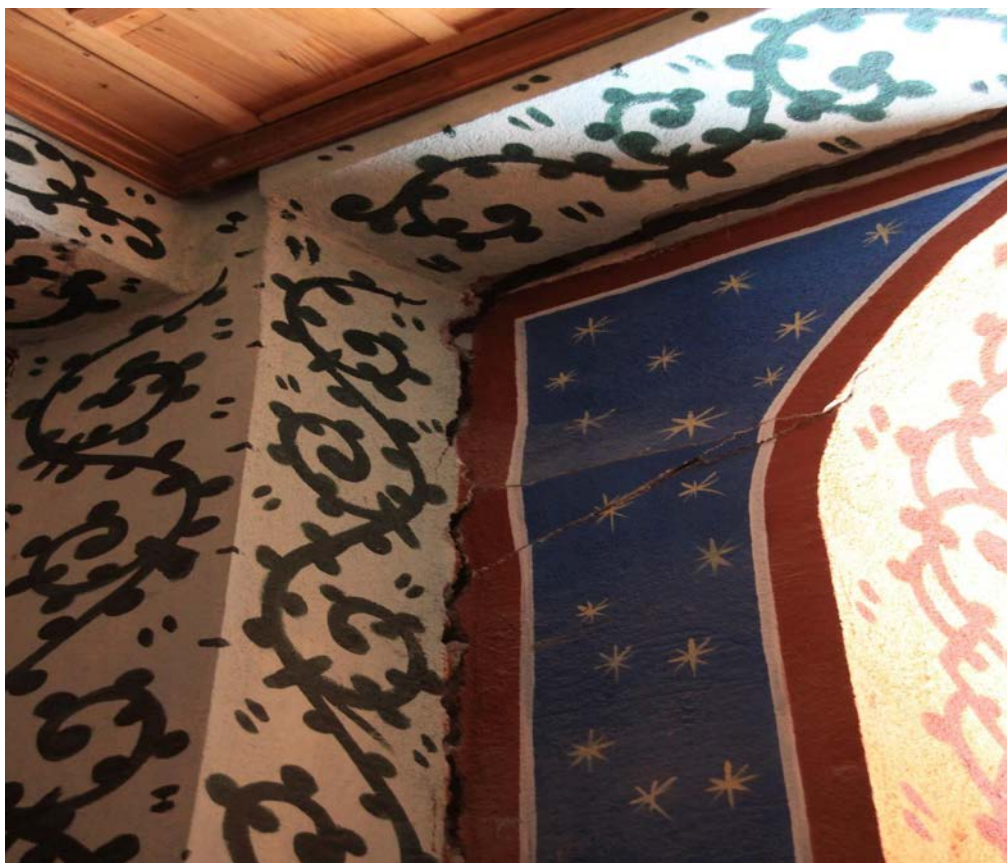

Ε.19.05. Ρωγμές μεγάλου εύρους στο νότιο τοίχο

Ε.19.06. Εξόλκευση οριζόντιων ελκυστήρων και προσβολή τους από υγρασία

Ε.19.07. Διαμπερείς οριζόντιες και κατακόρυφες ρωγμές σε θέση συναρμογής νεώτερου πλαισίου ο/σ με περιμετρικό τοίχο

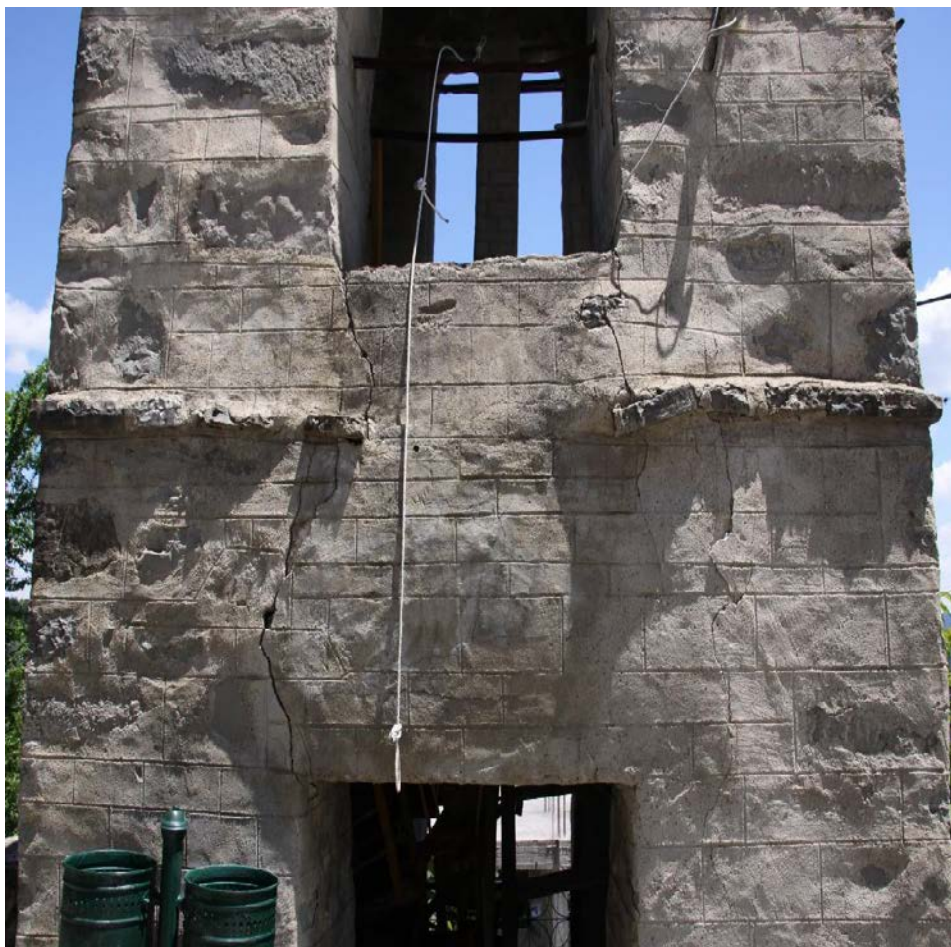

Ε.19.08. Κατακόρυφη ρωγή στο βόρειο τοίχο στη θέση συναρμογής του τέμπλου του ιερού

Ε.19.09. Ρηγματώσεις στους κόμβους των πλαισίων Ο/Σ

Ε.19.10. Βλάβες στο κωδωνοστάσιο

4.20 Ιερος Ναός Αγίου Αθανασίου, Αβδέλλα Δ. Γρεβενών

Αυτοψία: 12/06/2017

Συντεταγμένες: 40°00'30.233"N, 21°07'20.784"E

Α. Γενικά

Α1. Αρχιτεκτονική ανάλυση:

Πρόκειται για τρίκλιτη ξυλοσκέπαστη βασιλική με διώροφο γυναικωνίτη και νάρθηκα στην νότια πλευρά. Έχει χρόνο κτήσης το 1710. Ενσωματώνει περίτεχνο ξύλινο τέμπλο, άμβωνα, προσκυνητάρι, τοιχογραφίες Σαμαριναίων αγιογράφων και φορητές εικόνες αξιόλογης λαϊκής τέχνης. Στην βορειοανατολική γωνία υψώνεται με ανεξάρτητη κατασκευή ο χαμηλός πύργος του κωδωνοστασίου. Εσωτερικά, τα κλίτη χωρίζονται μεταξύ τους με τοξοστοιχίες, ενώ στο Ιερό Βήμα διαμορφώνονται τρεις ημικυκλικές κόγχες. Στη δυτική πλευρά διαμορφώνεται γυναικωνίτης δύο επιπέδων. Η κάτοψη του ναού (Ε.20.00, Ε.20.01), αποτελείται από τους εξής χώρους:

Χώρος Π1 = Προστώο

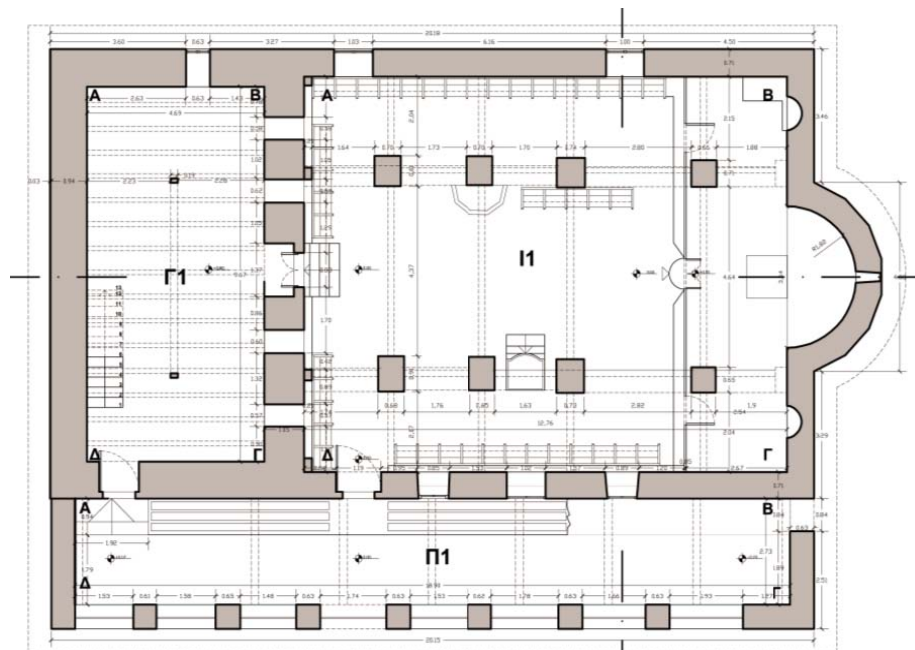
Χώρος Ι1 = Νάρθηκας, κυρίως ναός και Ιερό

Χώρος Γ1 = Πρώτη στάθμη γυναικωνίτη

Χώρος Γ2 = Δεύτερη στάθμη γυναικωνίτη

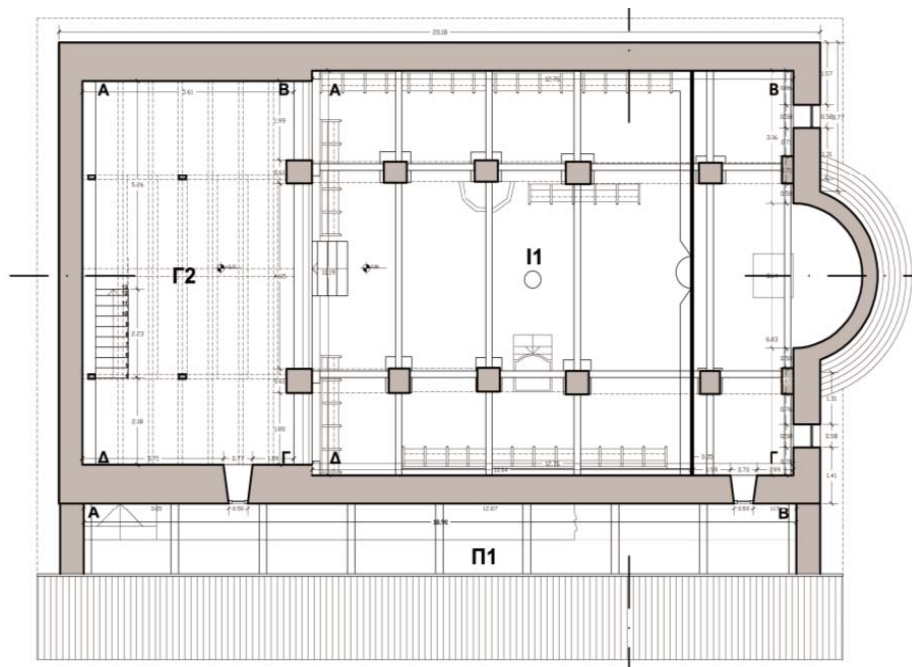
Ο χώρος Π1, διαστάσεων 19x2,5μ, αποτελεί το προστώο. Αναπτύσσεται στη νότια πλευρά του ναού και χρησιμεύει για τη στέγαση των πιστών και την είσοδό τους στο ναό. Η πλευρά του ΑΒ ταυτίζεται με την εξωτερική παρειά του τοίχου του κυρίως ναού. Κατά μήκος της πλευράς ΑΒ, από δυτικά προς τα ανατολικά, υπάρχουν δύο θύρες εισόδου και τρία παράθυρα. Η πρώτη θύρα οδηγεί στο πρώτο επίπεδο του γυναικωνίτη, ενώ η δεύτερη οδηγεί στον κυρίως ναό. Στην πλευρά αυτή υπάρχουν και τα μιντέρια, τα οποία ήταν αρχικά κατασκευασμένα από αργολιθοδομή, ενώ στη συνέχεια επικαλύφθηκαν από τσιμεντοκονία και επένδυση από σχιστόπλακες. Η πλευρά ΓΔ αποτελείται από χαμηλό λίθινο τοίχιο, πάχους 50εκ και μεταβλητού ύψους, λόγω της κλίσης του εδάφους. Ανά διαστήματα, μήκους 1,60μ, υψώνονται λίθινες κολόνες, πάχους 60εκ, οι οποίες φτάνουν σε ύψος 2,15μ από την πάνω πλευρά του τοιχίου. Τα κενά μεταξύ τους, φράσσονται από μεταγενέστερα μεταλλικά κιγκλιδώματα. Μεταξύ της τέταρτης και πέμπτης κολώνας, δεν υπάρχει τοίχιο αλλά σχηματίζεται άνοιγμα, από το οποίο εισέρχεται κανείς στο προστώο (Ε.20.05).

Ο χώρος Ι1 έχει διαστάσεις 10x13μ και αποτελείται από τον κυρίως ναό και το Ιερό, τα οποία χωρίζονται με το ξυλόγλυπτο τέμπλο. Στην ανατολική πλευρά ΒΓ αντιστοιχεί το Ιερό του ναού. Το άνοιγμα της κόγχης του ιερού είναι περίπου τρία μέτρα. Στην πλευρά ΓΔ υπάρχουν τρία παράθυρα και μία θύρα επικοινωνίας με το προστώο. Στην πλευρά ΔΑ υπάρχει κεντρική λίθινη κλίμακα με τέσσερα ρίχτια, η οποία οδηγεί σε τοξωτό άνοιγμα με ημικυκλικό τόξο και, μέσω αυτού, στο κατώτερο επίπεδο του γυναικωνίτη. Στο ανώτερο τμήμα της πλευράς ΔΑ υπάρχει το καφασωτό του γυναικωνίτη.

E.20.00. Κάτοψη ναού

Ο χώρος Γ1 έχει διαστάσεις 5x10μ και αποτελεί το κατώτερο τμήμα του γυναικωνίτη. Στην πλευρά ΒΓ κυριαρχεί κεντρικό τοξωτό άνοιγμα, που επικοινωνεί με το χώρο Ι1 και κλείνει με ορθογωνικό ξύλινο κούφωμα. Στην πλευρά ΓΔ υπάρχει η θύρα επικοινωνίας με τη προστώ, ενώ στην πλευρά ΔΑ εφάπτεται η ξύλινη κλίμακα που οδηγεί στο ανώτερο επίπεδο του γυναικωνίτη.

E.20.01 Κάτοψη ναού

Η οροφή του ναού, τόσο αυτή των πλευρικών κλιτών όσο και του κεντρικού κλίτους καλύπτεται από ξύλινο ταβάνι. Στα ταβάνια των πλευρικών κλιτών τα χαρακτηριστικά βεργία δημιουργούν διακοσμητικούς καννάβους με τετράγωνο πλέγμα ή με διαγώνια τοποθέτηση δημιουργώντας μικρά τετράγωνα (E.20.02). Αντίθετα, το ταβάνι του κεντρικού χώρου φέρει πιο περίτεχνη διακόσμηση και χωρίζεται σε δύο ισομεγέθη τετράγωνα μέρη. Σε

κάθε τετράγωνο εγγράφεται οκτάγωνο σχήμα με «μπακλαβαδωτή» διακόσμηση. Στο κέντρο της ξύλινης οροφής, δημιουργείται ένα εξαγώνο σχήμα, ο *κουμπές*, ή *ταβλάς* μέσα στον οποίο ε-ντάσσεται μετάλλιο με την εικόνα του Χριστού Παντοκράτορα. Μέσα στο οκταγωνικό αυτό σχήμα δημιουργούνται οκτώ τριγωνικά διάχωρα που διακοσμούνται με σκαλιστά και γεωμετρικά σχήματα και ελικοειδείς σχηματισμούς.

Ε.20.02 Οροφή ναού

A2. Δομική ανάλυση

Ο φέρων οργανισμός του ναού, ως υφίσταται σήμερα, ταυτίζεται με την ανωδομή του και αποτελείται από:

- την περιμετρική τοιχοποιία από λιθοδομή
- τον λίθινο μεσότοιχο μεταξύ κυρίως ναού και γυναικωνίτη
- τις δύο διαμήκεις κιονοστοιχίες που ορίζουν το μεσαίο και τα ακραία κλίτη του κυρίως ναού
- τα λίθινα τόξα που γεφυρώνουν τα ανοίγματα μεταξύ των κίωνων κατά την διαμήκη διεύθυνση (Ανατολή-Δύση)
- το δικτύωμα της νεότερης ξύλινης στέγης που αποτελείται από πλήρη ζευκτά στην οροφή του μεσαίου κλίτους και ημιζευκτά στα ακραία κλίτη
- την νεότερη κατασκευή από λίθινους στύλους, ξύλινους ζυγούς, ημιζευκτά και ξυλοδοκούς που αποτελούν τον νάρθηκα (προστώο)
- το ξύλινο μεσοπάτωμα μεταξύ των δύο επιπέδων του γυναικωνίτη που αποτελεί στοιχείο ευστάθειας του δυτικού τοίχου και του μεσότοιχου.

Εικάζεται ότι ο ναός κατά την αρχική του κτήση ήταν λιθοκτίστη θολοσκέπαστη βασιλική. Η υπόθεση αυτή καθίσταται ισχυρή από τους υφιστάμενους εγκάρσιους ξύλινους ελκυστήρες των ακραίων κλιτών στο ύψος της κεφαλής των λίθινων κίωνων. Η διερεύνηση αυτή θα πρέπει να ερευνηθεί κατά τη διάρκεια της αποκατάστασης του ναού. Ο ναός πυρπολήθηκε κατά την διάρκεια της Γερμανικής κατοχής. Σύμφωνα με μαρτυρίες κάηκε η στέγη του ναού και κατέρρευσε μέρος της ανωδομής του.

Β. Στοιχεία Αξιολόγησης της Στατικής Επάρκειας και της Φέρουσας Ικανότητας

Μετά την καταστροφή που υπέστη ο ναός από την πυρπόλησή του, δέχθηκε πλήθος από νεότερες επεμβάσεις και επισκευές παντελώς ασύμβατες με τα στοιχεία του φέροντα οργανισμού του ναού κατά την αρχική του κτήση. Οι ίδιες επεμβάσεις έχουν αλλοιώσει τα μορφολογικά και τυπολογικά χαρακτηριστικά του ναού που αποτελούν τα στοιχεία της αναγνωσιμότητας και αναγνωρισιμότητάς του. Οι επεμβάσεις αυτές είναι οι κάτωθι:

- πρόχειρη ανάκτηση του βόρειου λίθινου τοίχου χωρίς ενσωμάτωση των εγκάρσιων ελκυστήρων που αποτελούν στοιχεία ευστάθειας αυτού
- επένδυση με σκυρόδεμα των λίθινων υποστυλωμάτων των κιονοστοιχιών (E.20.03)
- απότμηση των βραχυπροβόλων στήριξης του ζυγού της στέγης του νάρθηκα
- επένδυση με λίθινες πλάκες της δυτικής πλευράς του ναού προκειμένου να επικαλυφθούν οι ρωγμές στα λιθοσώματα αυτής της πλευράς (E.20.04)

Η καταστροφή του ναού κατά την Γερμανική κατοχή καθώς και οι νεότερες άστοχες και ασύμβατες επεμβάσεις που ακολούθησαν επέφεραν πλήθος από ρηγματώσεις στην λίθινη ανωδομή του ναού και επιταχυνόμενη φθορά. Πρόσφατα κατασκευάστηκε περιμετρική θεμελιοδοκός σε τμήμα της περιμέτρου του κυρίως ναού, προκειμένου να ανασχεθεί η φθορά και η απώλεια ευστάθειας της ανωδομής που επέφεραν οι νεότερες άστοχες επεμβάσεις.

Γ. Συμπεράσματα αξιολόγησης

Στην σημερινή του μορφή ο ναός δεν εμφανίζει επιταχυνόμενη φθορά. Όμως τα παραμένοντα στοιχεία της παθολογίας του δύναται υπό συνθήκες καταπόνησης από σεισμική τέμνουσα να απειλήσουν την ευστάθεια της ανωδομής του ναού που παραμένει ευάλωτη σε αυτή την καταπόνηση. Έχει συνταχθεί αρχιτεκτονική μελέτη αποτύπωσης και αποκατάστασης του ναού το 2010 από την κ. Άννα Ματσκάνη, αρχιτέκτονα μηχανικό - αναστηλώτρια.

E.20.03. Επένδυση λίθινων υποστυλωμάτων με σκυρόδεμα

Ε.20.04. Επένδυση με πλάκες της δυτικής πλευράς

Ε.20.05. Ανατολική όψη ναού

4.21 Ιερός Ναός Ζωοδόχου Πηγής, Μεγάλο Σειρήνι Δ. Γρεβενών (Θέση Λειψοκούκι)

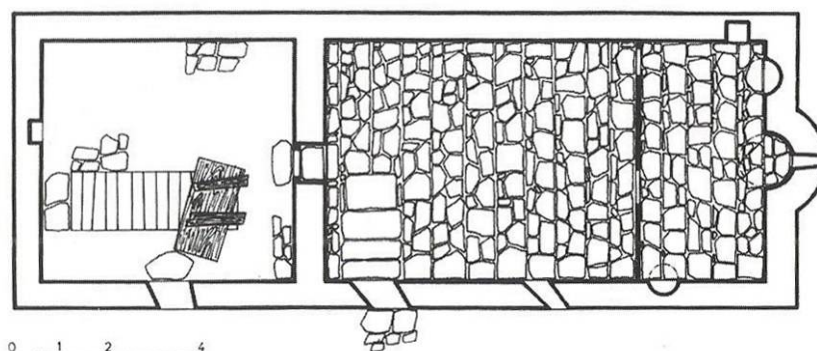
Αυτοψία: 11/10/2017

Συντεταγμένες: 40°07'27.840"N, 21°22'31.200"E

Κήρυξη μνημείου: ΦΕΚ 727/Β'/30-8-1979

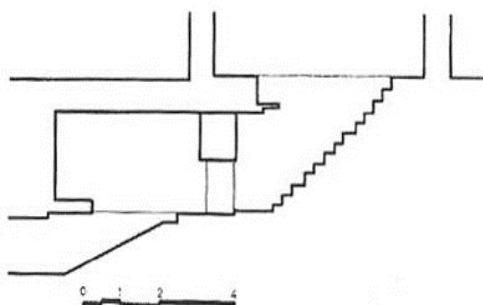
Α. Γενικά

Πρόκειται για έναν μονόχωρο ξυλόστεγο δρομικό ναό, με ευρύχωρο νάρθηκα. Ο ναός είναι δομημένος με ξερολιθιά και άφθονους ξυλοδέσμους. Στο εσωτερικό του, διατηρούνται ενδιαφέρουσες τοιχογραφίες, όπως της Πλατυτέρας και άλλες. Ο Ιερός Ναός είναι τοποθετημένος σε μια ράχη, σε ειδυλλιακή περιοχή, σε απόσταση 3-4 χλμ από το Μεγάλο Σειρήνι στα σύνορα της κτηματικής περιοχής με το Σύδεντρο, στο ρέμα Λειψοκούκι. Στην ευρύτερη περιοχή του ναού, σε μια έκταση 40 περίπου στρεμμάτων υπάρχουν άφθονα λείψανα αρχαίου οικοδομικού υλικού και όστρακα βυζαντινής και ρωμαϊκής εποχής.

E.21.00. Κάτοψη ναού

Αυτό όμως που εμφανίζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον είναι ο εγκλωβισμός ενός ρωμαϊκού ή παλαιοχριστιανικού τάφου στο χώρο του νάρθηκα. Ο ημικυλινδρικό θόλος του τάφου είναι κατασκευασμένος με βήσαλα και επικαλυμμένος με παχύ ασβεστοκονίαμα. Πρόκειται για μια σπάνια περίπτωση διατήρησης παλαιοχριστιανικού μνημείου και εγκιβωτισμού του, σε μια σύγχρονη εκκλησία.

E.21.01. Κρύπτη στο εσωτερικό του ναού

Β. Στοιχεία Αξιολόγησης της Στατικής Επάρκειας και της Φέρουσας Ικανότητας

Ο ναός είναι αποκατεστημένος. Ωστόσο παρά τις νεώτερες εργασίες που έχουν πραγματοποιηθεί, ο ναός σήμερα εμφανίζει αξιοπρόσεκτες βλάβες στο φέροντα οργανισμό του. Ειδικότερα εντοπίζονται:

- κατακόρυφες ρηγματώσεις στις θέσεις συναρμογής του μεσότοιχου με τους περιμετρικούς –βόρειο και νότιο – τοίχους και περιμετρικών τοίχων μεταξύ τους (E.21.02, E.21.03)
- ελλιπής αρμολόγηση των τοίχων, στην εσωτερική παρειά των περιμετρικών τοίχων εμφανίζεται πλήρης απόπλυση του συνδετικού κονιάματος (E.21.02, E.21.04)
- φουσκωμα του βόρειου τοίχου (E.21.02)
- μερική διάβρωση των ελκυστήρων της αρχικής κτήσης (E.21.05)
- αποκόλληση λίθων και απόπλυση συνδετικού κονιάματος στη βάση του νότιου τοίχου (E.21.07)

Όσον αφορά της στέγη, παρότι έχει αντικατασταθεί με νεώτερη, δεν έχει τοποθετηθεί μεμβράνη με αποτέλεσμα την εισροή υδάτων στο εσωτερικό του ναού. Επιπλέον το δάπεδο του δεύτερου υπερυψωμένου χώρου, χρήζει εκτεταμένη επισκευής (E.21.08).

Γ. Συμπεράσματα αξιολόγησης

Στη σημερινή του μορφή ο ναός δεν εμφανίζει βλάβες στο φέροντα οργανισμό, οι οποίες απειλούν άμεσα την ευστάθεια του. Είναι παρόλ' αυτά απαραίτητο, να ληφθούν μέτρα για τη στεγάνωση της στέγης, να γίνει βαθύ αρμολόγημα των τοίχων για την αύξηση της αντοχής και της δυσκαμψίας των. Τέλος, απαιτείται να αποκατασταθεί η λιθοδομή στο νότιο τοίχο, στη βάση του οποίου παρατηρείται απώλεια λίθων. Απαιτείται λοιπόν εκπόνηση μελέτης αποκατάστασης του ναού.

E.21.02. Κατακόρυφες ρηγματώσεις στις θέσεις συναρμογής μεσότοιχου – περιμετρικών τοίχων

Ε.21.03. Απώλεια συναρμογής περιμετρικών τοίχων (νότιοδυτική γωνία)

Ε.21.04. Πλήρης απόπλυση συνδετικού κονιάματος περιμετρικών τοίχων

Ε.21.05. Νέοι ελκυστηρες και ελκυστήρες αρχικής κτήσης

Ε.21.06. Εξωτερική όψη ναού

Ε.21.07. Αποκόλληση λίθων - απόπλυση συνδετικού κονιάματος στον πόδα του νότιου τοίχου

Ε.21.08. Δάπεδο υπερυψωμένου χώρου

4.22 Ιερος Ναός Αγίου Αθανασίου, Καλόχι Δ. Γρεβενών

Αυτοψία: 11/10/2017

Συντεταγμένες: 40°04'16.720"N, 21°31'03.228"E

Κήρυξη μνημείου: ΦΕΚ 756/Β/27-8-1996

Α. Γενικά

Ο ναός του Αγίου Αθανασίου στην τοπική κοινότητα του Καλοχίου Γρεβενών, είναι ένας μονόχωρος μεταβυζαντινός ναός του 18ου αιώνα, με νάρθηκα στη δυτική πλευρά που κατασκευάστηκε μεταγενέστερα (19ος αιώνας). Αποτελεί ένα ιστορικά διατηρητέο μνημείο το οποίο κατά το σεισμό του 1995 στην περιοχή των νομών Κοζάνης - Γρεβενών υπέστη σοβαρότητες ζημιές. Κατέρρευσε ολοκληρωτικά η στέγη του και η περιμετρική τοιχοποιία. Πριν την καταστροφή του, υπήρξε ένα λιτό μνημείο χαμηλού ύψους, κατασκευασμένο από αργολιθοδομή ενισχυμένη από ξύλινα δοκάρια. Καλύπτονταν από ξύλινη δίρριχτη στέγη που έφερε απότμηση στη δυτική πλευρά και η επικάλυψη ήταν απο κεραμίδια βυζαντινού τύπου. Στο εσωτερικό του ναού σωζόταν (ναός και Ιερό) αξιόλογες τοιχογραφίες του 18ου αιώνα.

Β. Στοιχεία Αξιολόγησης της Στατικής Επάρκειας και της Φέρουσας Ικανότητας

Ο ναός έχει καταστραφεί πλήρως κατά το σεισμό της 13^{ης} Μαΐου 1995, παρότι είχε αποκατασταθεί σε προγενέστερο χρόνο.

Γ. Συμπεράσματα αξιολόγησης

Ο ναός είναι τελείως κατεστραμμένος. Απαιτείται πλήρη ανακατασκευή του.

Ε.22.00. Πλήρης κατάρρευση του συνόλου του ναού

4.23 Ιερος Ναός Αγίου Ιωάννη Χρυσόστομου, Παρασκευή Δ. Δεσκάτης

Αυτοψία: 31/05/2017

Συντεταγμένες: 39°54'42.138"N, 21°46'13.158"E

Κήρυξη μνημείου: ΦΕΚ 547/Β/2-9-1992

Α. Γενικά

Πρόκειται για τρίκλιτη θολοσκέπαστη βασιλική με νάρθηκα και νεότερο γυναικωνίτη σε όροφο, η οποία χρονολογείται στο 19^ο αιώνα. Αποτελούσε τον ενοριακό ναό ως το 1988, όταν οικοδομήθηκε η νεόδμητη εκκλησία, στα βόρεια, λόγω ερείπωσης του. Ο ναός σήμερα είναι πλήρως κατεστραμμένος. Αρχικά είχε καταρρεύσει ένα υποστύλωμα του ναού, το οποίο και συμπάρεσυρε μια εγκάρσια τοξοστοιχία. Το τμήμα του ναού που είχε απομείνει όρθιο, κατέρρευσε και αυτό πριν 15 περίπου χρόνια (περί το 2000). Διασώζονται σήμερα, τμήματα πήλινων αγγείων (κιούπια) στα σφαιρικά τρίγωνα μεταξύ φουρνικών και τόξων που χρησίμευαν ως αντηχεία. Επίσης ξύλινοι κίονες που στήριζαν το τέμπλο.

Πριν την πλήρη κατάρρευση, η στέγη του ναού ήταν δίρριχτη και έφερε απότμηση στη δυτική πλευρά. Η επικάλυψη της ήταν από βυζαντινά κεραμίδια που τοποθετήθηκαν σε μεταγενέστερη επέμβαση, ενώ υπάρχουν σήμερα και ίχνη της αρχικής επικάλυψης με σχιστόπλακες. Ο ναός έφερε τοιχοποιία από αργολιθοδομή, στην οποία παρεμβάλλονταν σχιστόπλακες και οριζόντιες ξυλοδεσίες με συνδετικό υλικό ασβεστοκονίαμα. Οι γωνίες, το περίγραμμα των ανοιγμάτων και η κόγχη του ιερού ήταν κατασκευασμένα από λαξευτές πέτρες. Στην άνω απόληξη της λιθοδομής και περιμετρικά του ναού υπήρχε πέτρινο γείσο από δύο σειρές σχιστόπλακες. Υπήρχαν δύο εισοδοί στο ναό. Μία απευθείας στον κυρίως ναό από τη νότια πλευρά και μία στο νάρθηκα από τη δυτική πλευρά. Στη δυτική όψη του ναού υπήρχαν τρεις ζώνες ανοιγμάτων. Στην κάτω και μεσαία ζώνη υπήρχαν πέντε ανοίγματα συμμετρικά τοποθετημένα εκατέρωθεν και πάνω από την είσοδο. Στην βόρεια είσοδο υπήρχαν δύο παράθυρα με ξύλινο πρέκι, που φώτιζαν τον κυρίως ναό. Όμοια, υπήρχε παράθυρο στη δυτική όψη που φώτιζε τον γυναικωνίτη.

Στην αρχική φάση του ναού ανήκαν, ο κυρίως ναός, τα κατώτερα τμήματα του ιερού και πιθανότατα τμήματ του νάρθηκα. Οι τέσσερις κίονες που χώριζαν ανά ζεύγη τα κλίτη αποτελούνταν από επάλληλους σφονδύλους και έφεραν λίθινα κιονόκρανα.

Το τέμπλο του ναού αποτελούσε εξαιρετικό δείγμα ξυλογλυπτικής με συμβολικό φυτικό και ζωικό διάκοσμο. Η τεχνοτροπία του, το κατέτασσε στην ομάδα των ηπειρώτικων τέμπλων του β' μισού του 18^{ου} αιώνα (χρονολογείται περί το 1775). Οι εικόνες του τέμπλου, αλλά και άλλες του ναού, έχουν μεταφερθεί σήμερα στη νέα εκκλησία του χωριού.

Το κωδωνάστασιο στη νοτιοδυτική πλευρά του ναού αποτελεί σύγχρονο κτίσμα του 1970. Επίσης στη βορειοανατολική πλευρά του ναού που έχει καταρρεύσει, είναι προσκολλημένο νεώτερο κτίσμα εξυπηρέτησης αναγκών του παρακείμενου νεόδμητου ναού.

Β. Στοιχεία Αξιολόγησης της Στατικής Επάρκειας και της Φέρουσας Ικανότητας

Ο ναός έχει καταρρεύσει προ 15 περίπου ετών. Σήμερα σώζονται ο ανατολικός τοίχος του ιερού (Ε.23.01), τμήματα του νότιου και κάποια ίχνη της εγκάρσιας τοξοστοιχίας (Ε.23.02), ενώ το βόρειο κλίτος είναι πλήρως κατεστραμμένο.

Γ. Συμπεράσματα αξιολόγησης

Ο ναός παρουσιάζει εικόνα πλήρους καταστροφής παρότι υπήρξε μελέτη πλήρους αποκατάστασής του στο παρελθόν, η οποία δεν υλοποιήθηκε ποτέ. Οι μόνες ενέργειες για τη μερική στήριξη του ναού έγιναν λίγο καιρό μετά το σεισμό του 1995, με την τοποθέτηση μεταλλικών υποστυλωμάτων. Στη σημερινή του μορφή, η μόνη δυνατή δυνητική επέμβαση, αποτελεί η ανακατασκευή του ναού.

Ε.23.00. Εξωτερική όψη, ανατολική, του ναού

Ε.23.01. Σωζόμενος ανατολικός τοίχος ναού

Ε.23.02. Ίχνη εγκάρσιας τοξοστοιχίας τα οποία σώζονται

4.24 Ιερά Μονή Ευαγγελίστριας, Παλιουριά Δ. Δεσκάτης

Αυτοψία: 31/05/2017

Συντεταγμένες: 39°56'22.908"N, 21°44'39.852"E

Κήρυξη μνημείου: ΦΕΚ 756/Β/27-8-1996

Ε.24.00. Φωτογραφία του 1916

Α.1. Γενικά

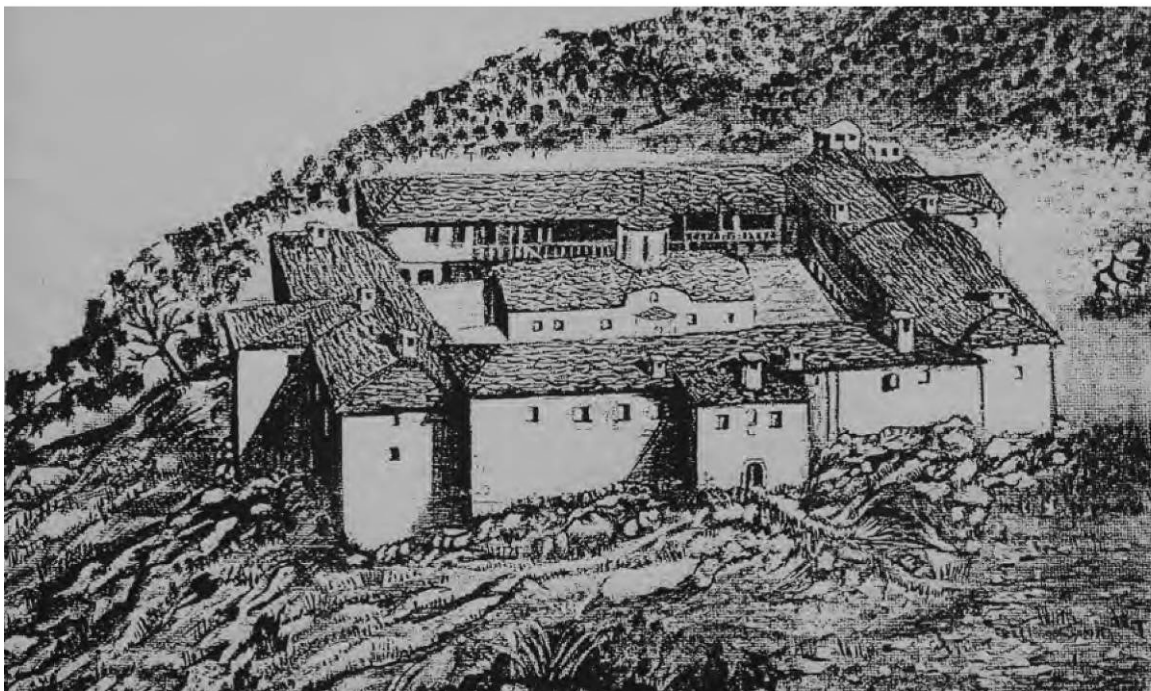
Η εγκαταλελειμμένη σήμερα μονή, βρίσκεται σ' ένα πλάτωμα ανάμεσα στις δύο κορυφές του όρους Μπουνάσια, τμήματος της οροσειράς των Καμβουνίων, σε υψόμετρο 1000μ. Με τον φρουριακό χαρακτήρα της, δεσπόζει πάνω από τον κάμπο των χωριών Δήμητρας και Καρπερού. Το κοντινότερο χωριό στο μοναστήρι είναι η Παλιουριά. Η ύπαρξη της μονής σύμφωνα με επιγραφικά και αρχαιακά δεδομένα μαρτυρείται τουλάχιστον από το 1601. Η άρθρωση των χώρων της μονής θυμίζει την αντίστοιχη της Αγίας Τριάδας (Μονή Λαριούς).

Μοναδικό δεδομένο για την αρχική ανίδρυση της μονής αποτελεί μια χρονολογία χαραγμένη σε πλάκα της Αγίας Τράπεζας (ΣΤΧΣΤ' = 1148). Κανένα άλλο όμως δομικό ή μορφολογικό δεδομένο δεν συνηγορεί για την απόδοση της χρονολογίας αυτής στα κτίσματα της μονής. Για την ανάγνωση -ακόμα και για την ύπαρξη, υπάρχουν πολλές αμφιβολίες. Σε έρευνα του Κ. Σπανού προτείνεται (με επιφυλάξεις) ως χρονολογία το έτος ΣΤΩΝΣΤ' (=1348). Επόμενες μαρτυρίες εμφανίζονται σε επιγραφή σε οικοδομικό λίθο στη δυτική πλευρά του συγκροτήματος, σύμφωνα με την οποία οικοδομήθηκαν το 1763 τα κελιά, η τράπεζα, το μαγειρείο, το βαγεναρείο. Κατά το 19ο αιώνα οι πληροφορίες για τη μονή πολλαπλασιάζονται. Στις αρχές του 19ου αιώνα λειτουργούσε στο μοναστήρι βιβλιοδετικό εργαστήριο, μέχρι τα μέσα του αιώνα, σύμφωνα με μαρτυρίες από επιγραφές και σημειώσεις σε έντυπα βιβλία. Εκείνη την εποχή γνώρισε άνθηση με τους μοναχούς να ασχολούνται με τη γεωργία και την αμπελουργία. Στα τέλη του 19ου αιώνα το μοναστήρι αρχίζει να παρακμάζει και σταδιακά εγκαταλείπεται. Σήμερα παραμένει ερειπωμένο, έρμαιο στη φθορά του χρόνου.

Το μοναστήρι έχει μεγάλες ομοιότητες με το αντίστοιχο της Μονής του Σωτήρος Χριστού (Ζάβορδα) με τη διαφορά ότι το καθολικό του είναι αθωνικού αρχιτεκτονικού τύπου και

αποτελείται από σύνθετο τετρακίονο ναό. Επίσης είναι παλαιότερο από το μοναστήρι της Ζάβορδας, αφού ο ίδιος ο Όσιος Νικάνορας το επισκέφθηκε, προσευχήθηκε και δανείστηκε χρήματα για να χτίσει το καθολικό της Μεταμορφώσεως του Σωτήρος της Ζάβορδας.

Από το μοναστηριακό συγκρότημα διασώζεται σήμερα μόνον ένα τμήμα από τα κελιά της βόρειας πλευράς. Αντιθέτως, η νότιαανατολική πτέρυγα των κελιών έχει καταρρεύσει ολοσχερώς. Στο κέντρο των υπόλοιπων ερειπωμένων πτερύγων, όπου βρίσκονταν ο φούρνος, η τραπεζαρία και οι βοηθητικοί χώροι, δεσπόζει το καθολικό βυζαντινού αθωνικού τύπου (τετρακίονιος σταυροειδούς εγγραφή με τρούλο και πλευρικούς χορούς), η σημερινή μορφή του οποίου χρονολογείται στα 1816 και το οποίο διαθέτει μαρμάρινα δάπεδα.

Ε.24.01. Παλαιό σκίτσο της μονής

A.2 Το καθολικό της μονής

Το καθολικό (Ε.24.02, Ε.24.03) βρίσκεται ελεύθερο στο μέσον της εσωτερικής αυλής. Είναι ορθογώνιο κτίσμα με διαστάσεις 7,6 X 15,1 μ. Τυπολογικά ανήκει στον αθωνικό τύπο. Πρόκειται δηλαδή για σύνθετο τετρακίονιο σταυροειδή εγγεγραμμένο ναό με τρούλο και πλευρικές κόγχες. Αποτελείται από τρία μέρη: ιερό βήμα, κυρίως ναό και νάρθηκα. Το ορθογώνιο του κυρίως ναού έχει εσωτερικές διαστάσεις 5,90 X 7,35 μ. Οι τέσσερις κεραίες του σταυρού στεγάζονται με ημικυλινδρικές καμάρες. Στη συμβολή των κεραιών υψώνεται ο τρούλος, ο οποίος στηρίζεται πάνω στις τέσσερις καμάρες μέσω σφαιρικών τριγώνων, οι οποίες μεταφέρουν τα υπερκείμενα φορτία σε τέσσερις κίονες. Έχει διάμετρο 2,50 μ. και ψηλό τύμπανο. Το τύμπανο εσωτερικά είναι κυλινδρικό και εξωτερικά οκταγωνικό. Σε αυτό διανοίγονται οκτώ φωτιστικά ανοίγματα (σχισμές) εξωτερικά, τα οποία διευρύνονται ελαφρά στο εσωτερικό του ναού για τη διάχυση του φυσικού φωτός. Εξωτερικά κοσμεύεται με οκτώ τυφλά αψιδώματα και με οδοντωτό γείσο στη θέση στήριξης της λιθοσκεπούς στέγης. Στο τύμπανο του τρούλου και στα σφαιρικά του τρίγωνα, διακρίνονται λαϊκές τοιχογραφίες φιλοτεχνημένες από τον αγιογράφο Ιωάννη απ' το Τσούρχλι Γρεβενών (σημερινός Άγιος Γεώργιος). Οι τέσσερις κίονες, που στηρίζουν τον τρούλο, είναι κυκλικοί με διάμετρο 0,45 μ. Παρόλο που είναι επιχρισμένοι, σε κάποια σημεία διακρίνονται οι λίθινοι σπόνδυλοι, που χρησιμοποιήθηκαν για την κατασκευή τους. Δεν έχουν βάση και στέφονται με απλά,

ακόσμητα, λίθινα κιονόκρανα, μορφής ανεστραμμένης κολούρου πυραμίδας με αποτμήσεις στις γωνίες.

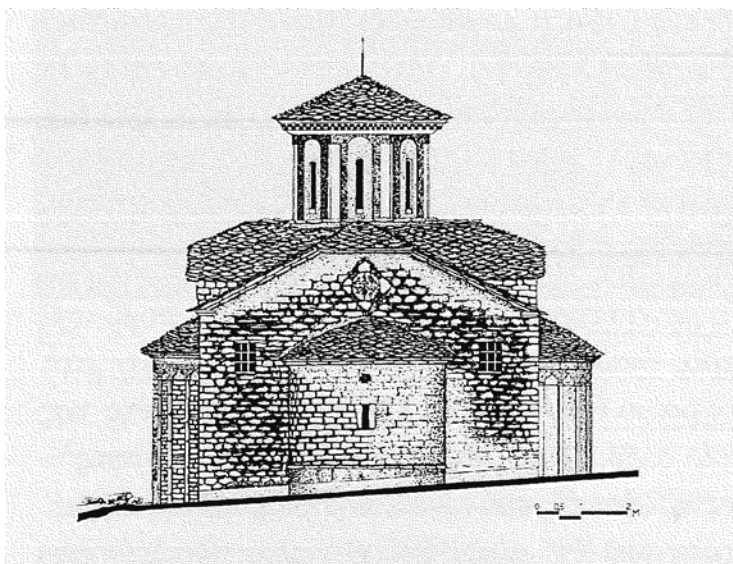
Τα τέσσερα γωνιακά διαμερίσματα, που δημιουργούνται από τις κεραίες του σταυρού και τις περιμετρικές τοιχοποιίες στεγάζονται με ημικυλινδρικές καμάρες παράλληλες προς τον κατά μήκος άξονα σε στάθμη χαμηλότερη από τις κεραίες του σταυρού. Οι δύο χώροι του Ιερού, της Πρόθεσης και του διακονικού στεγάζονται με φουρνικά. Οι κίονες και οι πεσσοί συνδέονται μεταξύ τους και με τις περιμετρικές τοιχοποιίες με ημικυκλικά τόξα πλάτους 0,60 μ. και απέχουν αρκετά από τους πλάγιους τοίχους.

Το Ιερό βήμα έχει εσωτερικές διαστάσεις 2,30 X 5,85 μ. Η τριμερής του διάταξη τονίζεται ιδιαίτερα με την αντίστοιχη τριμερή κάλυψη των χώρων του. Εσωτερικά η μία κόγχη του, είναι ημικυκλική σε κάτοψη με άνοιγμα 2,50 μ. και βάθος 1,20 μ. ενώ εξωτερικά διαμορφώνεται επτάπλευρη. Οι άλλες δύο κόγχες, της Πρόθεσης και του διακονικού, είναι διανοιγμένες στο πάχος της ανατολικής τοιχοποιίας, ημικυκλικές με βάθος 0,50 μ. Στο βόρειο τοίχο του Ιερού υπάρχουν δύο βοηθητικές κόγχες, μία ημικυκλική και δεύτερη με ορθογωνική κάτοψη, με χρήση ερμαρίου. Στο νότιο τοίχο, υπάρχει ακόμη μία κόγχη ορθογωνικής κάτοψης για τα ιερά σκεύη. Το τέμπλο του Ιερού, σήμερα, έχει αντικατασταθεί με μια ψηφιακή εκτύπωση. Εξωτερικά σώζονται περίφημα λιθανάγλυφα στο θύρωμα και ιδιαιτέρως στις απολήξεις των κιονίσκων στις ασίδες των χορών και του Ιερού Βήματος. Ανάμεσά τους διακρίνεται το έμβλημα της Φιλικής Εταιρείας.

Στη δυτική πλευρά του ναού υπάρχει στενός νάρθηκας, πλάτους 2,80 μ. Η κάλυψή του είναι τριμερής. Η διαίρεση γίνεται με δύο τόξα πλάτους 0,50 μ. Οι τρεις χώροι της ανωδομής, καλύπτονται με ημικυλινδρικές καμάρες τοποθετημένες παράλληλα κατά τον κατά μήκος άξονα. Οι δύο ακραίες έχουν χαμηλότερο ύψος σε σχέση με την μεσαία καμάρα για λόγους ένταξης του κάτω από τη δίριχτη στέγη. Τα παράθυρα είναι μικρά και λιγοστά κατά τη συνήθεια της εποχής με αποτέλεσμα ο εσωτερικός χώρος να είναι αρκετά σκοτεινός. Στη βόρεια και δυτική πλευρά δεν υπάρχουν καθόλου ανοίγματα για κλιματολογικούς λόγους. Στην ανατολική πλευρά υπάρχουν δύο ορθογώνια παράθυρα, εκατέρωθεν της ασίδας του ιερού, που αντιστοιχούν στους χώρους της Πρόθεσης και του διακονικού. Τέλος μικρό άνοιγμα στην ασίδα συμβάλλει στην αύξηση του φυσικού φωτισμού.

Ο ναός έχει μία είσοδο στον άξονα της δυτικής πλευράς. Είναι στενή με χαμηλό ύψος, ώστε να σκύβει ο εισερχόμενος κατά την τυπική συνήθεια της εποχής. Πάνω από την θύρα υπάρχει αβαθές ασίδωμα για την παράσταση του τιμώμενου αγίου. Η εξωτερική αυτή είσοδος οδηγεί στο νάρθηκα ενώ μία άλλη εσωτερική θύρα εισάγει στον κυρίως ναό.

Η όλη κατασκευή ενισχύεται με ξύλινους ελκυστήρες τοποθετημένους και προς τους δύο άξονες (Α-Δ και Β-Ν) στη στάθμη της ανώτερης επιφάνειας των κιονοκράνων. Ελκυστήρες έχουν, επίσης, τοποθετηθεί στα άκρα των τεσσάρων καμαρών του σταυρού στη θέση έδρασης του τρούλου, σε στάθμη που αντιστοιχεί με τις γενέσεις των καμαρών. Η στέγη, τέλος, καλύπτεται με σχιστόπλακες όπως και οι ανεξάρτητες στέγες της ασίδας του ιερού, των δύο χορών και του τρούλου, ενώ το γείσο που την περιτρέχει διαμορφώνεται με δύο επάλληλες σειρές χονδρολαξευμένων πλακοειδών λίθων.

Ε.24.02. Παλιουριά, Μονή Ευαγγελίστριας, Καθολικό, Α. όψη

Α.3. Οικοδομικές φάσεις – Χρονολόγηση

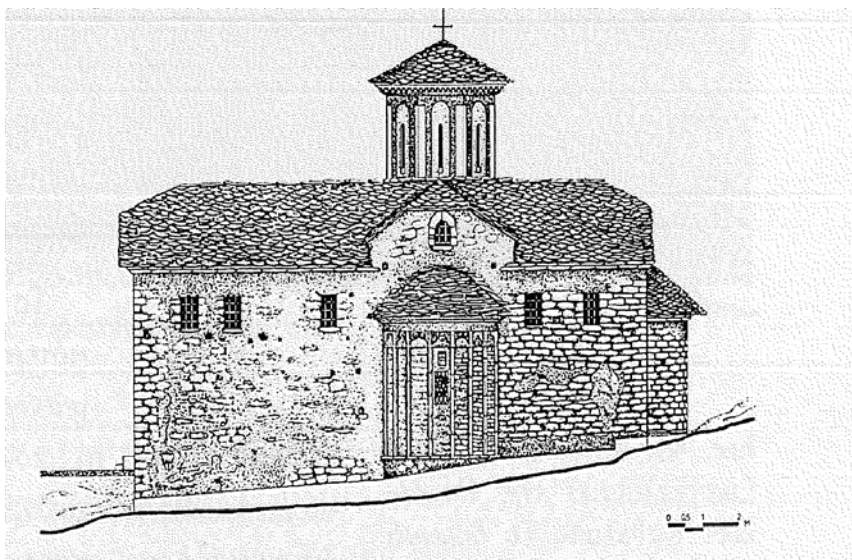
Η ερειπιώδης κατάσταση πολλών κτισμάτων της μονής και ιδιαίτερα των τριών πτερύγων, δεν επιτρέπει την εξαγωγή ασφαλών συμπερασμάτων για τις οικοδομικές φάσεις του συγκροτήματος. Από την άλλη, οι σωζόμενες κατασκευές δεν παρουσιάζουν σημαντικές κατασκευαστικές διαφοροποιήσεις, που να στοιχειοθετούν διαφορετικές κατασκευαστικές φάσεις. Αποτελούν διαδοχικές ανακατασκευές και μεταγενέστερες επεμβάσεις.

Από προσεκτική παρατήρηση της λιθοδομής στην εξωτερική βόρεια πλευρά του συγκροτήματος, διαπιστώνεται ότι στο τμήμα της που γειτνιάζει με το μαγειρείο, υπάρχουν διαφορές στη δομή της μεταξύ της κατώτερης και ανώτερης ζώνης. Γνωρίζουμε ότι η μονή καταστράφηκε από πυρκαγιά δύο φορές. Επομένως είναι λογικό πάνω στα σωζόμενα λείψανα να έγιναν ανακτήσεις που ακολούθησαν το αρχικό περίγραμμα. Από όλα τα μέχρι στιγμής στοιχεία και παρατηρήσεις, διαπιστώνεται ότι μετά την καταστροφική πυρκαγιά του 1750 ανακατασκευάστηκαν σταδιακά πάνω στα σωζόμενα λείψανα, τα κτίρια της μονής που είχαν καταστραφεί. Στα 1763 έγιναν οι εργασίες αποκατάστασης στη δυτική πτέρυγα και ακολούθησαν στη βόρεια.

Η διεύρυνση των παραθύρων στη βόρεια πτέρυγα αποτελεί μεταγενέστερη νεότερη επέμβαση, που σχετίζεται και με τη διαμόρφωση νέων χώρων στον όροφο κατασκευασμένων με διαχωριστικούς τοίχους από τσατμά, όπως είναι ο χώρος πάνω από το διαβατικό, το κελί στο χαγιάτι και ο εσωτερικός διάδρομος στο δυτικό δωμάτιο. Οι αλλαγές αυτές έγιναν ενδεχομένως προκειμένου να αυξηθεί ο αριθμός των κελιών. Ο χρόνος υλοποίησής τους προσδιορίζεται πριν το 1916, χρονολογία που προκύπτει από τη φωτογραφία στην οποία διακρίνεται το κελί στο χαγιάτι (Ε.24.00).

Το καθολικό κάηκε δύο φορές. Στα 1775 είχε εγκαινιαστεί ο ναός που κτίστηκε μετά την πρώτη πυρκαγιά. Η καταστροφή του, το 1810 πάλι από φωτιά οδήγησε στην ανέγερση νέου, που συντελέστηκε σύμφωνα με την επιγραφή στο λιθανάγλυφο περιθύρωμα της δυτικής εισόδου, το 1816 και είναι έργο του ηγουμένου Χριστοφόρου. Ο ίδιος φρόντισε και για την ολοκλήρωση του εξοπλισμού του (τέμπλο, στασίδια, αναλόγια) το επόμενο έτος, 1817. Τέλος στα 1850 διακοσμήθηκε με τοιχογραφίες ο τρούλος, ενώ στα 1922 η κόγχη της Πρόθεσης.

Ε.24.03. Παλιουριά, Μονή Ευαγγελίστριας, Καθολικό, Ν. όψη

Β. Στοιχεία Αξιολόγησης της Στατικής Επάρκειας και της Φέρουσας Ικανότητας

Ο ναός αποκαταστάθηκε κατά τα έτη 1997-1999 και ως εκ τούτου, δεν εντοπίζονται βλάβες οι οποίες απειλούν την ευστάθειά του. Το έργο της αποκατάστασης άρχισε το 1997 με τις εργασίες στερέωσης της βόρειας πτέρυγας της μονής, σύμφωνα με την εγκεκριμένη μελέτη της αρχαιολογίας. Έγιναν αρμολογήματα για τη στερέωση των τοιχοποιιών, ανακατασκευή των δαπέδων και της στέγης. Αποκαταστάθηκαν τα τζάκια, συντηρήθηκαν τα δάπεδα του ισογείου, τα κουφώματα, οι εξώστες και οι ξύλινες σκάλες, τα λιθόστρωτα της αυλής.

Μικρορηγματώσεις εμφανίζονται στη συναρμογή της θύρας εισόδου, στα λιθανάγλυφα αυτής, καθώς και στα επιχρίσματα στο ανωκάσι (Ε.24.04) . Λίγες σε πλήθος και μικρές σε εύρος διαμήκεις ρωγμές εντοπίζονται στον κεντρικό μεσαίο θόλο. Επίσης, στο καθολικό του ναού, σε ορισμένα σημεία των τοιχογραφιών, υπάρχουν ορατές ενδεικτικές τομές με χρήση νυστεριού, που πραγματοποιήσαν οι συντηρητές του ναού κατά τη φάση αποκατάστασής του.

Μερική απόπλυση και αποσάθρωση του συνδετικού κονιάματος παρατηρείται σε κάποιες θέσεις στον ανατολικό τοίχο εκατέρωθεν της κόγχης του Ιερού του ναού (Ε.24.05).

Η νότια κόγχη, τμήματα της οροφής καθώς και μερικά νεώτερα επιχρίσματα έχουν προσβληθεί από υγρασία που βαίνει ανοδική, με αποτέλεσμα κατά τόπους να εμφανίζονται αποφλοιώσεις και αποκολλήσεις (Ε.24.06, Ε.24.07). Για την ανασχεση της ανερχόμενης υγρασίας έχει πρόσφατα κατασκευασθεί στη βάση των τοίχων περιμετρικά «τοιχάκι» (Ε.24.08), επέμβαση η οποία κρίνεται ότι δε θα είναι αποτελεσματική εφόσον δε θα ανασχέσει την αιτία που προκαλεί το συγκεκριμένο πρόβλημα.

Γ. Συμπεράσματα αξιολόγησης

Από την μακροσκοπική εξέταση των εμφανών στοιχείων του φέροντος οργανισμού του ναού, δεν προκύπτει η ύπαρξη βλάβης η οποία απειλεί άμεσα την ευστάθεια του κτιρίου.

Είναι ωστόσο απαραίτητο να ληφθούν μέτρα για την προστασία του ναού από την υγρασία και την αποκατάσταση των φθορών που έχουν προκληθεί εξαιτίας αυτής.

Ε.24.04. Ρηγματώσεις στο λιθανάγλυφο, στο ανωκάσι και του λαμπάδες της θύρας εισόδου

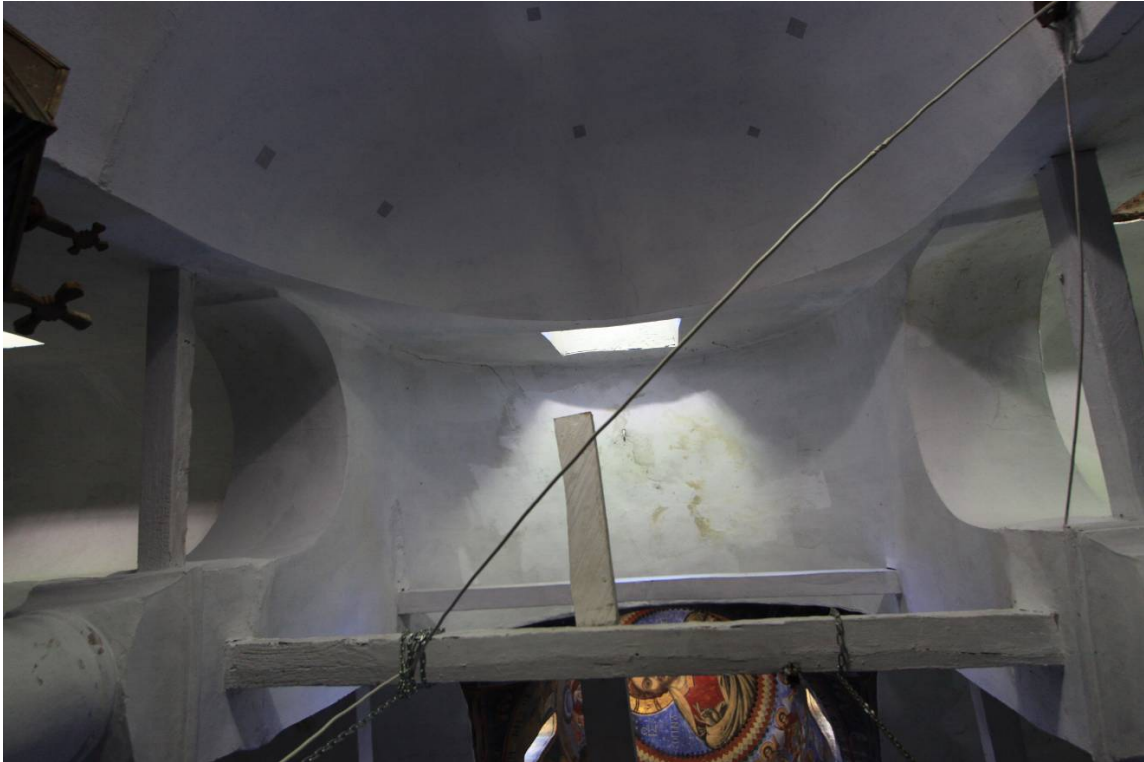

Ε.24.05. Μερική απόπλυση και αποσάθρωση συνδετικού κονιάματος στον ανατολικό τοίχο

Ε.24.06. Εμφάνιση υγρασίας στη νότια κόγχη του Ιερού

Ε.24.07. Υγρασία στην οροφή

Ε.24.08. Περιμετρικό τοιχάκι, πρόσφατη κατασκευή, για την προστασία από την ανοδική υγρασία

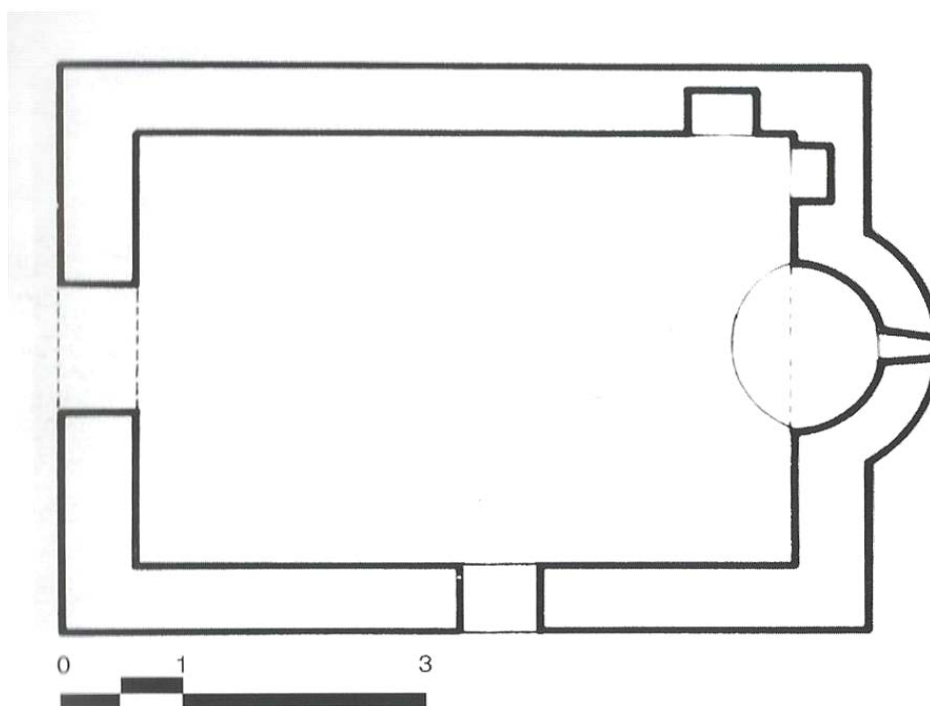
4.25 Ιερός Ναός Αγίας Παρασκευής, Παναγιά Δ. Δεσκάτης

Αυτοψία: 31/05/2017 και 08/11/2017

Συντεταγμένες: 39°58'10.578"N, 21°43'52.140"E

Α. Γενικά

Πρόκειται για ένα μικρό μονόχωρο δρομικό ξυλόστεγο ναό, με ημικυκλική αψίδα Ιερού. Ο ναός είναι κοιμητηριακός και κατασκευάστηκε κατά το πρώτο μισό του 18ου αιώνα. Ο ναός διαθέτει είσοδο από τη δυτική πλευρά με ανακουφιστική κόγχη επάνω από τη δυτική είσοδο, στην οποία υπάρχει τοιχογραφία της Παναγίας. Το ξυλόγλυπτο τέμπλο του ναού χρονολογείται από το 1425. Ο Ιερός ναός της Αγίας Παρασκευής έχει υποστεί μεγάλες ζημιές από τους σεισμούς του 1995 και έχουν γίνει ορισμένες σωστικές ενέργειες από τότε.

Ε.25.00. Παναγιά, Αγία Παρασκευή, Κάτοψη

Β. Στοιχεία Αξιολόγησης της Στατικής Επάρκειας και της Φέρουσας Ικανότητας

Η στέγη του ναού έχει αποσαθρωθεί πλήρως, γεγονός που επηρεάζει και την διαφραγματική λειτουργία του ναού εκτός του προφανούς προβλήματος της εισροής υδάτων (Ε.25.01). Για την αντιμετώπιση της εισροής υδάτων και της αποσάθρωσης των κονιαμάτων, έχει κατασκευασθεί μεγάλο μεταλλικό στέγαστρο για την ευρύτερη προστασία του ναού. (Ε.25.02).

Αποσάθρωση εμφανίζεται επίσης και στις ξυλοδεσιές των τοίχων. Απόκλιση από την κατακόρυφο παρατηρείται στο βόρειο και στο νότιο τοίχο του ναού.

Ρηγματώσεις εμφανίζονται στη βόρεια πλευρά του Ναού καθώς και στη νοτιοδυτική γωνία. (Ε.25.03). Οι ξύλινες αντιστηρίξεις έχουν χάσει μεγάλο μέρος της μηχανικής αντοχής τους (Ε.25.04).

Γ. Συμπεράσματα αξιολόγησης

Απαιτούνται άμεσες σωστικές εργασίες και στη συνέχεια σύνταξη μελέτης αποκατάστασης τόσο της στατικής επάρκειας του Ιερού Ναού, όσο και των στοιχείων μεγάλης πολιτιστικής, αρχιτεκτονικής αξίας (μελέτη συντήρησης ξυλόγλυπτου τέμπλου του 1425).

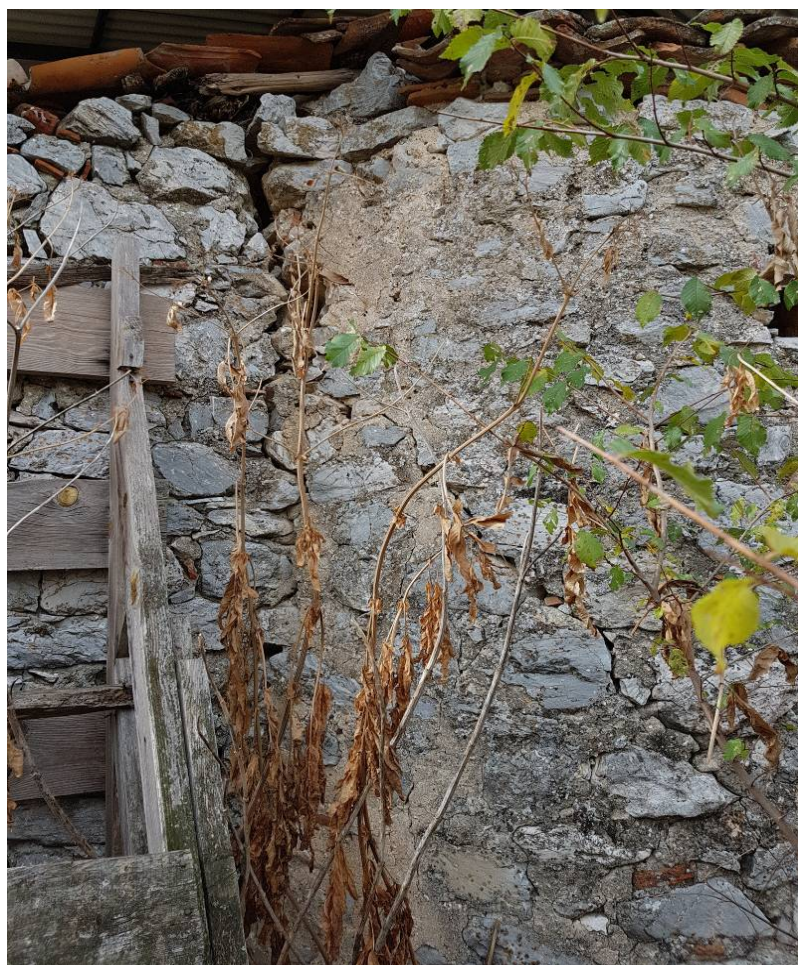

Ε.25.01. Αποσαθρωμένη στέγη

Ε.25.02. Μεταλλικό προστατευτικό στέγαστρο

Ε.25.03. Έντονες ρηγματώσεις

Ε.25.04. Εύλινες αντιστηρίξεις

4.26 Ιερός Ναός Αγίου Αθανασίου, Παναγιά Δ. Δεσκάτης

Αυτοψία: 31/05/2017

Συντεταγμένες: 39°58'38.600"N, 21°44'00.100"E

Α. Γενικά

Ο Ιερός Ναός του Αγίου Αθανασίου είναι εξωκκλήσι στα νοτιοανατολικά του χωριού της Παναγιάς του Δήμου Δεσκάτης. Πρόκειται για μονόχωρο ναό μικρών διαστάσεων (5,90 x 4,52μ.), κτισμένο με στρώσεις ακανόνιστων λίθων διαφόρων μεγεθών συνδεδεμένων με άφθονο κονίαμα. Ο ναός είναι ξυλόστεγος με δίρριχτη στέγη καλυμμένη με κεραμίδια. Μοναδικό άνοιγμα αποτελεί η θύρα εισόδου στη δυτική του πλευρά.

Στο εσωτερικό του είναι κατάγραφος με τοιχογραφίες, οι οποίες χρονολογούνται σύμφωνα με τη μικρή κτητορική επιγραφή επάνω από τη δυτική θύρα, στα 1632. Διατηρούνται σε μία ζώνη σε σχετικά καλή κατάσταση, ενώ στη βάση των τοίχων διακρίνουμε μικρή ζώνη με διακοσμητική ποδέα. Η στέγη του μνημείου είχε παλαιότερα επισκευαστεί με αποτέλεσμα να χαμηλώσει, καταστρέφοντας έτσι μια μικρή ανώτερη ζώνη τοιχογράφησης πιθανότατα διακοσμητική, η οποία όμως φαίνεται σε πολλά σημεία προσβεβλημένη από τα νεότερα επιχρίσματα (διάρρηξη αρμών από τσιμεντοκονίες).

Ε.26.00. Αεροφωτογραφία του ναού

Β. Στοιχεία Αξιολόγησης της Στατικής Επάρκειας και της Φέρουσας Ικανότητας

Σύμφωνα με τα στοιχεία που διατίθενται αλλά και μετά τον οπτικό έλεγχο που διενεργήθηκε, η στέγη του ναού φέρεται να έχει αντικατασταθεί στην ολότητα της πριν από αρκετά χρόνια, ακολουθώντας όμως διαφορετική τεχνική κατασκευής. Πλέον είναι κατασκευασμένη με καβάκια, 2 ζευκτά και ποταμό στο κέντρο (Ε.26.03). Η εργασία και το τελικό αποτέλεσμα της μείωσης του τελικού ωφέλιμου ύψους εσωτερικά, κρίνονται γενικώς ακατάλληλα σε σχέση με την προϋφιστάμενη κατασκευή (Ε.26.04). Η κατάσταση της νεότερης αυτής κατασκευής της στέγης, απαιτεί κάποιες τοπικές παρεμβάσεις λόγω ηλικίας και φυσιολογικής φθοράς - περισσότερο της επικεράμωσης. Σε γενικές γραμμές, δεν εξασφαλίζεται η σωστή αδιαβροχοποίηση του εσωτερικού του ναού, λόγω μεταξύ άλλων μη ύπαρξης στεγανωτικής στρώσης ανάμεσα στο πέτωμα και την επικεράμωση.

Εικάζεται από τον οπτικό έλεγχο που πραγματοποιήθηκε, ότι οι εργασίες αντικατάστασης της στέγης τροφοδότησαν ή και επιτάχυναν εσωτερικά επί των τοιχογραφιών, τη δημιουργία πλειάδας ρηγματώσεων, οι οποίες στην εξωτερική λιθοδομή μεταφράστηκαν ως απώλεια των υφισταμένων αρμολογημάτων. Αυτό είχε ως συνέπεια την αντικατάσταση τους με νεότερα, αμφιβόλου όμως συμβατότητας με τα υφιστάμενα, κονιάματα καθώς σε σημεία (ΝΑ) εμφανίζεται μερική αποσάθρωση τους. Στα ανατολικά του ναού δίπλα στο Ιερό, τμήμα του λίθινου οργανισμού έχει υποστεί ζημιά από διάνοιξη οπής πρόσφατης λαθρονασκαφής, η οποία επεκτείνεται και εσωτερικά στην κόγχη του ιερού, δίχως όμως να θεωρείται ότι προσβάλλεται άμεσα ο στατικός φορέας του (Ε.26.02, Ε.26.05, Ε.26.06).

Γ. Συμπεράσματα αξιολόγησης

Ο ναός δείχνει ικανοποιητική εικόνα, αναφορικά με τη γενική κατάσταση του φέροντα οργανισμού του δεδομένης της ηλικίας του. Μόνο ορισμένα σημεία του παρουσιάζουν ρηγματώσεις και αυξημένη υγρασία λόγω της κατάστασης της υφιστάμενης στέγης.

Ε.26.01. Είσοδος ναού, δυτική όψη

Ε.26.02.

Άποψη ιερού εξωτερικά – ανατολική όψη με ενδείξεις λαθρανασκαφής

Ε.26.03. Νέα

στέγη με έλλειψη στεγανωτικής μεμβράνης

Ε.26.04. Αγιογραφίες και σενάζ στέγης με μείωση ύψους επιστέγασης

Ε.26.05. Λαθρανασκαφή ιερού

Ε.26.06. Λαθρανασκαφή δίπλα στο Ιερό

4.27 Ιερός Ναός Κοίμησης της Θεοτόκου, Τριφύλλι Δ. Δεσκάτης (θέση Νουμπενίτσα)

Αυτοψία: 31/05/2017

Συντεταγμένες: 39°52'17.502"N, 21°40'36.630"E

Κήρυξη μνημείου: ΦΕΚ 756/Β/27-8-1996

Α. Γενικά

Ο Ιερός ναός Κοίμησης της Θεοτόκου, βρίσκεται σε μικρή απόσταση από τον κοντινό οικισμό του Τριφυλλιού, στην τοποθεσία Νουμπενίτσα. Αποτελεί ιστορικό διατηρητέο μνημείο. Πρόκειται για μονόχωρο κοιμητηριακό μεταβυζαντινό ναό με τοιχοποιία από αργόλιθους, τρίπλευρη αψίδα εξωτερικά και προστώο στη δυτική και βόρεια πλευρά. Στο εσωτερικό του, φέρει τέμπλο και οροφή με ξυλόγλυπτο και γραπτό διάκοσμο και τοιχογραφίες του τέλους του 18ου αιώνα (1791), φιλοτεχνημένες από το Μπλατσιώτη ζωγράφο Μιχάλη σύμφωνα με την κτητορική επιγραφή πάνω από τη δυτική είσοδο του ναού. Στο ναό εντυπωσιάζουν επίσης, το ξύλινο τέμπλο με ζωγραφικό διάκοσμο του 1784 και η ζωγραφισμένη οροφή με θέματα που απαντώνται στα ταβάνια των αρχοντικών της Σιάτιστας. Εξωτερικός τοιχογραφικός διάκοσμος διασώζεται και στην εξωτερική δυτική όψη, καθώς και σε τμήμα της βόρειας.

Ο ναός επλήγη από τον καταστροφικό σεισμό του 1995. Παρατηρήθηκαν διάσπαρτες ρωγμές και αποδιοργάνωση της τοιχοποιίας του, αποκόλληση και απόκλιση από την κατακόρυφο του βόρειου τοίχου. Η ξύλινη στέγη φέρει μεγάλες φθορές από εγκατάλειψη. Το έργο αποκατάστασης εντάχθηκε το 1996 στο Β' Κ.Π.Σ. και χρηματοδοτήθηκε από την Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας και την τότε Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Γρεβενών. Οι εργασίες αποκατάστασης εκτελέστηκαν από το 1996 με αυτεπιστασία της 11ης Εφορείας Βυζαντινών Αρχαιοτήτων του Υπουργείου Πολιτισμού. Οι εργασίες που έγιναν ήταν αρμολογήματα για τη στερέωση της τοιχοποιίας και τοπική ανάκτηση της βορειοδυτικής γωνίας του ναού. Διαμορφώθηκε ο περιβάλλον χώρος. Εσωτερικά η αποκατάσταση έμεινε ημιτελής.

Ε.27.00. Αεροφωτογραφία του ναού

B. Στοιχεία Αξιολόγησης της Στατικής Επάρκειας και της Φέρουσας Ικανότητας

Οι εργασίες αποκατάστασης του ναού περιελάμβαναν πρωτογενώς, για τη διασφάλιση της στατικότητας του κυρίως φορέα, αρμολογήματα της λιθοδομής (αψίδας κλπ.) με παράλληλη αντικατάσταση των φερόντων στοιχείων της στέγης, ώστε να αποτραπεί η περαιτέρω εισχώρηση ομβρίων. Οι εργασίες αρμολόγησης και ενίσχυσης, παρά το ότι συνέβαλλαν αδιαμφισβήτητα στην αποκατάσταση της στατικότητας του φέροντα οργανισμού, έχουν προσβάλει σε μεγάλο βαθμό τις τοιχογραφίες που διασώζονται εξωτερικά, εκατέρωθεν της εισόδου του ναού και προς τις γωνιακές ακμές αυτού.

Από την άλλη πλευρά, η συντήρηση της στέγης δε φαίνεται να έφερε τα βέλτιστα επιθυμητά αποτελέσματα. Σε τμήματα εσωτερικά του ναού, παρατηρείται έντονη εισχώρηση ομβρίων με άμεση προσβολή των κάτωθεν νεότερων ξύλινων φερόντων στοιχείων καστανιάς, λόγω απουσίας ή προσβολής της στεγανωτικής μεμβράνης ή και των στοιχείων επικεράμωσης που χρησιμοποιήθηκαν. Αποτέλεσμα αυτού, είναι η ολοένα και επιταχυνόμενη διάβρωση του ξύλινου ταβανιού (E.27.03), που περιλαμβάνει παλαιά ξυλόγλυπτα το οποίο σε τμήματα όχι μόνο δε φαίνεται να συντηρήθηκε, αλλά μοιάζει κακοποιημένο και πλέον κινδυνεύει με ολική κατάρρευση, καθώς τμήματα του έχουν ήδη αποκολληθεί και καταρρεύσει.

Σημαντικά προβλήματα φέρει και το ξυλόγλυπτο τέμπλο (E.27.04), το οποίο παρουσιάζει απόκλιση από την κατακόρυφο και χρήζει άμεσης επέμβασης και ορθότερης στήριξης.

Τοιχογραφίες εσωτερικά του ναού (E.27.03, E.27.04) σε διάφορα σημεία, εμφανίζουν αποκόλληση και έντονες ρηγματώσεις, προερχόμενες ίσως από το αρχικό σεισμικό γεγονός, σε συνδυασμό ίσως και από την προαναφερθείσα εισχώρηση υγρασίας. Οι διασωθείσες τοιχογραφίες εξωτερικά του ναού (E.27.02), επίσης χρήζουν κάποιας περαιτέρω προσοχής, καθώς φαίνεται πέραν των αρχικών εργασιών να αποτελούν ένα έργο συντήρησης σε εξέλιξη.

Στη βόρεια πλευρά του ναού και συγκεκριμένα εκατέρωθεν της πλάγιας εισόδου, τμήμα του διασωθέντος προϋφιστάμενου προστώου παρουσιάζει μια μερική απόκλιση από την κατακόρυφο (E.27.05, E.27.06), η οποία ίσως χρήζει περαιτέρω ανάλυσης. Επιπλέον, άνωθεν της αψίδας εισόδου, όπου έχει διατηρηθεί μέρος της αρχικής τοιχογραφίας, παρατηρείται αποσάθρωση του κονιάματος με μερική αποκόλληση του, σημείο που απαιτεί προσοχή.

Δεδομένης της κατάστασης της στέγης στο πέρασμα των χρόνων από την επισκευή της, φαίνεται να επικρατεί η άποψη ότι στην περίπτωση που επιλεγεί η εκ νέου αντικατάσταση της, ίσως θα ήταν σκόπιμο να εξεταστεί το ενδεχόμενο περίδεσης του στατικού φορέα στη στέψη του.

Γ. Συμπεράσματα αξιολόγησης

Χαρακτηριστικό της στόχευσης των εργασιών αποκατάστασης και ενδεχομένως της απαιτούμενης ταχύτητας που πραγματοποιήθηκε αυτή, είναι ότι σε σημεία εσωτερικά του ναού όπου για τη στήριξη της νέας ξυλείας της στέγης έγινε αποτοίχιση (Ε.27.04), υλικά αφέθηκαν και παραμένουν ακόμα στην Αγία Τράπεζα. Επίσης έντονη είναι η παρουσία πτηνών εντός του ναού, που θα μπορούσε να είχε αποφευχθεί απλά με την εγκατάσταση σίτας στις οπές των παραθύρων ελλείψει υαλοπινάκων ή/και ξυλείας για το κλείσιμο τους. Αξίζει να αναφερθεί τέλος ότι εμφανής είναι η έλλειψη αντικειμένων, κειμηλίων και εξοπλισμού ιστορικής και όχι μόνο αξίας εντός του ναού.

Συμπερασματικά η εικόνα του ναού εξωτερικά αναφορικά με τον Φ.Ο. του είναι γενικά καλή, αλλά στο εσωτερικό του παρουσιάζονται σημαντικά προβλήματα. Κάποια εξ αυτών, ίσως δεν είχαν αντιμετωπιστεί εξ' αρχής και είναι ζήτημα χρόνου η κατάσταση των υφισταμένων προβλημάτων να επιταχύνει τεχνικής φύσεως προβλήματα, τα οποία είναι ευκολότερα και ορθότερα αντιμετωπίσιμα στο βραχυπρόθεσμο, παρά στο μακροπρόθεσμο μέλλον.

Πρόκειται για μια ημιτελή, εσωτερικά, αποκατάσταση που χρήζει περαιτέρω μελέτης και προσοχής. Προτείνεται εκπόνηση μελέτης αποκατάστασης.

Ε.27.01. ΝΑ όψη - προσέγγιση ναού

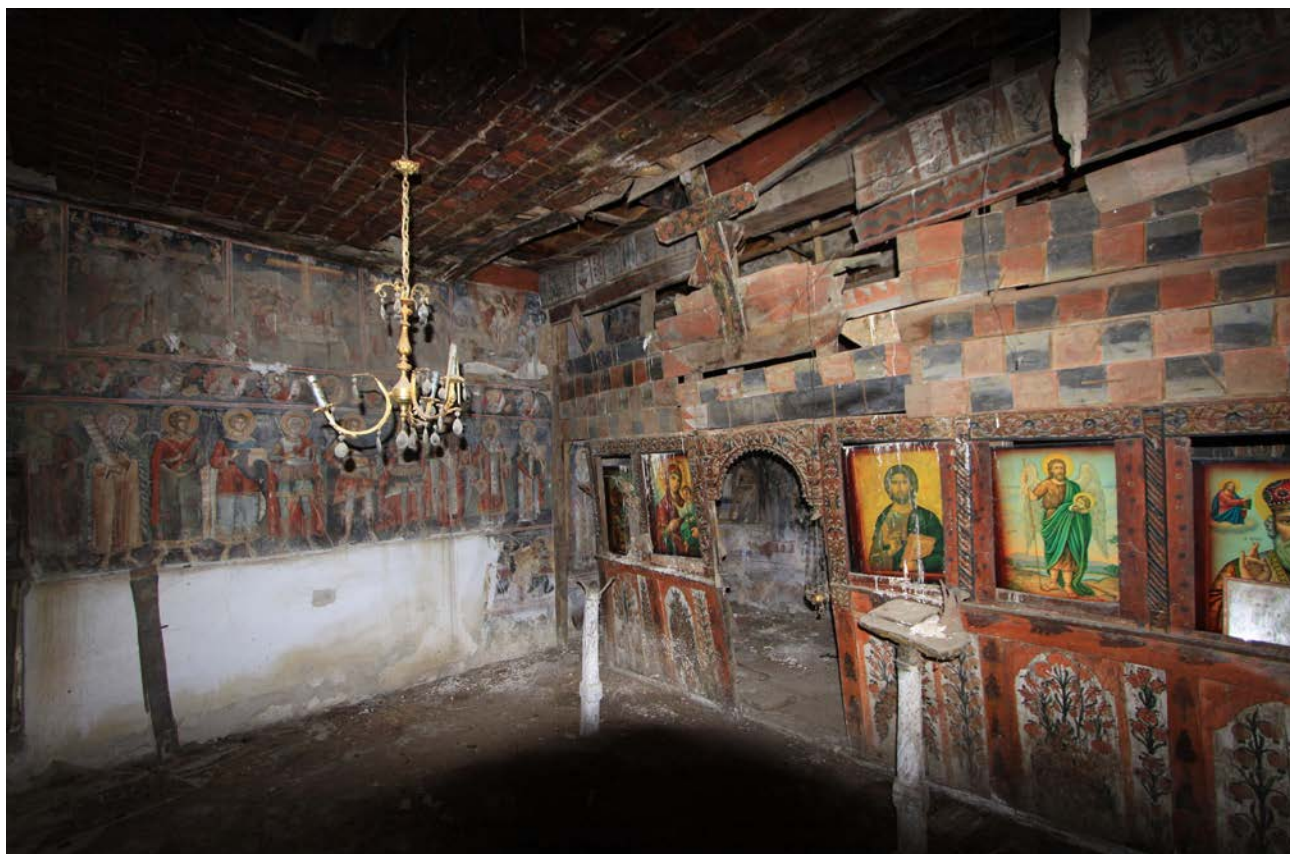

Ε.27.02. Δυτική όψη. Είσοδος και αγιογραφίες

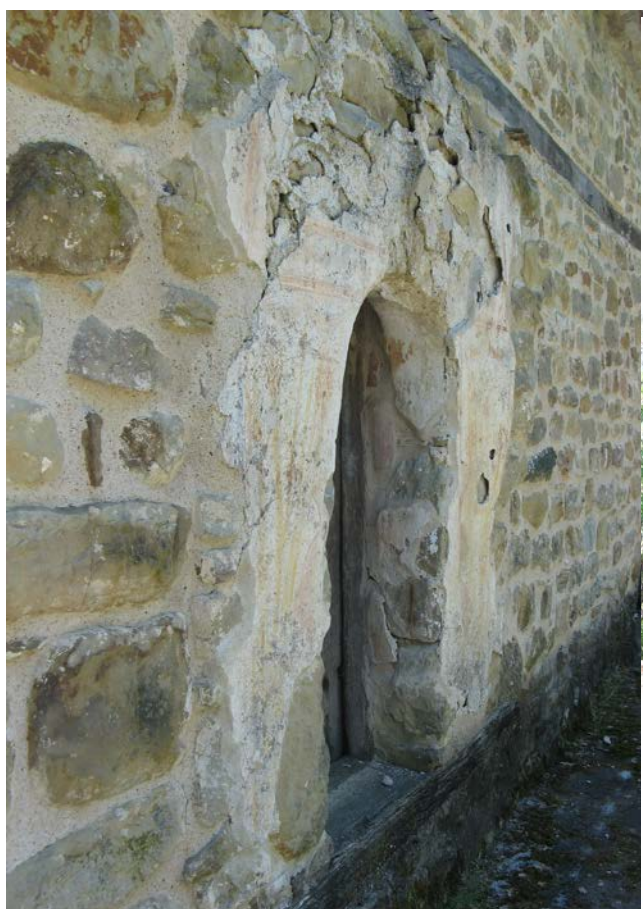

E.27.03. Το εσωτερικό ταβάνι του ναού σε άσχημη κατάσταση

E.27.04. Το τέμπλο σε άσχημη κατάσταση με ελαφρά κλίση

Ε.27.05. Κονιάματα πλάγιας εισόδου

Ε.27.06. Προστώο, απόκλιση από κατακόρυφο

4.28 Ιερός Ναός Αγίου Γεωργίου, Τριφύλλι Δ. Δεσκάτης (θέση Νουμπενίτσα)

Αυτοψία: 31/05/2017

Συντεταγμένες: 39°52'20.592"N, 21°40'53.028"E

Α. Γενικά

Πρόκειται για μονόχωρο μεταβυζαντινό ναό του 16ου αιώνα, όπως μαρτυρά η αρχιτεκτονική του ναού. Ο Ιερός Ναός του Αγίου Γεωργίου, καλύπτεται με δίρριχτη στέγη και απολήγει σε ημικυκλική αψίδα στην ανατολική πλευρά του. Στο εσωτερικό του ναού, υπάρχει ζωγραφικός περίτεχνος διάκοσμος που φιλοτεχνήθηκε σε δύο φάσεις. Η πρώτη φάση, εντοπίζεται στον ανατολικό τοίχο και ιστορήθηκε τον 16^ο αιώνα και η δεύτερη που σώζεται μέχρι σήμερα σε μεγαλύτερη έκταση, φιλοτεχνήθηκε τον 19^ο αιώνα. Γενικότερα παρατηρείται ευρεία καταστροφή και αποκόλληση των τοιχογραφιών στο εσωτερικό του ναού. Το τέμπλο του ναού είναι ιδιαίτερα περίτεχνο και ξυλόγλυπτο, δυστυχώς όμως διασώζεται σήμερα μόνο ένα μικρό τμήμα του.

Ε.28.00. Αεροφωτογραφία του ναού

Β. Στοιχεία Αξιολόγησης της Στατικής Επάρκειας και της Φέρουσας Ικανότητας

Σύμφωνα με μαρτυρίες κατοίκων του χωριού, η απόπειρα αποκατάστασης του ναού έγινε με πρωτοβουλίες της τοπικής κοινωνίας, ενώ αργότερα δέχθηκε μια σειρά επεμβάσεων παντελώς ασύμβατες με την αρχική του μορφή.

Παρατηρείται ευρεία αποσάθρωση του συνδετικού κονιάματος της εξωτερικής αρμολόγησης της λιθοδομής (Ε.28.01), δίχως να έχει λάβει χώρα οποιαδήποτε εργασία αποκατάστασης της με ενέμματα που θα είχαν σκοπό την αύξηση της συνοχής και της συνεκτικότητας του λιθοσώματος.

Πολλά είναι τα εδαφικά προβλήματα στο εσωτερικό και στο εξωτερικό του ναού, τα οποία δυσχεραίνονται από τις διαβρώσεις εξ' αιτίας των ριζικών των παρακείμενων δέντρων και της έξαρσης του υδατικού ορίζοντα στο συγκεκριμένο σημείο του Ιερού Ναού. Το περιμετρικό σενάζ σκυροδέματος και οι θεμελιοδοκοί δεν αντιμετωπίζουν σωστά το πρόβλημα στην γενέτειρα του (Ε.28.02). Αποτέλεσμα αυτών, μπορεί να είναι και η έντονη ρηγμάτωση που παρατηρείται εξωτερικά στη νοτιοανατολική πλευρά του ναού, στην κατακόρυφο ανάμεσα στην ακμή της γωνίας του και τον θόλο του Ιερού (Ε.28.02).

Η συνδυασμένη χρήση λαμαρίνας και οπλισμένου σενάζ περίδεσης, υπό της νέας ξύλινης στέγης, για τη λειτουργική αποκατάσταση της στέγας, επιβαρύνει επιπρόσθετα και αισθητικά το τελικό αποτέλεσμα.

Γ. Συμπεράσματα αξιολόγησης

Πρόκειται για μη επαρκή και ολοκληρωμένη αποκατάσταση και κακοποίηση της αρχικής μορφής του ναού με περισσή χρήση σκυροδέματος και ασύμβατων υλικών με το αρχιτεκτονικό υπόβαθρο του ναού, σε όλα τα βήματα και φάσεις των επεμβάσεων. Υπό την παρούσα του μορφή, ο ναός κρίνεται σε αμφίβολη στατική κατάσταση και προτείνεται η αξιολόγηση του με βάση και κριτήριο την προτεραιότητα ιστορικής - αρχαιολογικής σημασίας, ώστε να δρομολογηθεί η σωστή μελέτη για την αποκατάσταση του.

Ε.28.01. ΒΔ όψη του ναού

Ε.28.02. ΝΑ όψη του ναού

Ε.28.03. Εσωτερική όψη προς το Ιερό

Ε.28.04. Εσωτερική όψη αγιογραφιών με νέα στέγη και σενάζ έδρασης της

4.29 Ιερός Ναός Κοίμησης Θεοτόκου , Τριφύλλι Δ.Δεσκάτης

Αυτοψία: 31/05/2017

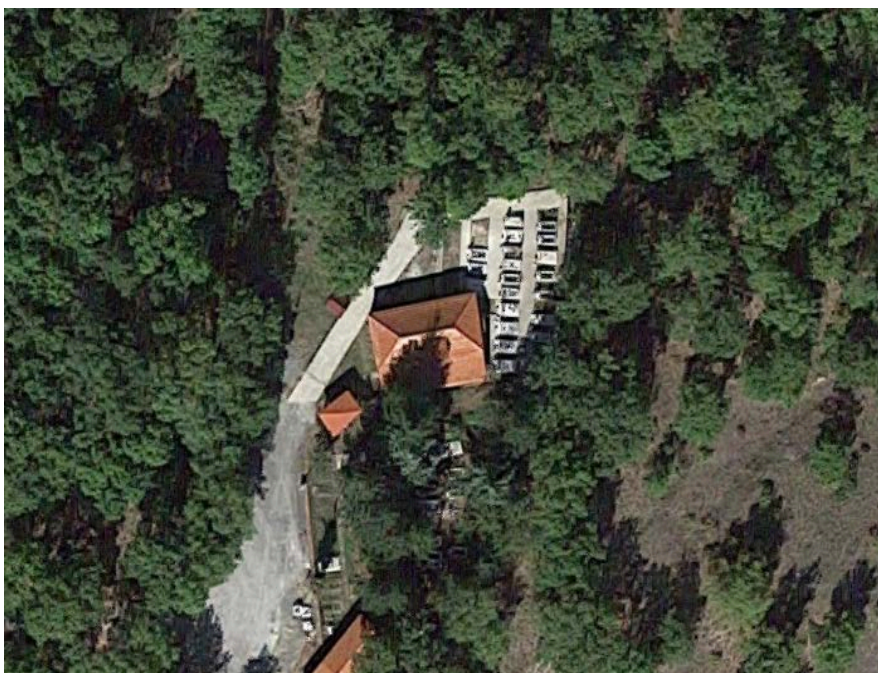
Συντεταγμένες: 39°53'13.050"N, 21°38'51.582"E

Κήρυξη μνημείου: ΦΕΚ 84/Β/5-2-1969

Α. Γενικά

Πρόκειται για μονόχωρο μεταβυζαντινό κοιμητηριακό ναό του 18ου αιώνα που ανήκει στις κοινότητες Τρικοκκιάς και Τριφυλλίου του Δήμου Δεσκάτης, με υπερυψωμένο γυναικωνίτη σε σχέση με τον κυρίως ναό (Ε.29.03), ο οποίος και έχει ανεξάρτητη είσοδο σε σχέση με το ναό. Στον εξωνάρθηκα, ο οποίος κατά τα φαινόμενα είχε αρχικά διαφορετική, αισθητά χαμηλότερη τελική στάθμη, διασώζεται ο ζυγός καθώς και ένα ξύλινο μιντέρι. Οι τοιχογραφίες εντός του ναού χρονολογούνται από το τέλος του 18ου αιώνα και πιο συγκεκριμένα από το 1791. Ο Ιερός Ναός Κοιμήσεως της Θεοτόκου, φέρει περίτεχνο τέμπλο (Ε.29.02) με ξυλόγλυπτο διάκοσμο.

Σήμερα, παρατηρούνται αποκολλήσεις τμημάτων τοιχογραφιών (Ε.29.04), τοιχογραφίες καλυμμένες με μεγάλα ποσοστά αιθάλης, πολλές με ρηγματώσεις και παλαιότερες αποτυχημένες ενέργειες για διάσωση τους.

Ε.29.00. Αεροφωτογραφία του ναού

Β. Στοιχεία Αξιολόγησης της Στατικής Επάρκειας και της Φέρουσας Ικανότητας

Έχουν λάβει χώρα, νεώτερες ασύμβατες επεμβάσεις στη στέγη και στο νάρθηκα και ως εκ τούτου η αρχική τυπολογία του ναού έχει αλλοιωθεί σημαντικά. Πιο συγκεκριμένα, η στέγη δε μπορεί να ελεγχθεί και να αξιολογηθεί η κατάσταση της πλέον, λόγω ύπαρξης νεότερης εσωτερικής κατασκευής ταβανιού, το οποίο όμως σε γενικές γραμμές δε φαίνεται προσβεβλημένο από υγρασίες. Η επικεράμωση της στέγης είναι νεότερη και σε πολύ καλή κατάσταση (Ε.29.03).

Στο πλαίσιο των τροποποιήσεων, εμπίπτει και η διαφοροποίηση του υπέρθυρου της εισόδου από τον νάρθηκα προς τον κυρίως ναό, το οποίο είναι διαμορφωμένο σε σχήμα καμάρας, με την πόρτα να είναι ορθογωνική. Στη ΒΑ γωνία του ναού, εντός του Ιερού, παρατηρούνται ρηγματώσεις καθ' όλο το ύψος της ακμής της γωνίας, πιθανώς λόγω απεγκιβωτισμού των συντρεχόντων τοίχων, στοιχείο που χρήζει περαιτέρω διερεύνησης (Ε.29.05).

Μικρορηγματώσεις παρατηρούνται και στο δάπεδο του ναού, οι οποίες όμως καθώς δεν συντρέχουν παράλληλα με άλλες παθογένειες, δε μπορεί να θεωρηθούν σημαντικές.

Γ. Συμπεράσματα Αξιολόγησης

Η γενική κατάσταση που παρουσιάζει ο ναός είναι καλή από πλευράς φέροντα οργανισμού, δίχως όμως να μπορεί να ελεγχθεί και η κατάσταση της στέγης αυτού. Κρίνεται, λοιπόν, πως δε χρήζει κάποιας ιδιαίτερης περαιτέρω μελέτης κατά το διάστημα αυτό (αυτοψία Μαΐος 2017), με τα δεδομένα του μακροσκοπικού ελέγχου.

Ε.29.01. Άποψη εισόδου από τον εξωνάρθηκα

Ε.29.02. Άποψη του τέμπλου

Ε.29.03.

Υπερυψωμένος γυναικωνίτης

Ε.29.04. Αποσάθρωση κονιάματος

Ε.29.05. Ρηγματώσεις στο Ιερό

Ε.29.06. Φεγγίτης εισόδου

Ε.29.07. Επιστέγαση εξωνάρθηκα

4.30 Ιερός Ναός Αγ. Δημητρίου, Άνοιξη Δ. Δεσκάτης

Αυτοψία: 31/05/2017 και 08/11/2017

Συντεταγμένες: 39°54'56.100"N, 21°34'47.658"E

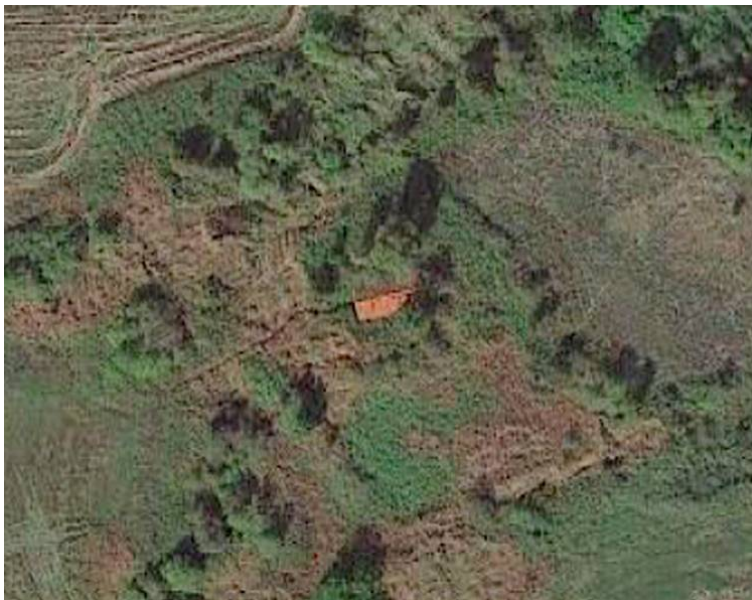
Κήρυξη μνημείου: ΦΕΚ 84/Β'/5-2-1969 και ΦΕΚ 3210/3-3-1969

Α. Γενικά

Ο ναός του Αγίου Δημητρίου βρίσκεται στο χωριό Άνοιξη, νοτιοανατολικά του νομού Γρεβενών, στα όρια της εθνικής οδικής οδού Γρεβενών – Καλαμπάκας. Είναι κατασκευασμένος, ανατολικά του οικισμού, μέσα σε κάμπο με καλλιεργούμενα χωράφια και χαμηλή σχετικά δασική έκταση με θάμνους, αγκάθια, καλάμια, λιμνάζοντα νερά. Η όλη έκταση βρίσκεται εντός λεκάνης απορροής του χωριού με συνέπεια να υπάρχει συγκέντρωση ποσοτήτων νερού που βαλτώνουν, δυσχεραίνοντας την πρόσβαση στο ναό.

Πρόκειται για μονόχωρη ξυλόγλυπτη βασιλική με υπερυψωμένο γυναικωνίτη, το δάπεδο του οποίου, διαχωρίζεται από τον κυρίως ναό με μεσότοιχο. Υπάρχουν κάποια ελάχιστα τμήματα αγιογραφιών που διασώζονται. Εξωτερικά ο ναός περιτοιχίζεται απο πολύ πυκνή βλάστηση και παραμένοντα βαλτώδη όμβρια, στοιχεία τα οποία αμφότερα, δημιουργούν πρόβλημα όχι μόνο στην πρόσβασή του, αλλά και στην επιτάχυνση της καταστροφής του.

Το τέμπλο του ναού έχει αφαιρεθεί πλήρως και ο μόνος ζωγραφικός διάκοσμος στο ναό, παρατηρείται σε ορισμένα διάσπαρτα σημεία στη νότια πλευρά του και στην αριστερή κόγχη εντός του Ιερού.

Ε.30.00. Αεροφωτογραφία του ναού

B. Στοιχεία Αξιολόγησης της Στατικής Επάρκειας και της Φέρουσας Ικανότητας

Στο ναό έχουν κατά το παρελθόν επιτελεστεί ευρείες εργασίες αποκατάστασης της στέγης, αλλά και του φέροντα οργανισμού. Υλικά από την αποκατάσταση εξακολουθούν να εναποτίθενται κυρίως στον γυναικωνίτη.

Παρατηρούνται μικρορηγμάτωσεις εσωτερικά του ναού, κυρίως στην περιοχή του Ιερού, δίχως να προκαλούν ιδιαίτερη ανησυχία επί του παρόντος.

Η πλήρως αναστηλωμένη στέγη παρουσιάζει σοβαρές ζημιές, κυρίως λόγω εισροής ομβρίων στα σημεία των δυο φεγγιτών (E.30.04), χωρίς όμως να είναι δυνατό να στοιχειοθετηθεί με σαφήνεια το γεννεσιουργό αίτιο. Εικάζεται από τα αποτελέσματα, πως αυτό οφείλεται σε συνδυασμό καταστροφής της στεγανωτικής μεμβράνης με επανάληψη έντονων καιρικών φαινομένων, όπως επίσης και ενδεχόμενη αστοχία υλικών που κατά πάσα πιθανότητα οφείλεται και σε παρουσία κακοτεχνίας στα σημεία όπου έχει προκύψει μερική υφαρπαγή των φεγγιτών με συμπαρασυρμό των γειτνιαζόντων στοιχείων της στέγης.

Σε σημεία της στέγης, οι ελκυστήρες εμφανίζουν έντονα βέλη κάμψης (E.30.05), κάτι που υποδηλώνει την απώλεια στήριξης γειτονικών στοιχείων (λαμπάδες, αντηρίδες, αμείβοντες), στοιχείο που καθιστά την κατασκευή ακόμα πιο επικίνδυνη.

Η αρμολόγηση και τα κονιάματα της φέρουσας λιθοδομής φαίνονται να είναι σε καλή κατάσταση (E.30.02, E.30.07).

Γ. Συμπεράσματα Αξιολόγησης

Σε γενικές γραμμές ο φέροντας οργανισμός του ναού, βρίσκεται επί του παρόντος σε καλή κατάσταση, αλλά σημαντικά τμήματα της στέγης αυτού απειλούνται με πλήρη κατάρρευση, τα οποία θα συμπαρασύρουν και την υπόλοιπη κατασκευή της στέγης στην ολότητά της. Από το χρονικό αυτό σημείο και μετέπειτα θα επιταχυνθεί η καταστροφή του δομικού οργανισμού του ναού. Προτείνεται εκπόνηση μελέτης αποκατάστασης του ναού.

Ε. 30.01. Νότια όψη του ναού

Ε.30.02. Δυτική όψη ναού

Ε.30.03. Γενική άποψη της στέγης εσωτερικά

Ε.30.04. Λεπτομέρεια καταστροφής του φεγγίτη της στέγης

Ε.30.05. Έντονο βέλος κάμψης ελκυστήρων

Ε.30.06. Αποσάθρωση αμείβοντα και πετσώματος

Ε30.07. Απορροή ομβρίων λιθοδομής

Ε.30.08. Άποψη προς το Ιερό

Ε.30.09. Εξωτερική όψη με φεγγίτες

4.31 Ιερός Ναός Κοίμησης της Θεοτόκου, Διάκος Δ. Δεσκάτης

Αυτοψία: 31/05/2017

Συντεταγμένες: 39°55'04.122"N, 21°27'08.958"E

Α. Γενικά

Ο ναός είναι μια τρίκλιτη βασιλική του 19ου αιώνα με θολόκτιστη κάλυψη σταυροειδούς μορφής, η οποία περιλαμβάνει και γυναικωνίτη. Στη νότια όψη φέρει ανοιχτή στοά. Ήταν ενοριακός ναός στον εγκαταλελειμμένο οικισμό του Διάκου, εσωτερικά κατάγραφος με τοιχογραφίες της εποχής κτήσης του και φέρει αξιόλογο ξυλόγλυπτο τέμπλο. Κατασκευάστηκε πιθανότατα το 1812 και αποτελεί ένα υβρίδιο ρυθμού τρίκλιτης βασιλικής με μοναστηριακό τύπο, όπου αντί για φουρνικό υπάρχει τρούλος. Ταυτόχρονα υπάρχει ένα στεφάνι στο οποίο κάθεται ο τρούλος. Πιθανώς πρόκειται για μια εξελιγμένη μορφή της τρίκλιτης βασιλικής. Παρόμοιας τεχνοτροπίας ναός υπάρχει στο Κοσμάτι Γρεβενών.

Εσωτερικά είναι κατάγραφος, ενώ ιδιαίτερης αξίας είναι το τέμπλο του οποίου το μέσο δημιουργεί πολυγωνική εσοχή. Στο μέσο του άνω μέρους του τέμπλου και πάνω από την Πύλη, δημιουργείται μια προεξοχή καθιστώντας μοναδικό τον ιδιαίτερο χαρακτήρα του τέμπλου του Ι.Ν. Κοιμήσεως της Θεοτόκου στο Διάκο σε σχέση με τους υπόλοιπους ναούς της ευρύτερης περιοχής. Εσωτερικά στο χώρο του Ιερού, η Αγία Τράπεζα είναι κατεστραμμένη και σπασμένη.

Ο γυναικωνίτης πιθανολογείται ότι είναι νεώτερη κτήση, είναι υπερυψωμένος σε σχέση με τον κυρίως ναό και διαχωρίζεται από αυτόν με αγιογραφημένο μεσότοιχο. Φέρει δύο θόλους στα ακραία κλίτη και τρούλο στο μεσαίο κλίτος. Υπάρχουν 2 υποστυλώματα τετραγωνικής διατομής στο Ιερό, 4 κυκλικής διατομής στον κυρίως ναό και άλλα 2 κυκλικά στον γυναικωνίτη.

Ε.31.00. Αεροφωτογραφία του ναού

Στο μεσότοιχο έπρεπε να υπάρχει καφασωτό (άνοιγμα), οπότε μάλλον έγινε μετέπειτα, που υποδηλώνει ότι κατά πάσα πιθανότητα οι τοιχογραφίες είναι νεότερες. Επίσης, ο

εξωνάρθηκας είναι ξύλινη κατασκευή. Από το σεισμό του 1995, αλλά και από την εγκατάλειψη, ο ναός υπέστη σοβαρές φθορές, όπως ρηγματώσεις στην οροφή και επιπλέον παρατηρήθηκε υγρασία, λόγω εισροής όμβριων. Μετά την εκπόνηση σχετικής μελέτης, πραγματοποιήθηκαν ορισμένες σωστικές εργασίες άμεσης συντήρησης της επικάλυψης του ναού και καθολικής εσωτερικής υποστύλωσης.

B. Στοιχεία Αξιολόγησης της Στατικής Επάρκειας και της Φέρουσας Ικανότητας

Ο ναός είναι υποστυλωμένος και φέρει πλήθος ικριωμάτων στην ολότητά του εσωτερικά. Η φέρουσα λιθοδομή του αποτελείται, από ιλυόλιθους και οφιόλιθους. Παρατηρούνται εκτεταμένες ρηγματώσεις σε όλη την περιφέρεια του τρούλου, αλλά και στην εξωτερική λιθοδομή του ναού ταυτόχρονα με αποσάθρωση του κονιάματος της λιθοδομής (E.31.01).

Η στέγη-οροφή του ναού δεν μπορεί να ελεγχθεί, καθώς σήμερα υφίσταται ταβάνι αρκετά νεώτερης κατασκευής. Ο έλεγχος της οροφής δυσχεραίνεται επιπλέον και από το γεγονός του μεγάλου όγκου και πυκνότητας ικριωμάτων (E.31.03, E.31.04), που καλύπτουν ολοκληρωτικά το δάπεδο εργασίας, καθιστώντας τις όποιες εργασίες σχεδόν αδύνατες.

Κατά παλαιότερες περιόδους προσπάθειας αποκατάστασης, τοποθετήθηκαν μανδύες οπλισμένου σκυροδέματος στις εξωτερικές πλευρές δυτικά και βόρεια, ενώ στη βόρεια πλευρά υπάρχει μανδύας και στο εσωτερικό του ναού (E.31.05), γεγονός που κατά πάσα πιθανότητα λειτούργησε ανασταλτικά και με αρνητικό πρόσημο στη συνολική στήριξη και ακαμψία του διαφράγματος ισογείου του ναού. Οι ενδεδειγμένες ενέργειες αποκατάστασης θα έπρεπε να περιλαμβάνουν εργασίες περίσφιξης του ναού. Ο χάλυβας που έχει χρησιμοποιηθεί στο σύνολο των υποστυλώσεων - ενισχύσεων είναι λείος δίχως ραβδώσεις.

Γ. Συμπεράσματα αξιολόγησης

Στη σημερινή του μορφή, ο ναός εμφανίζει επιταχυνόμενη φθορά και καταπόνηση που εν μέρει οφείλεται στην αποδιοργάνωση μέρους της ανωδομής του. Παρατηρούνται ταυτόχρονα και δευτερογενείς βλάβες και παραμένοντα στοιχεία παθολογίας, τα οποία δεν έχουν αντιμετωπιστεί επαρκώς από τις σωστικές επεμβάσεις του σεισμού του 1995 και συνεπώς βαίνουν διαρκώς προς το δυσμενέστερο.

Αν και εφ' όσον κριθεί αναγκαία από τους αρμόδιους φορείς η διασφάλιση της ακεραιότητας του μνημείου λόγω της μνημειακής, ιστορικής σημασίας και μοναδικότητας της κατασκευής, θα πρέπει σαφώς να ληφθούν κάποια μέτρα προς την κατεύθυνση αυτή. Αρχικά θα ήταν σκόπιμο, αφού έχοντας πρώτα αποκομίσει μια εικόνα της υφιστάμενης κατάστασης να ολοκληρωθούν κάποιες από τις παρεμβάσεις που είχαν αρχικά προβλεφθεί που ίσως δεν έχουν πραγματοποιηθεί, γεγονός που εν μέρει καταμαρτυρά η παραμονή των σκαλωσιών στην ολότητα του ναού. Κατόπιν τούτου θα μπορούσε κάλλιστα, να εκπονηθεί εκ νέου μια μελέτη για την αποκατάσταση των αστοχιών που έχουν προκύψει στο μεσοδιάστημα, καθώς και για την τελική αναστήλωση και ανάδειξη του μνημείου.

Ε.31.01. ΒΔ άποψη ναού

Ε.31.02. ΝΑ άποψη ναού

Ε.31.03. Όψη εσωτερικά προς το τέμπλο και το Ιερό

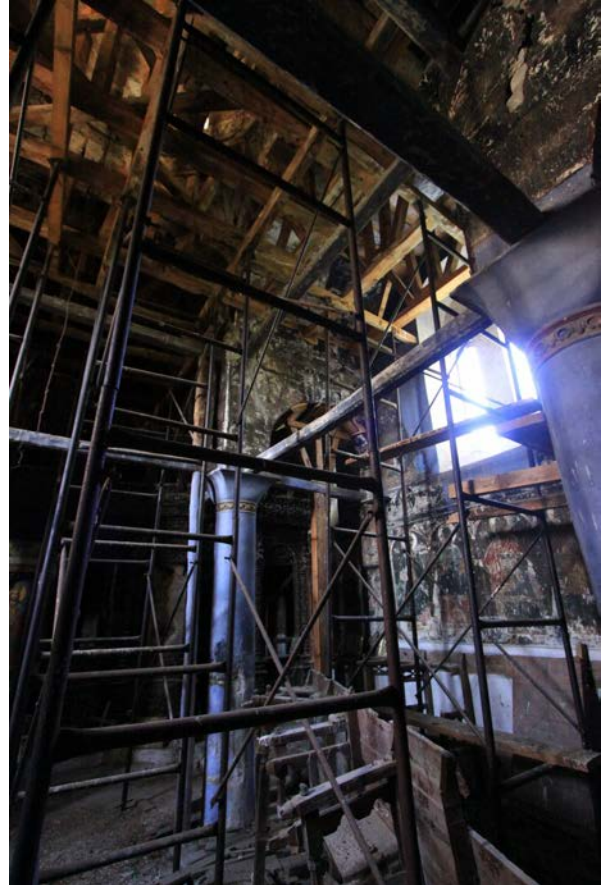

Ε.31.04. Εσωτερική όψη με ικριώματα προς τρούλο

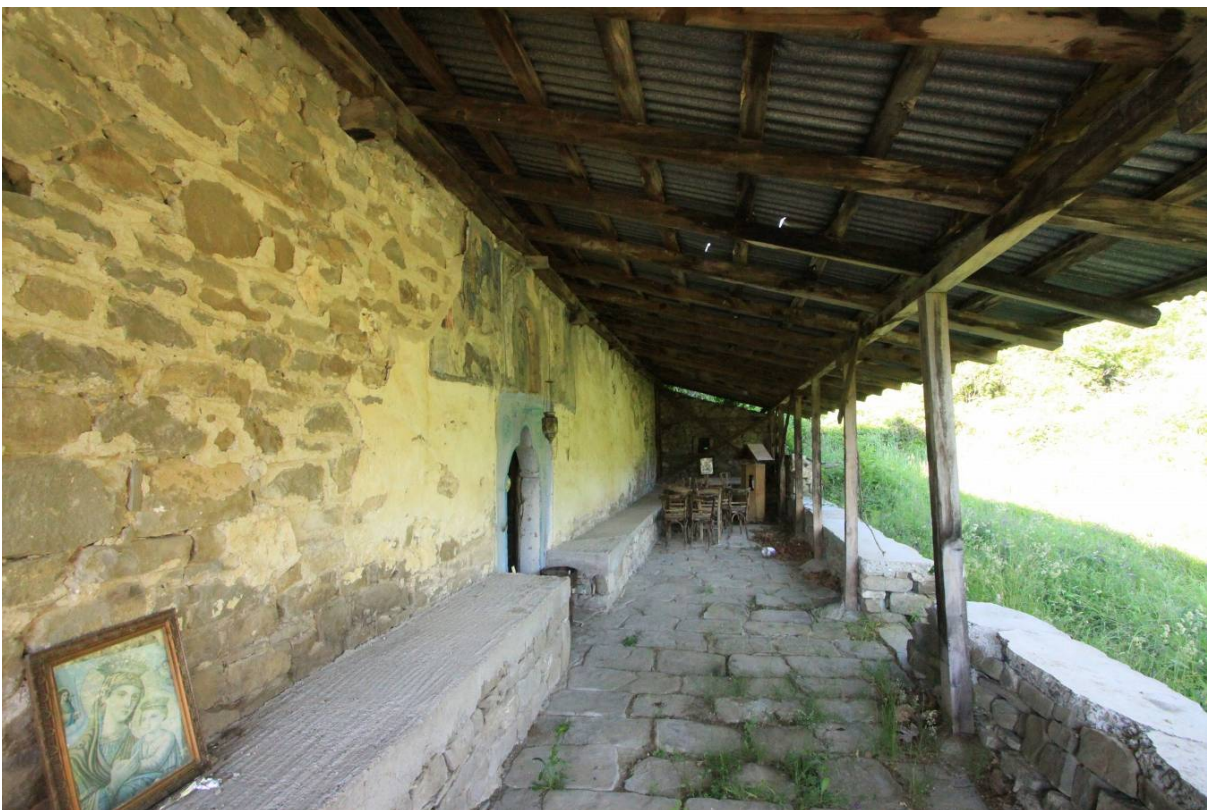

Ε.31.05. Εσωτερικός μανδύας στη Β πλευρά

Ε.31.06. Εκτενής χρήση κριωμάτων

Ε.31.07. Ο εξωνάρθηκας

4.32 Ιερός Ναός Αγ. Γεωργίου, Κατάκαλη Δ. Δεσκάτης

Αυτοψία: 31/05/2017

Συντεταγμένες: 39°54'11.202"N, 21°41'01.212"E

Κήρυξη μνημείου: ΦΕΚ 84/Β/5-2-1969

Α. Γενικά

Πρόκειται για ναό του 16ου αιώνα, προστάτη του χωριού, με ξυλόγλυπτο τέμπλο ηπειρώτικης προέλευσης νεώτερης κατασκευής του 17ου αιώνα. Ο ναός βρίσκεται στην εισοδο της Κατάκαλης σε τέτοιο σημείο, ώστε να μπορείς να ελέγχεις όλο το λεκανοπέδιο της Φιλουριάς από αυτή τη θέση.

Οι περίτεχνες παλαιές εντυπωσιακές τοιχογραφίες της προβάλλουν πυκνές μορφές αγίων, αλλά το χρώμα τους έχει προσβληθεί σε μεγάλο βαθμό από αιθάλη (Ε.3204). Σύμφωνα με στοιχεία της πρώην 17ης ΕΒΑ υπάρχουν 3 αλεπαλληλα στρώματα αγιογραφιών που εικονογραφήθηκαν σε διαφορετικές εποχές, γεγονός που αποδεικνύει την παλαιότητα του ναού, δίχως να είναι πάντως γνωστή η ακριβής ημερομηνία κτίσεως (1100 μ.χ. περίπου). Περισσότερα για τους κτητορές του Ναού αλλά και άλλες σημαντικές πληροφορίες σχετικές με την ημερομηνία κτίσεως δεν είναι γνωστά, αφού δεν έχει γίνει μέχρι τώρα κάποια επίσημη και εμπεριστατωμένη θεσμική έρευνα. Επίσης υπάρχουν και κάποιες Αγιογραφίες στο νάρθηκα του ναού, όπου οι Άγιοι έχουν βγαλμένα τα μάτια τους. Το πιθανότερο είναι σύμφωνα με τις αφηγήσεις των παλαιότερων, να προήλθε από Τούρκους κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας, οι οποίοι προφανώς μην αντέχοντας τα βλέμματα των Αγίων, τα αφαιρούσαν ξύνοντας τα με τα σπαθιά τους. Εντυπωσιακό και περίτεχνο είναι το ξυλόγλυπτο τέμπλο του Ναού, πιθανώς μεταγενέστερο.

Εξωτερικά, ο ναός περιστοιχίζεται από ένα πέτρινο τείχος, στο οποίο πραγματοποιήθηκαν μεταγενέστερες επιχωματώσεις για τη βελτίωση της στήριξής του. Ο ναός έχει υποστεί μετατροπές, με αποτέλεσμα να μη σώζεται στην αρχική του μορφή. Μεχρι την δεκαετία του 1950, σώζονταν και ο τρούλος του ναού, αλλά δυστυχώς μετά από χιονοθύελα, κατέρρευσε.

Ε.32.00. Αεροφωτογραφία του ναού

Β. Στοιχεία Αξιολόγησης της Στατικής Επάρκειας και της Φέρουσας Ικανότητας

Παρατηρούνται μικρής έκτασης φουσκώματα δεξιά του τέμπλου. Παρατηρείται επίσης, μια μικρή ρηγμάτωση εξωτερικά του ναού στην αψίδα της κόγχης του ιερού.

Ο γυναικωνίτης του οποίου το δάπεδο είναι υπερυψωμένο (E.32.05), είναι νεώτερη προσθήκη που χρονολογείται άνω του ενός αιώνα και διαχωρίζεται από τον κυρίως ναό με μεσότοιχο. Ο μεσότοιχος αποτελούσε εξωτερικό τοίχο του ναού, πριν την προσθήκη του γυναικωνίτη, είναι αγιογραφημένος και υπήρξε μερική απότμηση τοιχογραφιών για τη διάνοιξη των οπών παραθύρων.

Η στέγη δε μπορεί να ελεγχθεί, καθώς ο ναός έχει ταβάνι (E.32.05).

Γ. Συμπεράσματα αξιολόγησης

Σε γενικές γραμμές ο ναός είναι σε καλή κατάσταση. Το μόνο ίσως στοιχείο, που χρήζει κάποιας προσοχής είναι μη στατικής σημασίας και αφορά την αποκόλληση κάποιων τοιχογραφιών για τις οποίες θα πρέπει να επιληφθεί η αντίστοιχη υπηρεσία.

Ε.32.01. Εξωτερική άποψη της κεντρικής εισόδου του εξωνάρθηκα

Ε.32.02. Εξωτερική άποψη του Ιερού

Ε.32.03. Εσωτερική άποψη του τέμπλου

Ε.32.04. Αγιογραφίες καλυμμένες με αιθάλι

Ε.32.05. Μεσότοιχος γυναικωνίτη και ξύλινο ταβάνι

5. Συμπράσματα

ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗ ΑΠΟΤΙΜΗΣΗΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΜΝΗΜΕΙΩΝ Π.Ε. ΓΡΕΒΕΝΩΝ

ΠΙΝΑΚΑΣ ΣΥΝΟΨΗΣ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΩΝ

α/α	μνημείο	Κατάταξη με βάση την ανάγκη επεμβάσεων → αύξηση σπουδαιότητας επέμβασης				
		1 καλή κατάσταση	2 τοπικές αστοχίες	3 μελέτη, αποκατάσταση	4 άμεση επέμβαση	5 ερείπιο
Γ.01	Λιάπιας (Κλέφτη), Σπήλαιο		•	•		
Γ.02	Καγκέλια, Τρίκωμο		•	•		
Γ.03	Κατσουγιάννη (Μύλου), Σπήλαιο		•	•		
Γ.04	Κάστρου		•			
Γ.05	Σταυροποτάμου, Κηπουρείο		•	•		
Γ.06	Κέντρου				•	
Γ.07	Ματσαγκάνη, Κρανιά				•	
Ε.01	Ι.Ν. Ταξιάρχων, Ταξιάρχης				•	
Ε.02	Ι.Ν. Αγ. Αποστόλων, Πυλωροί				•	
Ε.03	Ι.Ν. Κοιμήσεως Θεοτόκου, Πιστικό				•	
Ε.04	Ι.Ν. Αγ. Νικολάου, Δίπορο		•			
Ε.05	Ι.Ν. Αγ. Νικολάου, Σαρακήνα		•			
Ε.06	Ι.Ν. Αγ. Παρασκευής, Παλαιχώρι	•				
Ε.07	Ι.Ν. Κοιμήσεως Θεοτόκου, Κνίδη			• ¹		
Ε.08	Ι.Ν. Κοιμήσεως Θεοτόκου, Κολοκυθάκι			•		
Ε.09	Ι.Ν. Κοιμήσεως Θεοτόκου (Μεγάλη Παναγία), Σαμαρίνα			•		
Ε.10	Ι.Ν. Γεννήσεως Θεοτόκου (Μικρή Παναγία), Σαμαρίνα			•		
Ε.11	Ι.Ν. Αγίου Αθανασίου, Σαμαρίνα			•		
Ε.12	Ι.Ν. Προφήτη Ηλία, Σαμαρίνα			•		
Ε.13	Ι.Ν. Αγ. Παρασκευής, Σαμαρίνα		•			
Ε.14	Ι.Ν. Μεταμόρφωσης Σωτήρος, Σαμαρίνα		•			
Ε.15	Ι.Ν. Αγίου Δημητρίου, Μεσολούρι				•	
Ε.16	Ι.Ν. Αγίου Αθανασίου, Δοτσικό			•		
Ε.17	Ι.Ν. Αγ. Αθανασίου, Σμίξη		•			
Ε.18	Ι.Ν. Αγ. Νικολάου, Σμίξη				•	
Ε.19	Ι.Ν. Αγ. Γεωργίου, Σμίξη				•	
Ε.20	Ι.Ν. Αγ. Αθανασίου, Αβδέλλα			•		
Ε.21	Ι.Ν. Ζωοδόχου Πηγής, Σειρήνη			•		
Ε.22	Ι.Ν. Αγ. Αθανασίου, Καλόχι					•
Ε.23	Ι.Ν. Αγ. Χρυσοστόμου, Παρασκευή					•
Ε.24	Ι.Ν. Μονής Ευαγγελίστριας, Παλιουριά		•			
Ε.25	Ι.Ν. Αγ. Παρασκευής, Παναγιά				•	
Ε.26	Ι.Ν. Αγ. Αθανασίου, Παναγιά		•			
Ε.27	Ι.Ν. Κοίμησης Θεοτόκου, Τριφύλλι			•		
Ε.28	Ι.Ν. Αγ. Γεωργίου, Τριφύλλι			•		
Ε.29	Ι.Ν. Κοίμησης, Τριφύλλι		•			
Ε.30	Ι.Ν. Αγ. Δημητρίου, Άνοιξη			•		
Ε.31	Ι.Ν. Κοιμήσεως της Θεοτόκου, Διάκος			•		
Ε.32	Ι.Ν. Αγ. Γεωργίου, Κατάκαλη	•				
39		2	13	17	9	2
100%		5%	33%	44%	23%	5%

¹ Βλάβες στο καμπαναριό

Ο παραπάνω πίνακας σύνοψης συμπερασμάτων της αποτίμησης φέρουσας ικανότητας πετρογέφυρων και βυζαντινών-μεταβυζαντινών μνημείων της Περιφερειακής Ενότητας Γρεβενών, κατατάσσει τα υπό μελέτη μνημεία, με κριτήριο την ανάγκη επεμβάσεων που αυτά εμφανίζουν.

Συγκεκριμένα έχουμε στον πίνακα, πέντε κατηγορίες κατάταξης των μνημείων, όσον αφορά το είδος των επεμβάσεων. Τα μνημεία λοιπόν, κατηγοριοποιούνται με αυξανόμενο βαθμό σπουδαιότητας επέμβασης που χρήζουν, σε αυτά που φαίνονται παρακάτω:

- σε αυτά που είναι σε καλή κατάσταση και δεν έχουν ανάγκη επεμβάσεων,
- σε αυτά που παρουσιάζουν τοπικές αστοχίες και βλάβες μικρού βεληνεκούς, όπως αρμολογήσεις, καθαρισμό χλωρίδα, αποξήλωση κονιαμάτων, συντήρηση στεγάνωσης κ.ά.,
- σε αυτά που απαιτούν μελέτη αποκατάστασης. Είναι αυτά που εμφανίζουν σημαντικές βλάβες με προεκτάσεις στον Φέροντα Οργανισμό του μνημείου και οι οποίες, μπορούν να απειλήσουν την ευστάθεια της κατασκευής υπό συνθήκες,
- σε αυτά που χρήζουν άμεσης επέμβασης. Είναι αυτά που παρουσιάζουν σοβαρές βλάβες στον Φ.Ο., οι οποίες απειλούν ευθέως την ευστάθεια της κατασκευής,
- σε αυτά που είναι ερείπια και έχουν καταρρεύσει

Συνοπτικά από τον πίνακα καταλήγουμε ότι:

- η συντριπτική πλειοψηφία των μνημείων χρήζουν μελέτης και αποκατάστασης,
- πολλά από τα μνημεία, παρουσιάζουν τοπικές αστοχίες με προοπτική όμως πολλές εξ' αυτών να δώσουν μεγαλύτερα προβλήματα σε βάθος χρόνου,
- αρκετά από τα μνημεία χρήζουν άμεσης επέμβασης,
- δύο φαίνονται σε καλή κατάσταση και
- δύο έχουν καταστραφεί

Τέλος, ιδιαίτερη επισήμανση πρέπει να γίνει στο γεγονός ότι, σε αρκετούς ναούς υφίσταται εγκατάσταση θέρμανσης με λέβητα, δίχως να διαπιστώνεται παράλληλα η ύπαρξη συστήματος ελέγχου και πυρόσβεσης. Η χρήση του χώρου ενός Ιερού ναού, ως συνάθροισης κοινού, δημιουργεί την ανάγκη ύπαρξης συστήματος πυρανίχνευσης και πυρόσβεσης σε περίπτωση εκδήλωσης πυρκαγιάς.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Α. Βιβλία, εκδόσεις, περιοδικός τύπος, παρουσιάσεις σε συνέδρια κτλ. :

- Αδαμακόπουλος Τριαντάφυλλος, Ματσούκα Πηνελόπη, *Τοπία και χωριά της Γρεβενιώτικης Πίνδου*, εκδόσεις ΚΑΠΟΝ, Θεσσαλονίκη, 2001
- Δημητριάδης, Ε., *Σαμαρίνα: χθες-σήμερα-αύριο*, εφημερίδα *ωραία ΣΑΜΑΡΙΝΑ*, 09-10/2004.
- Ενισλείδης Μ. Χρήστος, *Η Πίνδος και τα χωριά της: Σπήλαιο, Γρεβενά, Σαμαρίνα*, Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα, 1996
- Καλογερόπουλος Νίκος *Κοζάνη και Γρεβενά – Ο χώρος και οι άνθρωποι*, University Studio Press, Θεσσαλονίκη, 1998
- Κατσίκης Κωνσταντίνος, *Η μνημειακή ζωγραφική στην περιοχή των Καμβουνίων κατά το 16ο και 17ο αιώνα – συμβολή στη μελέτη της μεταβυζαντινής ζωγραφικής στη Δυτική Μακεδονία*, δημοσιεύματα Κοβενταρείου Δημοτικής Βιβλιοθήκης Κοζάνης, Κοζάνη, 2015
- Μαντάς Σπύρος, *Το γεφύρι και ο Ηπειρώτης*, Λαϊκό Πολύπτυχο - Τεχνικές Εκδόσεις Α.Ε., Αθήνα 1987
- Μουτσόπουλος Νίκος, *Γρεβενά, Αρχαιότητες, κάστρα, οικισμοί μοναστήρια και εκκλησίες του νομού Γρεβενών*, UNIVERSITY STUDIO PRESS, Θεσσαλονίκη, 2006
- Ορλάνδου Αναστασίου, *Μοναστηριακή αρχιτεκτονική*, Αθήναι, 1927
- Παπαδημητρίου Απόστολος, *Σελίδες ιστορίας των Γρεβενών*, τ. Β', Γρεβενά, Χορηγία Φιλοπάτριδων Γρεβενιωτών, Γρεβενά, 2014
- Παλπάνη Γ. Στέργιου, *Ιστορικά στοιχεία για την Παλιουριά του Δήμου της Δεσκάτης*, ΘΗ 65, 2014
- Παπαθανασίου Θωμά, *Το κατάστιχο της Ιεράς Μονής των Παμμεγίστων Ταξιαρχών του χωριού Ταξιάρχης Γρεβενών*, ΔΓ 8, 1997
- Παφίλης Αργύρης, *Οδοιπορικό στα πετρογέφυρα της Δυτικής Μακεδονίας*, εκδόσεις Συνδέσμου Γραμμάτων και Τεχνών Ν. Κοζάνης, Κοζάνη 1996
- Πολίτης Ν. Γ., *Γαμήλια έθιμα των Βλαχοχωρίων της Πίνδου. Πρώιμες λαογραφικές καταγραφές φοιτητών του Ν. Γ. Πολίτη*, επιμ. Ευάγγελος Καραμανές, Κέντρον Ερεύνης της Ελληνικής Λαογραφίας της Ακαδημίας Αθηνών, Σειρά Πηγές του Λαϊκού Πολιτισμού αρ. 12, Αθήνα, 2017
- Τσότσος Γεώργιος, *Μακεδονικά γεφύρια*, εκδόσεις University studio press, Θεσσαλονίκη 1997

- Τσιλιπάκου Αγαθονίκης, *Αρχαιολογική έρευνα και τεκμηρίωση σε μνημεία του νομού Γρεβενών στα πλαίσια του αναστηλωτικού έργου της 11ης Ε.Β.Α.*, Γρεβενά: Ιστορία-Τέχνη-Πολιτισμός, Πρακτικά Συνεδρίου 2002, εκδ. Ν.Α. Γρεβενών, Οργανισμός Πολιτιστικής Ανάπτυξης Γρεβενών, Παρατηρητής, 2004
- Σαββοπούλου-Κατσίκη Ξανθής, *Βυζαντινά και μεταβυζαντινά μοναστήρια στη Δυτική Μακεδονία*, Δυτική Μακεδονία – Ιστορία και Πολιτισμός, έκδ. Περιφέρειας Δυτικής Μακεδονίας, Αθήνα, 2008
- Χουχορέλου Δ. & Ηλιάδου Ε., Δόμηση και Διαχρονικές Αναπτυξιακές Προτεραιότητες Η περίπτωση της Σαμαρίνας, 6ο Διεπιστημονικό Διαπανεπιστημιακό Συνέδριο Ε.Μ.Π.,ΜΕ.Κ.Δ.Ε., *Η ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΩΝ ΟΡΕΙΝΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ* Μέτσοβο, 16-19 Σεπτεμβρίου 2010
- Όσιος Νικάνωρ, μηνιαίο περιοδικό Ιεράς Μητρόπολης Γρεβενών (τευχος 345, Ιούλιος - Σεπτέμβριος 2015)
- *Τουριστικός οδηγός νομού Γρεβενών*,Αναπτυξιακή νομού Γρεβενών, Γρεβενά, 2002
- *Πέτρινα γεφύρια στο Βενέτικο ποταμό, μνημεία λαϊκού πολιτισμού*, κέντρο Περιβαλλοντικής εκπαίδευσης Γρεβενών, Γρεβενά, 2014
- *Μακεδονία, χάρτες*, Road edition, Αθήνα, 2013
- *Τα Πετρογέφυρα της Ηπείρου*, Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων Πολιτισμού και Αθλητισμού, Γενική Γραμματεία Πολιτισμού, Υπηρεσία Νεωτέρων και Τεχνικών Έργων Ηπείρου, Περιφέρεια Ηπείρου, Ομάδα εργασίας: επιστημονική ολομέλεια Υ.Ν.Μ.&Τ.Ε. Ηπείρου (Ι. Βλαχοστέργιος, Α. Λύτρα, Γ. Παπαχριστοδούλου), Ιωάννινα 2012-13
- *Αρχαιολογικόν Δελτίον*, Τόμος 52 (1997), *Χρονικά Β' 2*, Γεν. Επιμέλεια: Ν. Ζαφειροπούλου, Υπουργείο Πολιτισμού, Αθήνα, 2003
- *Τα πέτρινα τοξωτά γεφύρια της Ελλάδας*, κέντρο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης Μακρινίτσας Πηλίου, Δεκέμβριος 2017

Β. Διπλωματικές εργασίες, διδακτορικές διατριβές :

1. Παπαγεωργίου Χ. Νικόλαος, *Το καθολικό της Αγίας Παρασκευής και ο ναός της Μεταμορφώσεως του Σωτήρος Σαμαρίνας Γρεβενών: συμβολή στη μελέτη της θρησκευτικής ζωγραφικής στη Δυτική Μακεδονία στα τέλη του 18ου και στις αρχές του 19ου αιώνα*, διδακτορική διατριβή, Φιλοσοφική σχολή, τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας, τομέας Ιστορίας της τέχνης και αρχαιολογίας, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, 2004
2. Παπαθεοδώρου Ευθύμιος, *Τα λίθινα γεφύρια στο νομό Γρεβενών*, πτυχιακή εργασία, σχολή τεχνολογικών εφαρμογών, Τμήμα πολιτικών δομικών έργων, ΤΕΙ Πειραιά, 2006

3. Τόζιου Βασιλική, *Τα μοναστήρια της Ιεράς Μητροπόλεως Γρεβενών*, Θεολογική σχολή, τμήμα ποιμαντικής και κοινωνικής Θεολογίας, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης (ΑΠΘ), 2015

4. Σαββοπούλου Κατσίκη Ξανθή, *Μεταβυζαντινή εκκλησιαστική αρχιτεκτονική στο νομό Γρεβενών. Συμβολή στη μοναστηριακή αρχιτεκτονική στη Δυτική Μακεδονία από το 15ο έως το 19ο αιώνα*, διδακτορική διατριβή, πολυτεχνική σχολή, τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Μάρτιος 2010

Γ. Ιστοσελίδες :

1. <http://www.culture.gr/el/SitePages/default.aspx> , ΥΠΠΟΑ (ημερομηνία πρόσβασης 11.11.2017)

2. http://odysseus.culture.gr/index_gr.html , κόμβος ΥΠΠΟΑ (ημ/νία πρόσβ. 11.11.2017)

3. <http://www.pamegrevena.gr/2015/06/kolokythaki-peykaki-grevenon.html> (ημ/νία πρόσβ. 11.11.2017)

4. <http://www.visitwestmacedonia.gr/el/mnimeia-d-makedonias> .εταιρεία τουρισμού Δυτικής Μακεδονίας (ημ/νία πρόσβ. 11.11.2017)

5. <http://www.visit-grevena.gr/> , τουριστικός οδηγός Περιφερειακής Ενότητας Γρεβενών (ημ/νία πρόσβ. 11.11.2017)

6. http://sylogos-spilaioton.blogspot.gr/2012/10/blog-post_3693.html , Σύλλογος Σπηλαιωτών Θεσσαλονίκης (ημ/νία πρόσβ. 11.11.2017)

7. <http://grevena.pdm.gov.gr/> , επίσημη ιστοσελίδα Περιφερειακής Ενότητας Γρεβενών (ημ/νία πρόσβ. 11.11.2017)

8. <http://petrinagefiria.com/> (ημ/νία πρόσβ. 11.11.2017)

9. http://gefiri.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=182:byzantina-kai-metabyzantina-grevena&catid=29&Itemid=327 , Αποστόλου Μαρία, Αρχαιολόγος, *"Βυζαντινά και μεταβυζαντινά Γρεβενά"*, Σύλλογος των εν Θεσσαλονίκη Γρεβενιωτών (ημ/νία πρόσβ. 11.11.2017)

10. <http://kemepeg.blogspot.gr> (ημ/νία πρόσβ. 11.11.2017)

11. http://www.culture.gr/el/service/SitePages/restoration_archive.aspx , ΥΠΠΟΑ - Αρχείο αναστηλώσεων (ημ/νία πρόσβ. 11.11.2017)

12. http://listedmonuments.culture.gr/fek.php?ID_FEKYA=619 , Διαρκής κατάλογος των κηρυγμένων αρχαιολογικών χώρων και μνημείων της Ελλάδος

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α

ΕΝΤΥΠΑ ΕΛΕΓΧΟΥ ΑΠΟΤΙΜΗΣΗΣ ΦΕΡΟΥΣΑΣ ΙΚΑΝΟΤΗΤΑΣ ΠΕΤΡΟΓΕΦΥΡΩΝ

1. Γεφύρι της Λιάτιστας ή Σπηλαίου ή του Κλέφτη

Γενικά στοιχεία	Έτος κατασκευής: 1800 Μικρό μονότοξο, γεφυρώνει άνοιγμα μόλις 10 μ. (δύσκολη πρόσβαση) <u>Συντεταγμένες:</u> 21'17'36'' 40'0'30''
Α) Έλεγχος λιθοσωμάτων ακρόβαθρων έναντι εισχώρησης ριζών από παρακείμενα δένδρα.	Τα ακρόβαθρα είναι θεμελιωμένα πάνω σε βράχο. Είναι σε καλή κατάσταση.
Β) Έλεγχος λιθοσωμάτων μεσόβαθρων και εμβόλων από προσχώσεις και από εισχώρηση ριζών καθώς και της μετατόπισης ακτογραμμής από προσχώσεις.	Δεν έχει.
Γ) Έλεγχος - εντοπισμός ρηγματώσεων στα λιθοσώματα των ανωδομών. Αιτιολόγηση - παθολογία.	Αποκολλήσεις λίθων και συνδετικού κονιάματος.
Δ) Έλεγχος έναντι εισροής όμβριων από το κατάστρωμα στα υποκείμενα λιθοσώματα. Εκτίμηση της κατάστασης του καταστρώματος.	Χωμάτινο κατάστρωμα. Ύπαρξη λίγων ριζικών. Ανύπαρκτο. Στηθαία από μπετόν σε καλή κατάσταση.
Ε) Έλεγχος τοπικής αποσάθρωσης λίθων και κονιαμάτων.	Αποσάθρωση σε ελαφρά μορφή.

Προτεραιότητα: Ναι, απαιτείται εκπόνηση μελέτης αποκατάστασης

2. Καγκέλια (Τ.Κ. Τρικώμου)

Γενικά στοιχεία	<u>Συντεταγμένες σε ΕΓΣΑ 87</u> X: 270487 Y: 4428474 Z: 1500 m
Α) Έλεγχος λιθοσωμάτων ακρόβαθρων έναντι εισχώρησης ριζών από παρακείμενα δένδρα.	Μη βρεχόμενα ακρόβαθρα. Καλή κατάσταση. Οφυόλιθοι.
Β) Έλεγχος λιθοσωμάτων μεσόβαθρων και εμβόλων από προσχώσεις και από εισχώρηση ριζών καθώς και της μετατόπισης ακτογραμμής από προσχώσεις.	Καλή κατάσταση μεσόβαθρου. Η εμφάνιση άμμου φανερώνει γρήγορο ανεβοκατέβασμα της στάθμης. Υπαρξη δέντρου στο μεσόβαθρο.
Γ) Έλεγχος - εντοπισμός ρηγματώσεων στα λιθοσώματα των ανωδομών. Αιτιολόγηση - παθολογία.	Σταλαγματοποίηση.
Δ) Έλεγχος έναντι εισροής όμβριων από το κατάστρωμα στα υποκείμενα λιθοσώματα. Εκτίμηση της κατάστασης του καταστρώματος.	Προβλήματα στο μεσορράχειο. Απώλεια λιθοσωμάτων. Υπαρξη ρωγμών. Προβλήματα από εισροή ομβρίων. Έχει χαθεί το αρχικό κατάστρωμα. Υπάρχουν πέτρες τοποθετημένες για την απομάκρυνση του νερού.
Ε) Έλεγχος τοπικής αποσάθρωσης λίθων και κονιαμάτων.	Στο μεσορράχειο.

Παρατηρήσεις:

Υπαρξη νεότερων επεμβάσεων στο κατάστρωμα.

3. Γεφύρι του Κατσουγιάννη ή Μύλου (Τ.Κ. Σπηλαίου)

Γενικά στοιχεία	Τρίτοξο γεφύρι από το οποίο σώζονται μόνο τα δύο τόξα του. Γεφυρώνει τον ποταμό Βελόνια, παραπόταμο του Βενέτικου. Βρίσκεται 2 χλμ. Ανατολικά του χωριού Σπήλαιο. <u>Χαρακτηριστικά:</u> Άνοιγμα τόξου: 13,70 m (μεγάλο) – 4,90 m (μικρό) Ύψος τόξου: 6,90 (5,80+1,10) m (μεγάλο) – 5,50 m (4,10+1,40) (μικρό) Μήκος καταστρώματος: 37,10 m Πλάτος καταστρώματος: 2,70 m Θέση: Μήκος 21.17.97 Πλάτος 40.106.24 Υψόμετρο 658 (697) m Γενική κατάσταση: κακή
Α) Έλεγχος λιθοσωμάτων ακρόβαθρων έναντι εισχώρησης ριζών από παρακείμενα δένδρα.	Υπάρχει εισχώρηση ριζών. Κατεστραμμένο ακρόβαθρο στην τσιμεντένια πλευρά. Πιθανή καθίζηση τμήματος του καταστρώματος. Στο βορινό ακρόβαθρο παρατηρείται απομάκρυνση λίθων (κακή κατάσταση).
Β) Έλεγχος λιθοσωμάτων μεσόβαθρων και εμβόλων από προσχώσεις και από εισχώρηση ριζών καθώς και της μετατόπισης ακτογραμμής από προσχώσεις.	Μερική αποδιοργάνωση λιθοσωμάτων. Εισχώρηση στο κεντρικό τόξο υδάτων από πάνω. Ύπαρξη δέντρου δίπλα στην κεντρική καμάρα.
Γ) Έλεγχος - εντοπισμός ρηγματώσεων στα λιθοσώματα των ανωδομών. Αιτιολόγηση - παθολογία.	Δεν υπάρχουν.
Δ) Έλεγχος έναντι εισροής όμβριων από το κατάστρωμα στα υποκείμενα λιθοσώματα. Εκτίμηση της κατάστασης του καταστρώματος.	Το κεντρικό στηθαίο είναι πεσμένο. Τσιμεντένια στηθαία. Κατάστρωμα καταστραμμένο.
Ε) Έλεγχος τοπικής αποσάθρωσης λίθων και κονιαμάτων.	Υπάρχει στα κεντρικά βάθρα. Στη δυτική πλευρά παρατηρείται μεγάλη αποκόλληση λιθοσωμάτων και έντονη αποσάθρωση. Κακή κατάσταση.

Προτεραιότητα: Ναι. Απαιτείται άμεση μελέτη και αποκατάσταση.

4. Γεφύρι του Κάστρου

Γενικά στοιχεία	Πρόκειται για μονότοξο, με δύο εμφανείς σειρές κλειδώματος. Επιπρόσθετα υπάρχουν και οριζόντια κλειδιά (μεταλλικά). Ξεχωρίζει για τις τέλειες αναλογίες του. Στο γεφύρι δεν εμφανίζονται νεότερες επεμβάσεις. Έχει γίνει η αποκατάστασή του. <u>Συντεταγμένες σε ΕΓΣΑ 87</u> X: 269458 Y: 4441765 Z: 698,50 m
Α) Έλεγχος λιθοσωμάτων ακρόβαθρων έναντι εισχώρησης ριζών από παρακείμενα δένδρα.	Απαιτείται να γίνει καθαρισμός της βλάστησης από τα ακρόβαθρα και τα πρανή. Παρατηρήθηκε απορροή νερού μέσα από τα λιθοσώματα των ακροβάθρων που οφείλεται πιθανώς σε λάθος κατά την αποκατάσταση.
Β) Έλεγχος λιθοσωμάτων μεσόβαθρων και εμβόλων από προσχώσεις και από εισχώρηση ριζών καθώς και της μετατόπισης ακτογραμμής από προσχώσεις.	
Γ) Έλεγχος - εντοπισμός ρηγματώσεων στα λιθοσώματα των ανωδομών. Αιτιολόγηση - παθολογία.	
Δ) Έλεγχος έναντι εισροής όμβριων από το κατάστρωμα στα υποκείμενα λιθοσώματα. Εκτίμηση της κατάστασης του καταστρώματος.	Μικρή εισροή ομβρίων από το κατάστρωμα. Πρέπει να γίνει καθαρισμός και αρμολόγηση του λιθόστρωτου.
Ε) Έλεγχος τοπικής αποσάθρωσης λίθων και κονιαμάτων.	Τα κονιάματα είναι νεότερα και διατηρούνται σε καλή κατάσταση.

Προτεραιότητα επέμβασης: Μικρή. Απαίτηση τοπικών επεμβάσεων.

5. Γεφύρι του Σταυροποτάμου (Τ.Κ. Κηπουρειού)

Γενικά στοιχεία	<u>Συντεταγμένες σε ΕΓΣΑ 87</u> X: 276106 Y: 4429169 Z: 540 m
Α) Έλεγχος λιθοσωμάτων ακρόβαθρων έναντι εισχώρησης ριζών από παρακείμενα δένδρα.	Δυτικό ακρόβαθρο. Νεότερη επέμβαση. Εισχώρηση ριζών. Αποσάθρωση χαμηλά. Νεότερο πλαγιοπτερύγιο με αρμό. Ανατολικά από το λίθινο ακρόβαθρο υπάρχει νεότερο θεμέλιο το οποίο έχει υποσκαφεί. Παρατηρείται εισχώρηση ριζών.
Β) Έλεγχος λιθοσωμάτων μεσόβαθρων και εμβόλων από προσχώσεις και από εισχώρηση ριζών καθώς και της μετατόπισης ακτογραμμής από προσχώσεις.	Αποσάθρωση βάσης. Δεν έχει φρέαρ. Αποσάθρωση εμβόλων. Εκ κατασκευής δεν έχουν κατασκευαστεί εντός φρέατος. Το τσιμεντοκονίαμα δεν φαίνεται να κάνει ζημιά στον παλιό λίθο. Παρατηρείται σπηλαίωση στα μεσόβαθρα.
Γ) Έλεγχος - εντοπισμός ρηγματώσεων στα λιθοσώματα των ανωδομών. Αιτιολόγηση - παθολογία.	Δεν έχει ρηγματώσεις αλλά αποσαθρώσεις.
Δ) Έλεγχος έναντι εισροής όμβριων από το κατάστρωμα στα υποκείμενα λιθοσώματα. Εκτίμηση της κατάστασης του καταστρώματος.	Δεν υπάρχει συνάφεια σκυροδέματος-λιθοσωμάτων. Νεότερο κατάστρωμα από ημιοπλισμένο σκυρόδεμα με λαξεύσεις στα υποκείμενα λιθοσώματα με μεγάλη επικινδυνότητα στα κιγκλιδώματα. Ασύμβατη κατασκευή.
Ε) Έλεγχος τοπικής αποσάθρωσης λίθων και κονιαμάτων.	Τοπική αποσάθρωση εμφανίζεται σε όλα τα μεσόβαθρα και ιδιαίτερα στις επαφές των νεότερων σκυροδεμάτων.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ:

Υπάρχουν δέντρα στην κοίτη με αποτέλεσμα να διαταράσσεται η ομαλή γραμμική ροή.

Απαιτείται η αποξήλωση τους, διότι δημιουργείται πρόσθετο πρόβλημα από την συγκράτηση φερτών υλών.

Απαιτείται η απομάκρυνση των νεότερων κατασκευών.

Προτεραιότητα: Ναι, απαιτείται εκπόνηση μελέτης αποκατάστασης

6. Γεφύρι του Κέντρου (Τ.Κ. Κέντρου)

Γενικά στοιχεία	Πέτρινο μονότοξο γεφύρι των αρχών του 19^{ου} αιώνα. Γεφυρώνει ρέμα που χύνεται στον Αλιάκμονα ποταμό. <u>Χαρακτηριστικά:</u> Άνοιγμα τόξου: 5,10 m Ύψος τόξου: 4,10 (3,60+0,50) Μήκος καταστρώματος: 15,00 m Πλάτος καταστρώματος: 2,40 m <u>Συντεταγμένες σε ΕΓΣΑ 87</u> X: 257005 Y: 4432423 Z: 626 m Θέση: N40.02026⁰ E 021.62311⁰
Α) Έλεγχος λιθοσωμάτων ακρόβαθρων έναντι εισχώρησης ριζών από παρακείμενα δένδρα.	Παρατηρείται εισχώρηση ριζών. Ύπαρξη έντονης βλάστησης. Δεν υπάρχουν πτερυγότοιχοι.
Β) Έλεγχος λιθοσωμάτων μεσόβαθρων και εμβόλων από προσχώσεις και από εισχώρηση ριζών καθώς και της μετατόπισης ακτογραμμής από προσχώσεις.	Δεν υπάρχουν μεσόβαθρα.
Γ) Έλεγχος - εντοπισμός ρηγματώσεων στα λιθοσώματα των ανωδομών. Αιτιολόγηση - παθολογία.	Αποκολλήσεις λίθων από τα τοιχώματα
Δ) Έλεγχος έναντι εισροής όμβριων από το κατάστρωμα στα υποκείμενα λιθοσώματα. Εκτίμηση της κατάστασης του καταστρώματος.	Κατάστρωμα δεν υπάρχει.
Ε) Έλεγχος τοπικής αποσάθρωσης λίθων και κονιαμάτων.	Στο δυτικό ακρόβαθρο εμφανίζεται αποσάθρωση λίθων και κονιαμάτων.

Πρόταση: Απαιτείται διάνοιξη και καθαρισμός του ρέματος για την ανάδειξή του.

Γενική κατάσταση: κακή. Απαιτούνται σωστικές εργασίες άμεσα.

7. Γεφύρι του Ματσαγκάνη (Τ.Κ. Κρανιάς)

Γενικά στοιχεία	<u>Συντεταγμένες σε ΕΓΣΑ 87</u> X: 268082 Y: 4419936 Z: 917 m
Α) Έλεγχος λιθοσωμάτων ακρόβαθρων έναντι εισχώρησης ριζών από παρακείμενα δένδρα.	Ευτελούς κατασκευής. Όσο προχωράμε προς το κέντρο έχουμε κονίαμα. Δυτικό ακρόβαθρο: πλήρης αποσάθρωση Μεσόβαθρο: δεν υπάρχει Ανατολικό: Υποσκαφή βάσης. Αποσάθρωση λιθοσώματος (έχει πέσει μπετό). Απώλεια λιθοσωμάτων στο ανατολικό. Όσον αφορά την κατασκευή του τόξου, ισόδομο γραμμικό (όλα τα λιθοσώματα έχουν το ίδιο ύψος). (1), (2), (3)
Β) Έλεγχος λιθοσωμάτων μεσόβαθρων και εμβόλων από προσχώσεις και από εισχώρηση ριζών καθώς και της μετατόπισης ακτογραμμής από προσχώσεις.	Κατασκευαστικό λάθος.
Γ) Έλεγχος - εντοπισμός ρηγματώσεων στα λιθοσώματα των ανωδομών. Αιτιολόγηση - παθολογία.	Ρηγματώσεις σε όλα τα λιθοσώματα των ακρόβαθρων.
Δ) Έλεγχος έναντι εισροής όμβριων από το κατάστρωμα στα υποκείμενα λιθοσώματα. Εκτίμηση της κατάστασης του καταστρώματος.	Υπάρχει δεύτερη καμάρα επικαθήμενη. Τα λιθοσώματα του τόξου δεν κλειδώνουν. Έχουμε εισροή ομβρίων από το κατάστρωμα. Σταλαγματοποίηση. Το κατάστρωμα έχει διαλυθεί.
Ε) Έλεγχος τοπικής αποσάθρωσης λίθων και κονιαμάτων.	Εκτεταμένη αποσάθρωση λίθων και κονιαμάτων.

Παρατηρήσεις-Σχόλια:

(1) Κακή επιλογή της θέσης κατασκευής. Οι διακλάσεις του βράχου δεν συγκλίνουν στην κοίτη του ποταμού. Ο εγκλωβισμός νερού στα κενά του βράχου οδηγεί σε τμηματική κατάπτωσή του.

(2) Πηγή στο δυτικό ακρόβαθρο για υδρομάστευση.

(3) Μετατόπιση της κοίτης στο δυτικό ακρόβαθρο προς ανατολικά λόγω ανάπτυξης βλάστησης (ύπαρξη φυτών)

Προτεραιότητα: Υψηλή. Απαιτούνται σωστικές εργασίες άμεσα.

*ΕΝΤΥΠΑ ΕΛΕΓΧΟΥ ΑΠΟΤΙΜΗΣΗΣ ΦΕΡΟΥΣΑΣ ΙΚΑΝΟΤΗΤΑΣ
ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ & ΜΕΤΑΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ ΜΝΗΜΕΙΩΝ*

(1)

ΕΡΓΟ : Ι.Ν. ΤΑΞΙΑΡΧΩΝ

ΘΕΣΗ : ΤΑΞΙΑΡΧΗΣ

ΚΑΤΑΚΟΡΥΦΑ ΦΕΡΟΝΤΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

ΚΑΘΙΖΗΣΕΙΣ	
ΑΠΟΚΛΙΣΗ ΑΠΟ ΚΑΤΑΚΟΡΥΦΟ	Καμπαναριό προς Α & Ν, θόλος προς Ν (λόγω κοπής των ξύλινων ελκυστήρων του θόλου), ολίσθηση ελκυστήρων στο Β τοίχο - > απόκλιση από κατακόρυφο
ΦΟΥΣΚΩΜΑΤΑ	-
ΡΗΓΜΑΤΩΣΕΙΣ	Κατακόρυφη ρηγμάτων αριστερά και δεξιά της κόγχης στο Ν Ρηγμάτωση ΝΑ Ρηγμάτωση καμπαναριού στη βάση Ρωγμές στο θόλο τους κεντρικού κλίτους
ΥΓΡΑΣΙΑ	Ναι , στο Β τοίχο έχει μούχλα
ΔΙΑΒΡΩΣΗ ΞΥΛΟΔΕΣΙΩΝ	Διάβρωση ξυλοδεσιάς στο Β και στο Ν τοίχο που δημιουργεί ρηγμάτωση κατα μήκος του τοίχου στη θέση της ξυλοδεσιάς
ΑΠΟΚΟΛΛΗΣΗ ΛΙΘΩΝ	Στην κόγχη του ιερού
ΑΠΟΣΑΘΡΩΣΗ ΚΟΝΙΑΜΑΤΩΝ	
ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑ	Χαγιάτι – ξεχωριστός χώρος σε διαφορετικό επίπεδο που χωρίζεται από τον κεντρικό ναό με φέροντα τοίχο (χρησιμοποιούνταν ως χώρος εκκλησιασμού από ψυχικά άρρωστους)
ΑΛΛΟΙΩΣΕΙΣ ΑΡΧΙΚΟΥ ΔΟΜΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ	Οριζόντια υποστύλωση Α, Δ και ΒΑ μετά το σεισμό του 1995. Κατακόρυφη υποστύλωση στο εσωτερικό του ναού. Κλειδιά στο καμπαναριό. Έχει ασβεστωθεί μέρους του Α τοίχου έως το μέσο του ύψους. Τσιμεντοειδές επίχρισμα στο θόλο , το οποίο έχει ρηγματωθεί. Τοπικά σφράγιση ρωγμών με τσιμέντο

ΟΡΙΖΟΝΤΙΑ ΦΕΡΟΝΤΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

ΣΤΕΓΕΣ - ΚΕΡΑΜΙΔΙΑ	Σε κακή κατάσταση
ΠΑΤΩΜΑΤΑ	
ΕΞΩΣΤΕΣ	
ΔΟΚΟΙ	
ΣΚΑΛΕΣ	

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ : Το καμπαναριό είναι ξεχωριστό κτίσμα , ατασκευάστηκε όμως την ίδια χρονολογία με το ναό. Οι τοιχογραφίες φέρουν ρηγματώσεις. Στο Β του όλου συγκροτήματος υπήρχαν κελιά στα οποία έχουν μερικώς καταρρεύσει, υπάρχει οριζόντια υποστύλωση εξωτερικά. Στο Ν έχει καταρρεύσει τμήμα του εξωτερικού τοίχου και τμήμα της στέγης.

(2)

ΕΡΓΟ : Ι.Ν. ΑΓΙΩΝ ΑΠΟΣΤΟΛΩΝ

ΘΕΣΗ : ΠΥΛΩΡΟΙ (1746)

ΚΑΤΑΚΟΡΥΦΑ ΦΕΡΟΝΤΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

ΚΑΘΙΖΗΣΕΙΣ	Μικρές στο νότιο τμήμα
ΑΠΟΚΛΙΣΗ ΑΠΟ ΚΑΤΑΚΟΡΥΦΟ	Ναι, ύπαρξη ξύλινων αντιρρήδων στο δυτικό τμήμα
ΦΟΥΣΚΩΜΑΤΑ	-
ΡΗΓΜΑΤΩΣΕΙΣ	Εμφανίζονται έντονες ρηγματώσεις στη βορειοδυτική πλευρά.
ΥΓΡΑΣΙΑ	Ναι
ΔΙΑΒΡΩΣΗ ΕΥΛΟΔΕΣΙΩΝ	
ΑΠΟΚΟΛΛΗΣΗ ΛΙΘΩΝ	
ΑΠΟΣΑΘΡΩΣΗ ΚΟΝΙΑΜΑΤΩΝ	
ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑ	Υποστηλώματα ενισχυμένα με μανδύες
ΑΛΛΟΙΩΣΕΙΣ ΑΡΧΙΚΟΥ ΔΟΜΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ	Μικροφθορές δαπέδου στο εσωτερικό

ΟΡΙΖΟΝΤΙΑ ΦΕΡΟΝΤΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

ΣΤΕΓΕΣ - ΚΕΡΑΜΙΔΙΑ	Λείπει εντελώς
ΠΑΤΩΜΑΤΑ	Εμφανίζουν μερική κλίση και ρωγμές.
ΕΞΩΣΤΕΣ	
ΔΟΚΟΙ	
ΣΚΑΛΕΣ	

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ :

Συνοικιακός μονόχωρος ναός. Μέχρι το 2013 υπήρχε στέγη. Κατόπιν αποξηλώθηκε από τους κατοίκους. Η 17^η ΕΒΑ τότε τοποθέτησε μεταλλικό προστατευτικό στέγαστρο. Κατά πάσα πιθανότητα κοιμητηριακός ναός. Ύπαρξη κοιλότητας με οστά στα ανατολικά του ναού

(3)

ΕΡΓΟ : Ι.Ν. ΚΟΙΜΗΣΗΣ ΤΗΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ

ΘΕΣΗ : ΠΙΣΤΙΚΟ ΓΡΕΒΕΝΩΝ

ΚΑΤΑΚΟΡΥΦΑ ΦΕΡΟΝΤΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

ΚΑΘΙΖΗΣΕΙΣ	
ΑΠΟΚΛΙΣΗ ΑΠΟ ΚΑΤΑΚΟΡΥΦΟ	Σχεδόν σε όλες τις κατευθύνσεις, Ν, ΝΔ, Α, ΒΑ, ΒΔ....
ΦΟΥΣΚΩΜΑΤΑ	
ΡΗΓΜΑΤΩΣΕΙΣ	
ΥΓΡΑΣΙΑ	
ΔΙΑΒΡΩΣΗ ΕΥΛΟΔΕΣΙΩΝ	
ΑΠΟΚΟΛΛΗΣΗ ΛΙΘΩΝ	
ΑΠΟΣΑΘΡΩΣΗ ΚΟΝΙΑΜΑΤΩΝ	Νοτιοδυτική πλευρά στους σπόνδυλους των κυκλικών υποστυλωμάτων
ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑ	Πρόχειρη σοβάς στο εξωτερικά για την ελάχιστη προστασία
ΑΛΛΟΙΩΣΕΙΣ ΑΡΧΙΚΟΥ ΔΟΜΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ	

ΟΡΙΖΟΝΤΙΑ ΦΕΡΟΝΤΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

ΣΤΕΓΕΣ - ΚΕΡΑΜΙΔΙΑ	Νέα ξύλινη (πεύκο, καστανιά), ανάγκη στεγανοποίησης
ΠΑΤΩΜΑΤΑ	
ΕΞΩΣΤΕΣ	
ΔΟΚΟΙ	Από καστανιά και πεύκο
ΣΚΑΛΕΣ	Χαμηλή κλίμακα αναβαθμίδων

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ :

Προτεραιότητα αποκατάστασης: Υψηλή. Το 1987 η πρώτη αποκάτασταση. Ανάγκη ανάδειξης εξωτερικής τοιχοποιίας. Πολύ σημαντικός υφιστάμενος εξοπλισμός για αξιοποίηση (μανουάλια, καντήλια, εικόνες, κολυμπήθρα κτλ). Το ιερό παντελώς κατεστραμμένο. Το 1995 τοποθετήθηκαν πρόχειρες αντιστηρίξεις.

(4)

ΕΡΓΟ : Ι.Ν. ΑΓΙΟΥ ΝΙΚΟΛΑΟΥ

ΘΕΣΗ : ΔΙΠΟΡΟ

ΚΑΤΑΚΟΡΥΦΑ ΦΕΡΟΝΤΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

ΚΑΘΙΖΗΣΕΙΣ	
ΑΠΟΚΛΙΣΗ ΑΠΟ ΚΑΤΑΚΟΡΥΦΟ	
ΦΟΥΣΚΩΜΑΤΑ	Τοπικά στο Β τοίχο
ΡΗΓΜΑΤΩΣΕΙΣ	
ΥΓΡΑΣΙΑ	
ΔΙΑΒΡΩΣΗ ΕΥΛΟΔΕΣΙΩΝ	
ΑΠΟΚΟΛΛΗΣΗ ΛΙΘΩΝ	
ΑΠΟΣΑΘΡΩΣΗ ΚΟΝΙΑΜΑΤΩΝ	
ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑ	
ΑΛΛΟΙΩΣΕΙΣ ΑΡΧΙΚΟΥ ΔΟΜΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ	

ΟΡΙΖΟΝΤΙΑ ΦΕΡΟΝΤΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

ΣΤΕΓΕΣ - ΚΕΡΑΜΙΔΙΑ	Νέα
ΠΑΤΩΜΑΤΑ	
ΕΞΩΣΤΕΣ	
ΔΟΚΟΙ	
ΣΚΑΛΕΣ	

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ :

Έτος κατασκευής 1738. Έχει αρμολογηθεί μετά το σεισμό. Πρέπει να καθαρισθούν τα δέντρα γύρω από το ναό. Λείπουν κάποια κεραμίδια στη στέγη - > πρέπει να γίνει συντήρηση της επικάλυψης της στέγης.

(5)

ΕΡΓΟ : Ι.Ν. ΑΓΙΟΥ ΝΙΚΟΛΑΟΥ (1858)

ΘΕΣΗ : ΣΑΡΑΚΗΝΑ ΓΡΕΒΕΝΩΝ

ΚΑΤΑΚΟΡΥΦΑ ΦΕΡΟΝΤΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

ΚΑΘΙΖΗΣΕΙΣ	
ΑΠΟΚΛΙΣΗ ΑΠΟ ΚΑΤΑΚΟΡΥΦΟ	
ΦΟΥΣΚΩΜΑΤΑ	Στον εξωτερικό βόρειο τοίχο
ΡΗΓΜΑΤΩΣΕΙΣ	
ΥΓΡΑΣΙΑ	
ΔΙΑΒΡΩΣΗ ΞΥΛΟΔΕΣΙΩΝ	
ΑΠΟΚΟΛΛΗΣΗ ΛΙΘΩΝ	
ΑΠΟΣΑΘΡΩΣΗ ΚΟΝΙΑΜΑΤΩΝ	Τοπική αποσάθρωση ανά διαστήματα στους σπόνδυλους των κυκλικών υποστυλωμάτων
ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑ	
ΑΛΛΟΙΩΣΕΙΣ ΑΡΧΙΚΟΥ ΔΟΜΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ	

ΟΡΙΖΟΝΤΙΑ ΦΕΡΟΝΤΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

ΣΤΕΓΕΣ - ΚΕΡΑΜΙΔΙΑ	Σπασμένα κεραμίδια κατά διαστήματα, διαρροές στο εσωτερικό από βροχή, εμφανή σημάδια υγρασίας και στους τοίχους
ΠΑΤΩΜΑΤΑ	
ΕΞΩΣΤΕΣ	
ΔΟΚΟΙ	
ΣΚΑΛΕΣ	Η εσωτερική σκάλα που οδηγεί στο γυναικωνίτη είναι σε κακή κατάσταση

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ :

Στην εξωτερική όψη του ιερού, λείπει τμήμα από τις παρακείμενες λίθους

(6)

ΕΡΓΟ : Ι.Ν. ΑΓΙΑΣ ΠΑΡΑΣΚΕΥΗΣ (1873)

ΘΕΣΗ : ΠΑΛΑΙΟΧΩΡΙ ΓΡΕΒΕΝΩΝ

ΚΑΤΑΚΟΡΥΦΑ ΦΕΡΟΝΤΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

ΚΑΘΙΖΗΣΕΙΣ	
ΑΠΟΚΛΙΣΗ ΑΠΟ ΚΑΤΑΚΟΡΥΦΟ	
ΦΟΥΣΚΩΜΑΤΑ	Στο νότιο εσωτερικό τοίχο έντονο φούσκωμα αγιογραφίας
ΡΗΓΜΑΤΩΣΕΙΣ	
ΥΓΡΑΣΙΑ	
ΔΙΑΒΡΩΣΗ ΕΥΛΟΔΕΣΙΩΝ	
ΑΠΟΚΟΛΛΗΣΗ ΛΙΘΩΝ	
ΑΠΟΣΑΘΡΩΣΗ ΚΟΝΙΑΜΑΤΩΝ	
ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑ	
ΑΛΛΟΙΩΣΕΙΣ ΑΡΧΙΚΟΥ ΔΟΜΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ	

ΟΡΙΖΟΝΤΙΑ ΦΕΡΟΝΤΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

ΣΤΕΓΕΣ - ΚΕΡΑΜΙΔΙΑ	Έχει γίνει πλήρη αποκατάσταση στέγης
ΠΑΤΩΜΑΤΑ	
ΕΞΩΣΤΕΣ	
ΔΟΚΟΙ	
ΣΚΑΛΕΣ	

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ :

Απαιτείται καλύτερη στήριξη όλων των αγιογραφιών. Το δάπεδο του ναού είναι καινούργιο κεραμικό. Η κιονοστοιχεία κάτω από τον γυναικωνίτη διαθέτει όλα τα υποστυλώματά της ξύλινα, τα ανατολικά είναι καλυμμένα επιπλέον με μεταλλικά στοιχεία.

(7)

ΕΡΓΟ : Ι.Ν. ΚΟΙΜΗΣΗΣ ΤΗΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ (1873)

ΘΕΣΗ : ΚΝΙΔΗ ΓΡΕΒΕΝΩΝ

ΚΑΤΑΚΟΡΥΦΑ ΦΕΡΟΝΤΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

ΚΑΘΙΖΗΣΕΙΣ	Ελαφρές στο εσωτερικό βοριοανατολικά
ΑΠΟΚΛΙΣΗ ΑΠΟ ΚΑΤΑΚΟΡΥΦΟ	
ΦΟΥΣΚΩΜΑΤΑ	Στα παράθυρα (σε μερικά έντονο), στο βόρειο τμήμα, σε αρκετές τοιχογραφίες
ΡΗΓΜΑΤΩΣΕΙΣ	Οριζόντιες ρηγματώσεις στα υπέρθυρα (κάτω μέρος)
ΥΓΡΑΣΙΑ	
ΔΙΑΒΡΩΣΗ ΞΥΛΟΔΕΣΙΩΝ	Μερική
ΑΠΟΚΟΛΛΗΣΗ ΛΙΘΩΝ	
ΑΠΟΣΑΘΡΩΣΗ ΚΟΝΙΑΜΑΤΩΝ	Τυπική στη νοτιο-νοτιοδυτική πλευρά
ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑ	
ΑΛΛΟΙΩΣΕΙΣ ΑΡΧΙΚΟΥ ΔΟΜΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ	

ΟΡΙΖΟΝΤΙΑ ΦΕΡΟΝΤΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

ΣΤΕΓΕΣ - ΚΕΡΑΜΙΔΙΑ	
ΠΑΤΩΜΑΤΑ	
ΕΞΩΣΤΕΣ	
ΔΟΚΟΙ	
ΣΚΑΛΕΣ	

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ :

Το καμπαναριό έχει μερική κλίση, χρήζει έρευνας

(8)

ΕΡΓΟ : Ι.Ν. ΚΟΙΜΗΣΗΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ

ΘΕΣΗ : ΚΟΛΟΚΥΘΑΚΙ

ΚΑΤΑΚΟΡΥΦΑ ΦΕΡΟΝΤΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

ΚΑΘΙΖΗΣΕΙΣ	N και Δ
ΑΠΟΚΛΙΣΗ ΑΠΟ ΚΑΤΑΚΟΡΥΦΟ	
ΦΟΥΣΚΩΜΑΤΑ	Στο Δ τοίχο και στον Α εκεί που εμφανίζονται ρηγματώσεις
ΡΗΓΜΑΤΩΣΕΙΣ	Χρειάζεται αρμολόγηση (τοπικά έχει εφαρμοσθεί κονίαμα), ρωγμή ΝΔ (όχι διαμπερή, φαίνεται εσωτερικά) Κατακόρυφες ρηγματώσεις στον Α τοίχο εκατέρωθεν της κόγχης του Ιερού Στο Ν τοίχο
ΥΓΡΑΣΙΑ	Στο Β τοίχο κάτω, το χείμωνα εισροή υδάτων στο εσωτερικό του ναού
ΔΙΑΒΡΩΣΗ ΕΥΛΟΔΕΣΙΩΝ	Ναι
ΑΠΟΚΟΛΛΗΣΗ ΛΙΘΩΝ	Ναι κατά τόπους στο Ν και Β τοίχο
ΑΠΟΣΑΘΡΩΣΗ ΚΟΝΙΑΜΑΤΩΝ	
ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑ	
ΑΛΛΟΙΩΣΕΙΣ ΑΡΧΙΚΟΥ ΔΟΜΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ	Στο Β τοίχο έχει σηκωθεί λίγο

ΟΡΙΖΟΝΤΙΑ ΦΕΡΟΝΤΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

ΣΤΕΓΕΣ - ΚΕΡΑΜΙΔΙΑ	
ΠΑΤΩΜΑΤΑ	Έχει ανακατασκευασθεί πριν το 1995
ΕΞΩΣΤΕΣ	
ΔΟΚΟΙ	
ΣΚΑΛΕΣ	

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ :

Κάηκε 1970-1975 και για 10-15 χρόνια ήταν ασκεπής έως την ανακατασκευή της.

(9)

ΕΡΓΟ : Ι.Ν ΚΟΙΜΗΣΗΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ (Μεγάλη Παναγιά)

ΘΕΣΗ : ΣΑΜΑΡΙΝΑ

ΚΑΤΑΚΟΡΥΦΑ ΦΕΡΟΝΤΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

ΚΑΘΙΖΗΣΕΙΣ	Προφανώς
ΑΠΟΚΛΙΣΗ ΑΠΟ ΚΑΤΑΚΟΡΥΦΟ	Οριζόντια αντιστήριξη ιερού με μεταλλικό χωροδικτύωμα που έγινε τον τελευταίο χρόνο
ΦΟΥΣΚΩΜΑΤΑ	Σε άνοιγμα στην ΝΑ γωνία εκεί που εμφανίζεται η ρωγμή
ΡΗΓΜΑΤΩΣΕΙΣ	Διαγώνια ρηγμάτωση σε όλο το Β τοίχο προφανώς από καθίζηση. Διαγώνια ρωγμή ΝΑ . Εντός του ιερού υπάρχουν όργανα για την μέτρηση του εύρους των ρωγμών -εκτός λειτουργίας λόγω του μεγάλου εύρους των ρωγμών. Κατακόρυφες ρωγμές στη Β και Ν πλευρά του καμπαναριού που εντοπίζονται κυρίως στη βάση του.
ΥΓΡΑΣΙΑ	
ΔΙΑΒΡΩΣΗ ΕΥΛΟΔΕΣΙΩΝ	
ΑΠΟΚΟΛΛΗΣΗ ΛΙΘΩΝ	
ΑΠΟΣΑΘΡΩΣΗ ΚΟΝΙΑΜΑΤΩΝ	
ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑ	Δάπεδο γυναικωνίτη υπερυψωμένο από κυρίως ναού, διαζωρίζεται με μεσότοιχο διπλά αγιογραφημένο.
ΑΛΛΟΙΩΣΕΙΣ ΑΡΧΙΚΟΥ ΔΟΜΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ	Τοιχείο αντιστήριξης ΒΑ το οποίο ευθύνεται για τις βλάβες που έχουν δημιουργηθεί (κατασκευή από τα μέσα της δεκαετίας του 70). Γείσο από μπετόν. Αφαίρεση ελκυστήρων από το ιερό καθώς και κεντρικό κλίτος στο πλαίσιο μπροστά από το ιερό. Τα τόξα στο ιερό είχαν σχιστεί και έχουν έρθει στη θέση τους μετά την εφαρμογή οριζόντιας αντιστήριξης.

ΟΡΙΖΟΝΤΙΑ ΦΕΡΟΝΤΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

ΣΤΕΓΕΣ - ΚΕΡΑΜΙΔΙΑ	Ταβάνι ξύλινο πλήρως αγιογραφημένο. Σε σημεία όπου έχουν φύγει οι αγιογραφίες φαίνονται ξύλα διαβρωμένα. Δάπεδο παταριού γυναικωνίτη μερικώς αποκλεισμένο λόγω διάβρωσης σανιδώματος.
ΠΑΤΩΜΑΤΑ	
ΕΞΩΣΤΕΣ	
ΔΟΚΟΙ	
ΣΚΑΛΕΣ	

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ :

Οι διαγώνιες ρηγματώσεις προέρχονται από διαφορικές καθιζήσεις λόγω της ολίσθησης του πρανούς με κατεύθυνση Δ-Α.

(10)

ΕΡΓΟ : Ι.Ν ΓΕΝΝΗΣΗΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ (Μικρή Παναγιά)

ΘΕΣΗ : ΣΑΜΑΡΙΝΑ

ΚΑΤΑΚΟΡΥΦΑ ΦΕΡΟΝΤΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

ΚΑΘΙΖΗΣΕΙΣ	
ΑΠΟΚΛΙΣΗ ΑΠΟ ΚΑΤΑΚΟΡΥΦΟ	Κάμψη δυτικού τοίχου εκτός επιπέδου προς τα μέσα. Ματακίνηση παρεκκλησίου – νάρθηκα ~ 3κ προς ανατολή.
ΦΟΥΣΚΩΜΑΤΑ	
ΡΗΓΜΑΤΩΣΕΙΣ	Διαγώνια ρηγματώση στη ΝΔ πλευρά τόσο στο δυτικό όσο και στον νότιο τοίχο. Ρηγματώση στη ΒΔ γωνία Πολλαπλές ρηγματώσεις βορινού τοίχου. Εμφανείς ρηγματώσεις και εσωτερικά στο γυναικωνίτη (στο βορινό και στο δυτικό τοίχο) και στον ανατολικό τοίχο στο ιερό. Διατμητικές ρωγμές στα ανοίγματα του μεσότοιχου. Η κόγχη του ιερού έχει αποκολληθεί.
ΥΓΡΑΣΙΑ	Στο γυναικωνίτη κυρίως στη δυτική πλευρά
ΔΙΑΒΡΩΣΗ ΕΥΛΟΔΕΣΙΩΝ	
ΑΠΟΚΟΛΛΗΣΗ ΛΙΘΩΝ	Στο υπέρθυρο της εισόδου
ΑΠΟΣΑΘΡΩΣΗ ΚΟΝΙΑΜΑΤΩΝ	
ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑ	
ΑΛΛΟΙΩΣΕΙΣ ΑΡΧΙΚΟΥ ΔΟΜΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ	Γείσο από μπετόν. Ο γυναικωνίτης είναι νώτερη προσθήκη (δυτική πλευρά του ναού)

ΟΡΙΖΟΝΤΙΑ ΦΕΡΟΝΤΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

ΣΤΕΓΕΣ - ΚΕΡΑΜΙΔΙΑ	Νέο ταβάνι - έχει χαμηλώσει το καθαρό ύψος.
ΠΑΤΩΜΑΤΑ	
ΕΞΩΣΤΕΣ	
ΔΟΚΟΙ	
ΣΚΑΛΕΣ	

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ : Οι διαγώνιες ρηγματώσεις προέρχονται από διαφορικές καθιζήσεις λόγω της ολίσθησης του πρανούς με κατεύθυνση Δ-Α.

(11)

ΕΡΓΟ : Ι.Ν ΑΓΙΟΥ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ

ΘΕΣΗ : ΣΑΜΑΡΙΝΑ

ΚΑΤΑΚΟΡΥΦΑ ΦΕΡΟΝΤΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

ΚΑΘΙΖΗΣΕΙΣ	
ΑΠΟΚΛΙΣΗ ΑΠΟ ΚΑΤΑΚΟΡΥΦΟ	Απόκλιση από την κατακόρυφο της ΒΔ γωνίας
ΦΟΥΣΚΩΜΑΤΑ	Στο βορινό τοίχο του παρεκκλησίου
ΡΗΓΜΑΤΩΣΕΙΣ	Στο βορινό τοίχο διαγώνιες ρηγματώσεις γύρω από τα ανοίγματα. Στο νότιο τοίχο ρηγματώσεις εσωτερικά.
ΥΓΡΑΣΙΑ	
ΔΙΑΒΡΩΣΗ ΕΥΛΟΔΕΣΙΩΝ	
ΑΠΟΚΟΛΛΗΣΗ ΛΙΘΩΝ	
ΑΠΟΣΑΘΡΩΣΗ ΚΟΝΙΑΜΑΤΩΝ	
ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑ	
ΑΛΛΟΙΩΣΕΙΣ ΑΡΧΙΚΟΥ ΔΟΜΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ	Σενάζ σχεδόν σε όλη την περιμέτρο σε 2 θέσεις καθ' ύψος. Μεταγενέστερα υπόστεγα με κλίση διαφορετική από τη στέγη του ναού

ΟΡΙΖΟΝΤΙΑ ΦΕΡΟΝΤΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

ΣΤΕΓΕΣ - ΚΕΡΑΜΙΔΙΑ	Νέο ταβάνι. Στο ιερό έχει διατηρηθεί το παλιό ταβάνι το οποίο έχει ξηλωθεί και είναι σάπιο σε κάποιες θέσεις.
ΠΑΤΩΜΑΤΑ	
ΕΞΩΣΤΕΣ	
ΔΟΚΟΙ	
ΣΚΑΛΕΣ	

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ : -

(12)

ΕΡΓΟ : Ι.Ν ΠΡΟΦΗΤΗ ΗΛΙΑ

ΘΕΣΗ : ΣΑΜΑΡΙΝΑ

ΚΑΤΑΚΟΡΥΦΑ ΦΕΡΟΝΤΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

ΚΑΘΙΖΗΣΕΙΣ	
ΑΠΟΚΛΙΣΗ ΑΠΟ ΚΑΤΑΚΟΡΥΦΟ	Μικρή απόκλιση από την κατακόρυφο του μεσότοιχου
ΦΟΥΣΚΩΜΑΤΑ	
ΡΗΓΜΑΤΩΣΕΙΣ	
ΥΓΡΑΣΙΑ	
ΔΙΑΒΡΩΣΗ ΕΥΛΟΔΕΣΙΩΝ	
ΑΠΟΚΟΛΛΗΣΗ ΛΙΘΩΝ	
ΑΠΟΣΑΘΡΩΣΗ ΚΟΝΙΑΜΑΤΩΝ	
ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑ	Δάπεδο γυναικωνίτης υπερυψωμένο σε σχέση με αυτό του κυρίως ναού από τον οποίο χωρίζεται με μεσότοιχο.
ΑΛΛΟΙΩΣΕΙΣ ΑΡΧΙΚΟΥ ΔΟΜΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ	Σεναζ σε δύο θέσεις καθ' ύψος. Στην ανατολική πλευρά νεώτερο γείσο από τσιμεντόλιθους και μπετόν. Τσιμέντο στη βάση του τοίχου στη νότιοανατολική πλευρά: στον ανατολικό τοίχο έως την κόγχη του ιερού και στο νότιο τοίχο. Στο βορινό τοίχο έχει κλείσει άνοιγμα που υπήρχε στην αρχική κτίση.

ΟΡΙΖΟΝΤΙΑ ΦΕΡΟΝΤΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

ΣΤΕΓΕΣ - ΚΕΡΑΜΙΔΙΑ	Νέο ταβάνι. Στο ιερό έχει διατηρηθεί το παλιό ταβάνι το οποίο έχει ξηλωθεί και είναι σάπιο σε κάποιες θέσεις.
ΠΑΤΩΜΑΤΑ	
ΕΞΩΣΤΕΣ	
ΔΟΚΟΙ	
ΣΚΑΛΕΣ	

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ : -

(13)

ΕΡΓΟ : Ι.Ν. ΑΓΙΑΣ ΠΑΡΑΣΚΕΥΗΣ

ΘΕΣΗ : ΣΑΜΑΡΙΝΑ

ΚΑΤΑΚΟΡΥΦΑ ΦΕΡΟΝΤΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

ΚΑΘΙΖΗΣΕΙΣ	
ΑΠΟΚΛΙΣΗ ΑΠΟ ΚΑΤΑΚΟΡΥΦΟ	
ΦΟΥΣΚΩΜΑΤΑ	
ΡΗΓΜΑΤΩΣΕΙΣ	
ΥΓΡΑΣΙΑ	Εμφάνιση υγρασίας σε θέσεις γύρω από την πόρτα
ΔΙΑΒΡΩΣΗ ΕΥΛΟΔΕΣΙΩΝ	
ΑΠΟΚΟΛΛΗΣΗ ΛΙΘΩΝ	
ΑΠΟΣΑΘΡΩΣΗ ΚΟΝΙΑΜΑΤΩΝ	
ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑ	
ΑΛΛΟΙΩΣΕΙΣ ΑΡΧΙΚΟΥ ΔΟΜΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ	Κάκιστη σύνδεση σπονδύλων των υποστυλωμάτων τα οποία έχουν περισφιχθεί πρόχειρα

ΟΡΙΖΟΝΤΙΑ ΦΕΡΟΝΤΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

ΣΤΕΓΕΣ - ΚΕΡΑΜΙΔΙΑ	
ΠΑΤΩΜΑΤΑ	
ΕΞΩΣΤΕΣ	
ΔΟΚΟΙ	
ΣΚΑΛΕΣ	

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ : Φουσκώματα στις τοιχογραφίες του ιερού.

(14)

ΕΡΓΟ : Ι.Ν. ΜΕΤΑΜΟΡΦΩΣΗΣ ΤΟΥ ΣΩΤΗΡΟΣ ΣΑΜΑΡΙΝΑΣ

ΘΕΣΗ : ΣΑΜΑΡΙΝΑ

ΚΑΤΑΚΟΡΥΦΑ ΦΕΡΟΝΤΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

ΚΑΘΙΖΗΣΕΙΣ	
ΑΠΟΚΛΙΣΗ ΑΠΟ ΚΑΤΑΚΟΡΥΦΟ	
ΦΟΥΣΚΩΜΑΤΑ	
ΡΗΓΜΑΤΩΣΕΙΣ	
ΥΓΡΑΣΙΑ	Εμφάνιση υγρασίας στο ταβάνι του νάρθηκα και στο βορινό τοίχο
ΔΙΑΒΡΩΣΗ ΕΥΛΟΔΕΣΙΩΝ	
ΑΠΟΚΟΛΛΗΣΗ ΛΙΘΩΝ	
ΑΠΟΣΑΘΡΩΣΗ ΚΟΝΙΑΜΑΤΩΝ	
ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑ	
ΑΛΛΟΙΩΣΕΙΣ ΑΡΧΙΚΟΥ ΔΟΜΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ	

ΟΡΙΖΟΝΤΙΑ ΦΕΡΟΝΤΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

ΣΤΕΓΕΣ - ΚΕΡΑΜΙΔΙΑ	
ΠΑΤΩΜΑΤΑ	
ΕΞΩΣΤΕΣ	
ΔΟΚΟΙ	
ΣΚΑΛΕΣ	

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ : Είναι πλήρως αγιογραφημένη. Έχει κλαπεί τμήμα του τέμπλου και εικόνες αυτού.

(15)

ΕΡΓΟ : Ι.Ν. ΑΓΙΟΥ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ (1778)

ΘΕΣΗ : ΜΕΣΟΛΟΥΡΙ ΓΡΕΒΕΝΩΝ

ΕΙΔΟΣ: Τρίκλιτη θολοσκέπαστη Βασιλική

ΚΑΤΑΚΟΡΥΦΑ ΦΕΡΟΝΤΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

ΚΑΘΙΖΗΣΕΙΣ	Βύθιση ομοιόμορφη σε όλα τα ανακουφιστικά τόξα του μεσαίου θόλου
ΑΠΟΚΛΙΣΗ ΑΠΟ ΚΑΤΑΚΟΡΥΦΟ	
ΦΟΥΣΚΩΜΑΤΑ	
ΡΗΓΜΑΤΩΣΕΙΣ	Στο θόλο
ΥΓΡΑΣΙΑ	Εσωτερικά στη στέγη
ΔΙΑΒΡΩΣΗ ΕΥΛΟΔΕΣΙΩΝ	
ΑΠΟΚΟΛΛΗΣΗ ΛΙΘΩΝ	
ΑΠΟΣΑΘΡΩΣΗ ΚΟΝΙΑΜΑΤΩΝ	Κούφιας τοιχογραφίες, φουσκωμένο κονίαμα που έχει ξεκολλήσει τοπικά
ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑ	
ΑΛΛΟΙΩΣΕΙΣ ΑΡΧΙΚΟΥ ΔΟΜΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ	

ΟΡΙΖΟΝΤΙΑ ΦΕΡΟΝΤΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

ΣΤΕΓΕΣ - ΚΕΡΑΜΙΔΙΑ	Υγρασία. Απώλεια μεσαίου δοκαριού στήριξης. Απατείται πλήρης αποκατάσταση και εξ' ανάγκης αποκατάσταση εξωραχικών θόλων και φουρνικών σε κάθε εγκάρσια διεύθυνση
ΠΑΤΩΜΑΤΑ	
ΕΞΩΣΤΕΣ	
ΔΟΚΟΙ	
ΣΚΑΛΕΣ	

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ :

Διακρίνουμε στο εσωτερικό πολλές φάσεις στις αγιογραφίες του Ναού από διάφορες σχολές (π.χ. Σαμαριναίους στο κέντρο και Γιαννιώτες σε άλλα σημεία). Σώζεται ο τοιχογραφικός διάκοσμος, οι είσοδοι, τα δάπεδα, το τέμπλο, ο γυναικωνίτης, ο κύριος ναός της αρχικής κατασκευής. Σώζεται επίσης ο θρόνος και ο άμβωνας. Οι επεμβάσεις που πρέπει να γίνουν εξωτερικά αφορούν νεώτερα αρμολογήματα, επικάλυψη πέτρας με βερνίκι αδιαβροχοποίησης, σενάζ κάτω από το γείσο της στέγης, αντιστηρίξεις στη βόρεια πλευρά και νεώτερους μανδύες χαμηλά στη βόρεια και δυτική πλευρά.

(16)

ΕΡΓΟ : Ι.Ν ΑΓΙΟΥ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ

ΘΕΣΗ : ΔΟΤΣΙΚΟ

ΚΑΤΑΚΟΡΥΦΑ ΦΕΡΟΝΤΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

ΚΑΘΙΖΗΣΕΙΣ	
ΑΠΟΚΛΙΣΗ ΑΠΟ ΚΑΤΑΚΟΡΥΦΟ	
ΦΟΥΣΚΩΜΑΤΑ	
ΡΗΓΜΑΤΩΣΕΙΣ	Ρηγμάτωση νότια του ιερού εσωτερικό στο υπέρθυρο. Ρηγμάτωση πάνω και κάτω από την κόγχη του ιερού. Ρηγμάτωση στο υπέρθυρο στην είσοδο Ρωγμή στο παράθυρο στο γυναικωνίτη.
ΥΓΡΑΣΙΑ	
ΔΙΑΒΡΩΣΗ ΕΥΛΟΔΕΣΙΩΝ	
ΑΠΟΚΟΛΛΗΣΗ ΛΙΘΩΝ	Αποκόλληση γείσου νότια και νοτιοδυτικά, αποκόλληση λίθων στη ΒΑ γωνία η οποία είναι ανακατασκευασμένη και στη ΒΔ.
ΑΠΟΣΑΘΡΩΣΗ ΚΟΝΙΑΜΑΤΩΝ	Ρηγμάτωση
ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑ	
ΑΛΛΟΙΩΣΕΙΣ ΑΡΧΙΚΟΥ ΔΟΜΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ	Σενάζ και γείσο από μπετόν στον εξωνάρθηκα (στρώσεις διαφορετικής χρονολογίας κατασκευής). Επιχρισμένες με τσιμεντοειδές επίχρισμα κάποιες από τις κολώνες του εξωνάρθηκα. Έχει αφαιρεθεί ελκυστήρας από το κεντρικό κλίτος καθώς και εγκάρσιος ελκυστήρας.

ΟΡΙΖΟΝΤΙΑ ΦΕΡΟΝΤΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

ΣΤΕΓΕΣ - ΚΕΡΑΜΙΔΙΑ	Ταβανωμένος ο ναός. Επικάλυψη από λαμαρίνα
ΠΑΤΩΜΑΤΑ	
ΕΞΩΣΤΕΣ	
ΔΟΚΟΙ	
ΣΚΑΛΕΣ	

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ :

Φουσκωμα αγιογραφίας στην κόγχη του ιερού.

Λέβητας εντός του ναού.

Η κόγχη είναι ανακατασκευασμένη και οι τοιχογραφίες της κατεστραμμένες.

(17)

ΕΡΓΟ : Ι.Ν. ΑΓΙΟΥ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ

ΘΕΣΗ : ΣΜΙΞΗ

ΚΑΤΑΚΟΡΥΦΑ ΦΕΡΟΝΤΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

ΚΑΘΙΖΗΣΕΙΣ	
ΑΠΟΚΛΙΣΗ ΑΠΟ ΚΑΤΑΚΟΡΥΦΟ	
ΦΟΥΣΚΩΜΑΤΑ	
ΡΗΓΜΑΤΩΣΕΙΣ	Ρωγμή μικρού εύρους στην έσωτερική παρειά του τοίχου στη θέση ανοίγματος δεξιά του ιερού.
ΥΓΡΑΣΙΑ	
ΔΙΑΒΡΩΣΗ ΕΥΛΟΔΕΣΙΩΝ	
ΑΠΟΚΟΛΛΗΣΗ ΛΙΘΩΝ	
ΑΠΟΣΑΘΡΩΣΗ ΚΟΝΙΑΜΑΤΩΝ	
ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑ	Εσωτερικές κολώνες ξύλινες οι οποίες έχουν επενδυθεί με ραμποτέ ξυλεία ώστε να μην είναι δυνατός ο έλεγχος πιθανής αποσάθρωσης του ξύλου.
ΑΛΛΟΙΩΣΕΙΣ ΑΡΧΙΚΟΥ ΔΟΜΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ	Έχουν γίνει τσιμεντοειδή επιχρίσματα στο νότιο τοίχο και στον τοίχο της κόγχης του ιερού. Στους υπόλοιπους τοίχους εφαρμόστηκε τσιμεντοειδές επίχρισμα εξωτερικά στις θέσεις των αρμών των λίθων.

ΟΡΙΖΟΝΤΙΑ ΦΕΡΟΝΤΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

ΣΤΕΓΕΣ - ΚΕΡΑΜΙΔΙΑ	Στέγη ξύλινη πρόσφατη κατασκευή και ραμποτέ ταβάνι.
ΠΑΤΩΜΑΤΑ	
ΕΞΩΣΤΕΣ	
ΔΟΚΟΙ	
ΣΚΑΛΕΣ	

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ :

Οι επεμβάσεις έγιναν από τεχνίτες χωρίς να έχουν υποδειχθεί από μηχανικό.

(18)

ΕΡΓΟ : Ι.Ν. ΑΓΙΟΥ ΝΙΚΟΛΑΟΥ

ΘΕΣΗ : ΣΜΙΞΗ

ΚΑΤΑΚΟΡΥΦΑ ΦΕΡΟΝΤΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

ΚΑΘΙΖΗΣΕΙΣ	Διαφορικές καθιζήσεις οι οποίες έχουν προκαλέσει έντονες διαγώνιες ρηγματώσεις
ΑΠΟΚΛΙΣΗ ΑΠΟ ΚΑΤΑΚΟΡΥΦΟ	Ο ανατολικός τοίχος αριστερά της κόγχης αποκλίνει τοπικά από την κατακόρυφο στη θέση όπου εμφανίζεται η διαγώνια ρωγμή.
ΦΟΥΣΚΩΜΑΤΑ	
ΡΗΓΜΑΤΩΣΕΙΣ	1. Διαγώνια ρωγμή στη ΝΑ γωνία εκατέρωθεν του ανοίγματος 2. Διαγώνια ρωγμή στη ΒΑ γωνία 3. Οριζόντια ρηγματώση στο δυτικό τοίχο & βορινό τοίχο (ΒΔ) 4. Ρηγματώση νότιου τοίχου σε δύο θέσεις 5. Ρηγματώσεις βορινού τοίχου γύρω από άνοιγμα
ΥΓΡΑΣΙΑ	
ΔΙΑΒΡΩΣΗ ΞΥΛΟΔΕΞΙΩΝ	
ΑΠΟΚΟΛΛΗΣΗ ΛΙΘΩΝ	
ΑΠΟΣΑΘΡΩΣΗ ΚΟΝΙΑΜΑΤΩΝ	
ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑ	
ΑΛΛΟΙΩΣΕΙΣ ΑΡΧΙΚΟΥ ΔΟΜΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ	Νέα προσθήκη νάρθηκα με καμάρες στις οποίες επίσης εμφανίζονται ρηγματώσεις. Νέες ξύλινες εσωτερικές κολώνες κυκλικής διατομής.

ΟΡΙΖΟΝΤΙΑ ΦΕΡΟΝΤΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

ΣΤΕΓΕΣ - ΚΕΡΑΜΙΔΙΑ	Νέο ταβάνι.
ΠΑΤΩΜΑΤΑ	
ΕΞΩΣΤΕΣ	
ΔΟΚΟΙ	
ΣΚΑΛΕΣ	

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ : Ο ναός κήκε το 1989.

(19)

ΕΡΓΟ : Ι.Ν. ΑΓΙΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ

ΘΕΣΗ : ΣΜΙΞΗ

ΚΑΤΑΚΟΡΥΦΑ ΦΕΡΟΝΤΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

ΚΑΘΙΖΗΣΕΙΣ	
ΑΠΟΚΛΙΣΗ ΑΠΟ ΚΑΤΑΚΟΡΥΦΟ	Ο νότιος τοίχος αποκλίνει από την κατακόρυφο, γεγονός που γίνεται αντιληπτό τόσο οπτικά όσο και από την μετακίνηση των εκλυστήρων από τις θέσεις στήριξής τους.
ΦΟΥΣΚΩΜΑΤΑ	
ΡΗΓΜΑΤΩΣΕΙΣ	1. Ρηγματώσεις στον ανατολικό τοίχο εκατέρωθεν της κόγχης του ιερού 2. Ρηγματώση μεγάλου εύρους σε όλο το πάχος του τοίχου στο βορινό τοίχο 3. Ρηγματώσεις στις θέσεις συναρμογής νέου πλαισίου ο/σ με υφιστάμενη τοιχοποιία. 4. Ρηγματώσεις στους κόμβους σύνδεσης νέων δοκών με υφιστάμενο τοίχο 4. Ρηγματώσεις στο καμπαναριό
ΥΓΡΑΣΙΑ	Εμφανίζεται στους ξύλινους εκλυστήρες
ΔΙΑΒΡΩΣΗ ΞΥΛΟΔΕΣΙΩΝ	
ΑΠΟΚΟΛΛΗΣΗ ΛΙΘΩΝ	
ΑΠΟΣΑΘΡΩΣΗ ΚΟΝΙΑΜΑΤΩΝ	
ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑ	
ΑΛΛΟΙΩΣΕΙΣ ΑΡΧΙΚΟΥ ΔΟΜΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ	Μεταγενέστερη προσθήκη συστήματος υποστυλωμάτων – δοκών εσωτερικά στο ναό. Αντιστήριξη εξωτερικά της ΝΑ γωνίας με υποστύλωμα ο/σ. Τσιμεντοειδές επίχρισμα έως ύψος ~80 εκ. για στεγάνωση στο βορινό τοίχο.

ΟΡΙΖΟΝΤΙΑ ΦΕΡΟΝΤΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

ΣΤΕΓΕΣ - ΚΕΡΑΜΙΔΙΑ	Νεώτερο ταβάνι.
ΠΑΤΩΜΑΤΑ	
ΕΞΩΣΤΕΣ	
ΔΟΚΟΙ	
ΣΚΑΛΕΣ	

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ : -

(20)

ΕΡΓΟ : Ι.Ν. ΑΓΙΟΥ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ

ΘΕΣΗ : ΑΒΔΕΛΛΑ

ΚΑΤΑΚΟΡΥΦΑ ΦΕΡΟΝΤΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

ΚΑΘΙΖΗΣΕΙΣ	
ΑΠΟΚΛΙΣΗ ΑΠΟ ΚΑΤΑΚΟΡΥΦΟ	
ΦΟΥΣΚΩΜΑΤΑ	
ΡΗΓΜΑΤΩΣΕΙΣ	Δυτική πλευρά καλυμμένες με επένδυση με λίθινες πλάκες
ΥΓΡΑΣΙΑ	
ΔΙΑΒΡΩΣΗ ΞΥΛΟΔΕΣΙΩΝ	Ανάκτηση βόρειου τοίχου χωρίς ενσωμάτωση των εγκάρσιων ελκυστήρων.
ΑΠΟΚΟΛΛΗΣΗ ΛΙΘΩΝ	
ΑΠΟΣΑΘΡΩΣΗ ΚΟΝΙΑΜΑΤΩΝ	
ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑ	Τρίκλιτη ξυλοσκέπαστη βασιλική με διώροφο γυναικωνίτη και νάρθηκα στη νότια πλευρά
ΑΛΛΟΙΩΣΕΙΣ ΑΡΧΙΚΟΥ ΔΟΜΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ	Επένδυση με σκυρόδεμα των λίθινων υποστυλωμάτων των κιονοστοιχιών. Απότμηση των βραχυπροβόλων στήριξης του ζυγού της στέγης του νάρθηκα

ΟΡΙΖΟΝΤΙΑ ΦΕΡΟΝΤΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

ΣΤΕΓΕΣ - ΚΕΡΑΜΙΔΙΑ	Στέγη νεότερης κατασκευής ασύμβατη με την αρχική κτήση
ΠΑΤΩΜΑΤΑ	
ΕΞΩΣΤΕΣ	
ΔΟΚΟΙ	
ΣΚΑΛΕΣ	

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ :

Ασύμβατες επεμβάσεις που έχουν αλλοιώσει τα μορφολογικά και τυπολογικά χαρακτηριστικά του ναού.

Πρόσφατη κατασκευή περιμετρική θεμελιοδοκού.

(21)

ΕΡΓΟ : Ι.Ν. ΖΩΟΔΟΧΟΥ ΠΗΓΗΣ

ΘΕΣΗ : «ΛΕΙΨΟΚΑΚΙ» - Μ. ΣΕΙΡΗΝΙ

ΚΑΤΑΚΟΡΥΦΑ ΦΕΡΟΝΤΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

ΚΑΘΙΖΗΣΕΙΣ	Πιθανόν στο Ν τοίχο στη θέση της πόρτας
ΑΠΟΚΛΙΣΗ ΑΠΟ ΚΑΤΑΚΟΡΥΦΟ	
ΦΟΥΣΚΩΜΑΤΑ	Στο Β τοίχο
ΡΗΓΜΑΤΩΣΕΙΣ	Σύνδεση μεσότοιχου με Β και Ν τοίχο
ΥΓΡΑΣΙΑ	Στη στέγη
ΔΙΑΒΡΩΣΗ ΞΥΛΟΔΕΣΙΩΝ	Σε μέτρια κατάσταση οι παλίοι ελκυστήρες (είναι 1 παρά 1)
ΑΠΟΚΟΛΛΗΣΗ ΛΙΘΩΝ	Χρειάζεται αρμολόγηση
ΑΠΟΣΑΘΡΩΣΗ ΚΟΝΙΑΜΑΤΩΝ	
ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑ	Δίχωρος ναός, στο 2 ο χώρο βρίσκεται ο τάφος
ΑΛΛΟΙΩΣΕΙΣ ΑΡΧΙΚΟΥ ΔΟΜΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ	

ΟΡΙΖΟΝΤΙΑ ΦΕΡΟΝΤΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

ΣΤΕΓΕΣ - ΚΕΡΑΜΙΔΙΑ	Έχει αποκατασταθεί, δεν έχει μεμβράνη – μπαίνει υγρασία
ΠΑΤΩΜΑΤΑ	Θέλει συντήρηση το δάπεδο του δεύτερου υπερυψωμένου χώρου
ΕΞΩΣΤΕΣ	
ΔΟΚΟΙ	
ΣΚΑΛΕΣ	

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ :

Υπόγειος παλαιοχριστιανικός τάφος.

(22)

ΕΡΓΟ : Ι.Ν. ΑΓΙΟΥ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ

ΘΕΣΗ : ΚΑΛΟΧΙ

ΚΑΤΑΚΟΡΥΦΑ ΦΕΡΟΝΤΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

ΚΑΘΙΖΗΣΕΙΣ	
ΑΠΟΚΛΙΣΗ ΑΠΟ ΚΑΤΑΚΟΡΥΦΟ	
ΦΟΥΣΚΩΜΑΤΑ	
ΡΗΓΜΑΤΩΣΕΙΣ	
ΥΓΡΑΣΙΑ	
ΔΙΑΒΡΩΣΗ ΕΥΛΟΔΕΣΙΩΝ	
ΑΠΟΚΟΛΛΗΣΗ ΛΙΘΩΝ	
ΑΠΟΣΑΘΡΩΣΗ ΚΟΝΙΑΜΑΤΩΝ	
ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑ	Μονόχωρος μεταβυζαντινός ναός
ΑΛΛΟΙΩΣΕΙΣ ΑΡΧΙΚΟΥ ΔΟΜΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ	

ΟΡΙΖΟΝΤΙΑ ΦΕΡΟΝΤΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

ΣΤΕΓΕΣ - ΚΕΡΑΜΙΔΙΑ	
ΠΑΤΩΜΑΤΑ	
ΕΞΩΣΤΕΣ	
ΔΟΚΟΙ	
ΣΚΑΛΕΣ	

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ :

Πλήρης κατάρρευση κατά το σεισμό του 1995. Είχε αποκατασταθεί παλαιότερα.
Καμία προτεραιότητα

(23)

ΕΡΓΟ : Ι.Ν. ΑΓ. ΙΩΑΝΝΗ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ

ΘΕΣΗ : ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ

ΚΑΤΑΚΟΡΥΦΑ ΦΕΡΟΝΤΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

ΚΑΘΙΖΗΣΕΙΣ	
ΑΠΟΚΛΙΣΗ ΑΠΟ ΚΑΤΑΚΟΡΥΦΟ	
ΦΟΥΣΚΩΜΑΤΑ	
ΡΗΓΜΑΤΩΣΕΙΣ	
ΥΓΡΑΣΙΑ	
ΔΙΑΒΡΩΣΗ ΕΥΛΟΔΕΣΙΩΝ	
ΑΠΟΚΟΛΛΗΣΗ ΛΙΘΩΝ	Βόρειο κλίτος εντελώς κατεστραμμένο
ΑΠΟΣΑΘΡΩΣΗ ΚΟΝΙΑΜΑΤΩΝ	
ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑ	Τρίκλιτη θολοσκέπαστη βασιλική
ΑΛΛΟΙΩΣΕΙΣ ΑΡΧΙΚΟΥ ΔΟΜΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ	

ΟΡΙΖΟΝΤΙΑ ΦΕΡΟΝΤΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

ΣΤΕΓΕΣ - ΚΕΡΑΜΙΔΙΑ	
ΠΑΤΩΜΑΤΑ	
ΕΞΩΣΤΕΣ	
ΔΟΚΟΙ	
ΣΚΑΛΕΣ	

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ :

Πλήρης κατάρρευση εδώ και 15 χρόνια. Υπήρχε μελέτη αποκατάστασης. Ίχνη εγκάρσιας τοξοστοιχίας, με πιθανή αιτία καταστροφής τον πόλεμο. Καμία προτεραιότητα

(24)

ΕΡΓΟ : ΙΕΡΑ ΜΟΝΗ ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΤΡΙΑΣ

ΘΕΣΗ : ΠΑΛΙΟΥΡΙΑ

ΚΑΤΑΚΟΡΥΦΑ ΦΕΡΟΝΤΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

ΚΑΘΙΖΗΣΕΙΣ	
ΑΠΟΚΛΙΣΗ ΑΠΟ ΚΑΤΑΚΟΡΥΦΟ	Μηδενικές αποκλίσεις στις ελκυστήρες και στους σπόνδυλους
ΦΟΥΣΚΩΜΑΤΑ	
ΡΗΓΜΑΤΩΣΕΙΣ	Μερικές στην κεντρική θύρα και στο μεσαίο διαμήκη θόλο
ΥΓΡΑΣΙΑ	Στη νότια κόγχη στην πλευρά του καθολικού, σε τμήματα της οροφή και σε μερικά νεότερα επιχρίσματα
ΔΙΑΒΡΩΣΗ ΕΥΛΟΔΕΣΙΩΝ	
ΑΠΟΚΟΛΛΗΣΗ ΛΙΘΩΝ	
ΑΠΟΣΑΘΡΩΣΗ ΚΟΝΙΑΜΑΤΩΝ	
ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑ	Μοναστηριακό συγκρότημα που διασώζει τις πτέρυγές του, ενώ στο κέντρο βρίσκεται το καθολικό βυζαντινού αθωνίτικου τύπου, που χρονολογείται στα 1816.
ΑΛΛΟΙΩΣΕΙΣ ΑΡΧΙΚΟΥ ΔΟΜΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ	

ΟΡΙΖΟΝΤΙΑ ΦΕΡΟΝΤΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

ΣΤΕΓΕΣ - ΚΕΡΑΜΙΔΙΑ	εγγεγραμμένος σταυροειδής με τρούλο
ΠΑΤΩΜΑΤΑ	Μαρμάρινα
ΕΞΩΣΤΕΣ	
ΔΟΚΟΙ	
ΣΚΑΛΕΣ	

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ :

Διασώζεται ξυλόγλυπτο νεότερο τέμπλο και στο εσωτερικό φέρει περίφημα λιθανάγλυφα. Έγινε αποκατάσταση το 1995. Ύπαρξη ενδεικτικών τομών σε υποστηλώματα (για διερεύνηση παλαιότερων κονιαμάτων τοιχογραφιών). Ιδιομορφία ευρύχωρου εξωνάρθηκα (τύπος λιτή)

(25)

ΕΡΓΟ : Ι.Ν. ΑΓΙΑΣ ΠΑΡΑΣΚΕΥΗΣ

ΘΕΣΗ : Παναγιά Γρεβενών

ΚΑΤΑΚΟΡΥΦΑ ΦΕΡΟΝΤΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

ΚΑΘΙΖΗΣΕΙΣ	
ΑΠΟΚΛΙΣΗ ΑΠΟ ΚΑΤΑΚΟΡΥΦΟ	Ναι, στο βόρειο και το νότιο τοίχο
ΦΟΥΣΚΩΜΑΤΑ	Ναι, εσωτερικά στο ιερό στη ΒΑ πλευρά
ΡΗΓΜΑΤΩΣΕΙΣ	Ναι, μια παλιά μεγάλη ρηγμάτωση στη Β πλευρά του ιερού και στη ΝΔ γωνία υπάρχει μια διαμπερής ρηγμάτωση
ΥΓΡΑΣΙΑ	Προβλήματα περιμετρικά, ελλειμματικά αποστραγγιστικά έργα υγρασία στην οροφή
ΔΙΑΒΡΩΣΗ ΞΥΛΟΔΕΞΙΩΝ	Ναι, είναι τελείως αποσθρωμένες
ΑΠΟΚΟΛΛΗΣΗ ΛΙΘΩΝ	Ολική στην περιμετρική λιθοδομή
ΑΠΟΣΑΘΡΩΣΗ ΚΟΝΙΑΜΑΤΩΝ	
ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑ	Μονόχωρος κοιμητηριακός ναός του α' μισού του 18 ^{ου} αιώνα
ΑΛΛΟΙΩΣΕΙΣ ΑΡΧΙΚΟΥ ΔΟΜΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ	Νότια, ΝΑ αποκόλληση – υποχώρηση στις ανατολικής πλευράς του ιερού

ΟΡΙΖΟΝΤΙΑ ΦΕΡΟΝΤΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

ΣΤΕΓΕΣ - ΚΕΡΑΜΙΔΙΑ	Στέγη αποσθρωμένη σε κακή κατάσταση
ΠΑΤΩΜΑΤΑ	
ΕΞΩΣΤΕΣ	
ΔΟΚΟΙ	Έχουν σαπίσει / προσβληθεί από την υγρασία
ΣΚΑΛΕΣ	

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ :

Έχει γίνει μερική αποκατάσταση. Ξυλόγλυπτο τέμπλο του 1425. Πιθανή κύρια αιτία κατάρρευσης ο υπόγειος υδροφόρος ορίζοντας της περιοχής. Απαιτούνται άμεσες σωστικές ενέργειες και μελέτη αποκατάστασης. Εσωτερικά ο ναός είναι γεμάτος με τα ξύλινα δοκάρια της μονής Τορνικίου. Εξωτερικά υπάρχει μεταλλικό στέγαστρο και ξύλινες αντιστηρίξεις (μετά το σεισμό του '95) που έχουν σαπίσει.

Εξωτερικά υπάρχει όμορο γκρεμισμένο πέτρινο κτίριο (πιθανόν οστεοφυλάκιο)

Έχει γίνει σοβάτισμα εσωτερικά -> αποτυχημένη προσπάθεια.

Στην κόγχη του ιερού υπάρχει μερική αποκόλληση.

Το τέμπλο έχει αρχίσει να διαβρώνεται.

Να γίνει άμεσα και καθαρισμός από τη βλάστηση εξωτερικά.

(26)

ΕΡΓΟ: Ι.Ν. ΑΓΙΟΥ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ

ΘΕΣΗ: ΠΑΝΑΓΙΑ

ΚΑΤΑΚΟΡΥΦΑ ΦΕΡΟΝΤΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

ΚΑΘΙΖΗΣΕΙΣ	
ΑΠΟΚΛΙΣΗ ΑΠΟ ΚΑΤΑΚΟΡΥΦΟ	
ΦΟΥΣΚΩΜΑΤΑ	Μικροφουσκώματα στις τοιχογραφίες. Υπάρχει προσβολή τους από τσιμεντοκονιάματα
ΡΗΓΜΑΤΩΣΕΙΣ	Στη δυτική πλευρά της λιθοδομής (στο πρέκι)
ΥΓΡΑΣΙΑ	Σε ορισμένα σημεία
ΔΙΑΒΡΩΣΗ ΕΥΛΟΔΕΣΙΩΝ	
ΑΠΟΚΟΛΛΗΣΗ ΛΙΘΩΝ	
ΑΠΟΣΑΘΡΩΣΗ ΚΟΝΙΑΜΑΤΩΝ	Μερική στα ΝΑ
ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑ	Μονόχωρος ναός (παρεκκλήσι) με περιμετρικές τοιχογραφίες του έτους 1632
ΑΛΛΟΙΩΣΕΙΣ ΑΡΧΙΚΟΥ ΔΟΜΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ	

ΟΡΙΖΟΝΤΙΑ ΦΕΡΟΝΤΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

ΣΤΕΓΕΣ - ΚΕΡΑΜΙΔΙΑ	Εμφανώς νεώτερη στέγη με χρήση 2 ξύλινων ζευκτών
ΠΑΤΩΜΑΤΑ	
ΕΞΩΣΤΕΣ	
ΔΟΚΟΙ	
ΣΚΑΛΕΣ	

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ :

Υπαρξη τοιχογραφιών στο αέτωμα. Προβλήματα λαθρανασκαφής στο εσωτερικό του ναού, στην κόγχη του ιερού (καντήλια, βιβλία κτλ.) και στο εξωτερικό του.

(27)

ΕΡΓΟ : Ι.Ν. ΚΟΙΜΗΣΗΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ

ΘΕΣΗ : ΤΡΙΦΥΛΛΙ (ΝΟΥΜΠΕΝΙΤΣΑ)

ΚΑΤΑΚΟΡΥΦΑ ΦΕΡΟΝΤΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

ΚΑΘΙΖΗΣΕΙΣ	
ΑΠΟΚΛΙΣΗ ΑΠΟ ΚΑΤΑΚΟΡΥΦΟ	Το τέμπλο. Απαιτείται περίσφιξη στο θόλο (έπρεπε να γίνει εξαρχής) με ελκυστήρες
ΦΟΥΣΚΩΜΑΤΑ	
ΡΗΓΜΑΤΩΣΕΙΣ	
ΥΓΡΑΣΙΑ	Ναι, εισχώρηση ομβρίων από τη στέγη
ΔΙΑΒΡΩΣΗ ΞΥΛΟΔΕΣΙΩΝ	
ΑΠΟΚΟΛΛΗΣΗ ΛΙΘΩΝ	
ΑΠΟΣΑΘΡΩΣΗ ΚΟΝΙΑΜΑΤΩΝ	
ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑ	Μονόχωρος μεταβυζαντινός ναός με τοιχογραφίες τέλους 18 ^{ου} αι. (1791) και ξυλόγλυπτο τέμπλο με γραπτό διάκοσμο
ΑΛΛΟΙΩΣΕΙΣ ΑΡΧΙΚΟΥ ΔΟΜΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ	

ΟΡΙΖΟΝΤΙΑ ΦΕΡΟΝΤΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

ΣΤΕΓΕΣ - ΚΕΡΑΜΙΔΙΑ	Απαιτείται αντικατάσταση κεραμιδιών, έχουν γίνει αρμολογήματα. Η οροφή παρουσιάζει προβλήματα. Κατασκευασμένη από καστανιά. Το ταβάνι περιλαμβάνει παλαιά ξυλόγλυπτα και απαιτεί συντήρηση
ΠΑΤΩΜΑΤΑ	
ΕΞΩΣΤΕΣ	
ΔΟΚΟΙ	
ΣΚΑΛΕΣ	

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ :

Τοιχογραφίες τέλους 18^{ου} αι. (1791) και ξυλόγλυπτο τέμπλο με γραπτό διάκοσμο. Ημιτελής αποκατάσταση. Λείπουν αντικείμενα από τον εξοπλισμό του ναού. Άμεση απαίτηση για αρμολόγηση από αρχή εξωτερικά. Επίσης ανάγκη για σίτες στα παράθυρα για τα πουλιά

(28)

ΕΡΓΟ : Ι.Ν. ΑΓΙΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ

ΘΕΣΗ : ΤΡΙΦΥΛΛΙ (ΝΟΥΜΠΕΝΙΤΣΑ)

ΚΑΤΑΚΟΡΥΦΑ ΦΕΡΟΝΤΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

ΚΑΘΙΖΗΣΕΙΣ	
ΑΠΟΚΛΙΣΗ ΑΠΟ ΚΑΤΑΚΟΡΥΦΟ	
ΦΟΥΣΚΩΜΑΤΑ	
ΡΗΓΜΑΤΩΣΕΙΣ	Μερικές στην ΝΑ πλευρά
ΥΓΡΑΣΙΑ	
ΔΙΑΒΡΩΣΗ ΕΥΛΟΔΕΣΙΩΝ	
ΑΠΟΚΟΛΛΗΣΗ ΛΙΘΩΝ	
ΑΠΟΣΑΘΡΩΣΗ ΚΟΝΙΑΜΑΤΩΝ	
ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑ	
ΑΛΛΟΙΩΣΕΙΣ ΑΡΧΙΚΟΥ ΔΟΜΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ	Αποκατάσταση μη επαρκής, Κακοποίηση αρχικής μορφής με μπετά και σενάζ.

ΟΡΙΖΟΝΤΙΑ ΦΕΡΟΝΤΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

ΣΤΕΓΕΣ - ΚΕΡΑΜΙΔΙΑ	Μεμβράνες προστασίας, συνεχή πετσώματα τσιμεντένια, πεταμένες λαμαρίνες
ΠΑΤΩΜΑΤΑ	
ΕΞΩΣΤΕΣ	
ΔΟΚΟΙ	
ΣΚΑΛΕΣ	

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ :

16^{ος} αρχιτεκτ., 19^{ος} ζωγραφική, Έγινε μερική αποκατάσταση καθώς και νεότερες παρεμβάσεις παντελώς ασύμβατες με την αρχική μορφή. Πολλά εδαφικά προβλήματα. Διάβρωση από δέντρα (ρίζες) και από την έξαρση του υδατικού ορίζοντα.

(29)

ΕΡΓΟ : Ι.Ν. ΚΟΙΜΗΣΕΩΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ

ΘΕΣΗ : ΤΡΙΦΥΛΛΙ

ΚΑΤΑΚΟΡΥΦΑ ΦΕΡΟΝΤΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

ΚΑΘΙΖΗΣΕΙΣ	
ΑΠΟΚΛΙΣΗ ΑΠΟ ΚΑΤΑΚΟΡΥΦΟ	
ΦΟΥΣΚΩΜΑΤΑ	
ΡΗΓΜΑΤΩΣΕΙΣ	Στις γωνίες λόγω απεγκιβωτισμού των τοίχων που συντρέχουν στις γωνίες.
ΥΓΡΑΣΙΑ	
ΔΙΑΒΡΩΣΗ ΕΥΛΟΔΕΣΙΩΝ	
ΑΠΟΚΟΛΛΗΣΗ ΛΙΘΩΝ	
ΑΠΟΣΑΘΡΩΣΗ ΚΟΝΙΑΜΑΤΩΝ	
ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑ	Πρόκειται για μονόχωρο κοιμητηριακό ναό του 18 ^{ου} αι.. Ο γυναικωνίτης έχει ανεξάρτητη είσοδο και υπερυψωμένο δάπεδο σε σχέση με τον κυρίως ναό.
ΑΛΛΟΙΩΣΕΙΣ ΑΡΧΙΚΟΥ ΔΟΜΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ	Έλαβαν χώρα νεώτερες ασύμβατες επεμβάσεις στη στέγη και στο νάρθηκα και ως εκ τούτου η αρχική τυπολογία του ναού να αλλοιωθεί.

ΟΡΙΖΟΝΤΙΑ ΦΕΡΟΝΤΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

ΣΤΕΓΕΣ - ΚΕΡΑΜΙΔΙΑ	Η στέγη δεν μπορεί να ελεγχθεί υπάρχει ταβάνι νεώτερης κατασκευής.
ΠΑΤΩΜΑΤΑ	
ΕΞΩΣΤΕΣ	
ΔΟΚΟΙ	
ΣΚΑΛΕΣ	

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ :

Παρατηρούνται αποκολλήσεις τμημάτων τοιχογραφιών. Επίσης, στον εξωτερικό τοίχο προς το νάρθηκα το υπέρθυρο είναι διαμορφωμένο σε σχήμα καμάρας ενώ η πόρτα είναι ορθογωνική.

(30)

ΕΡΓΟ : Ι.Ν. ΑΓΙΟΥ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

ΘΕΣΗ : ΑΝΟΙΞΗ

ΚΑΤΑΚΟΡΥΦΑ ΦΕΡΟΝΤΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

ΚΑΘΙΖΗΣΕΙΣ	
ΑΠΟΚΛΙΣΗ ΑΠΟ ΚΑΤΑΚΟΡΥΦΟ	
ΦΟΥΣΚΩΜΑΤΑ	
ΡΗΓΜΑΤΩΣΕΙΣ	Ναι, στις 2 κόγχες του ιερού (αριστερά και δεξιά) όπως και στο δυτικό τοίχο μικρορηγματώσεις
ΥΓΡΑΣΙΑ	
ΔΙΑΒΡΩΣΗ ΕΥΛΟΔΕΣΙΩΝ	Μικρή
ΑΠΟΚΟΛΛΗΣΗ ΛΙΘΩΝ	
ΑΠΟΣΑΘΡΩΣΗ ΚΟΝΙΑΜΑΤΩΝ	Μερική- παλαιότερη προσπάθεια αρμολόγησης
ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑ	Μονόχωρος με υπερηψωμένο γυναικωνίτη (λείπει το τέμπλο)
ΑΛΛΟΙΩΣΕΙΣ ΑΡΧΙΚΟΥ ΔΟΜΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ	Αποκατάσταση μετά το σεισμό αλλά υπάρχουν μεγάλες διαβρώσεις

ΟΡΙΖΟΝΤΙΑ ΦΕΡΟΝΤΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

ΣΤΕΓΕΣ - ΚΕΡΑΜΙΔΙΑ	Έχει καταρρεύσει σε σημεία (κυρίως γύρω από τους 2 φεγγίτες). Κατεστραμένοι δοκοί, πολλή υγρασία. Τα νέα ξύλα στη στέγη (μετά την αποκατάσταση) αρκετά κατεστραμένα -πιθανόν από σκουλήκι. Βέλος κάμψης στα ζευκτά στο ύψος της κυρίας εισόδου .
ΠΑΤΩΜΑΤΑ	Κατεστραμένες πέτρες με πατημένο χώμα (ανοιχτός χώρος)
ΕΞΩΣΤΕΣ	
ΔΟΚΟΙ	
ΣΚΑΛΕΣ	

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ :

Ο ναός είναι ανοιχτός. Δεν υπάρχουν πουθενά κουφώματα παρά μόνο το κέλυφος του κτιρίου. Δίχωρος ναός με γυναικωνίτη και δύο εισόδους (μία στο γυναικωνίτη και μια στον κυρίως ναό). Στο ναό δεν υπάρχει τέμπλο ή άλλος εξοπλισμός εσωτερικά..

Έχει αποκατασταθεί μετά το σεισμό του '95 αλλά έχει υποστεί διαβρώσεις.

Πεσμένες μεμβράνες στο έδαφος από τη στέγη στα σημεία που έχει καταρρεύσει.

Υπάρχουν τοιχογραφίες στις κόγχες του ιερού και σημειακά στον διαχωριστικό τοίχο ανάμεσα στον κυρίως ναό και το γυναικωνίτη.

Γύρω από το ναό υπάρχουν πολλά ριζικά και έντονη φύτευση και πρέπει να καθαριστεί.

(31)

ΕΡΓΟ : Ι.Ν. ΚΟΙΜΗΣΕΩΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ

ΘΕΣΗ : ΔΙΑΚΟΣ

ΚΑΤΑΚΟΡΥΦΑ ΦΕΡΟΝΤΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

ΚΑΘΙΖΗΣΕΙΣ	
ΑΠΟΚΛΙΣΗ ΑΠΟ ΚΑΤΑΚΟΡΥΦΟ	
ΦΟΥΣΚΩΜΑΤΑ	
ΡΗΓΜΑΤΩΣΕΙΣ	Σε όλη την περιφέρεια του τρούλου
ΥΓΡΑΣΙΑ	
ΔΙΑΒΡΩΣΗ ΞΥΛΟΔΕΣΙΩΝ	
ΑΠΟΚΟΛΛΗΣΗ ΛΙΘΩΝ	
ΑΠΟΣΑΘΡΩΣΗ ΚΟΝΙΑΜΑΤΩΝ	
ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑ	Πρόκειται για τρίκλιτη θολοσκέπαστη βασιλική, σταυρεπής μετά τρούλου. Ο γυναικωνίτης πιθανολογείται ότι είναι νεώτερη κτίση, είναι υπερυψμένος σε σχέση με τον κυρίως ναό και διαχωρίζεται με μεσότοιχο αγιογραφημένο. Ο γυναικωνίτης φέρει δύο θόλους στα ακραία κλίτη και τρούλο στο μεσαίο κλίτος. Υφίστανται 2 τ.μ. υποστυλώματα στο ιερό, 4 κυκλικά υποστυλώματα στον κυρίως ναό και 2 κυκλικά στον γυναικωνίτη. Ο εξωνάρθηκας είναι ξύλινη κατασκευή. Η μορφολογία του ναού πιστοποιεί την εξέλιξη της τρίκλιτης βασιλικής.
ΑΛΛΟΙΩΣΕΙΣ ΑΡΧΙΚΟΥ ΔΟΜΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ	Μανδύες οπλισμένου σκυροδέματος στις εξωτερικές πλευρές δυτικά και βόρεια, στη βόρεια πλευρά υπάρχει μανδύας και εσωτερικά. Παλιές επεμβάσεις – ο χάλυβας που έχει χρησιμοποιηθεί είναι λείος.

ΟΡΙΖΟΝΤΙΑ ΦΕΡΟΝΤΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

ΣΤΕΓΕΣ - ΚΕΡΑΜΙΔΙΑ	Η στέγη δεν μπορεί να ελεγχθεί υπάρχει ταβάνι νεώτερης κατασκευής.
ΠΑΤΩΜΑΤΑ	
ΕΞΩΣΤΕΣ	
ΔΟΚΟΙ	
ΣΚΑΛΕΣ	

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ :

Ο ναός είναι κατάγραφος. Το ξυλόγλυπτο τέμπλο έχει εσοχή. Η αγία τράπεζα είναι σπασμένη. Ο ναός είναι υποστυλωμένος. Φέρουσα λιθοδομή από ιλυόλιθους και οφιόλιθους.

(32)

ΕΡΓΟ : Ι.Ν. ΑΓΙΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ

ΘΕΣΗ : ΚΑΤΑΚΑΛΗ

ΚΑΤΑΚΟΡΥΦΑ ΦΕΡΟΝΤΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

ΚΑΘΙΖΗΣΕΙΣ	
ΑΠΟΚΛΙΣΗ ΑΠΟ ΚΑΤΑΚΟΡΥΦΟ	
ΦΟΥΣΚΩΜΑΤΑ	
ΡΗΓΜΑΤΩΣΕΙΣ	Μια μικρή ρωγμή εξωτερικά στην αψίδα της κόγχης του ιερού
ΥΓΡΑΣΙΑ	
ΔΙΑΒΡΩΣΗ ΕΥΛΟΔΕΣΙΩΝ	
ΑΠΟΚΟΛΛΗΣΗ ΛΙΘΩΝ	
ΑΠΟΣΑΘΡΩΣΗ ΚΟΝΙΑΜΑΤΩΝ	
ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑ	Ο γυναικωνίτης, του οποίου το δάπεδο του είναι υπερυψωμένο, είναι νεώτερη προσθήκη και διαχωρίζεται από τον κυρίως ναό με μεσότοιχο. Ο μεσότοιχος αποτελούσε εξωτερικό τοίχο πριν την προσθήκη του γυναικωνίτη, είναι αγιογραφημένος και υπήρξε μερική απότμήσή του για τη διάνοιξη παραθύρων.
ΑΛΛΟΙΩΣΕΙΣ ΑΡΧΙΚΟΥ ΔΟΜΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ	

ΟΡΙΖΟΝΤΙΑ ΦΕΡΟΝΤΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

ΣΤΕΓΕΣ - ΚΕΡΑΜΙΔΙΑ	Η στέγη δεν μπορεί να ελεγχθεί διότι είναι ταβανωμένο.
ΠΑΤΩΜΑΤΑ	
ΕΞΩΣΤΕΣ	
ΔΟΚΟΙ	
ΣΚΑΛΕΣ	

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ :

Πρόκειται για κατασκευή του 16^{ου} αιώνα. Το τέμπλο είναι επίσης νεώτερη κατασκευή του 17^{ου} αι. Παρατηρούνται μικρής έκτασης φουσκώματα δεξιά του τέμπλου. Σε γενικές γραμμές ο ναός είναι σε καλή κατάσταση.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΗ ΑΠΟΤΥΠΩΣΗ

01. Ι.Μ. Παμμεγίστων Ταξιαρχών, Ταξιάρχης

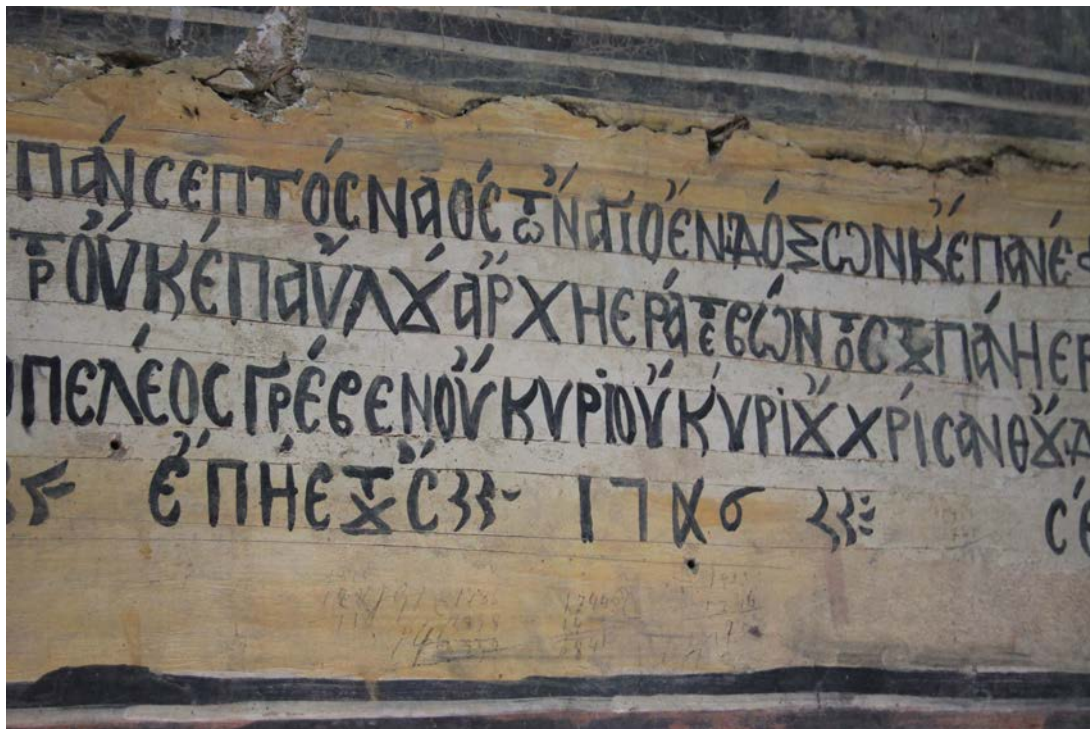

03. Ιερός Ναός Κοιμήσεως της Θεοτόκου, Πιστικό Γρεβενών

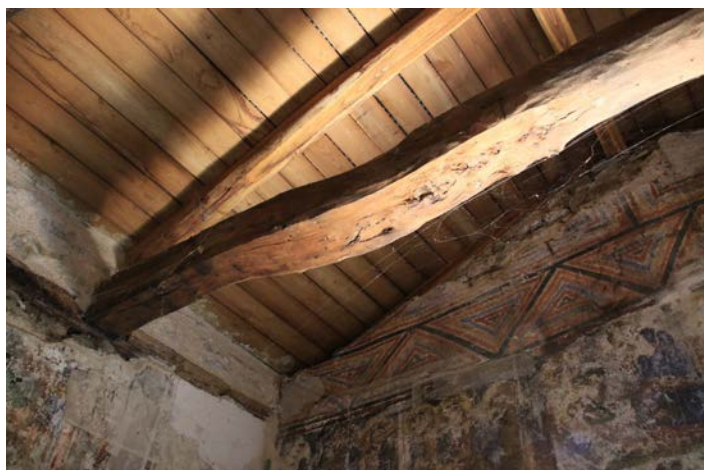
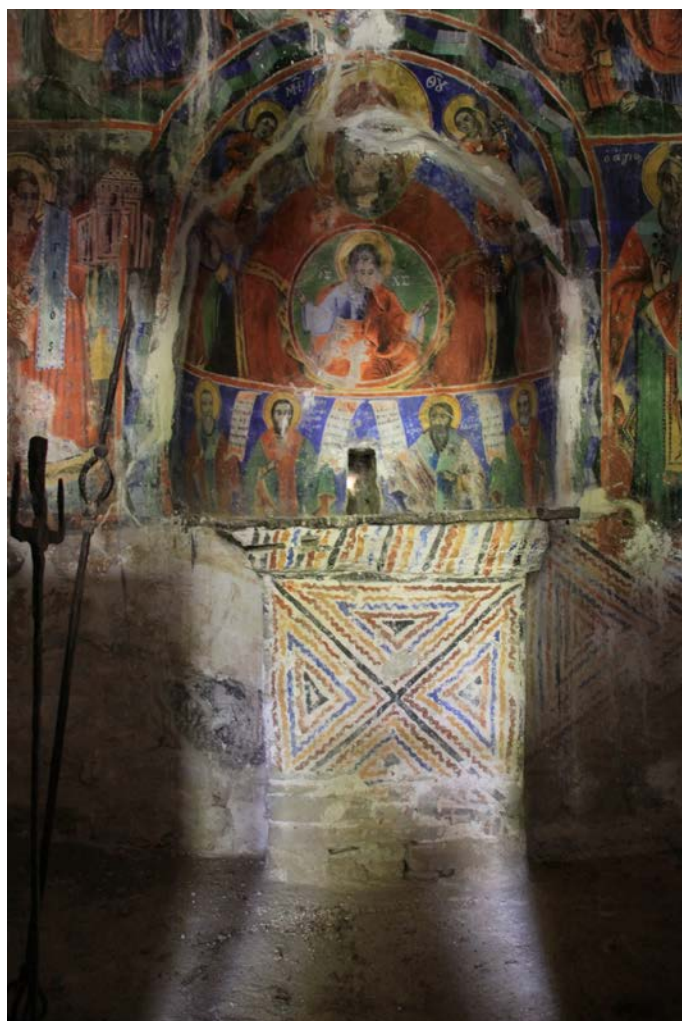

04. Ιερός Ναός Αγίου Νικολάου στο Δίπορο Γρεβενών

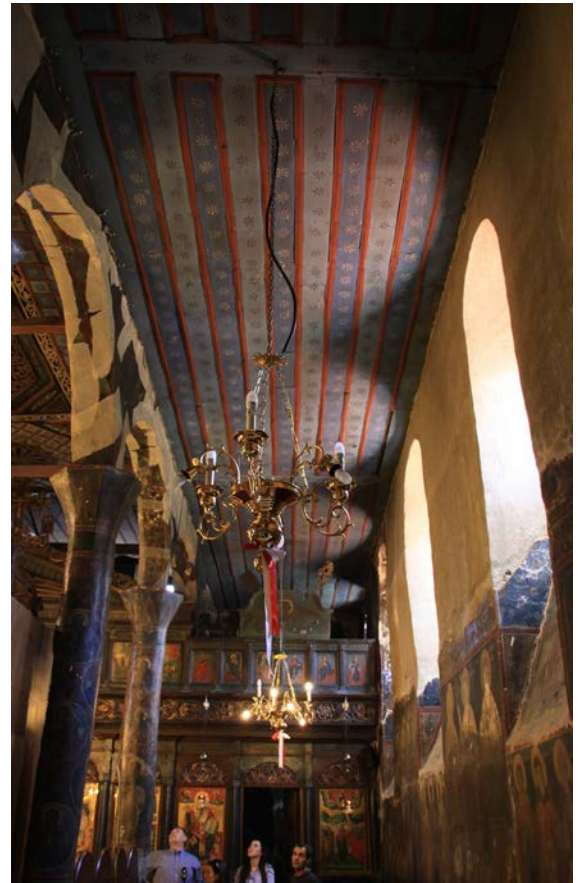
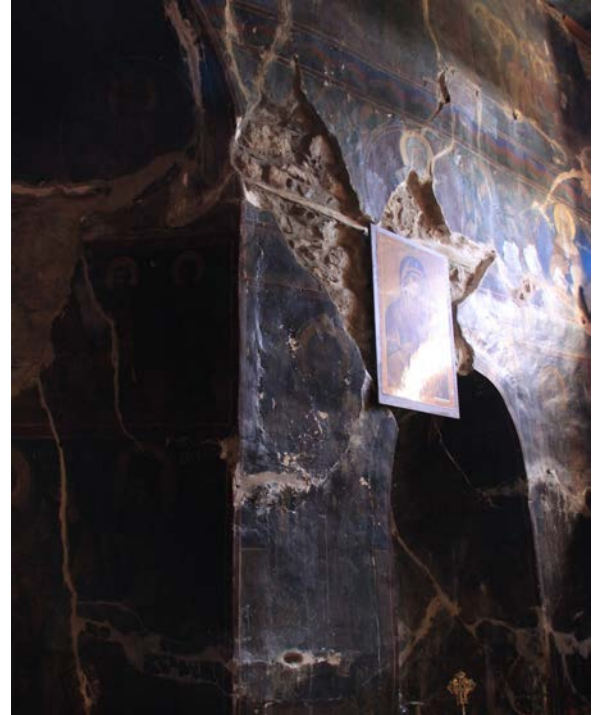

05. Ιερός Ναός Αγίου Νικολάου στη Σαρακήνα Γρεβενών

06. Ιερος Ναός Αγίας Παρασκευής στο Παλαιοχώρι Γρεβενών

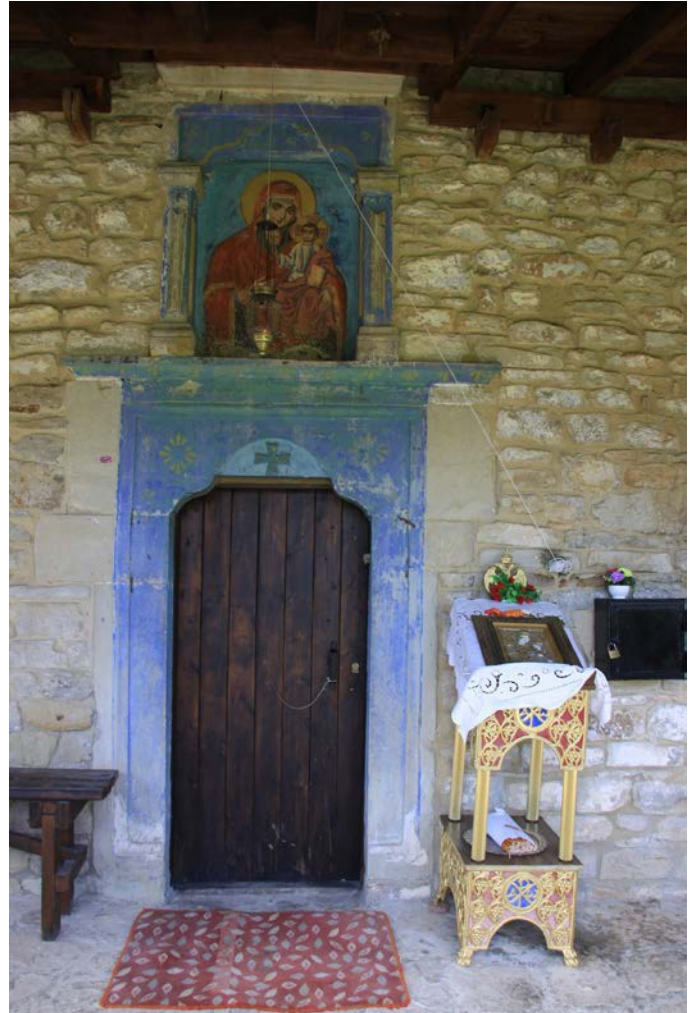

07. Ιερός Ναός Κοιμήσεως της Θεοτόκου, Κνίδη Γρεβενών

08. Ιερός Ναός Κοίμησης της Θεοτόκου στο Κολοκυθάκι Γρεβενών

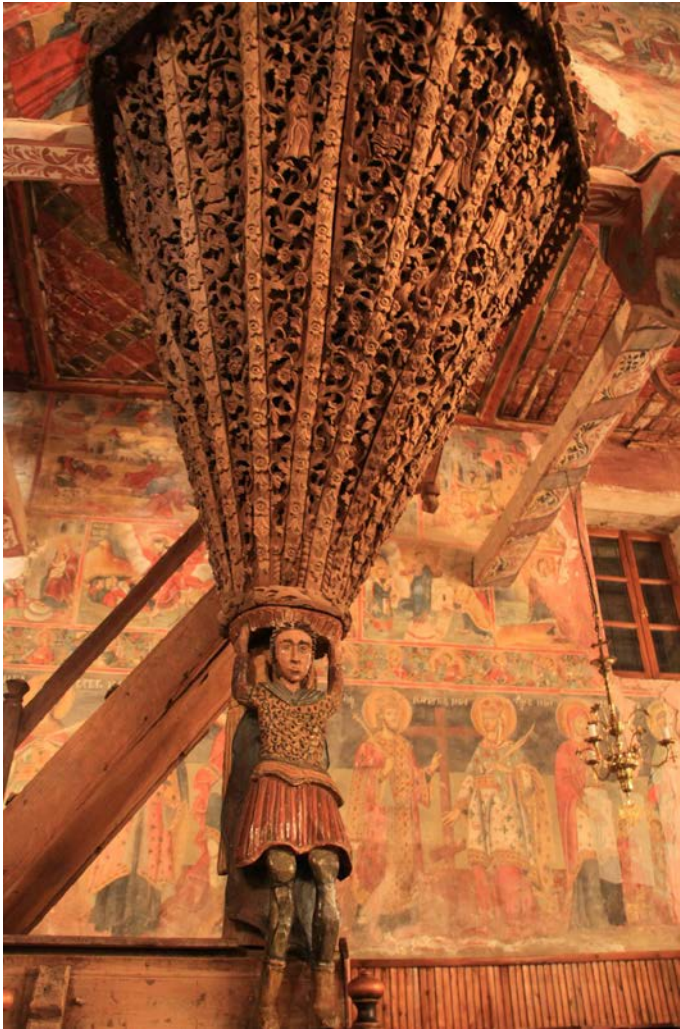

09. Ιερός Ναός Κοίμησης Θεοτόκου στη Σαμαρίνα (Μεγάλη Παναγιά)

10. Ιερός Ναός Γέννησης Θεοτόκου στη Σαμαρίνα (Μικρή Παναγιά)

11. Ιερός Ναός Αγίου Αθανασίου στη Σαμαρίνα

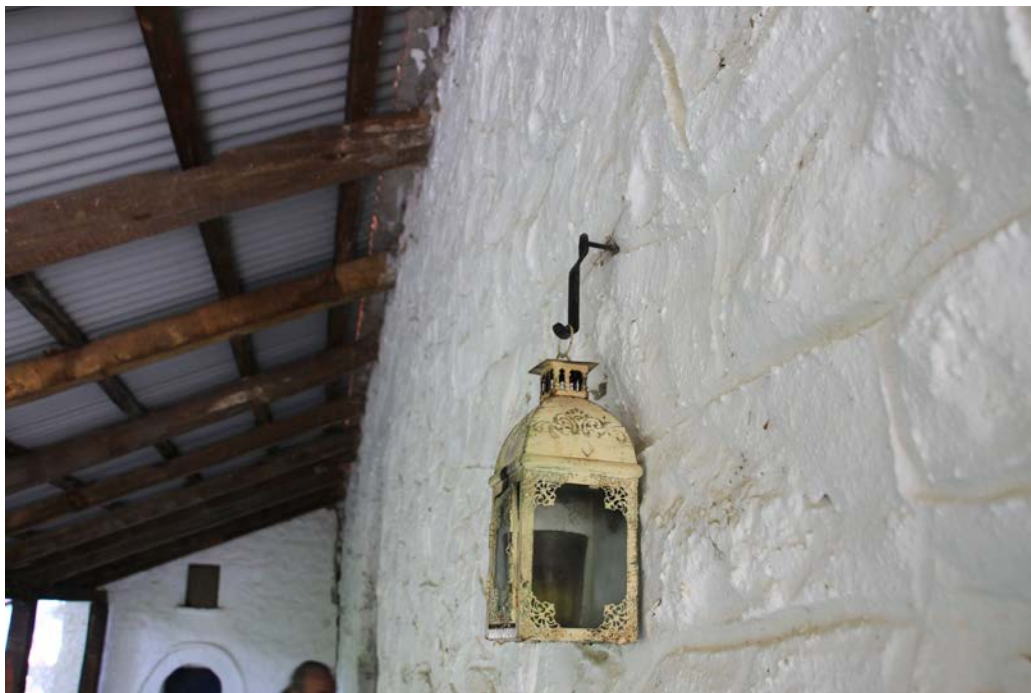

12. Ιερός Ναός Προφήτη Ηλία στη Σαμαρίνα

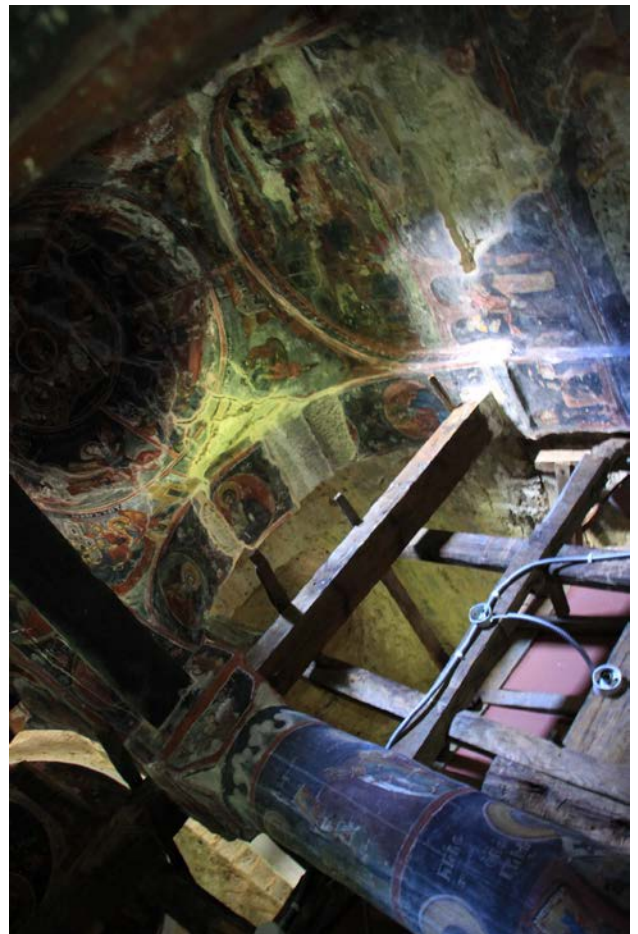

13. Ιερός Ναός Αγίας Παρασκευής στη Σαμαρίνα

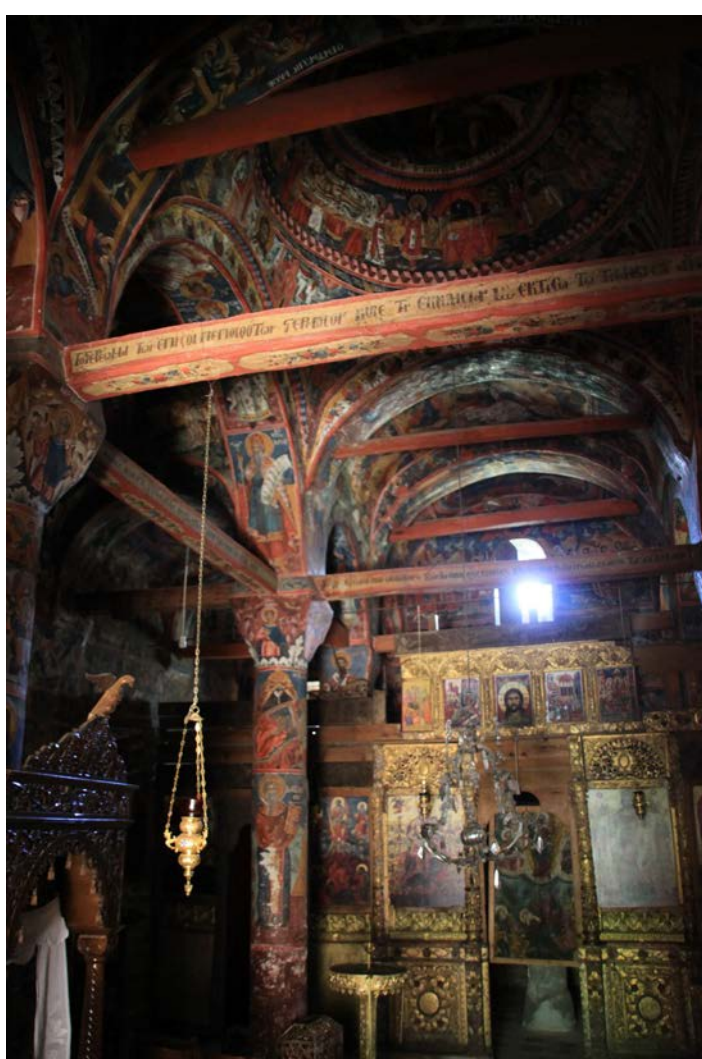
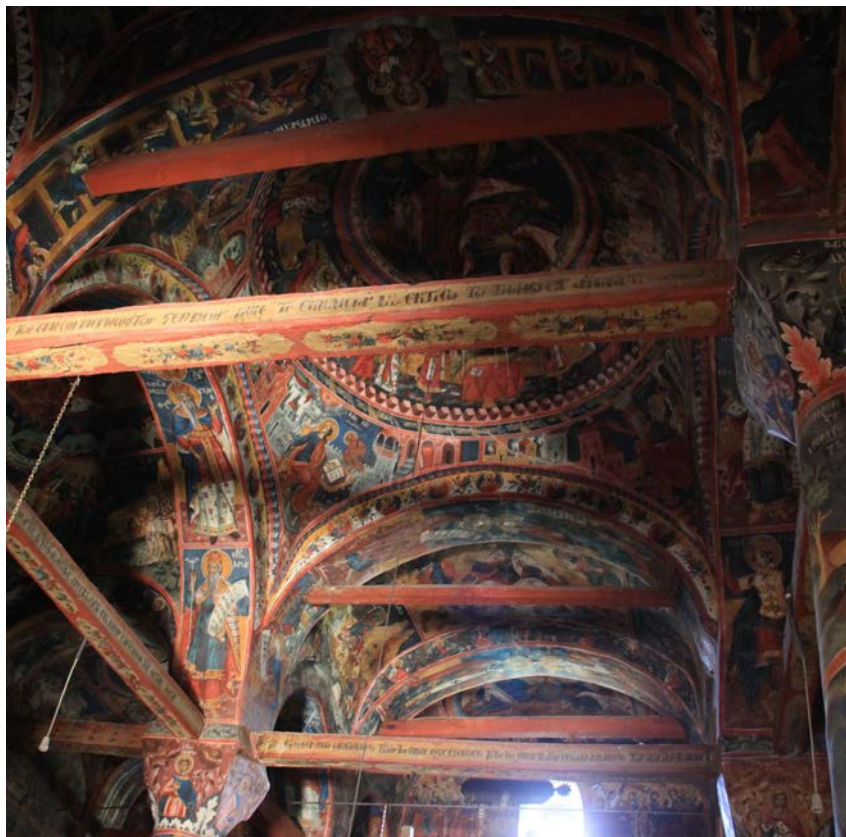

14. Ιερός Ναός Μεταμόρφωσης του Σωτήρος στη Σαμαρίνα

15. Ιερός Ναός Αγίου Δημητρίου στο Μεσολούρι Γρεβενών

16. Ιερός Ναός Αγίου Αθανασίου στο Δοτσικό Γρεβενών

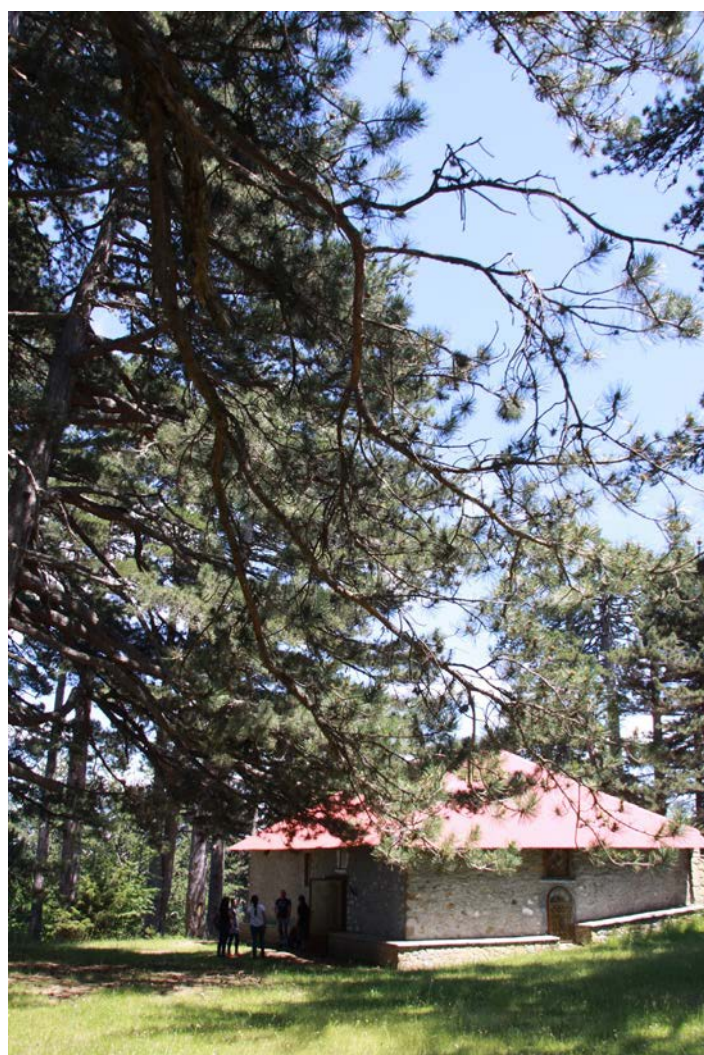

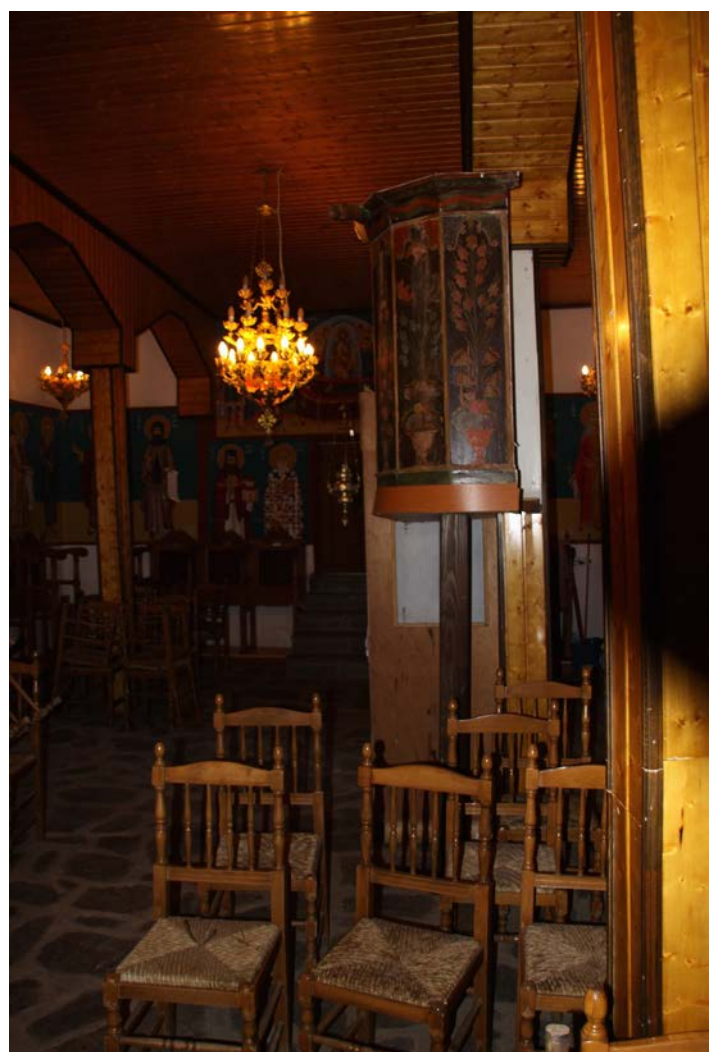

17. Ιερός Ναός Αγίου Αθανασίου στην Σμίξη Γρεβενών

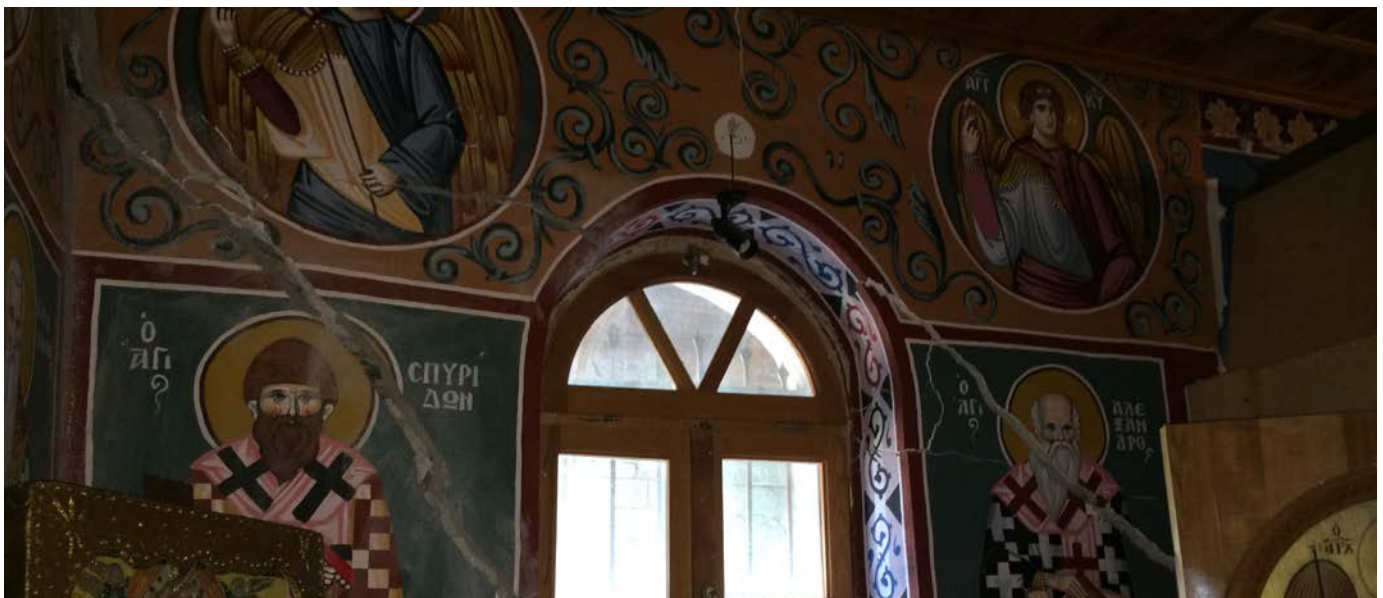

18. Ιερός Ναός Αγίου Νικολάου στην Σμίξη Γρεβενών

19. Ιερός Ναός Αγίου Γεωργίου στην Σμίξη Γρεβενών

20. Ιερός Ναός Αγίου Αθανασίου στην Αβδέλλα Γρεβενών

21. Ιερός Ναός Ζωοδόχου Πηγής στη Θέση Λειψοκούκι στο Μ.Σειρήνι Γρεβενών

22. Ιερός Ναός Αγίου Αθανασίου στο Καλόχι Γρεβενών

23. Ιερός Ναός Αγίου Ιωάννη Χρυσόστομου στην Παρασκευή Γρεβενών

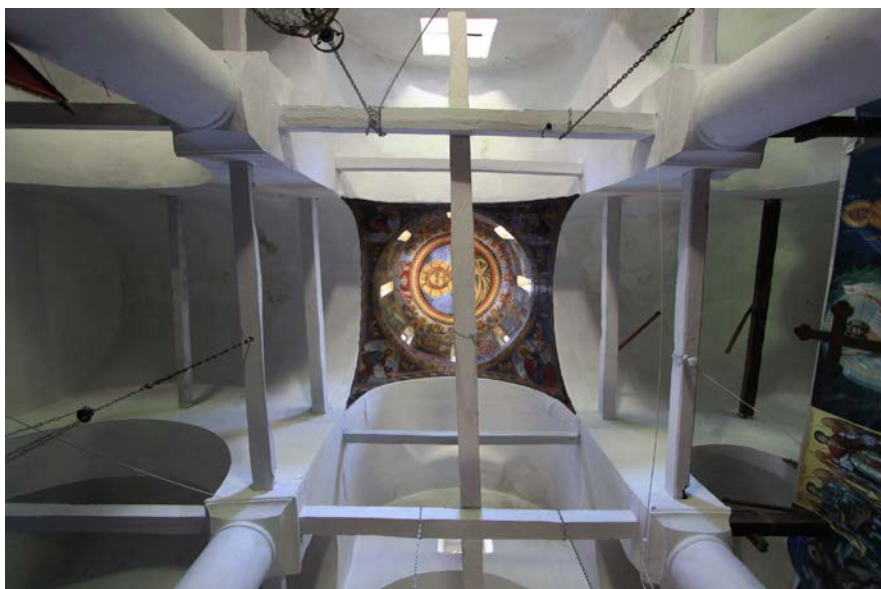

24. Ιερος Ναός Ευαγγελίστριας στην Παλιουριά Γρεβενών (Μπουνάσια)

25. Ιερός Ναός Αγίας Παρασκευής στο Παναγιά Γρεβενών

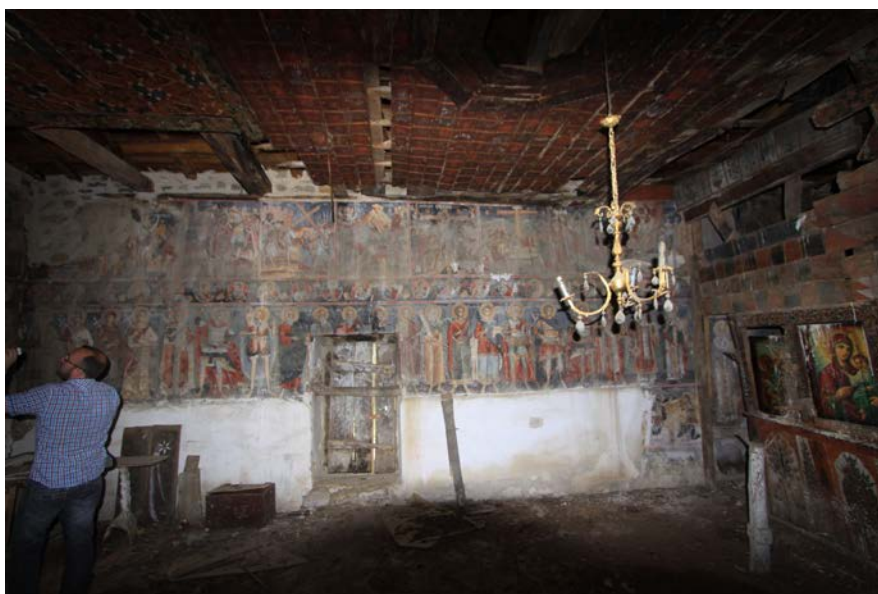

26. Ιερός Ναός Αγίου Αθανασίου στο Παναγιά Γρεβενών

27. Ιερός Ναός Κοίμησης της Θεοτόκου, Τριφύλλι (Νουμπενίτσα)

28. Ιερός Ναός Αγίου Γεωργίου στο Τριφύλλι (Νουμπενίτσα)

29. Ιερός Ναός Κοίμησης Θεοτόκου , Τριφύλλι (Νουμπενίτσα)

30. Ιερός Ναός Αγ. Δημητρίου, Άνοιξη

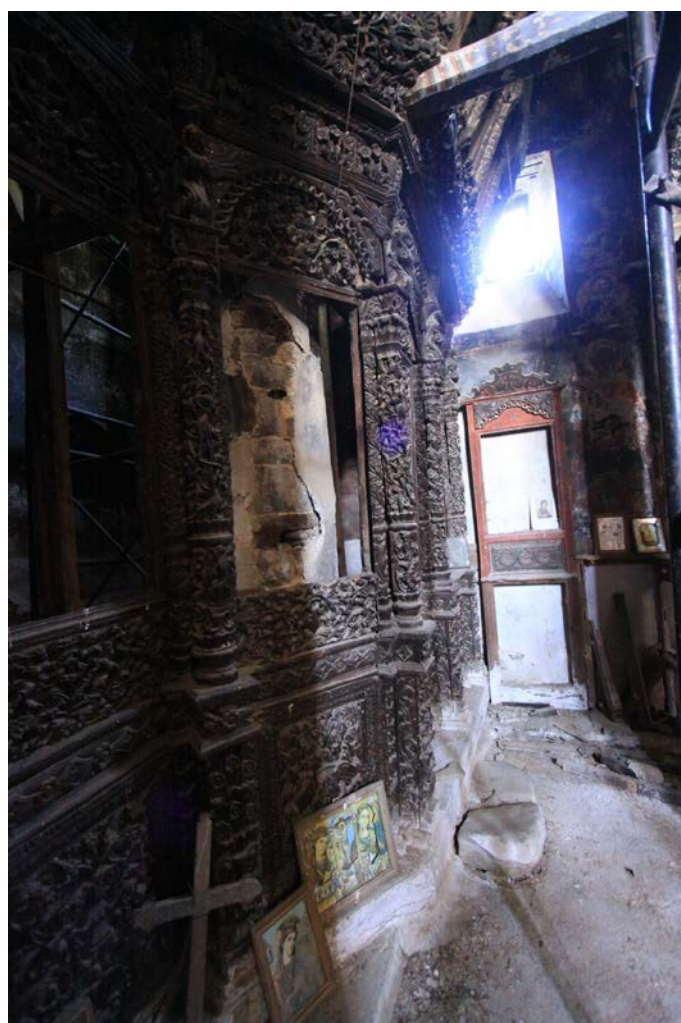

31. Ιερός Ναός Κοίμησης της Θεοτόκου, Διάκος

32. Ιερός Ναός Αγ. Γεωργίου , Κατάκαλη

